

Tisdagen den 28 maj

Kl. 9.00

Näringspolitiken

§ 1 Föredrogs, men bordlades åter konstitutionsutskottets betänkanden nr 28 och 29, försvarsutskottets betänkande nr 25, socialutskottets betänkande nr 21, jordbruksutskottets betänkanden nr 29–31 samt näringsutskottets betänkande nr 39.

§ 2 Näringspolitiken

Föredrogs näringsutskottets betänkande nr 36 i anledning av motioner angående näringspolitiken.

I detta betänkande behandlades motionerna

1974:130 av herr Johansson i Malmö m. fl. (s),

1974:240 av herr Helén m. fl. (fp), såvitt nu var i fråga,

1974:241 av herr Helén m. fl. (fp), såvitt nu var i fråga,

1974:247 av herr Magnusson i Borås m. fl. (m) vari hemställdt att riksdagen beslutade att hos Kungl. Maj:t begära en undersökning av den snedvridning av konkurrensen som de punktvisa stödåtgärderna inom näringslivet medförde,

1974:555 av herrar Åsling (c) och Stjernström (c),

1974:566 av herr Olof Johansson i Stockholm m. fl.,

1974:843 av herr Bergqvist m. fl. (s) vari hemställdt att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om förslag om att inrätta ett centralt sekretariat för samhällets styrelserepresentanter i försäkringsbolag, affärsbanker, förvaltningsbolag och stiftelser,

1974:853 av herr Göransson (s),

1974:857 av herr Jonsson i Mora m. fl. (fp, c, m),

1974:859 av fru Lundblad m. fl. (s) vari hemställdt att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om skyndsamt utredning och förslag om etableringskontroll i enlighet med vad som angetts i motionen,

1974:867 av herr Pettersson i Lund m. fl. (s),

Tisdagen den
28 maj 1974

Näringspolitiken

1974:869 av herrar Sjönell (c) och Andersson i Örebro (fp),

1974:873 av herr Sörenson m. fl. (s) vari hemställdes

1. att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde en utredning om möjligheten att ge de anställda inflytande i samband med större aktieöverlåtelser, t. ex. genom allmänna pensionsfonden, samt

2. att därvid frågan om samhällets rätt till förköp vid sådan försäljning prövades,

1974:1120 av herr Bohman m. fl. (m) såvitt avsåg hemställa att riksdagen

1. hos Kungl. Maj:t uttalade att ett av målen för näringspolitiken borde vara bevarandet av en icke-socialistisk ekonomi,

2. hos Kungl. Maj:t gav till känna vad i motionen anförts beträffande de mindre och medelstora företagens kreditmöjligheter, lönsamhet och konkurrenssituation,

1974:1121 av herrar Elmstedt (c) och Dahlgren (c),

1974:1486 av herr Eriksson i Ulfsbyn m. fl. (c, fp),

1974:1489 av herr Fälldin m. fl. (c) vari hemställdes att riksdagen skulle

1. hos Kungl. Maj:t anhålla att grunder och handlingslinjer för en aktiv näringspolitik skyndsamt utarbetades enligt motionens syfte samt att den aviserade sysselsättningspolitiska utredningen gavs i uppdrag att genomföra denna näringspolitiska planering,

2. hos Kungl. Maj:t anhålla att ett aktionsprogram för 100 000 arbetstillfällen utarbetades i enlighet med vad som angavs i motionen innehållande

a) förmedling av särskilda lån och bidrag till etablering och utvidgning av företag inom industri- och servicenäringarna, med inriktning på mindre och medelstora företag och i samordning med de regionalpolitiska strävandena,

b) en kampanj för nya produkter och nya marknader med särskild inriktning på ökade exportmöjligheter för mindre företag,

3. anvisa, i enlighet med vad som anförts i motionen, till

a) Bidrag till nyetableringar och utvidgningar av företag inom industri- och servicenäringarna för budgetåret 1974/75 ett anslag av 200 000 000 kronor,

b) Lån till nyetableringar och utvidgningar av företag inom industri- och servicenäringarna för budgetåret 1974/75 ett investeringsanslag av 500 000 000 kronor,

4. ge Kungl. Maj:t till känna vad som i motionen anförts beträffande angelägenheten av att AP-fondsmedel i ökad utsträckning ställdes till förfogande för utlåning via kreditinstituten Industri kredit och Företagskredit i anslutning till aktionsprogrammet,

1974:1506 av herr Olof Johansson i Stockholm m. fl. (c) vari hemställdes att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle

1. anhålla om utredning av samhällets näringspolitik och dess effekter på mindre och medelstora företag å ena sidan och storföretag (med mer än 500 anställda) å den andra, samt

2. anhålla om utredning och förslag om sådana åtgärder att de mindre och medelstora företagen främjades i förhållande till storföretagen i samhällets näringspolitik och ekonomiska politik i syfte att i första hand avskaffa den nuvarande diskrimineringen,

1974:1507 av herr Jonnergård (c) vari hemställt att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om att en särskild utredning tillsattes med uppdrag att framlägga förslag till åtgärder för stimulans av utvecklingen av företagens marknadsföringsfunktioner, varvid de mindre och medelstora företagens problem borde särskilt beaktas,

1974:1510 av fru Jonäng (c),

1974:1518 av herr Magnusson i Borås m. fl. (m) vari hemställt att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde att inom ramen för GATT, EG och EFTA licensgivningen avseende importen från låglöneländerna tillämpades så att fortbeståndet av eljest livskraftiga svenska företag icke äventyrades samt att begränsning av importen från dylika länder vidtogs i större utsträckning än som för närvarande skedde,

1974:1521 av fru Nilsson i Kristianstad m. fl. (c, m, fp) samt

1974:1528 av herr Sjönell m. fl. (c).

Utskottet hemställde

1. beträffande aktionsprogram för 100 000 arbetstillfällen att riksdagen skulle avslå motionen 1974:1489 punkterna 2 och 3,

2. beträffande utredning angående investeringsbidrag att riksdagen skulle avslå motionen 1974:869,

3. beträffande utredning angående nyetableringar av företag att riksdagen skulle avslå motionen 1974:1521,

4. beträffande utredning angående näringspolitikens verkningar på företag i olika storleksklasser att riksdagen skulle avslå motionen 1974:1506 punkten 1,

5. beträffande åtgärder för att främja mindre och medelstora företag i förhållande till storföretag att riksdagen skulle avslå motionen 1974:1506 punkten 2,

6. beträffande vissa åtgärder i syfte att förbättra villkoren för de mindre och medelstora företagen att riksdagen skulle avslå motionen 1974:1120 punkten 2,

7. beträffande kreditgivning från allmänna pensionsfonden till näringslivet att riksdagen skulle avslå

a) motionen 1974:241 punkterna B och C,

b) motionen 1974:1489 punkten 4,

8. beträffande det statliga kreditstödet till mindre och medelstora företag att riksdagen skulle avslå

- a) motionen 1974:241 punkterna A och D,
- b) motionen 1974:555,
- c) motionen 1974:1121,
9. beträffande produktutvecklingslån att riksdagen skulle avslå motionen 1974:240 punkterna A och B,
10. beträffande åläggande för affärsbankerna att tillhandahålla teknisk expertis att riksdagen skulle avslå motionen 1974:853,
11. beträffande utredning angående lokaler för hantverks-, industri- och serviceföretag att riksdagen skulle avslå
  - a) motionen 1974:857,
  - b) motionen 1974:1486,
12. beträffande inrättande av industriella utvecklingscentra att riksdagen skulle avslå motionen 1974:240 punkten D,
13. beträffande utveckling av företagens marknadsföringsfunktioner att riksdagen skulle avslå motionen 1974:1507,
14. beträffande utveckling av bygdeföretag att riksdagen skulle avslå motionen 1974:1510,
15. beträffande importrestriktioner att riksdagen skulle avslå motionen 1974:1518,
16. beträffande åtgärder till förmån för den importkonkurrerande hemmamarknadsindustrin att riksdagen skulle avslå motionen 1974:1528,
17. beträffande utredning om etableringskontroll att riksdagen skulle avslå motionen 1974:859,
18. beträffande ökad insyn i storföretagens ägarförhållanden att riksdagen skulle avslå motionen 1974:867,
19. beträffande centralt sekretariat för statliga representanter i vissa aktiebolags och stiftelsers styrelser att riksdagen skulle avslå motionen 1974:843,
20. beträffande inflytande för de anställda och samhällelig förköpsrätt vid försäljning av företag att riksdagen skulle avslå
  - a) motionen 1974:130,
  - b) motionen 1974:566,
  - c) motionen 1974:873,
21. beträffande visst uttalande om mål för näringspolitiken att riksdagen skulle avslå motionen 1974:1120 punkten 1,
22. beträffande verkningar av selektiva stödåtgärder att riksdagen skulle avslå motionen 1974:247,
23. beträffande utarbetande av ett handlingsprogram för näringspolitiken att riksdagen skulle avslå motionen 1974:1489 punkten 1.

Reservationer hade avgivits

1. beträffande aktionsprogram för 100 000 arbetstillfällen av herrar Börjesson i Glömminge, Gustafsson i Byske och Sjönell samt fru Oskarsson (samfliga c) som ansett att utskottet under 1 bort hemställa, att riksdagen med bifall till motionen 1974:1489 punkterna 2 och 3 skulle
dels hos Kungl. Maj:t anhålla att ett aktionsprogram för 100 000

arbetstillfällen utarbetades i enlighet med vad reservanterna anförde,

dels för budgetåret 1974/75 under trettonde huvudtiteln anvisa

a) till Bidrag till nyetableringar och utvidgningar av företag inom industri- och servicenäringarna ett reservationsanslag av 200 000 000 kronor,

b) till Lån till nyetableringar och utvidgningar av företag inom industri- och servicenäringarna ett investeringsanslag av 500 000 000 kronor,

2. beträffande utredning angående näringspolitikens verkningar på företag i olika storleksklasser av herrar Regnéll (m), Börjesson i Glömminge (c), Gustafsson i Byske (c), Sjönell (c) och Siegbahn (m) samt fru Oskarsson (c) som ansett att utskottet under 4 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1974:1506 punkten 1 hos Kungl. Maj:t skulle anhänga om utredning rörande näringspolitikens verkningar på företag i olika storleksklasser enligt vad reservanterna anförde,

3. beträffande åtgärder för att främja mindre och medelstora företag i förhållande till storföretag av herrar Börjesson i Glömminge, Gustafsson i Byske och Sjönell samt fru Oskarsson (samtliga c) som ansett att utskottet under 5 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1974:1506 punkten 2 hos Kungl. Maj:t skulle anhänga om utredning rörande åtgärder för att främja de mindre och medelstora företagen i enlighet med vad reservanterna anförde,

4. beträffande vissa åtgärder i syfte att förbättra villkoren för de mindre och medelstora företagen av herrar Regnéll (m), Andersson i Örebro (fp) och Siegbahn (m) som ansett att utskottet under 6 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1974:1120 punkten 2 som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anförde angående åtgärder i syfte att förbättra villkoren för mindre och medelstora företag,

5. beträffande utveckling av företagens marknadsföringsfunktioner av herrar Regnéll (m), Börjesson i Glömminge (c), Gustafsson i Byske (c), Andersson i Örebro (fp), Petersson i Ronneby (c) och Siegbahn (m) samt fru Oskarsson (c) som ansett att utskottet under 13 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1974:1507 hos Kungl. Maj:t skulle anhänga om en utredning rörande stimulansåtgärder för utveckling av företagens marknadsföringsfunktioner i enlighet med vad reservanterna anförde,

6. beträffande importrestriktioner av herrar Regnéll (m), Börjesson i Glömminge (c), Petersson i Ronneby (c) och Siegbahn (m) som ansett att utskottet under 15 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1974:1518 hos Kungl. Maj:t skulle anhänga att frågan om åtgärder till skydd mot lågprisimport prövades i enlighet med vad reservanterna anförde,

7. beträffande utredning om etableringskontroll av herr Svensson i Malmö (vpk) som ansett att utskottet under 17 bort hemställa,
att riksdagen med bifall till motionen 1974:859 hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om skyndsamt utredning och förslag om etableringskontroll i enlighet med vad reservanten anförde,

8. beträffande centralt sekretariat för statliga representanter i vissa aktiebolags och stiftelsers styrelser av herr Svensson i Malmö (vpk) som ansett att utskottet under 19 bort hemställa,
att riksdagen med bifall till motionen 1974:843 hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om förslag om inrättande av ett centralt sekretariat för statliga representanter i försäkringsbolags, affärsbankers, förvaltningsbolags och stiftelsers styrelser,

9. beträffande visst uttalande om mål för näringspolitiken av herrar Regnéll (m) och Siegbahn (m) som ansett att utskottet under 21 bort hemställa,
att riksdagen med bifall till motionen 1974:1120 punkten 1 som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna att ett av målen för näringspolitiken borde vara bevarandet av en icke-socialistisk ekonomi,

10. beträffande verkningar av selektiva stödåtgärder av herrar Regnéll (m) och Siegbahn (m) som ansett att utskottet under 22 bort hemställa,
att riksdagen med bifall till motionen 1974:247 hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om en undersökning av selektiva stödåtgärders verkningar på konkurrensförhållandena inom näringslivet,

11. beträffande utarbetande av ett handlingsprogram för näringspolitiken av herrar Börjesson i Glömminge, Gustafsson i Byske och Petersson i Ronneby samt fru Oskarsson (samtliga c) som ansett att utskottet under 23 bort hemställa,
att riksdagen med bifall till motionen 1974:1489 punkten 1 hos Kungl. Maj:t skulle anhålla att sysselsättningsutredningen fick i uppdrag att utarbeta grunder och handlingslinjer för en aktiv näringspolitik i enlighet med vad reservanterna anförde.

Herr SJÖNELL (c):

Herr talman! I näringsutskottets föreliggande betänkande nr 36 behandlas en lång rad förslag rörande näringspolitiken. Debatten omkring de näringspolitiska problemen har som bekant tilldragit sig ett mycket stort och centralt intresse under senare år och dessutom ett växande intresse. Det är inte särskilt svårt att finna orsakerna till detta, därför att rätt utformad och tillämpad är näringspolitiken utan tvivel fundamentet för en lugn och stabil välfärds- och samhällsutveckling.

I centerns omfattande partimotion, nr 1489, görs ett mycket enkelt men icke desto mindre sant konstaterande rörande näringspolitikens avgörande roll och centrala uppgift. Det heter på ett ställe i den motionen helt kort:

”Det är näringspolitikens uppgift att främja ett effektivt och expansivt näringsliv.”

Det är inte bara vår syn som gör sig gällande i detta konstaterande utan alla, oberoende av politisk-ideologisk uppfattning, torde vara eniga om att en effektiv näringspolitik är grunden för en god välfärdsutveckling. Det är först beträffande metoderna för hur den ambitionen skall kunna uppfyllas som meningarna går isär.

Vi har i centern under många år i olika sammanhang redovisat hur vi ser på den här problematiken, och vi har anledning att på nytt redovisa denna vår syn i dag, som återfinns i den nyssnämnda partimotionen och som även tar sig uttryck i de reservationer som vi har fogat vid detta betänkande. Vi anser att de näringspolitiska problemen, som utan tvivel växer allteftersom samhället blir mer och mer både komplicerat och sofistikerat, måste angripas efter två huvudlinjer.

För det första måste näringspolitiken läggas upp efter ett långsiktigt handlingsprogram för att man skall komma till rätta med de långsiktiga problemen. För det andra måste man vara på det klara med att här också erfordras ett program för omgående åtgärder.

Båda dessa huvudlinjer har vi fastställt i vår partimotion och vi har ytterligare utvecklat argumenten för dem.

Det är helt uppenbart att med den centrala roll som näringspolitiken spelar i vårt samhälle och med de konsekvenser som näringspolitiken får på alla samhällsområden — praktiskt taget hela samhällslivet berörs ju på ett eller annat sätt av de näringspolitiska åtgärderna — måste man få till stånd en mer organiserad och mera genomtänkt planering av de näringspolitiska åtgärderna. Det är gott och väl att en rad utredningar funderar över dessa problem utifrån olika infallsvinklar och aspekter med avseende på skilda samhällsområden. Men dessa utredningars säkerligen kloka funderingar och kloka förslag måste på ett enkelt, förnuftigt och logiskt sätt sammanvägas till en enhetlig grundsyn i form av ett handlingsprogram.

När regering och riksdag skall ta ställning till ett långsiktigt handlingsprogram, det må vara fråga om näringspolitik, jordbrukspolitik, regionalpolitik eller något annat område, är det alldeles klart att det kan och måste vara värdefullt att ha en sammanvägd, enhetlig grundsyn som bas för de åtgärder som man finner vara nödvändiga. Ett sådant näringspolitiskt handlingsprogram är av nöden, och argumenten härför har inte försvagats utan snarare förstärkts trots de invändningar som gjorts i debatten om detta förslag under de senaste åren.

Vi och många med oss anser att näringspolitiken, som den bedrivits hittills i vårt land, av resultaten att döma varit otillräcklig för den höga målsättning man måste ha för ett näringspolitiskt handlingsprogram och för en näringspolitik över huvud taget. Det har funnits skevheter och brister i näringspolitiken, och jag tror att den allvarligaste bristen har varit en mycket stark och påtaglig avsaknad av samordning. Vad som krävs är ett enhetligt grepp på dessa frågor när samhället skall ta itu med de långsiktiga problemen.

Vi har tidigare begärt att en parlamentarisk kommitté skall utreda dessa frågor och har nu föreslagit att de skall överlämnas till den nyligen tillsatta sysselsättningsutredningen. Vi menar dock inte att denna utredning skall försöka ge sig i kast med något mera ingående program

och ta ställning till mindre detaljer i näringspolitiken. Det finns redan nu ett utomordentligt rikhaltigt material. Som jag nyss påpekade arbetar många utredningar på området, och det är angeläget att man sammanväger det material och de förslag som dessa framlägger och drar de lämpliga politiska slutsatserna härav.

Vi tycker fortfarande inte att de invändningar som man anfört mot förslaget om ett sammanvägt näringspolitiskt program är bärande. Huvudargumentet har angivits vara att utarbetandet av ett övergripande program av denna typ inte kan läggas över på samhällsorganen utan att detta måste vara en uppgift för de politiska partierna. Självfallet kan och bör de politiska partierna göra upp sådana program, men om denna invändning vore riktig, skulle man över huvud taget inte kunna bedriva något parlamentariskt utredningsarbete i vårt land. Jag vill bara peka på att jordbrukspolitiken, arbetsmarknadspolitiken, bostadspolitiken och regionalpolitiken har varit föremål för lika skilda meningar som näringspolitiken men att man ändå kunnat sammanväga uppfattningarna i gemensamma handlingsprogram. Vi anser att det finns lika stor motivering för och möjlighet till ett sådant program på det näringspolitiska området.

Den andra handlingslinje som vi anser nödvändig och som förutsätter omgående åtgärder gäller det onda som vi upplever i samhället oberoende av om vi har högkonjunktur eller lågkonjunktur, nämligen den s. k. strukturarbetslösheten. Det är möjligt att en del människor i dessa dagar har känt sig litet mera optimistiska och menar att detta inte är något allvarligt problem — titta vilken våldsamt efterfrågan det nu är på arbetskraft och hur många lediga platser som finns! Detta är dock en illusion, eftersom de goda tiderna tyvärr går över. Det finns ekonomiska experter och spåmän som anser att den goda konjunktur som vi upplever nu kommer att ha upphört redan mot slutet av detta år, och då återkommer problemen med förnyad styrka. Och problematiken får varje gång ytterligare ökad intensitet.

Vi anser att det inte skall få finnas något slags arbetsmarknadens B-lag, som fungerar som ett "dragspel" mellan konjunkturtoppar och konjunkturdalar och som i samband därmed får offra både sin trygghet och sin sociala framtid. Vi måste eftersträva en radikal lösning på dessa ständiga och ökande strukturarbetslöshetsproblem. Vi menar att man måste utarbeta ett omedelbart aktionsprogram, och tyngdpunkten i ett sådant måste enligt vår uppfattning läggas inom näringslivet.

Vi har på vårt håll samma syn som regeringspartiet på dessa sysselsättningsproblem i vad gäller fortsättningen av 1970-talet. Vi har ungefär samma siffror angivna: man behöver skaffa fram 400 000–500 000 nya jobb. De 100 000 nya jobben är endast en första etapp. Emellertid vill vi lägga tyngdpunkten hårdare på att det är näringslivet som skall åstadkomma de jobben. Vi tror inte att den offentliga sektorn i samma mån kan lösa de här sysselsättningsproblemen. Det är näringslivets ökade sysselsättningsgrad som måste bilda grunden när stat och kommuner skall kunna ge sysselsättning. Vi vill därför satsa mycket hårt på just näringslivet — på industri och på servicenäringar i första hand.

Liksom i fjol har vi ett program för hur det skall gå till. En punkt i detta program är en satsning på de mindre och medelstora företagen. Det har talats så mycket här i kammaren om dem att jag inte skall utveckla detaljerna. Jag vill bara säga att de är som jästcellerna i degen; om det över huvud taget skall bli en färdig produkt måste de fungera. Vi tror att de mindre och medelstora företagen spelar en mycket viktig roll även när det gäller att skapa nya arbetstillfällen. Men då måste man få i gång en nyetablering av företag; den har tyvärr avtagit så att den nästan har upphört. Vi menar därför att man skall ge bidrag till nyetableringar och utvidgningar med 200 miljoner kronor, som kan gå ut på olika sätt, t. ex. genom ränteavdrag. Vi föreslår också att lån på goda villkor skall kunna ställas till förfogande till något över det dubbla beloppet, nämligen 500 miljoner kronor.

I reservationen 5 utvecklar vi närmare några synpunkter som har stark anknytning till vad jag nyss har sagt, framför allt i fråga om de mindre företagen. Vi önskar ju alla att de skall kunna spela en meningsfull roll, och samhället satsar uppenbarligen också på det genom olika åtgärder på kreditområdet och rationaliseringsområdet, genom förstärkta företagarföreningar osv. Den satsningen görs i endräkt: det erkänner vi villigt.

Men om de här åtgärderna skall få någon verkan, måste en nyckelfunktion hos de mindre företagen förbättras, och det är marknadsföringsfunktionen. Det är meningslöst att de mindre företagen producerar tekniskt fulländade varor, om de inte kan sälja dem, om de inte kan anpassa sig efter marknaderna, som växlar enormt snabbt i dessa dagar, och om de inte har möjlighet att göra marknadsundersökningar och över huvud taget bedriva vad man kallar en aktiv marknadsföring. I det sammanhanget kommer många gemensamma aktiviteter in — gemensamma utställningar, gemensamma försäljningskonsulenter, osv. — och sådana satsningar anser vi vara mycket angelägna.

Vi anser fortfarande att de små företagen på det här området inte har samma möjligheter att hävda sig som de stora och att det måste ha sin grund i en felaktig näringspolitik, en näringspolitik som inte tillräckligt beaktat de små företagens betydelse och dragit konsekvenserna av denna i form av samhällliga åtgärder som gör de små företagen jämställda med de stora. Det är de inte i dag. De olika näringspolitiska åtgärder som samhället sätter in slår inte jämligt och rättvist, eftersom de stora företagen av olika anledningar har större möjligheter än de små att utnyttja de förmåner som samhället erbjuder. Här kommer t. ex. skattepolitiken in liksom problemen vid generationsskiften och möjligheterna att ta direktkontakter med myndigheter m. m.

Jag har mycket svårt att förstå utskottsmajoritetens tal om att kravet i reservationen 2 på en utredning angående näringspolitikens verkningar på företag i olika storleksklasser skulle vara detsamma som ett krav på diskriminering av de stora företagen. Det sägs uttryckligen i utskottsmajoritetens skrivning att när man klagat över diskriminering av små företag måste det innebära att man är beredd att i stället diskriminera de stora.

Det är förbryllande att man kan dra en sådan slutsats. I motionen finns ingenting som talar för det: det är rent absurd uttolkning.

Herr talman! När man begär att få utrett om en viss kategori — det må

vara människor eller företag; i det här fallet gäller det småföretagen -- är sämre lottad än en annan grupp, nämligen storföretagen, och om det också visar sig att så är fallet och man därför begär förbättringar för småföretagen, kan detta inte rimligtvis innebära att man samtidigt kräver att de som har det litet bättre skall bli diskriminerade. Det är en missvisande, rent felaktig beskrivning.

Helt kort skall jag behandla vår reservation nr 6, som rör importrestriktionerna. Vi bekänner ju oss alla till frihandeln, som har varit grunden för det svenska näringslivets förnämliga och effektiva utveckling. Frihandelsvännerna har varit många, både här och runt om i världen, men de börjar bli färre. Jag vill därför göra den principiella deklarationen att vi fortfarande från vårt parti -- och jag själv -- i allra högsta grad tror att frihandel är ett fundament för en effektiv och god utveckling av näringslivet.

Men man får inte driva någon enda sak in absurdum, och vi menar i reservationen 6 -- inte bara vi utan också de andra som är med på reservationen, nämligen herrar Regnéll och Siegbahn, som representerar moderaterna -- att man inte heller får driva frihandeln in absurdum. Om lågprisimporten, som har varit ett gissel för många framför allt små företag under senare år, får en sådan utveckling och intensitet att svenska företag och svenska arbetare och tjänstemän tappar sin försörjningsmöjlighet och sin trygghet, då är det dags att ingripa. Jag säger inte att man skall avskaffa frihandelsprincipen, men man får lov att modifiera den med lämpliga avvägningar. I vilken utsträckning det skall ske får självfallet en utredning ta ställning till, vilket föreslås i den här reservationen. Det är uppenbart att lågprisimporten har tagit sådana former på senare tid att man har anledning till oro, och det finns alltså skäl att göra någonting -- i varje fall att se på saken via en utredning.

Herr talman! Med detta ber jag att få yrka bifall till reservationerna 1, 2, 3, 5, 6 och 11.

Herr HOVHAMMAR (m):

Herr talman! Innan jag går in på de olika reservationer som är fogade till detta betänkande, skulle jag gärna vilja kort göra några personliga reflexioner kring den näringspolitik som jag tror skulle vara den bästa i den situation vi nu upplever.

Huvuddragen i en ny framtida näringspolitik med möjlighet inte bara för de människor som vill finna ett meningsfullt och lönsamt arbete utan även för andra, kanske mindre framåtsträvande människor, skulle kunna uttryckas i tre rätt korta punkter:

1. Ge oss en näringspolitik som med generella medel, lika för alla företag och företagsformer, stimulerar till initiativ, investeringar och risktagande!

2. Reformera skattepolitiken, särskilt marginalskatteeffekterna, så att det blir lönsamt att göra arbetsprestationer och så att människorna kan fungera riktigt och inte hindras, som nu, av en mängd irrationella skattehinder!

3. Bringa den offentliga sektorns expansion under kontroll! Gör den effektivare, och gör den billigare! Precis som vi i näringslivet i dag måste

jaga kostnader måste den offentliga sektorn vara inställd efter samma principer.

Så vill jag, herr talman, något kommentera de olika reservationerna. Beträffande reservationen 2 anser vi att det är riktigt med en kartläggning av vilka effekter olika näringspolitiska åtgärder har haft när det gäller företag tillhörande olika storleksklasser. På detta område råder ändå osäkerhet om huruvida vissa företagsstorlekar äger fördelar framför andra. Därför anser vi att en utredning på det området kan ge goda och värdefulla råd för den framtida näringspolitiken.

Reservationen 3 har mycket gemensamt med reservationen 2. Men vi har från moderat håll ändå inte velat skriva på denna reservation. Vi har nämligen den grundinställningen att alla företag, oberoende av storlek, skall få arbeta under likartade ekonomiska förhållanden. Vi brukar uttrycka detta med devisen konkurrens på lika villkor, och vi ser i och för sig inget motsatsförhållande mellan stora och små företag. Vi har den uppfattningen att ett rikt differentierat näringsliv behöver både stora och små företag. Detta upplever man om man ser på hur storföretagen, exempelvis Volvo, är beroende av småföretag som underleverantörer. Många ytterligare exempel på detta kunde anföras.

Man frågar sig också: Var går gränsen mellan stora och små företag? Är ett företag som har 501 anställda nödvändigtvis ett stort företag som skall behandlas enligt principerna för stora företag? Från vårt håll har vi under en lång följd av år koncentrerat oss på att försöka avhjälpa de speciella problem som gäller för de mindre och medelstora företagen. Det finns vissa frågor där – vilket också framgår av både reservationen 2 och reservationen 3 – som behöver tas upp. Vi har från moderata samlingspartiets sida i såväl partimotioner som enskilda motioner under åren krävt konkreta åtgärder i skilda avseenden. I många fall – och under senare år i de allra flesta fallen – har vi fått god anslutning även från representanterna för mittpartierna. Det har alltså inte varit några större avvikelser i åsikterna när det gällt dessa frågor.

Om man påyrkar en utredning måste man självfallet ta hänsyn till att den säkerligen kommer att ta flera år, och därför har vi tyckt att det är lika bra att omgående ge sig i kast med de här speciella områdena mera konkret. Jag vill hänvisa till att från de senaste åren – både 1973 och 1974 – finns det många exempel på hur vi konkret sökt lösa för de mindre företagen väsentliga problem. Jag kan börja med familjeföretagarnas kapitalskatter, som behandlades i kammaren så sent som i går. Vi har från vårt håll drivit den frågan mycket energiskt i partimotioner och i enskilda motioner. Den linjen kommer vi också att arbeta efter allt framgent.

Sambeskattningen av äkta makar som arbetar i samma enskilda firma har vi önskat få upphävd sedan lång tid tillbaka. Vi har partimotioner och enskilda motioner i år, bl. a. från Hans Nordgren.

Vi har föreslagit en sänkning av lägsta aktiekapitalet från 50 000 till 20 000. Den frågan togs upp förra året av mig själv och har i år tagits upp i en partimotion samt i en enskild motion av herr Fridolfsson i Stockholm.

När det gäller uppbörds- och uppgiftsskyldigheten, som ju är särskilt

betungande för små och medelstora företag, har vi engagerat oss genom motioner och på annat sätt.

Anställningstrygghetslagen och de stora problem som den för med sig för mindre och medelstora företag har även givit ett stort resultat i motionsfloden. Förra året väckte vi en partimotion i frågan, och i år har vi två enskilda motioner som behandlar samma ämne.

Jag skulle, herr talman, kunna gå vidare och nämna det ena fallet efter det andra där vi från moderata samlingspartiets sida engagerat oss i frågor som direkt berör de smärre företagen i landet.

När det gäller de olika frågor på området som aktualiserats har jag också personlig erfarenhet, eftersom jag är egenföretagare och vet vilka problem som den här stora kategorin företagare brottas med. Men jag vet också att de mindre företagen – jag upprepar det – är väldigt beroende av de större, och jag vill för min del inte vara med om att man skapar ett motsatsförhållande mellan stora och små företag. Jag tror heller inte att det är avsikten med reservationen 3. Men vi anser att det i dag inte skulle tjäna särskilt mycket till att göra en ingående utredning om dessa saker, eftersom både vårt parti och andra partier har pekat på alla de problem som behandlas i reservationen. Vi tycker att vi konkret kan ta itu med de mindre och medelstora företagens problem på sätt som vi tidigare gjort och föra det arbetet vidare tillsammans. Då tror vi också att vi skall kunna nå goda resultat.

Beträffande reservationen 4 anser vi det viktigt att vissa åtgärder vidtas för att stimulera småföretagandet här i landet. En förutsättning för att de mindre företagens innovationskraft skall utnyttjas är självfallet tillgången på riskvilligt kapital. För att stimulera människor att tillvarata sina upptäckter och uppfinningar och omsätta dem i produktionen är det fråga om huruvida inte skattelättnader för nystartade företag bör utredas. Det är en viktig sak som vi gärna vill slå fast. Mot bakgrund av bl. a. förbudet för företagare att låna ur det egna företaget skulle en skattelättnad för dessa företag verka stimulerande när det gäller att etablera nya företag. Som bekant har vi i dag en alldeles för liten nyetablering i vårt land. Alla goda krafter bör inriktas på att företagaranandan stimuleras och att det resulterar i nya företag.

I reservationen 5 framhålles att marknadsföringen för de mindre och medelstora företagen är av stor betydelse. Herr Sjönell har nyss kommenterat den reservationen, som jag tycker är mycket viktig. Många småföretag klarar ganska bra sin tillverkning; sådant kan företagarna rätt mycket om. Däremot har de alltför små resurser för att kunna föra ut varorna särskilt på den stora exportmarknaden. Därför har vi från vårt parti också ansett det vara nödvändigt att på olika sätt stärka marknadsföringsresurserna för mindre och medelstora företag. Det är mycket viktigt från både konkurrens- och sysselsättningssynpunkt att så sker. I de frågorna finns det mycket att göra.

Vad angår reservationen 6 anser vi att vissa delar av den svenska industrin utsätts för en mycket hård och ohämmad konkurrens från länder som inte tillämpar en företagsekonomisk prissättning på sina exportprodukter. Det finns en mångfald exempel på det, t. ex. inom min egen bransch, där vi ser hur man från vissa länder för in varor till priser

som inte har med riktiga kalkyler att göra. Om man studerar importstatistiken, vilket är väsentligt när man talar om dessa saker, så finner man att vi har fått en mycket stor importökning av vissa varugrupper från dessa länder. Från både sysselsättnings- och beredskapssynpunkt är det av intresse att främst den s. k. lågprisimporten hålls under en viss kontroll. Det är det vi har velat föreslå i denna reservation.

Sedan har vi reservationen 9. Vi moderater menar att ett fritt näringsliv är överlägset ett statsdirigerat. Det ligger liksom i grunden för våra bedömningar när det gäller näringspolitiken. Marknadshushållningen ger utrymme för ett enskilt initiativ och ett ansvarstagande som inte är möjligt i en planhushållning. I vårt parti har vi varit ensamma om att reservera oss för att ett av målen för näringspolitiken bör vara bevarandet av en icke-socialistisk ekonomi. Vi förmodar emellertid att också de övriga icke-socialistiska partierna instämmer i detta mål, även om man där inte har givit uttryck för detta på samma sätt som vi har gjort.

När det slutligen gäller reservationen 10 säger vi moderater att vi föredrar generella åtgärder på ekonomins område. Vi har i olika sammanhang haft tillfälle framhålla, att punktinsatser ibland kan vara bra, men de löser sällan problemen. Generella åtgärder anser vi överlägsna. Den mängd selektiva stödåtgärder som i dag florerar bidrar till att störa konkurrensen – det är uppenbart att man därigenom skapar en osund konkurrenssituation. Därför vill vi ha till stånd en undersökning av vilka praktiska verkningar de olika selektiva stödåtgärderna har på konkurrensen inom det svenska näringslivet.

Herr talman! Med hänvisning till vad jag nu har sagt vill jag ännu en gång avslutningsvis poängtera att kontentan i näringspolitiken måste vara att ordna det så bra och effektivt som möjligt för de hundratusentals små och medelstora företagen i vårt land. Det har gjorts en hel del, men mycket återstår. Jag yrkar därför bifall i första hand till reservationerna 4, 9 och 10, och i andra hand till reservationerna 2, 5 och 6.

I detta anförande instämde herrar Nordgren (m) och Magnusson i Borås (m).

Herr ANDERSSON i Örebro (fp):

Herr talman! De näringspolitiska frågorna har, som de tidigare talarna anfört, tilldragit sig och tilldrar sig alltjämt stor uppmärksamhet i landet. Och det är självklart, eftersom det är så betydelsefullt för hela vår välfärds utveckling att vi har ett väl fungerande näringsliv.

Riksdagen har vid skilda tillfällen – senast under våren – behandlat frågor som sammanhänger med näringspolitikens inriktning och målsättning. Det skedde senast när riksdagen tog ställning till företagarförningarnas administrationsbidrag. I det sammanhanget behandlade vi frågor som låg mycket nära de frågor som vi behandlar i dag, och vissa av de motioner som återfinns i föreliggande betänkande blev så att säga delbehandlade i detta tidigare betänkande från näringsutskottet.

Från folkpartiet har vi i sju partimotioner till årets riksdag tagit upp frågor som rör de problem som de mindre företagen har att brottas med. Vissa delar av de två partimotioner som behandlas i näringsut-

skottets betänkande nr 36 har tidigare behandlats här i kammaren. Det gäller bl. a. möjligheterna till återlån ur allmänna pensionsfonden. På den punkten fick vi gehör för våra synpunkter, och riksdagen gjorde ett uttalande om att kapitalmarknadsutredningen snarast borde se över möjligheterna att slussa AP-pengar till mellanhandsinstitutet.

Vi har i andra motioner påpekat att det är viktigt att staten ökar sina insatser genom företagarföreningarna när det gäller den uppsökande serviceverksamheten. Även dessa synpunkter fick vi gehör för i betänkandet, och riksdagen beslutade höja administrationsbidraget med 3 miljoner kronor.

Den som följer den näringspolitiska debatten kan inte gärna undgå att tycka att den upprepar sig – det är något av ett eko man hör. Men har då inte samhället på något sätt förändrats? Har inte näringslivet fått bättre möjligheter än man tidigare hade? Vad gör samhället för insatser? Och vad gör näringslivets egna organisationer för att förbättra förhållandena för sina medlemsföretag?

I de olika branschorganisationernas och näringsorganisationernas tidskrifter finns en hel del som kan vara av intresse att ta del av. Framför allt gäller detta artiklar där företagare själva redogör för sin vardag och arbetet på verkstadsgolvet. I Arbetsgivareföreningens tidskrift kan man ta del av sådana skildringar. Det är intressant därför att man därigenom får en mera påtaglig bild av hur den enskilde verkstadsägaren upplever sin vardag. Det kan annars bli så att vi politiker i våra ambitioner att föra fram olika förslag överdramatiserar småföretagarnas situation.

Jag läste i senaste nummret av Arbetsgivareföreningens tidskrift om en företagare som redogör för sin vardag i verkstaden. Han säger att det förmodligen är mycket svårt att leda storföretag som ASEA och SKF – det är nog alldeles riktigt – men det är inte precis lätt att leda ett småföretag heller, och han tar upp alla de problem som han står inför: avsaknad av egna specialister och de kontakter som finns inom ett storföretag när det gäller att lösa interna frågor.

Därför var han självfallet glad att han hade fått kontakt med SAF och kunnat ta del av deras material i form av skriften *Se om ditt företag*. Det är förvånansvärt hur litet man från kommuner och landsting satsar på just den formen av kursverksamhet, som skulle kunna vara till nytta för företagarna. I vissa kommuner i Skåne har man gjort det. Där har man gett företagarna, som ofta är självlärda, möjligheter att förkovra sig på olika sätt.

De mindre och medelstora företagen spelar en mycket viktig roll i samhällsekonomin. De behövs som komplement till de stora företagen. De skall självfallet kunna utvecklas – de måste utvecklas –, men de skall behålla sin egen profil. Från sysselsättningsynpunkt, men även från regional synpunkt, är det av central betydelse att vi har en kraftig småindustri, som skapar sysselsättningsmöjligheter i olika delar av vårt land. Utvecklingsmönstret har emellertid förändrats under efterkrigstiden. Företag med mindre än tio anställda har gått tillbaka kraftigt i vad gäller både antal och sysselsättningsandel. Samtidigt har storföretagens andel av sysselsättningen stigit, och inom enskilda branscher har naturligtvis mer markanta förändringar ägt rum.

Dessa problem tas upp i en reservation till näringsutskottets betänkande, men jag har inte kunnat biträda den reservationen, där det begärs en utredning om hela den här problematiken inom småindustrin. Den problematiken är rätt väl känd. Professor Dick Ramströms grupp uppe i Umeå har specialstuderat småindustrins problem och pekar på några av huvudproblemen för de mindre företagen. Det är bl. a. företagens vidareutbildning, finansieringsfrågorna, generationsväxlingsproblem, hjälp med specialistkunnande och service. Dessa mindre företags problem är genom olika undersökningar väl kända, och de sammanfaller i stor utsträckning med problemen för företagssektorn i sin helhet: exempelvis den successivt sjunkande lönsamheten och den minskade självfinansieringsgraden.

Ett speciellt problem hänger samman med de flesta mindre och medelstora företagen som är familjeföretag. Under gårdagens debatt om skattefrågor när det gäller familjeföretagen framgick att dessa under en lång följd av år, speciellt under 1960- och 1970-talen, haft det besvärligt. Därför har en stor del av dem också försvunnit. Man får förutsätta att de beslut som riksdagen fattade i går skall innebära en förbättring.

Företagsgrupperingen inom exempelvis verkstadsindustrin håller på att anta formen av ett timglas: de stora företagen ökar snabbt sin andel av produktion och sysselsättning medan de mindre företagen i stort sett håller ställningen. Det är alltså mellangrupperna – familjeföretagen – som försvinner rätt snabbt.

Bakom den här utvecklingen ligger en rad faktorer, men avgörande har – som jag tidigare sade – varit de speciella problem som sammanhänger med arvs- och förmögenhetsbeskattning. Under den gångna våren har emellertid riksdagen beslutat om en hel del åtgärder som borde innebära förbättringar för de mindre företagen. Självfallet återstår dock mycket att göra. Inom folkpartiet känner vi speciell tillfredsställelse över att en utredning har tillsatts för att ta upp frågan om trygghetsfonderna inom de mindre företagen och likaså frågan om den särskilda bolagsformen för mindre företag som vi har föreslagit.

Herr talman! I vad gäller de reservationer som mitt namn står på skall jag något kommentera reservationen 5 beträffande utvecklingen av de mindre företagens marknadsaktiviteter. Som bekant har vi under flera år fört fram motionskrav om förbättrade förutsättningar för de mindre och de medelstora företagens marknadsföringsfunktioner, men ännu återstår det en hel del att göra där. Man kan väl säga att företagen i allt större utsträckning måste planera sin produktion utifrån en välgrundad bedömning av kundernas allt rikare valmöjligheter. För att ett företag skall kunna hävda sig i den nya marknadssituationen måste det bygga upp resurser i form av ett mera avancerat marknadsföringskunnande. Förarbetet med och introduktionen av företagets produkter på en ny och främmande marknad förutsätter investeringar, som många gånger kan vara betydande. De mindre företagen har ofta inte möjligheter att med egna medel bryta in på nya marknader, varför det finns anledning att se över även denna sida.

Nu vill jag säga att en hel del arbeten med den saken självfallet pågår.

Företagarföreningarna har genom den ökade tilldelningen av resurser satt i gång en verksamhet för de mindre företagen just på marknadsföringsområdet, och i vissa län har bolag bildats i form av trelänsbolag, som skall hjälpa de mindre och medelstora företagen i deras marknadsföringsaktiviteter. Detta har inte blivit omnämnt i utskottets betänkande, men i en hel del län har man redan kommit i gång med detta. Jag tror det är ett sätt att bidra till lösningen av problemet, men ännu återstår mycket att göra för att förbättra marknadsfunktionerna.

Som herr Hovhammar sade är väl problemen för de mindre företagen rätt väl kända. De har ju under många år i motioner fört fram konkreta krav på åtgärder som skulle medverka till en förbättring av dessa företags situation. Någon speciell utredning anser jag emellertid inte erforderlig för dagen. Vi har nu fått industriverket – tidigare hade vi delegationen som sysslade med småföretagens problem. Inom industriverket finns såvitt mig är bekant en grupp politiker, och det bör väl vara en uppgift för dem att försöka klarlägga det här problemet för de mindre företagen, sammanväga de olika utredningar som gjorts och det kunnande som utvecklats i det avscendet och söka finna lösningar.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till reservationen 5.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Vi från vpk brukar sällan gå upp i de näringspolitiska debatterna bl. a. därför att vi tycker att näringspolitik i de här debatterna uppfattas synnerligen ”trångt” – debatterna handlar nästan bara om att samhället och skattebetalarna skall stödja olika typer av företag, och det tycker vi är en något snäv uppfattning av begreppet näringspolitik.

Vi tycker också att det många gånger utvecklats en väldig dubbelmoral i sådana diskussioner. Samtidigt som de brukar vara platsen för kända principiella deklamationer om vikten av att ha ett s. k. fritt näringsliv är det knappast någon gång som man i riksdagen hör så många vädjanden om ytterligare samhälleligt skattestöd åt företag av olika typer som just i de här debatterna. – Det där hänger inte ihop!

Man brukar också visligen förtiga den faktiska ekonomiska intressepolitiska motsättning som finns mellan stora och små företag och förtiga det förhållandet att de små företagens svårigheter – till dels åtminstone – beror på att det försiggår en mycket skarp kamp mellan dem och stora företag och att småföretagens svårigheter är betingade av att de många gånger är offer för monopolistiska strävanden och försök från storföretagen att slå sönder dem eller köpa upp dem. Inte heller den motsättningen kommer ju fram i de här diskussionerna.

Det hade varit bra om de verkliga missförhållandena i det samhälle som vi lever i hade blivit föremål för ett lika flitigt motionerande som förekommer när det gäller att hereda olika företag och branscher stöd med skattebetalarnas pengar.

I det här betänkandet behandlas emellertid också två motioner från enskilda socialdemokrater, motionerna 843 och 859. Från vpk-håll har vi utifrån våra uppfattningar inte skäligen kunnat annat än reservera oss till förmån för båda motionerna, så mycket mer som de inte har tagits upp av någon annan i utskottet utan blivit rätt snävt behandlade.

Den ena motionen är av fru Lundblad m. fl. och kräver utredning om etableringskontroll. Från vårt partis sida har vi ofta haft anledning att hävda den principen att någon form av verklig samhällelig planering vare sig det gäller regionpolitik, miljöpolitik eller industripolitik över huvud inte är möjlig med mindre än att åtminstone alla tyngre etableringar kan bli föremål för något slag av offentlig styrning. Problemet är naturligtvis inte löst bara med det — frågan blir givetvis sedan vem som styr och efter vilka principer det styrs. Men om man ser det rent tekniskt är grundförutsättningen för en effektiv planering att det finns legala och administrativa metoder att styra och kontrollera etableringar.

Utskottet hänvisar i sin skrivning rörande den Lundbladiska motionen till den sittande utredning som har att komma med förslag till vad som officiellt kallas starka regionalpolitiska styrmedel. Men det finns ändå skäl, anser jag, att stödja den Lundbladiska motionen. Utskottet och fru Lundblad menar tydligen två olika saker. Utskottet skriver nämligen, sedan man hänvisat till utredningen, om "de svårigheter som är förknippade med en etableringskontroll av den allomfattande karaktär som motionärerna tänker sig". Det yttrandet bevisar enligt min mening att den omtalade utredningen sysslar med en annan och anspråkslösare typ av styrning än vad fru Lundblad har tänkt sig. Därför är det egentligen felaktigt att hänvisa till utredningen, men det är samtidigt ett tecken på att utskottet inte vill gå den väg som fru Lundblad har föreslagit.

Som f. d. länsplanerare känner jag dessutom väl till den officiella politiska jargongen när det gäller dessa frågor. Begreppet styrning är ju i regeringskretsar ett positivt laddat ord, och man använder det därför ibland även i sammanhang där det inte betyder styrning i egentlig mening utan mera stimulans och samråd. Den verkliga innebörden av ordet styrning är sådana medvetna politiska beslut som utgår från offentliga organ. Det är den innebörden som motionärerna lägger i ordet och det är den innebörden som utskottet inte är överens med dem om.

Från vpk:s sida delar vi fru Lundblads tankegångar, och jag yrkar bifall till reservationen 7 som i praktiken innebär ett bifall till den Lundbladiska motionen.

Den andra motionen har Jan Bergqvist som första namn. Av talarlistan framgår att han utförligare kommer att tala för sin sak, och jag skall inskränka mig till en kort kommentar. Motionen går ut på att ett centralt sekretariat inrättas för att bistå offentliga styrelseledamöter i företagens styrelser med information av olika slag.

Från vårt partis sida har vi hela tiden varit skeptiska mot systemet med offentliga styrelseledamöter och representanter för de anställda i företagsstyrelserna i detta systems nuvarande form. Med sin svaga ställning blir dessa representanter lätt uppbundna, och det finns naturligtvis en strävan från kapitalintressena att göra dem till samarbetsmän eller gisslan. Vi är motståndare till alla former av klassamarbete och skeninflytande. Men skepsisen på det generella planet får å andra sidan inte hindra, att en offentlig representant eller den som har valts på grund av arbetskamraters förtroende så långt det är möjligt inom givna ramar ändå försöker skapa sig en självständig plattform för sitt arbete.

En av förutsättningarna för det är otvivelaktigt tillgång till information som inte är styrd av företagsledningarna. En annan förutsättning är en benägenhet från dessa styrelserepresentanters sida att agera självständigt och efter en samordnad linje. Ett bland flera tänkbara medel för att bistå dem häri kan vara just det särskilda sekretariat som motionärerna föreslår. Helt utan sådana medel kommer dessa styrelserepresentanter att vara utlämnade åt storfinansen, och det totala klassammarbetet kommer att vara ett faktum. Även utifrån vår skeptiska allmäninställning anser vi oss därför böra stödja tanken bakom den Bergqvistska motionen, och jag yrkar bifall till reservationen 8 som också innebär bifall till motionen.

Herr SVANBERG (s):

Herr talman! Det föreliggande utskottsbetänkandet behandlar inte mindre än 23 motioner, som väckts inom ramen näringspolitik. Samtliga dessa motioner är säkerligen inspirerade av en vilja att skapa sysselsättning, att utveckla näringslivet osv., framför allt mot bakgrunden av den arbetslöshet vi hade för bara ett år sedan eller något sådant.

Många av dessa motioner kan ju sägas vara överspelade. De stimulansåtgärder som riksdagen vidtagit, tillsättandet av sysselsättningsutredningen, konjunkturuppgången och mycket annat sådant har så att säga gett svar på en del av dessa motioner. Många av motionerna har utskottet enhälligt avstyrkt med hänvisning till att det pågår arbete för att lösa de problem som tas upp i motionerna – jag skall senare återkomma något till detta. Men några av motionerna har föranlett reservationer, och jag tror att kammaren håller mig räkning för att jag inte ägnar så lång tid åt de motioner som vi är ense om att avvisa med hänvisning till pågående utredningar utan i stället uppehåller mig vid de reservationer som har fogats till utskottets betänkande.

Jag vill då börja med reservationen 1, som bygger på motionen 1489. Det är centern som i denna motion tar upp en gammal bekant – ett förslag som vi alla känner igen från i fjol och även från tidigare diskussioner. Det gäller talet om de 100 000 nya sysselsättningstillfällena. Denna fråga är väl så pass genomdiskuterad efter fjolårets debatter att jag inte anser att så mycken tid bör ägnas åt den. Men jag vill ändå säga några ord i sammanhanget.

Centern säger sig vara förvånad över att inte alla vill instämma i att det behövs 100 000 nya jobb. Självfallet behövs det mer än 100 000 nya jobb – vi behöver detta antal många gånger om. I valrörelsen gjorde företrädare för centern gällande att socialdemokraterna sagt att vi inte har råd att skaffa 100 000 nya jobb. Vi sade aldrig så, utan vi sade bara att på den väg centern vill gå kommer det inte fram ett enda nytt jobb; det är vägen som är tokig – behovet har det aldrig varit fråga om.

Centern har rätt så långt att den nuvarande högkonjunkturuppgången inte får förleda oss att tro att allt är väl ställt. Det lever kvar en strukturarbetslöshet, och därför måste vi aktivt planera för nya jobb. Men frågan är hur det skall ske. Jag vill gärna peka på några vägar som vi på vårt håll anser att man bör gå. I regeringens dagliga jobb ingår att försöka skaffa fram nya arbetstillfällen. Vi kommer om en stund att tala

om Stålverk 80 som kommer att ge 5 000 nya jobb, vid Uddevallavarvet skapas nya jobb osv. — under de senaste månaderna har flera sådana etableringar skett.

Vi är alla överens om att vi skall fortsätta att driva en aktiv regionalpolitik. Vi talade i går om att använda AP-fonderna för att skapa nya arbetstillfällen. Jag anser också att vi behöver en mycket bättre samordning av planeringen inom samhälle och näringsliv i syfte att skaffa fler arbetstillfällen. Jag vill gärna poängtera detta, eftersom jag tror att det är helt nödvändigt med en sådan samplanering om vi skall kunna åstadkomma ett maximalt utnyttjande av våra ekonomiska och personella resurser.

Det har tillsatts en sysselsättningsutredning, som skall ta upp detta problem. Denna utredning kommer också att behandla frågan huruvida vi behöver mer folk inom den offentliga sektorn, den s. k. servicesektorn. Det framställs ibland så — och även herr Sjönell var inne på den saken — att de 100 000, 200 000 eller 300 000 nya jobben skall skapas inom industrin och inte inom den offentliga sektorn. Jag tror att vi bör vara angelägna om en mycket kraftig expansion av industrisysselsättningen — på den punkten är vi helt ense. Men vi kan inte skapa alla dessa nya sysselsättningstillfällen på den vägen. Industrin ökar ständigt sin produktion med användande av allt färre människor, och det kan vi inte göra mycket åt. Men detta ger oss samtidigt möjligheter att förbättra de tjänstesektorer där vi vet att det finns stora eftersatta behov, såsom inom äldreomsorg, sjukvård, barntillsyn och mycket annat. Jag vill emellertid gärna än en gång poängtera att det naturligtvis är industriproduktionen som är grunden för allt detta, och den har ingen människa avsett att försumma.

I och för sig tycker jag att centern kunde släppa den här käpphästen. Det är inget originellt i vad ni föreslår, utan det är litet allmänna fraser. Fall i stället in här och försök hjälpa till med alla andra och gör någonting i stället för att köra med vad jag upplever bara som en reklamslogan, där man vill framställa centern som särskilt intresserad av jobben! Centern vågar icke ta till de åtgärder som skulle medföra att de här nya jobben kom till.

Det finns ytterligare ett par motioner, också från centern. Det är först motionen 1506 som föranlett reservationerna 2 och 3. I den motionen tar centern upp ett annat gammalt förslag som vi behandlade förra året. Man talar om att samhället diskriminerar den mindre industrin i förhållande till storindustrin, man vill ha en utredning om hur man skall komma ifrån detta, och utredningen skall visa hur den mindre industrin skall gynnas i förhållande till den stora industrin. Herr Sjönell säger sig vara förvånad över utskottets skrivning på denna punkt. Ordvalet i motionen är i år något annorlunda än i fjol, men även i år sägs att de mindre och medelstora företagen skall gynnas i förhållande till storindustrin. Vi i utskottet har inte sett den större industrin och den mindre industrin som två oförenliga storheter. Vi ser det nog så att många svenska småindustrier skulle vara obefintliga om inte den stora industrin fanns, eftersom småindustrierna i stor utsträckning är underleverantörer till storindustrin. Det är alldeles onödigt att spela upp den här

motsättningen mellan stor och liten industri och tro att man åstadkommer något väsentligt med det.

Reservationerna 2 och 3 är luftiga på sitt sätt. Jag vill gärna påpeka det. Man sätter upp ett mycket förvånat ansikte och undrar varför vi inte är beredda att gå med på en utredning. Man begär en utredning angående näringspolitikens inverkan på företag i olika storleksklasser. Det låter väldigt oskyldigt. Men i nästa reservation, nr 3, vill man ha en utredning rörande åtgärder för att främja de mindre och medelstora företagen i förhållande till storföretagen. I reservationen 3 sägs: "Den föreslagna kartläggningen av de diskriminerande tendenserna i samhällets näringspolitik torde komma att ge vid handen att de mindre och medelstora företagen i vissa avseenden är missgynnade i förhållande till de större företagen." Man utgår alltså i denna reservation från att den förutsättningslösa utredning man talar om i reservationen 2 skall se ut på ett visst sätt. Jag tycker att det är ett något lustigt sätt att agera, när man först vill ha en förutsättningslös utredning och sedan har bestämt sig för vilket resultat den skall få.

Sedan har vi motionen 1120, reservationen 4. Här begär moderata samlingspartiet utredningar rörande både kreditgivning och beskattningsförhållanden när det gäller de mindre företagen. Dessutom vill man ha ett uttalande att målet för näringspolitiken skall vara bevarandet av en icke-socialistisk ekonomi. Det är alltså dessa två delar motionen gäller.

Vad beträffar kreditgivningen till småföretagen vill jag gärna framhålla att den undan för undan har förbättrats. Vi har fått ett flertal kreditinstitut som vänder sig speciellt till småföretagarna, vi har satt in en mängd stödåtgärder, och jag tror inte att någon kan hävda att här föreligger oefterrättliga förhållanden. Alla företag har naturligtvis under en kreditåtstramning svårt att få låna pengar, men att det skulle utgöra något slags bestraffning av småföretagen och att det skulle vara alldeles omöjligt att låna pengar är det väl ändå ingen som tror på.

Herr Hovhammar talade om småföretagens förhållanden. Beskattningen var till hinders för dem, pengarna var till hinders osv. När man hörde detta kunde man tro att alla företag i Sverige befann sig i en mycket svår situation och att det var väldigt synd om dem. Detta är nog inte helt riktigt, man skall inte bara gnälla. Det gör inte företagarna, och det bör nog inte herr Hovhammar heller göra. Vi tror honom inte när han talar om att det är så förfärligt uselt och dåligt.

Vi diskuterade i går, i samband med skattepolitiken, frågan hur vi skulle klara familjeföretagen när de byter ägare. Problemet var att de hade samlat ihop så mycket pengar att det skapade väldiga bekymmer när dessa stora summor skulle föras över vid generationsskiften. Jag skall inte diskutera hur familjeföretagen skall beskattas, men låt mig konstatera att det inte kan vara så förfärligt illa ställt med företagen, eftersom de kan samla på sig så kolossalt mycket pengar att det blir problem vid generationsskiften. Med detta har jag ingenting sagt om själva grundfrågan hur dessa företag skall beskattas. Men utskottet har tagit avstånd från motionärernas tankegång i denna del.

Motionärerna vill vidare ha ett uttalande att näringslivet skall utvecklas i icke-socialistisk anda. Utskottet är helt enig om att vi inte vill

göra några uttalanden med så oklara begreppsdefinieringar som här begärs. Vad lägger moderaterna in i begreppet socialistisk? Utskottet avböjer helt kort att göra uttalanden med sådana ordval. I den allmänna debatten anses från moderat håll att allt som är tokigt – och det är mycket – är ”socialistiskt”. Det är bara att klistra på etiketten och säga att det är fråga om socialistiska åtgärder. I dessa dagar beskylls ömsevis folkpartiet och centern för att medverka till att föra en mer socialistisk politik. Hela den moderata orddefinitionen är fullständigt förvirrad. Jag har personligen svårt att tänka mig att någon människa skulle gå med på att göra en sådan här definition därför att man inte vet vad moderaterna egentligen menar. Allt som vi socialdemokrater lägger in i begreppet – ekonomisk demokrati, bättre insyn för de anställda, medverkan och medansvar – kan med denna terminologi betraktas som socialistiskt. Att ge människorna större insyn i ekonomiska förhållanden är farlig socialism.

För mig är socialist ett hedersord som jag inte tvekar att ta i min mun. Jag lägger inte in i ordet socialism det som den moderata motionen handlar om. Den sätter nämligen likhetstecken mellan statskapitalism och socialism, och det är för mig två skilda uttryck. Vi strävar efter att genomföra en ekonomisk demokrati. Det är den bästa utvecklingen av den socialistiska demokratins möjligheter att påverka samhället. Men att med moderaternas underliga terminologi uttala att vårt näringsliv skall vara icke-socialistiskt, det vill jag inte vara med om. Man skulle kunna ge moderata samlingspartiet ett gott råd på den här punkten: Sluta upp att skrämna människorna med socialism på alla dessa områden. Ni har snart skrämt er själva men inte andra människor, för det finns så litet underlag för moderaternas agerande här.

Jag vill sedan beröra motionen 1507. Reservationen 5 gäller samma sak. Man vill ha en utredning om särskild stimulans till småföretagens marknadsföringsfunktioner. Självklart är det en mycket viktig uppgift för småföretagen att kunna klara sin försäljning och marknadsföring. Vi har också flera institutioner som skall verka i detta sammanhang. Vi har exportrådet, som gör väldigt mycket i detta avseende, vi har företagarföreningarna, som i år får rätt stora ökade anslag för att kunna hjälpa till, och vi har många andra institutioner, bl. a. Svedexpo och Norrlandscenter som har tillkommit som samverkansorgan mellan företagen. Samtidigt begär man nu en utredning och vill ha anslag även till denna. Jag kan inte underlåta att instämma med Jörn Svensson när han påtalade att herr Hovhammar här argumenterar för att man bör få igenom detta och att det är viktigt att man får en utredning om dessa åtgärder. Men i nästa andetag är herr Hovhammar beredd att gå ut och säga att det är förfärligt för företagen i dag därför att socialdemokraterna vill att de skall sitta i statens knä. Hur skall man ha det? Skall man ha statsbidrag till allting, eller skall man vara fri? Jag tycker att herr Hovhammar skall akta sig för att begära fler sådana här i mitt tycke oväsentliga utredningar om han samtidigt skall hävda att företagen framför allt skall hålla sig fria från samverkan med staten. Det stämmer nämligen inte annars.

Sedan har vi motionen 1518 som också är en gammal bekant. Den handlar om situationen för de importkonkurrerande industrierna, de som

skall konkurrera med importen från låglöneländerna.

Den här motionen är rätt gammal. Jag har försökt att räkna efter och kommit till att det är åttonde gången som den presenteras för riksdagen. I motionen begärs tämligen oförändrat att man skall ha mycket strängare regler för licensgivning när det gäller importen från låglöneländer, så att livskraftiga svenska företag inte skadas. Det är alltså ett förslag till viss merkantilism. Motionen 1528 behandlar samma problem, men den tar upp det ur en annan synvinkel, nämligen hur man skall hjälpa dessa företag att bli konkurrenskraftiga. Den motionen har vi skrivit bort. Det lustiga är att den som står först med sitt namn på denna motion nu i stället ansluter sig till reservanterna, som talar för motionen 1518. Jag skall inte orda vidare om det.

Vad är man ute efter här? Utskottsmajoriteten pekar på att Sverige har vissa internationella åtaganden genom sin samverkan i olika internationella organ, som gör att vi inte kan bedriva en politik som hindrar import från vissa länder. Vill vi för övrigt göra det?

Om vi som den industrination vi är vill avskärma oss och inte importera utifrån, kan vi inte begära att få fortsätta att exportera till dessa andra länder. Våra handelsavtal bygger i regel på varuutbyte. Visst kan konkurrensen från låglöneländerna bli besvärlig i vissa sammanhang, det är jag medveten om, men dessa frågor följs av kommerskollegium. Man har rätt stränga importrestriktioner, man arbetar med licensgivning osv. Skall vi börja tala om att Sverige på något sätt skall hjälpa u-länderna till bättre möjligheter att exportera till Sverige, skall vi inte bifalla den här motionen. Vi måste ta de bekymmer som är förenade med ett fritt handelsutbyte. Fördelarna för Sverige är så uppenbara att vi måste kunna ta några få nackdelar.

Reservationerna 7 och 8 är lustigt tillkomna. Reservationen 7 bygger på motionen 859 om etableringskontroll. Motionärerna begär att man skall införa etableringskontroll som ett mycket vidare begrepp än etableringskontroll bara i regionalpolitiken, där vi ju redan har en utredning tillsatt i den frågan. Motionärerna anför att etableringskontrollen skall bli ett hjälpmedel för avvägning av företagsekonomiska och samhällsekonomiska synpunkter; den skall medverka till god hushållning med natur- och energiresurser och miljötillgångar; man får med hjälp av etableringskontrollen en samhällsekonomiskt riktig fördelning av investeringsmedel osv. Allt detta är i och för sig förträffliga ting.

Utskottet pekar här på att lagen om konkurrensbegränsningen reformeras. Den ger redan i dag vissa möjligheter – det pågår en översyn av lagen – och den skall bli ännu effektivare.

Miljöskyddslagstiftningen ger i dag vissa möjligheter till dirigeringslagstiftning. Den lagstiftning om hushållning med mark och vatten som riksdagen tog för ett och ett halvt år sedan har samma möjligheter att i viss mån fungera som ett slags etableringskontroll. Men vi kan också peka på att företag som får lokaliseringssubventioner, som får möjligheter att använda investeringsfonder, som blir delaktiga av statligt kreditstöd till mindre och medelstora företag redan i viss utsträckning kan bli föremål för precis sådan kontroll som den här motionen syftar till.

Motionen är intressant. Den tar upp ett stort problem. Jag är bara

rädd för att motionärerna har underskattat svårigheterna att den här vägen lösa detta stora problem. Personligen anser jag att vad motionärerna är ute efter är en näringspolitisk planering kombinerad med ett slags investeringsberedning på allra högsta nivå, som jag tror i och för sig är nödvändig. Men jag tror icke att man löser problemet den här vägen. Jag tror det här är ett sidospår. Vi måste komma fram till en lösning från andra utgångspunkter.

Reservationen 8 handlar om ett gemensamt sekretariat för samhällets representanter i försäkringsbolag, bankstyrelser, förvaltningsbolag och stiftelser. Den är grundad på motionen 843.

Utskottet påpekar att beslutet om offentliga styrelseledamöter i förvaltningsbolag och stiftelser inte är ett definitivt beslut. Det avser en försöksverksamhet för tre år. Man har inte bestämt sig för hur det skall vara framöver, och då finner vi i utskottet att det är fel att tillsätta ett permanent sekretariat för något som är en försöksverksamhet. Reglerna för samhällsrepresentanter i bankstyrelserna är däremot fastställda för gott. Sådana ledamöter i försäkringsbolagens styrelser utses ibland av samhället. De skall tillvarata konsumenternas intresse. Men ibland utses de av organisationer som företräder försäkringstagarna.

Viss information har också lämnats från industridepartementet och finansdepartementet till dessa styrelseledamöter, och man försöker här få till stånd en viss samordning. Jag vill i och för sig inte ifrågasätta att den idé som framförs i motionen är riktig. Utskottet säger också att vi inte är beredda att *nu* tillstyrka detta förslag. Vi tycker att verksamheten först skall bli permanent.

Jag kan vidare inte underlåta att göra den reflexionen att det inte är helt säkert att det förhållandet att vpk i reservationerna 7 och 8 stödjer de socialdemokratiska motionerna 859 och 843 är helt osjälvviskt betingat. Det kan också ligga annat bakom, som det kunde vara intressant att ta upp.

Jag vill slutligen beröra reservationen 10 i anslutning till motionen 247, där det föreslås en undersökning om den snedvridning av konkurrensen som de punktvisa stödåtgärderna medför. Man talar om kapitaltillskott från samhället, och man syftar väl då på lokaliseringsstöd osv. Jag vill naturligtvis instämma i att lokaliseringsstöd, statligt kreditstöd och allt sådant förbättrar företagens förutsättningar. Men det är ju inte någon viss företagarkategori som kan åtnjuta sådant stöd, utan dessa möjligheter står i princip öppna för alla företagare, om de uppfyller de villkor som uppställs i bestämmelserna härför. I så måtto kan jag inte finna att det är fråga om någon snedvridning, och utskottet avstyrker också motionens krav.

Det återstår en hel del motioner, om vilka jag bara vill säga att de avstyrks av utskottet med hänvisning till företagsskatteberedningen, kapitalmarknadsutredningen, det nu pågående arbetet inom industriverket, företagarföreningarnas ökade roll, produktutvecklingsfonden osv.

Herr talman! Jag vill med det anförda yrka bifall till utskottets förslag.

Herr SJÖNELL (c) kort genmäle:

Herr talman! När herr Svanberg i ett på det stora hela taget stillsamt inlägg vill "såga av" våra reservationer tillgriper han ett gammalt pålitligt debattknep. Han talar om att man inte behöver utreda dessa frågor, eftersom det redan finns utredningar härom, och hänvisar i dagens sammanhang till den nyligen tillsatta sysselsättningsutredningen. Jag vill emellertid peka på att sysselsättningsutredningen inte skapar några nya jobb. Den kan möjligen planera för nya jobb. Vi har uttalat att med hänsyn till strukturarbetslösheten, som kan öka mycket snabbt när lågkonjunkturen sätter in, kanske redan i början på nästa år, måste omgående nya jobb skapas. Det är i det sammanhanget vi har talat om 100 000 nya jobb.

Frågan om de 100 000 nya jobben är för övrigt, herr talman, mycket intressant. Det fanns väl egentligen ingen valslogan som nedgjordes så våldsamt från socialdemokratiskt håll som den om de 100 000 jobben. Detta krav var löjligt, helt ovidkommande, omöjligt och bara en tom valklyscha. Endast några veckor efter valet talade man emellertid på socialdemokratiskt håll inte bara om 100 000 nya jobb utan om 400 000 nya jobb. Man använde alltså exakt samma slogan, bara med ett annat antal. Det var, herr talman, en praktfull illustration till att socialdemokraterna ivrigt tillämpar den gamla regeln att när far super, är det rätt.

Vi är emellertid helt övertygade om att det nu omgående behövs 100 000 nya jobb, och vi vill i arbetet härpå lägga tyngdpunkten inom näringslivet. Herr Svanberg säger att vi är överens om detta, och det är jag glad för. Medan vi vill att tyngdpunkten skall läggas inom näringslivet tror ni emellertid, att de nya jobben huvudsakligen skall kunna skapas inom den offentliga sektorn. Däremot har vi inte sagt – det vill jag dementera, herr Svanberg – att vi tror att näringslivet ensamt skall klara detta. Vi säger både-och, men vi vill lägga huvudvikten vid näringslivet.

Jag har redan sagt att herr Svanberg bemötte mig stillsamt, och det vidhåller jag. Men det är onödigt att beskylla oss för tomt prat och för att bara framföra en reklamslogan när vi lägger fram seriösa förslag i syfte att avskaffa strukturarbetslösheten. När herr Svanberg glädjande nog nu blivit så mycket sakligare i debatten och har lämnat rallarsvingarna bakom sig, tycker jag att han kunde avstå också från dessa beskyllningar. Vi säger inte att ni går fram med reklamslogan utan ser seriöst på era förslag. Jag förutsätter att också ni kan göra det med våra förslag.

Vi har anvisat metoder för att angripa dessa problem. Herr Svanberg säger att centern inte vågar sätta in de resurser som behövs, men det är inte sant. Vi har i vår motion och i reservationen anvisat verksamma metoder. Läs detta noggrannare, herr Svanberg!

För övrigt hävdar jag fortfarande att utskottsbetänkandet är egendomligt när man där påstår att vi genom reservationerna har föreslagit en diskriminering av storföretagen. Det har vi inte gjort.

Herr HOVHAMMAR (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Svanberg nämnde bl. a. vårt krav på krediter till småföretagen. I dagens läge har det ju inte varit särskilt svårt att låna pengar i bankerna, även om det på grund av riksbankschefens nyligen

uttalade farhågor just nu blivit värre igen. Vi önskar emellertid att företagen skall få möjlighet att låna vad man brukar kalla långa pengar utan så hårda krav på säkerheter som det ställs i dag. Det är närmast den saken vi har tillåtit oss påpeka.

Vidare tog herr Svanberg upp frågan om importrestriktionerna. Vi har slagit fast att vi vill ha ett fritt handelsutbyte. Vi vill inte isolera oss från den övriga delen av världen. Tvärtom vill vi vidga Sveriges affärsförbindelser — det har vi också visat, eftersom vårt parti kanske var den starkaste förespråkaren här hemma för den nuvarande europeiska gemenskapen. Men vi anser inte att ett fritt handelsutbyte är detsamma som en obegränsad import, som ibland utgör ett direkt hot mot sysselsättningen inom vissa branscher. Det finns, herr Svanberg, t. o. m. branscher där de anställda har uttalat stor oro över den starkt tilltagande importen där prissättningen — det har jag sagt tidigare — inte är baserad på de ekonomiska principer som vi brukar tillämpa utan på direkta statssubventioner. Sådant kan vi inte acceptera, och därför har vi krävt en ingående prövning inom ramen för våra internationella åtaganden. Värre är det inte på den punkten, herr Svanberg.

Det är väldigt skönt när bröder kan sämjas. Herr Svanberg och herr Svensson i Malmö tycks vara alldeles eniga när de talar om att företagarna har något slags dubbelmoral — vad det nu kan betyda — därför att de tar emot visst stöd, exempelvis branschstöd. Jag har tidigare sagt åtskilliga gånger här i kammaren — senast i går — att vi anser punktinsatser vara sämre än generella åtgärder. Vi har krävt generella åtgärder, t. ex. att arbetsgivaravgiften, denna orättfärdiga pålaga på sysselsättningen i vårt land, skall sänkas över hela linjen. I så fall behöver vi inte ha alla de här punktinsatserna, som snedvrider konkurrensen inom en del branscher.

Vi kräver fortfarande att tyngdpunkten skall ligga på generella åtgärder. Om sodan riksdagsmajoriteten har beslutat exempelvis stöd till vissa branscher, då får vi självfallet acceptera detta enligt demokratins spelregler, men vi är inte nöjda med det, herr Svanberg. Vi vill ha en annan näringspolitik, och vi har ingående utvecklat vad den innebär.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Herr Svanberg debatterar med mig på ett litet beklämmande sätt. Han säger att reservationerna 7 och 8 är lustigt tillkomna och antyder att jag i min egenskap av vpk:are skulle ha någon sorts dunkla och skumma motiv för att stödja motionerna som ligger till grund för dem. Jag tycker att han skall komma med någorlunda vettiga bevis, innan han påstår att det förhåller sig på det sättet. Hans påstående drabbar nämligen inte mig, utan är egentligen ett hugg i ryggen på hans partikolleger som har väckt motionerna och lagt fram sakliga, vettiga och bra förslag, som vi från vpk inte tyckte oss kunna underlåta att stödja.

Om vi var ute i några skumma ärenden så skulle det finnas många tillfällen för oss att stödja socialdemokratiska motioner som herr Svanberg är med om att avstyrka. Det händer ju många gånger, men i regel låter vi den socialdemokratiska partiledningen och utskottsmajoriteten slakta dessa motioner; vi lägger oss inte i er interna debatt på den punkten. Därför tycker jag inte att man skall bli beskylld för skumma

motiv när man nu har reserverat sig med anledning av två motioner som kommer med, som vi tycker, riktiga förslag. Det är som sagt inte mig som herr Svanberg är ute efter, utan han vill så att säga kasta smuts på herr Bergqvist, fru Lundblad och medmotionärerna och få det att framstå som skumt av dem att på något sätt liera sig med oss. Det förhåller sig helt enkelt så att vi tycker att det här var riktiga förslag, och eftersom de i mångt och mycket överensstämmer med den grundsyn som vi har i dessa frågor tyckte vi inte att vi kunde låta dem passera när de nu blev så pass snävt behandlade av utskottet. Så enkelt är det.

Sedan håller jag inte heller med om herr Svanbergs argumentation i sak — den tycker jag verkligen är egendomlig — då det gäller den Bergqvistska motionen. Han säger att vi inte behöver något sådant här sekretariat, för det är bara fråga om en försöksverksamhet, och vi skall avvakta innan vi gör någonting vidare. Det är väl att ställa saker och ting på huvudet. Om dessa styrelseledamöter saknar organiserade möjligheter till självständig information och om de saknar ett sekreteriat som i viss mån kan samordna deras verksamhet och deras agerande, då kommer det naturligtvis att påverka utfallet av försöksverksamheten. Då får man inte se vad dessa styrelseledamöter verkligen skulle kunna användas till om man maximalt utnyttjade de möjligheter som representationen erbjuder. Det är först när de får ett sådant sekreteriat, först när de får en någorlunda fristående information, som man kan se vad institutet med företagsrepresentanter i verkligheten duger till. Därför tycker vi att förslaget är riktigt.

Herr SVANBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Till herr Sjönell vill jag bara säga några ord.

Jag skall inte ge mig in på den här diskussionen igen om vem som var först — hönan eller ägget. Han säger att det är centern som har uppfunnit alla fina ting i det här sammanhanget och att socialdemokraterna så småningom har slunkit med. Jag kan nog ta honom ur den villfarelsen och säga att detta pågick inom socialdemokratin långt innan centern började med det. — Men detta är oväsentligt.

Jag har ingenting att invända mot att han säger att vi behöver 100 000 nya jobb; det anser jag också. Vad som är väsentligare är att han inte föreslår några åtgärder. Centern föreslår vissa lånemöjligheter. Dessa lånemöjligheter finns i dag i regionalpolitiken, i form av kreditgarantilån osv. och har inte utnyttjats till fullo. Kan vi då genom att lägga litet mera pengar i lokaliseringspotten tro att vi får fler företag? Ja, möjligen om vi genomför sådana åtgärder som att öka bidragsprocenten.

Sedan diskuterar han var tyngdpunkten skall ligga — om det skall vara industrijobb eller jobb i den offentliga sektorn. Jag är överens med herr Sjönell om att tyngdpunkten när det gäller att skaffa jobb måste ligga inom industrisektorn av den enkla anledningen att där skapas de ekonomiska förutsättningarna. Men antalet jobb där kommer icke att öka väsentligt. Om den spontana utvecklingen får fortgå, blir det i stället 100 000 jobb mindre där under 1970-talet. Därför måste sysselsättningen öka inom den offentliga sektorn, men den skall få ekonomiska möjligheter via den industrisektor som vi vill bygga ut.

Herr Hovhammar har en hel mängd synpunkter. Jag skall inte ta upp dem; jag hinner inte göra det nu. Men han säger att jag -- och även herr Jörn Svensson, som får svara för sig -- har påstått att företagarna har en dubbelmoral när de å ena sidan tar emot bidrag och å andra sidan säger att det är tokigt. Nej, jag har i varje fall inte sagt -- och jag hörde inte heller att Jörn Svensson sade det -- att företagarna har dubbelmoral. Det är borgerliga politiker av typ herr Hovhammar som sitter på två stolar -- som borgerliga politiker när de säger en sak och som företagsföreträdare när de säger en annan -- som liksom har en dubbelmoral. Jag har inte sagt det om företagarna i gemen.

Herr Jörn Svensson har blivit upprörd och säger att jag hugger de socialdemokratiska motionärerna i ryggen. Men så där enkelt får man ändå inte göra det för sig. Herr Jörn Svensson sade, när han stod här i talarstolen, att man från vpk har varit emot införande av styrelserepresentanter och att man inte tror att etableringskontroll leder någon vart. Men man har godtagit dessa förslag trots att de inte alls överensstämmer med vad man verkligen vill ha. Det är detta som jag tycker är litet underligt.

Jag har inte använt ordet skumma -- om jag skulle ha använt något uttryck i detta sammanhang hade jag sagt taktiska spekulationer.

Herr SJÖNELL (c) kort genmäle:

Herr talman! Nej, herr Svanberg, vi gör inte anspråk på att ha uppfunnit alla goda ting i detta sammanhang. Vi är betydligt blygsammare än så. Det är bara en sak som vi gör anspråk på förstfödslovet till: den goda och fina politiska slogan som talar om 100 000 nya jobb och allt vad som hör samman därmed. Denna slogan har ni sedan tagit upp och utvecklat. Det må vara hänt -- det unnar vi er gärna.

Men när herr Svanberg säger att vi bara föreslår sådant som redan beslutats, då vi vill effektivera och konkretisera denna slogan, är herr Svanberg ute på fel väg. Herr Svanberg har tydligen inte läst vår motion och inte reservationen heller.

Det vore exempelvis förvånande om företagarföreningarna skulle få medge en ränteeftergift under tre år på lån som de lämnar, vilket de skulle få göra om herr Svanberg hade rätt i sin beskyllning mot oss. Detta är en nyhet som vi har föreslagit bl. a. för att stimulera nyetableringen.

Ändå egendomligare vore det om man med dagens beskärmsel utan vidare skulle kunna avlyfta löneskatten under de tre första åren. Detta är en ytterligare betydelsefull nyhet som vi har föreslagit för att hejda den olycksbådande utveckling som innebär att nyetableringen håller på att upphöra. Kan man ge nystartande företag och även etablerade företag som utökar arbetsstyrkan med ny arbetskraft den skattefavören att de slipper betala löneskatt under tre år, så är vi övertygade om att många, många nya jobb kommer att skapas.

Slutligen, herr talman, är jag inte så alldeles övertygad om att man behöver visa denna stora skräck för det postindustriella samhället. Det talas så ofta om att vi kommit in i en period då industrin försvinner mer och mer som sysselsättningsfaktor och maskinerna övertar arbetet. Jag tror att det i utomordentligt stor utsträckning beror på hur man lägger

upp näringspolitiken så att man siktar på ny stimulans av industrins sysselsättningsmöjligheter. Det är bl. a. detta vi vill i centern med vår näringspolitik.

Herr HOVHAMMAR (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror inte, herr Svanberg, att majoriteten av vårt lands företagare delar herr Svanbergs syn när han beskyller mig och andra företagare som aktivt deltar i näringspolitiken för dubbelmoral. De har ett helt annat synsätt i dessa frågor än vad näringsutskottets ordförande ger uttryck för.

När det gäller målet för näringspolitiken förstår jag mycket väl att herr Svanberg som sann och rättrogen socialist inte vill ställa sig bakom vårt krav på en icke-socialistisk ekonomi. Det är naturligt, och jag klandrar honom inte för det. Men från vårt håll kommer vi oförtrutet att kämpa för marknadshushållningens principer, eftersom vi anser att marknadshushållningen är vida överlägsen planhushållningen.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Herr Svanberg är mycket slarvig när han citerar. Jag har nämligen aldrig sagt att jag skulle vara motståndare till en etableringsstyrning av det slag som fru Lundblad och hennes medmotionärer föreslår. Av mitt manuskript till det första anförandet, som jag har här, framgår klart att jag sade att vi är anhängare av detta. Vi har i princip samma uppfattning därvidlag.

När det sedan gäller styrelsrepresentation är det självklart — det har jag också klart sagt ifrån i inledningen — att vi har en mer skeptisk syn på den institutionen, därför att vi uppfattar detta minoritetsinflytande som ett i mångt och mycket skenbart inflytande. Antagligen har Jan Bergqvist och hans medmotionärer en mer positiv grundsyn härvidlag. Men just de skillnaderna är ju i detta saksammanhang rätt irrelevanta. Det viktiga är att vi är överens om att oavsett vilken grundsyn vi har är det riktigt att söka göra mesta möjliga av denna representation och åtminstone försöka genom en samordning få den så effektiv som möjligt.

Sedan efterlyser jag fortfarande vad det skulle vara för egenartade eller dolda eller taktiska motiv som jag skulle ha för att reservera mig till förmån för dessa båda motioner. Det skulle vara intressant att höra, för jag har inte alls, när jag reserverade mig, varit medveten om att jag hade några dolda motiv. Det vore riktigt intressant om herr Svanberg ville tala om för mig vilka dolda motiv jag skulle ha haft. Jag har ansett — precis som herr Svanberg sade och precis som Jan Bergqvist och Grethe Lundblad har tyckt — att det här var en riktig idé, och då har jag menat att jag inte kunde underlåta att ärligen stödja den i utskottet

Herr SVANBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror att kammarens ledamöter håller mig räkning för att jag inte här ger mig in på en ny, lång diskussion med Jörn Svensson; ni kanske blev trötta på oss i går. Men det är ändå en punkt som jag vill något beröra.

Herr Svensson sade att Jan Bergqvist har en tokig idé, som han vill

genomföra, nämligen detta med styrelserepresentation i bolagen. Den idén är felaktig, man skall inte ha någon styrelserepresentation där, sade herr Svensson. Men sedan var han överens med herr Bergqvist om hur de där styrelserepresentanterna skall arbeta. Det är det som jag finner lustigt. Om man tycker att en idé är i grunden felaktig och att man inte skall ha några styrelserepresentanter, så är man väl inte särskilt intresserad av hur de representanterna fungerar. Det är den saken jag har anmärkt på i detta fall. Och Jan Bergqvist är säkert inte så förfärligt glad över Jörn Svenssons betygande att han tycker det är bra att man gör en meningslös sak på ett visst sätt. Det är egentligen det som Jörn Svensson säger att han är intresserad av.

Herr GÖRANSSON (s):

Herr talman! I motionen 853 har jag tagit upp en problemställning som jag i och för sig är medveten om inte kan lösas lagstiftningsvägen. Utskottet har kommit till ungefär samma slutsats, när man har avstyrkt motionen. Men på en punkt tycker jag ändå att motionen passar in i den debatt som här förts mellan herrar Hovhammar och Sjönell på ena sidan och herr Svanberg på den andra. I den debatten har man talat om statliga inrättningar, företagarföreningar, investeringsbanker, utvecklingsbolag osv., och det har då ställts krav på att samhället skall ta de största riskerna. Mot den bakgrunden vill jag ta kammarens tid i anspråk några minuter och redogöra för min motion.

Jag konstaterar i motionen ått endast ett fåtal människor i det svenska affärsbanksväsendet äger kvalificerad teknisk sakkunskap. I regel finns det i de privata affärsbankerna bara ekonomer och jurister, säkerligen mycket goda och duktiga medarbetare i och för sig. Men man frågar sig om dessa ekonomer och jurister kan bedöma nya projekt där fråga är om att riskera kapital. I vårt land råder det brist på riskvilligt kapital, och därför måste man ha en så vettig prövning som möjligt av varje projekt. Det gäller överallt där bristen på riskvilligt kapital är stor. Och bankledningarna tvingas därför att så noggrant som möjligt överväga riskerna, innan man går in i ett nytt projekt. För att göra den bedömningen har affärsbankerna då till sig knutit ekonomer och jurister, vilka i direktionen eller bankens styrelse redogör för hur de ser på vederbörande företags soliditet, finansieringsplaner, bokslut för de senaste åren och, naturligtvis, lönsamheten hos företaget. De gör med andra ord en mycket noggrann ekonomisk prövning rörande företagens möjligheter att betala tillbaka det lån som man ansökt om i banken.

Jag anser emellertid att det inte är tillräckligt att göra en företagsbedömning på sådana grunder. Det kan vara tillräckligt för banken, om det gäller stora företag som t. ex. Volvo eller L. M. Ericsson, som själva har tillräckligt med expertis för att kunna utvärdera och bedöma om ett nytt projekt är värt att satsa pengar på eller inte. Men hur är det med det lilla eller det medelstora företaget, som inte har någon egen stab av medarbetare med det breda tekniska kunnande som krävs? Man kanske förutsätter att bankerna har den nödvändiga expertisen, att de har tillräckligt med ingenjörer och tekniker som kan bedöma om projektet i fråga är värt att låna ut pengar till. Men på den punkten blir man, som jag

sade tidigare, besviken. Man tvingas konstatera att antalet kvalificerade ingenjörer och tekniker i samtliga svenska privata affärsbanker inskränker sig till en handfull personer.

Vad blir då resultatet av detta? Helt naturligt medför det mindre möjligheter för innovatörer och för små och medelstora företag att få det kapital som krävs för att vidareutveckla en produkt och starta en ny produktion.

Någon kanske invänder att det är detta vi har den aktiva näringspolitiken till. Vi har STU, vi har Investeringsbanken, vi har företagarföreningar etc. Ja, det är riktigt. Men det är inte tillräckligt. Vi måste också ställa krav på de privata affärsbankerna, som massor av företag har sina dagliga förbindelser med. Det räcker alltså inte att ställa krav på samhällets institutioner — vi måste ställa liknande krav på de privata affärsbankerna, så att de inte fortsätter att bara bedriva sparbanksverksamhet, dvs. placera sina pengar i fastigheter, mark och andra säkra objekt.

Även om inte riksdagen kan ålägga affärsbankerna att skaffa sig den personalkader som krävs för att bättre kunna överväga ett nytt risktagande, bör vi i alla fall här i riksdagen rikta kritik mot dem för att de försummar innovatörer och små och medelstora företag vid sin långivning. Det skulle vara intressant att någon gång i denna kammare få höra herr Sjönell eller herr Hovhammar rikta kritik mot de privata affärsbankerna för att de underlåter att skaffa sig den personalkader som krävs för en ordentlig projektbedömning.

Herr talman! Jag har med detta enbart velat ge till känna min mening om bristerna i de privata affärsbankernas personalkader.

Herr BERGQVIST (s):

Herr talman! Jag vill säga några ord om motionen 843 — den har redan debatterats en del här. I den föreslås att ett centralt sekretariat skall inrättas för samhällets styrelserepresentanter i privata försäkringsbolag, affärsbanker, förvaltningsbolag och stiftelser.

Flera av oss som har undertecknat motionen är själva statliga styrelserepresentanter, och vi upplever starkt att det måste finnas en ordentlig utredningsservice och att det behövs ett sådant sekretariat som vi talar om i motionen. Men utskottet säger att det inte nu är berett att föreslå något initiativ från riksdagens sida. Som motionär skall jag väl inte klaga över att utskottets argumentation mot motionen är ytterligt mager. Den består egentligen bara av två mindre punkter.

För det första säger man att industridepartementet har föranstaltat om viss allmän information till samhällsrepresentanterna i stiftelser och förvaltningsbolag och gett möjlighet till samråd dem emellan. Här syftar utskottet på den halvdagskonferens som ägde rum i höstas. Men denna är egentligen bara ett understrykande av det informationsbehov som finns. En sådan allmän information som gavs under denna halvdagskonferens kan naturligtvis inte på något sätt ersätta den kontinuerliga verksamheten i ett sekretariat.

För det andra anser utskottet att försöksverksamheten bör avvaktas. Till det vill jag då först konstatera att representationen i försäkringsbola-

gen nu är 25 år gammal. Där behöver knappast några ytterligare erfarenheter inväntas. Inte heller när det gäller bankerna har vi någonting som kan kallas försöksverksamhet. Det är en permanent verksamhet. Och några argument mot att bygga upp en basorganisation för försäkringsbolag och banker har utskottet inte fört fram. Tvärtom talade utskottsordföranden om att detta kan vara en riktig idé. Jag beklagar därför att utskottet intar en passiv hållning i stället för den mer positiva som här vore naturlig.

I vad så gäller förvaltningsbolag och stiftelser är det riktigt att representationen har försökskaraktär i den meningen att ett nytt beslut måste tas före utgången av juni månad 1976. Men det förhållandet att beslutet måste förnyas om vi skall fortsätta med verksamheten hindrar inte att man redan nu ger samhällsrepresentanterna så goda arbetsmöjligheter som möjligt. Vill man få fram erfarenheter borde de bli mer intressanta om styrelseledamöterna har utredningsresurser bakom sig och kan arbeta mer effektivt än vad som är fallet i dag.

Samhället ställs ständigt inför uppgiften att lösa problem som uppkommit genom beslut i de privata företagen. Men samhällets åtgärder kommer som regel i efterhand. De begränsas ofta till reaktioner på beslut som redan har fattats. Därför är det viktigt att samhället kan få tidiga informationer om förestående beslut och möjlighet att påverka beslutens innehåll.

I direktiven till samarbetsutredningen framhöll departementschefen att "ett fåtal personer, som av naturliga skäl huvudsakligen beaktar ägare- och företagsekonomiska aspekter, avgör inriktningen och omfattningen av näringslivets produktion och investeringar. Dessa utomordentligt viktiga avgöranden är således i allt väsentligt undantagna medinflytande från det allmännas sida, trots den betydelse de har för både löntagarnas sysselsättning och samhällets egna investeringar och andra ekonomiska åtaganden."

Under senare år har en lång rad reformer aktualiserats för att stärka de anställdas ställning i företagen och förbättra samhällets insyn i näringslivet. Offentliga styrelserepresentanter får bara ses som en del av ett större program för att få näringslivet att fungera i enlighet med samhällets ekonomiska och sociala målsättningar.

Men för att bli en verkligt effektiv del av samhällets näringspolitik behöver systemet med offentliga styrelserepresentanter kompletteras och förbättras i flera avseenden. För det första behöver det tillföras offentliga förvaltningsrevisorer. För det andra behöver de statliga ledamöterna ha tillgång till en ordentlig utredningsservice. För det tredje måste de erfarenheter som samhällsrepresentanterna får från styrelsearbetet systematiskt fångas upp i intensiva försök att utveckla bättre principer för företagens skötsel. För det fjärde måste samspelet mellan de anställdas strävanden och samhällsrepresentanternas verksamhet utvecklas.

I dag är samhällsrepresentanterna till stor del utlämnade åt den information som företagsledningen presenterar. Eftersom de inte har majoritet i styrelsen lönar det sig sällan att lägga fram mer genomarbetade alternativ till hur verksamheten skall bedrivas. De får i stället inrikta sig på att försöka åstadkomma mer marginella förändringar av styrelse-

besluten. Men förutsättningarna för deras arbete skulle förbättras avsevärt om det fanns en ordentlig basorganisation för deras verksamhet. Här behövs ett centralt sekretariat, som kan ge styrelseledamöterna utredningsservice, förmedla kontakter med olika samhällsorgan och fånga upp sådana erfarenheter från styrelsearbetet som kan tas till vara för att utveckla bättre principer för företagens skötsel. En sådan basorganisation bör byggas upp snarast.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen 8.

Herr SÖRENSON (s):

Herr talman! Ett flertal motioner i anslutning till det här betänkandet tar upp frågan om dels de anställdas ställning i näringslivet, dels verkningarna av detta näringslivs funktioner i samhället. Så är det i motionen 859, i vilken påpekas behovet av etableringskontroll i syfte att styra företagsamheten i samhällelig riktning och mildra verkningarna av företagarnas dispositioner, som primärt styrs av andra värderingar än samhällsnyttan.

I motionen 843 syftar motionärerna också till att ge de anställda ett effektivare samhälleligt stöd genom att ett centralt sekretariat inrättas för att ge service och ledning åt samhällets styrelserepresentanter i försäkringsbolag, affärsbanker, förvaltningsbolag och stiftelser, så som herr Bergqvist nyss har utvecklat tankegångarna.

I anslutning till aktuella fall av företagsförsäljningar över huvudet på de anställda diskuteras slutligen i två motioner – nr 130 och 873 – möjligheterna att hindra uppenbara kränkningar av löntagarna som likaberättigad part i ett näringsliv, vars yttersta syfte måste vara allas vår ekonomiska försörjning i ett gemensamt samhälle.

I december 1973 såldes Ballingslövs träförädling till AB Electrolux. Tidigare hade Emmaboda glasverk sålts till multiföretaget Saint Gobain. I båda fallen fanns säkert goda skäl för ägarna att agera som de gjorde. Trots lagen om styrelserepresentation, som antogs här i kammaren ett år tidigare, såldes de båda företagen utan de anställdas hörande. Försäljningarna gjordes dessutom i ett skede som präglades av relativ lågsysselsättning och med stark oro för detta bland landets samtliga löntagare och deras organisationer.

Med nuvarande lagstiftnings företrädesrätt för ägare av företag och aktier i företagen kan man utan vidare se ett motsatsförhållande mellan styrelserepresentationens anda och mening å ena sidan och aktieägarnas friare ställning å den andra. Avyttring av aktier i ett aktiebolag hör i och för sig inte till förvaltningen av bolagets angelägenheter, eftersom bolaget självt inte är avtalsslutande part i en sådan transaktion. En större aktieförsäljning är visserligen en åtgärd som med hänsyn till bolagets förhållanden är av stor betydelse, men den faller inte under vad som enligt aktiebolagslagen förstås med förvaltning av bolagets angelägenheter. Tekniskt kan detta korrigeras genom ingrepp i den nuvarande aktiebolagslagstiftningen.

Detta motsatsförhållande bygger på otidsenliga föreställningar om vad ett näringsliv är för någonting. Då industrin växte fram som produktionsform i vårt samhälle skedde det under ägarförhållanden som togs över

från det gamla jordbrukssamhället, dvs. privat ägande av produktionsmedel, även om detta med förhållandena efter 1864 års lag om näringsfrihet kom att utvecklas i riktning mot aktiebolag.

Nu växer en annan medvetenhet fram om näringslivets struktur och villkor. Vi vet att produktionen som vi lever av är ett resultat av organiserat industriellt arbete. I denna produktionsprocess skapas både de medel varigenom företagarna eller de anställda får sin direkta försörjning och de produktionsmedel varigenom detta sker. Utbytet av detta gemensamma arbete blir emellertid relativt olika, eftersom de anställda skiljs från ägandet av produktionsmedlen och därigenom administrationen av dem och då ytterst även från de styrande medlen i produktionsprocessen.

Särskilt stötande kommer detta att upplevas i en situation då ägarna inte alls deltar i produktionsprocessen, utan får sin parasitära bärgning av den enbart genom ägande, men också om ägandet flyttas från vårt land till ägarintressen utanför vårt lands gränser. Båda dessa tendenser är aktuella och kan väntas tillta. I den ökande stordriften, markerad bl. a. av koncentrationsutredningen, upplever vi övergången från familjeföretagarformer till allt större enheter, administrerade och ledda genom professionella administratörer, som kan vara dominerade av svenskt kapital men lika väl av franska, engelska eller amerikanska intressen.

Därför kommer också medvetenheten om denna process att öka bland svenska löntagare, och därmed växer självfallet kravet på inflytande. Så som ägare i dag ser sitt eget intresse kommer löntagarna att se sitt intresse och försvara det i framtiden.

De anförda skälen för den nu aktuella fusionen inom glasindustrin skulle vara ökade kapitalkostnader och tillgången på därav betingad teknik. Ytterst skulle en överföring till Saint Gobain därmed tillförsäkra oss detta kapital och denna teknik, som skulle vara en förutsättning för företaget att finnas kvar med sina produkter på vår egen marknad och på den internationella marknaden. Därmed skulle också konsumenternas krav på lägre priser tillgodoses. Hittills har ingenting inträffat som styrker det senaste antagandet. Kraftigt stegrade glaspriser har däremot blivit resultatet av den aktuella koncentrationen, som säkert inte avslutas förrän Europamarknaden domineras av en eller kanske två jättar på området. Då denna koncentration är avslutad kommer svenska glasbruksarbetare och löneanställda i den svenska enheten inte att veta någonting om sin framtid. Inte heller kan vi som konsumenter nämnvärt påverka priserna på denna marknad, eftersom vi inte har något direkt ägarinflytande eller några svenska företag som kan ta upp konkurrensen med de stora företagsjättarna.

Det är i detta läge som vi motionärer för fram vår motion. Vi vet nu att lagen om styrelserepresentation av så sent datum som 1972 är klart otillräcklig för att tillförsäkra de anställda och samhället ett berättigt inflytande över den egna situationen och de egna livsvillkoren. Den möjlighet som utskottet anför innebär en ännu inte existerande men tänkt lag om övervakning och kontroll av fusioner i samband med köpande och säljande av företag. Detta löser inte problemet. Alltfort kvarstår då möjligheten för ägaren att i eget intresse agera efter sitt

huvud. Ett minimum måste, som vi ser det, innefatta rätten för de anställda att själva eller med samhällets medel tillförsäkras förköpsrätten och att sedan med egna och samhällets initiativ svara för företaget, dess utveckling och administration. Här kan självfallet, som vi ser det, också AP-fondens medel komma till användning.

Jag yrkar alltså, herr talman, bifall till motionen 873 samt reservationerna 7 och 8.

Fru LUNDBLAD (s):

Herr talman! Näringsutskottet menar i sitt yttrande över motionen 859 att frågan om selektiv etableringskontroll inte bör aktualiseras nu. Motionen innehåller emellertid ett utredningskrav och inga förslag om omedelbara åtgärder. Motionen tar upp frågan om en undersökning av etableringskontroll som ett samhällets instrument för att skydda medborgarna för de följder av koncentrationer och samhällsekonomiskt osunda företagsetableringar som kan förekomma och för att hävda de värden som riksdagens flertal har uttalat sig för. Herr Svanberg tog i sitt anförande upp tanken på en investeringsberedning som ett annat samhällets instrument. Jag tycker det var mycket intressanta tankegångar som han gav uttryck för, men de har inte nämnts i utskottets betänkande och kan alltså inte ha påverkat behandlingen av min motion.

Näringsutskottet är kanske ändå inte så negativt till etableringskontroll med det i motionen nämnda syftet. I näringsutskottets betänkande nr 67 den 6 december 1973 med yttrande över en proposition i vilken föreslogs etableringskontroll för bankkontor uttalade utskottet enhälligt: "Liksom departementschefen anser utskottet att det i nuvarande läge är motiverat att införa en etableringskontroll som gör det möjligt att förbygga en från servicesynpunkt obefogad tillväxt av bankernas kontorsnät."

I dagens betänkande finner emellertid utskottet det inte vara lämpligt att nu aktualisera frågan, trots att motionen vill ha en selektiv och eventuellt tidsbegränsad etableringskontroll i stil med prisstoppsbeslut när det uppstår motsättningar mellan företagens åtgärder och en sund företagsekonomisk och samhällsekonomisk planering.

I 50-års hade man haft etableringskontroll för bankkontor när denna slopades på 1950-talet. Det blev då en fri och, höll jag på att säga, vild etablering av bankfilialer. Detta väckte finansministerns missnöje, och vi fick ett propositionsförslag om en begränsning av den fria etableringsrätten. Min motion syftar till att man skulle öppna möjlighet till en liknande begränsning även i andra branscher.

Herr talman! Jag kommer att rösta för reservationen 7, som tillgodoser syftet med min motion.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herr Börjesson i Glömminge m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr

Sjönell begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 36 punkten 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herr Börjesson i Glömminge m. fl.

Nr 91

Tisdagen den
28 maj 1974

Näringspolitiken

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Sjönell begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 236
Nej - 87
Avstår - 1

Punkterna 2 och 3

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 4

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herr Regnéll m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Sjönell begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 36 punkten 4 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herr Regnéll m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Sjönell begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 189
Nej - 134
Avstår - 1

Punkten 5

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 3 av herr Börjesson i Glömminge m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Sjönell begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 36 punkten 5 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 3 av herr Börjesson i Glömminge m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Sjönell begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	--	233
Nej	--	86
Avstår	--	5

Punkten 6

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 4 av herr Regnéll m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hovhammar begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 36 punkten 6 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 4 av herr Regnéll m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hovhammar begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	--	246
Nej	--	77
Avstår	--	2

Punkterna 7-12

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 13

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 5 av herr Regnéll m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Sjönell begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 36 punkten 13 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 5 av herr Regnéll m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades tvekan kunna råda angående resultatet, varför votering med omröstningsapparat verkställdes. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	--	163
Nej	--	162

Punkten 14

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 15

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 6 av herr Regnéll m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hovhammar begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 36 punkten 15 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 6 av herr Regnéll m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hovhammar begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 207
Nej — 108
Avstår — 10

Punkten 16

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 17

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 7 av herr Svensson i Malmö, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Svensson i Malmö begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 36 punkten 17 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 7 av herr Svensson i Malmö.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Svensson i Malmö begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 294
Nej — 27
Avstår — 4

Punkten 18

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 19

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 8 av herr Svensson i Malmö, och förklarades den förra

Nr 91

Tisdagen den
28 maj 1974

Näringspolitiken

propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Svensson i Malmö begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 36 punkten 19 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 8 av herr Svensson i Malmö.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Svensson i Malmö begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	–	283
Nej	–	36
Avstår	–	5

Punkterna 20 a och 20 b

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 20 c

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 873 av herr Sörenson m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 21

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 9 av herrar Regnéll och Siegbahn, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hovhammar begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 36 punkten 21 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 9 av herrar Regnéll och Siegbahn.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hovhammar begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	–	276
Nej	–	48

Punkten 22

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 10 av herrar Regnéll och Siegbahn, och förklarades den

förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hovhammar begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 36 punkten 22 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 10 av herrar Regnéll och Siegbahn.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hovhammar begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 276
Nej - 48

Punkten 23

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 11 av herr Börjesson i Glömminge m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Sjönell begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 36 punkten 23 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 11 av herr Börjesson i Glömminge m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Sjönell begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 237
Nej - 85

§ 3 Finansiering av ett nytt stålverk i Luleå

Föredrogs näringsutskottets betänkande nr 40 i anledning av propositionen 1974:64 angående finansiering av ett nytt stålverk i Luleå jämte motioner.

I propositionen 1974:64 hade Kungl. Maj:t, under återopande av utdrag av statsrådsprotokoll över industriärenden den 15 mars 1974, föreslagit riksdagen att

1. godkänna av chefen för industridepartementet förordade riktlinjer för finansieringen av ett nytt stålverk i Luleå,

Tisdagen den
28 maj 1974

*Finansiering av
ett nytt stålverk
i Luleå*

2. till Teckning av aktier i Statsföretag AB för budgetåret 1974/75 under fonden för statens aktier anvisa ett investeringsanslag av 175 000 000 kronor.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes bl. a. följande:

”Det nya stålverket, som avses bli förlagt vid Norrbottens järnverk (NJA) i Luleå, planeras för en årlig produktion av 4 miljoner ton stålämnen för handelsstålverk. Stålverket skall förädla malm från LKAB. NJA:s sammanlagda malmbehov kommer vid genomförande av Stålverk 80 att vara 8,8 miljoner ton per år. LKAB:s malmlieferanser beräknas till närmare 35 miljoner ton per år under 1980-talet. Koks försörjningen säkras genom tillbyggnad av det koksverk som håller på att uppföras vid NJA. Investeringskostnaderna för Stålverk 80 beräknas till 2 700 miljoner kronor i 1973 års penningvärde. I löpande penningvärde kommer verket inklusive räntor under byggnadstiden och rörelsekapital att kosta närmare 4 600 miljoner kronor. NJA beräknar att Stålverk 80 vid normal konjunkturutveckling åtta år efter det att den första masugnen tagits i bruk skall ha genererat vinstmedel motsvarande den totala investeringskostnaden.

I propositionen föreslås att staten skall bidra med ca två tredjedelar och Statsföretag med ca en tredjedel av den ökning av NJA:s egna kapital som stålverket ger anledning till. För statens vidkommande innebär detta att aktier under en fyraårsperiod tecknas i Statsföretag med 700 miljoner kronor, varav 175 miljoner kronor under budgetåret 1974/75. Statsföretag svarar i sin tur för aktieteckningen i NJA. Staten föreslås vidare lämna lån till NJA med sammanlagt 1 300 miljoner kronor enligt samma villkor som lokaliseringsslån. De första av dessa lån kommer att behövas tidigast under budgetåret 1976/77. Utöver den finansiella medverkan från staten och Statsföretag avser NJA att uppta lån på den svenska och internationella lånemarknaden.”

I detta sammanhang hade behandlats

dels de i anledning av propositionen väckta motionerna

1974:1676 av herrar Rosqvist (s) och Bergqvist (s),

1974:1763 av herr Bohman m. fl. (m) vari hemställts att riksdagen skulle

1. godkänna i motionen uppdragna riktlinjer för finansieringen av ett nytt stålverk i Luleå.

2. hos Kungl. Maj:t anhålla att ett program snarast möjligt framlades i syfte att stödja sysselsättningen i Norrlands inland enligt i motionen angivna riktlinjer,

1974:1764 av herr Stridsman m. fl. (c),

1974:1765 av herr Werner i Tyresö m. fl. (vpk) vari hemställts att

riksdagen med bifall till propositionen uttalade sig för att med utgångspunkt i Stålverk 80 hos regeringen anhålla om utarbetandet av ett kompletterande, brett statligt industriprogram i syfte att skapa sysselsättning och regional balans i hela Norrbotten och att därvid följande beaktades:

1. att gruvbrytning i Kaunisvaara skyndsamt igångsattes,
2. att en inventering av kalkförekomsterna i länet ägde rum och att en exploatering av dessa skedde för NJA:s behov,
3. att en bättre samordning mellan de statliga företagen i Norrbotten åstadkoms och förslag härom utarbetades och förelades riksdagen,
4. att i enlighet med i motionen anförda synpunkter en planmässig utbyggnad av verkstadsservice kom till stånd,
5. att förslag skyndsamt utarbetades om järnvägsnätets utbyggande i anslutning till förordad industriell expansion,
6. att stor uppmärksamhet ägnades åt de inre och yttre miljöproblemen, varvid samordning skedde mellan företaget och de kommunala myndigheterna i syfte att säkerställa en god samhällsplanering,
7. att en integrerad planering av näringslivets utveckling skedde i samråd mellan Statsföretag AB och Nottbottens kommuner och lands-ting, samt
8. att medel ställdes till förfogande för att i rimlig grad lösa in och ersätta gjorda investeringar i fritidshus och permanenta bostäder, som måste flyttas respektive blev utsatta för miljöförsämringar,

1974:1766 av herrar Wirtén (fp) och Nyquist (fp),

dels de vid riksdagens början väckta motionerna

1974:71 av herr Lövenborg (vpk) och fru Marklund (vpk) vari hemställdes att riksdagen uttalade sig för att gruvbrytning startades i Kaunisvaara i Norrbotten samt hos regeringen hemställde att LKAB fick i uppdrag att vidta skyndsamma åtgärder i detta syfte,

1974:333 av herr Ericson i Örebro m. fl. (s),

1974:336 av herr Häll m. fl. (s),

1974:545 av fru Marklund (vpk) och herr Lövenborg (vpk) samt

1974:1130 av fru Marklund (vpk) och herr Lövenborg (vpk).

Utskottet hemställde

1. beträffande finansieringen av Stålverk 80 att riksdagen med avslag på motionen 1974:1763 punkten I skulle
  - a) godkänna i propositionen 1974:64 förordade riktlinjer för finansieringen av ett nytt stålverk i Luleå,
  - b) till Teckning av aktier i Statsföretag AB för budgetåret 1974/75 under fonden för statens aktier anvisa ett investeringsanslag av 175 000 000 kronor,

2. beträffande utredning rörande sjötransporter att riksdagen skulle avslå motionen 1974:1676,
3. beträffande vissa åtgärder i samband med anläggandet av Stålverk 80 att riksdagen skulle avslå motionen 1974:1765 såvitt nu var i fråga (punkterna 2, 4-6 och 8),
4. beträffande samplanering mellan samhällliga företag och andra samhällliga organ i Norrbotten att riksdagen skulle avslå
  - a) motionen 1974:1130,
  - b) motionen 1974:1765 såvitt nu var i fråga (punkterna 3 och 7),
5. beträffande åtgärder i syfte att stödja sysselsättningen i Norrlands inland att riksdagen skulle avslå motionen 1974:1763 punkten 2,
6. beträffande statligt industriprogram för Norrbottens län att riksdagen skulle avslå motionen 1974:1764 såvitt nu var i fråga (huvudyrkandet),
7. beträffande industriinvesteringar i Norrbottens län utom Luleå-regionen att riksdagen skulle avslå
  - a) motionen 1974:1764,
  - b) motionen 1974:1766,
8. beträffande åtgärder för differentiering av malmkommunernas näringsliv att riksdagen skulle avslå
  - a) motionen 1974:336,
  - b) motionen 1974:545 punkten 2,
9. beträffande anläggande av ett järnförädlingsverk i malmfälten att riksdagen skulle avslå motionen 1974:545 punkten 1,
10. beträffande tillverkning av gruvtruckar i Kiruna att riksdagen skulle avslå motionen 1974:545 punkten 3,
11. beträffande gruvbrytning i Kaunisvaara att riksdagen skulle avslå
  - a) motionen 1974:71,
  - b) motionen 1974:1765 såvitt nu var i fråga (punkten 1),
12. beträffande statligt engagemang i den mellansvenska specialstålindustrin att riksdagen skulle avslå motionen 1974:333.

Reservationer hade avgivits

1. beträffande finansieringen av Stålverk 80 av herrar Regnéll (m) och Siegbahn (m) som ansett att utskottet under 1 bort hemställa, att riksdagen med bifall till motionen 1974:1763 punkten 1 skulle
  - a) godkänna i propositionen 1974:64 förordade riktlinjer för finansieringen av ett nytt stålverk i Luleå med de ändringar som reservanterna angivit,
  - b) avslå propositionen 1974:64 såvitt den gällde anslag till teckning av aktier i Statsföretag AB,
2. beträffande åtgärder i syfte att stödja sysselsättningen i Norrlands inland av herrar Regnéll (m) och Siegbahn (m) som ansett att utskottet under 5 bort hemställa, att riksdagen med bifall till motionen 1974:1763 punkten 2 hos Kungl. Maj:t skulle anhålla att Kungl. Maj:t snarast möjligt framlade ett program för åtgärder i syfte att stödja sysselsättningen i Norrlands inland enligt av reservanterna angivna riktlinjer,

Tisdagen den
28 maj 1974

*Finansiering av
ett nytt stålverk
i Luleå*

3. beträffande statligt industriprogram för Norrbottens län av herr Pettersson i Västerås (vpk) som ansett att utskottet under 6 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1974:1765 såvitt nu var i fråga hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om utarbetande av ett statligt industriprogram i syfte att skapa sysselsättning och regional balans i Norrbotten,

4. beträffande gruvbrytning i Kaunisvaara av herr Pettersson i Västerås (vpk) som ansett att utskottet under 11 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1974:71 och motionen 1974:1765 såvitt nu var i fråga (punkten 1) hos Kungl. Maj:t skulle anhålla att åtgärder skyndsamt vidtogs för igångsättande av gruvbrytning i Kaunisvaara.

Herr REGNÉLL (m):

Herr talman! Stålämnen — det är en tung och svårhanterlig materia, inte bara i fysisk bemärkelse utan också som affärsidé. Stålverk 80 är ett projekt som ställer stora krav på bedömning av förhållanden så långt fram i tiden som slutet av nästa årtionde. Man känner onekligen en viss ängslan inför så långsiktiga ställningstaganden, när man just bevittnat hur snabbt grundläggande förutsättningar kan ändras.

Det är alltså inget beslut på säkra grunder som kammaren kommer att fatta i dag. Utöver materialets allmänna svårhanterlighet, har man att räkna med två särskilda komplikationer. Den ena är hemligstämplandet av viss information. Den har hindrat flertalet av dem som nu har att ta ställning till Stålverk 80 att få tillgång till en del väsentliga fakta. Inom näringsutskottet är vi en liten privilegierad krets, som fått ta del av det hemligstämplade materialet. Men vi kan inte leda informationen vidare till andra. De som utformat partimotioner eller enskilda motioner har fått göra detta utan tillgång till en rad väsentliga uppgifter. Den andra komplikationen i debatten kring Stålverk 80 är den politiska kopplingen. Att konstatera att en sådan finns är inget moraliserande. Ingen av oss kan frigöra sig från sina grundläggande politiska värderingar. I en så stor fråga som denna kommer de naturligtvis till synes. Detta, herr talman, sagt som allmän bakgrund för debatten.

När jag nu som talesman för reservationerna 1 och 2 får inleda debatten kan jag kanske underlätta den genom att hålla isär två frågeställningar.

Den ena skulle vara: Hur kan projektet påverka Norrbottens järnverk?

Den andra skulle vara: Hur skall projektet bedömas samhällsekonomiskt?

Var och en av de frågorna skulle kunna föranleda längre utläggningar än vad arbetsordningen tillåter under riksdagens sista vecka. Jag skall försöka koncentrera mina synpunkter. Beträffande den andra frågan kan jag göra det så mycket mera, som jag vet att den kommer att kommenteras av en annan företrädare för vår partigrupp, en person som har särskilda förutsättningar att bedöma i varje fall de regionala aspekterna.

Ibland talas det litet föraktfullt om att titta i backspegeln, när man

Tisdagen den
28 maj 1974

*Finansiering av
ett nytt stålverk
i Luleå*

borde se framåt. Men ofta kan nog också det passerade ge vissa lärdomar av nytta för fortsättningen.

Företagsekonomiskt har Norrbottens järnverk hittills sannerligen inte varit någon framgång. Hade man inte haft statligt stöd av olika slag, så hade man knappast kunnat hålla näsan över vattnet. Där normala företag levererar in skatter, direkt och via sina aktieägares skatt för erhållna utdelningar, har NJA:s prestation inskränkts till betalning av ett minimum av skatt. De kapitalkrävande satsningarna har givit magra resultat. Det omdömet gäller när man ser tillbaka på en längre period. Det gäller också för det senaste verksamhetsåret, där LKAB fick träda till med ett koncernbidrag om inte mindre än 68 miljoner kronor. Självt hade Norrbottens järnverk redovisat en förlust före bokslutsdispositioner och skatter på ungefär 16 miljoner kronor – och detta i ett läge av exceptionell högkonjunktur inom branschen, när jämförbara industrier gått långt över förväntan bra.

Dessa fakta bör riksdagen ha i minnet, när regeringen nu på nytt för fram ett optimistiskt och glättat framtidsprojekt från NJA.

Låt mig innan jag sätter en rad frågetecken i marginalen göra helt klart, att bedömningen också inom moderata samlingspartiet har utmynnat i en tillstyrkan av projektet. Men vi finner det angeläget att nyansera NJA:s ensidigt positiva presentation av planerna genom att understryka att det finns betydande osäkerhetsmoment i beräkningarna. Vår uppfattning ansluter sig nära till den som en tremannagrupp, bestående av professorerna Ingemar Ståhl och Erik Ruist och ekonomie doktorn Lars Wohlin, kommit fram till i en granskning, som distribuerats till åtminstone vissa av kammarens ledamöter, först som preliminär rapport i mars, sedan i en tilläggsrapport framlagd i förra veckan. Särskilt tabellmaterialet och diagrammen i tilläggsrapporten skulle man vilja ha som bilaga till riksdagstrycket, men tyvärr – jag har beklagat detta förr – finns inga formella möjligheter att till protokollet få med annat än vad som muntligen föredragits.

Nu kommer jag till mina frågetecken i propositionens marginal.

När en stor satsning på tillverkningssidan skall bedömas, gör man klokt i att börja med att fråga, vilka möjligheterna kan beräknas bli att sälja produkten. Delfrågorna kan ställas så här:

Hur kommer den totala marknaden att te sig?

Vilken konkurrens har vi att möta?

På båda dessa punkter skiljer sig NJA-ledningens och kritikernas uppfattningar.

NJA räknar med en framtid, där stålämnen i stort sett produceras i särskilda verk för vidareleverans till valsverken. Alldeles övervägande delen av de hugade spekulanterna hoppas NJA finna utomlands, främst på den europeiska kontinenten. Man tänker sig att avsätta 85 à 90 procent av de producerade stålämnena utomlands. Är sådana förhoppningar realistiska?

I kapitalkrävande processindustrier – järn- och stålföretagen är sådana – är det synnerligen viktigt att gardera sig mot avbrott i driften. Produktionsstörningar vällar långt större bekymmer för sådana företag än för dem som har mindre kapital att förränta och som har färre arbetade

timmar per tidsenhet. I vetenskap om detta bör de som har ansvar för stålverk också i framtiden vara angelägna om att ha ett gott grepp kring försörjningen med stålämnen. Den synpunkten – vidareförädlarens intresse av att ha tidigare led under sin kontroll – har NJA-utredarna försummat. Annars tycker man att ett sådant resonemang naturligt kunde ha givit sig av den ställning NJA självt tagit genom att besluta om koksverket. Ett av de bärande skälen var här önskan om minskat beroende av leverantörer. Liknande tankar kommer för resten fram i den socialdemokratiska motion där man föreslår att NJA skulle skaffa eget tonnage. Man skulle då få tryggare skeppningsflöde än om man är beroende av andras prestationer, menar motionärerna. Värdet av egen kontroll över tillförseln av halvfabrikat kan ofta bedömas som så högt, att vidareförädlaren är beredd att avstå från de billiga partier, som en specialiserad halvfabrikatsproducent kan tänkas offerera. Den potentiella marknaden kan komma att visa sig långt mindre än vad NJA-utredarna tänkt sig.

Järnverkets förhoppningar om att genom långtidskontrakt säkra sig marknadsandelar måste betecknas såsom barnatro. En köpare med stark position binder sig inte vid andra kontrakt än dem som han bedömer som klart fördelaktiga för sig. Men den enes fördel är den andres nackdel. NJA har tidigare bränt fingrarna på långtidskontrakt. Varför skulle de nu plötsligt ge stora fördelar?

Den andra väsentliga frågan är: Vilken konkurrens kan NJA:s stålämnen tänkas möta? Också när det gäller att besvara den frågan har utredningen kommit fram till förvånansvärt optimistiska resultat. Både kvantitativt och kvalitativt torde man ha att räkna med väsentligt svårare konkurrens än vad NJA tänker sig.

Jag börjar med kvantiteten. Goda konjunkturer i en bransch resulterar alltid i ökade investeringar. Företagen i branschen har genom sin tidigare produktionsapparat fått goda vinster och därmed möjligheter att investera. Bedömes vinstchanserna bestå under rimlig tid framöver, realiserar man nya projekt. Tyvärr – våra kommunistiska kammarkollegor skulle säga att detta är en inbyggd svaghet i kapitalismen – agerar alltför många beslutsfattare utan hänsyn till totaliteten. Resultaten blir då överkapacitet och en långt lägre lönsamhet än vad man räknat med.

Utöver denna ofta upplevda marknadsutveckling, som utredarna alltså tar förvånansvärt litet hänsyn till, har man i dagens läge att räkna med en marknadsfaktor, som hittills inte funnits. Nu är det inte bara investerare i USA, Brasilien, Australien, Sydafrika och Öststaterna – listan är alls inte fullständig – alltså de traditionella investerarna, som aviserat nya projekt inte bara på valsverkssidan utan också på råämnessidan. Den nya faktorn är oljeländerna, som givit besked om att de kommer att investera betydande delar av sina nyförvärvade miljarder inom järn- och ståltillverkningen. Också detta har NJA-utredarna försummat att ta upp till grundlig diskussion. Kan orsaken vara att man då skulle se sin huvudtes ifrågasatt, nämligen att nära samlevnad med en järnmalmsgruva – alltså LKAB – ger NJA ett övertag på marknaden? Det är alls inte säkert att det förhåller sig så.

Med anknytning till talesättet om valet mellan att Muhammed

Tisdagen den
28 maj 1974

*Finansiering av
ett nytt stålverk
i Luleå*

kommer till berget eller att berget kommer till Muhammed kan man i vår aktuella debatt låta Muhammed stå för oljeschejkerna och berget för Malmberget. Då är det mycket som talar för att vi i framtiden får bevittna en utveckling, där berget – malmen – får masa sig i väg till energikällorna för att förädlas i regi av dem som kontrollerar olja och gas – och som nu har tillgång på kapital med vars hjälp en sådan omställning kan realiseras. Med precis samma motivering som NJA har för att vidareförädla mera svensk malm – att det skulle ge inkomster åt landet och sysselsättning åt människorna – säger sig nu de som har kontroll över energikällorna: Varför skall vi sälja i väg kol, olja och gas till utlandet, när vi själva skulle kunna använda våra tillgångar i nyttig inhemsk produktion? Särskilt näraliggande blir tanken på egna ämnesverk naturligtvis i länder där man har både energiresurser och järnmalmstillgångar och där man inte behöver lägga stora kostnader på miljöskydd. Det torde vara en ganska säker prognos – och jag säger på nytt att det är förvånansvärt, hur litet NJA resonerar kring detta – att berget i fortsättningen får komma till Muhammed i långt större utsträckning än nu. I sammanhanget bör det för resten sägas, att de som har ansvaret för Malmbergets fortsatta drift alls inte är helt lyckliga över att i större utsträckning bli leverantörer till NJA. Detta kan, menar man, störa de planer man tidigare haft för Malmbergets fortsatta drift.

Det kvantitativa utbudet kommer alltså förmodligen att bli större än vad Norrbottens järnverk räknar med. Kan Stålverk 80 beräknas producera en så mycket bättre produkt att man kan sälja på kvalitet? Disponent Edström, järnverkets chef, har på ett förbluffande svepande sätt klassat ner förmågan hos vissa andra producenter att erbjuda god kvalitet på produkterna. Till det är att säga, att om brister har funnits och kanske finns på sina håll, så har man allt skäl att räkna med att de inför svårigheterna på en kommande mera konkurrensbetonad marknad kommer att arbetas bort. Tekniken vid ämnestillverkning har inför näringsutskottet beskrivits som inte särskilt sofistikerad, och i den mån de utpekade länderna inte själva kan ställa upp med erforderlig know-how, så finns det gott om internationella konsultföretag som kan hjälpa till.

Jag har nu, herr talman, sökt motivera en del av de frågetecken som enligt vår uppfattning bör sättas i marginalen till den företagsekonomiskt så optimistiska framtidsbedömning som NJA-utredarna lockar med. Om vi som är kritiska har rätt i vår tveksamhet, så ter sig förslaget i moderata samlingspartiets partimotion att man skulle undersöka möjligheterna att bredda basen för Stålverk 80-projektet mycket välmotiverat. Vi menar att detta skulle kunna ske genom att ett särskilt bolag bildades, som vid sidan av statliga intressen rymde också intressenter från den svenska järn- och stålindustrin. Detta skulle kunna innebära en mera säkrad avsättning av ämnena på den svenska marknaden, och det skulle tillföra Stålverk 80 erfarenheter och uppslag i större utsträckning än vad projektet kan räkna med som en sektion inom det sannerligen redan dessförinnan hårt belastade NJA. Att insatsen av skattepengar kan minskas med en sådan upplägning är något som vi ser som en fördel.

Med den tänkta upplägningen är projektet Stålverk 80 inte så helt

övertygande. När moderata samlingspartiet ändå hamnat i ett positivt ställningstagande, så är det under påverkan av en total samhällsekonomisk bedömning. Lika väl som regeringspartiet har vi klart för oss att speciella svårigheter finns i regionen och att därför stora satsningar kan vara motiverade, också om de företagsekonomiskt sett inte ter sig särskilt lockande. Det krav som Statsföretag AB, moderföretaget, har fört fram på omfattande tillskott från statskassan är ett tydligt besked om tveksamhet också på det hållet inför den företagsmässiga räntabiliteten. Parentetiskt sagt: Nog har det varit tråkigt att se den irritation med vilken man på sina håll vänt sig mot dem som redovisat mindre optimism än NJA-utredarna.

Herr talman! Jag skall avsluta med något som jag gärna själv kan kalla för truismer – så slipper andra fälla det omdömet om vad jag säger. Vår statsminister har använt formuleringen: Politik är att vilja. Man skulle med samma rätt kunna säga: Politik är att välja. Vi står i dag inför ett beslut av mycket stor ekonomisk innebörd, en väldig satsning av medborgarnas pengar på ett projekt, vars företagsekonomiska utsikter av varnande röster betecknats som långt mindre ljusa än vad propositionen räknar med. Det skulle inte vara svårt att peka på alternativ, valmöjligheter, där också mindre satsningar skulle vara högst välkomna och där de per miljon skulle ge väsentligt större bidrag till sysselsättningen än vad fallet kommer att bli i Luleå och där man kanske alls inte behövt befara de negativa följder för regionens periferi, som man tyvärr inte kan se bort från för Stålverk 80:s del. Men risken för en politiker som överväger alltför många alternativ är att han inte får något utträttat. Han kan bli som den bekanta åsnan, oförmögen att välja mellan hötapparna.

Med de modifikationer, som anges i reservationerna 1 och 2, till vilka jag ber att få yrka bifall, är vi inom moderata samlingspartiet beredda att säga ja till projektet Stålverk 80.

Herr LÖVENBORG (vpk):

Herr talman! Herr Regnéll slutade sitt anförande med att citera Olof Palme, som säger att politik är att vilja, och han tillade att politik också är ett val mellan olika möjligheter. När det gäller alternativ till Stålverk 80 tycker jag nog att man måste konstatera att någon realistisk valmöjlighet som skulle kunna skapa samma sysselsättning i vart fall inte har anvisats från moderata samlingspartiet.

Propositionen om Stålverk 80 och det beslut som i dag kan förväntas måste betraktas som en framgång för folkopinionen i Norrbotten och då inte minst för oss kommunister som i decennier har fört en kampanj mot den kolonialt färgade råvaruutplundringen och också ställt kravet om ökad förädling i förgrunden. Därför är vi självklart odelat positiva till byggandet av detta stålverk, som vi främst vill betrakta som utgångspunkten för en planmässig statlig företagsuppbyggnad, som måste omfatta hela Norrbotten.

Det viktigaste nu är inte att se bakåt, men det finns anledning att slå fast att det förslag som inryms i näringsutskottets betänkande nr 40 borde ha kommit långt tidigare. NJA pressades fram tack vare att vi i Norrbotten har en stark och stridbar arbetarrörelse, där vårt parti spelat

en pådrivande och inspirerande roll. Men kravet om uppförandet av NJA fick stöd långt utanför arbetarrörelsens led, därför att den privata företagsamheten hade visat sin totala oförmåga och ovilja att göra insatser som syftade framåt, insatser som kunde lösa frågan om sysselsättningen i Norrbotten. Men att det skapades något av en folkfront bakom kravet på förädling i statlig regi i detta det råvarurikaste av alla län innebar inte att det politiska motståndet mot NJA:s utveckling var brutet. Tvärtom är NJA:s korta historia ett exempel på hur kapitalägande och borgerlighet gjort allt för att förhindra en sund och naturlig utveckling. När det gäller NJA kan man tyvärr se tillbaka på betydande framgångar för den sabotageverksamheten.

NJA har under många år tvingats att leva på en rigorös svältkost. Medan storfinansen friskt och frejdigt använde de pengar som blev över vid förstatligandet av LKAB till att snabbt bygga ut Oxelösunds järnverk, fick man bevitna hur det statliga järnverket i Norrbotten ständigt måste brottas med stora ekonomiska svårigheter, hur det fick otillräckliga medel att bygga ut och hur det sidsteppades i olika sammanhang. Ja, man fick också gång efter annan bevitna hur borgerlighet och storfinans jämt och ständigt försökte använda denna sabotagepolitik för att bevisa hur omöjligt det var att bedriva järnförädling i statlig regi. Herr Regnell trampar vidare i de spåren med sin klagosång.

I detta ligger ingenting märkligt. Att storfinansen och dess politiska instrument inte tror på statlig företagsamhet utan bekämpar en utveckling i den riktningen stämmer väl överens med dess ideologiska grundsyn. Det är lika naturligt att samma kretsar vill se att Norrbotten bibehålls som råvarukälla och bekväm arbetskraftsreserv.

Det är också därför man under årens lopp har kunnat räkna ihop åtskilliga framstötter mot NJA. Ibland har det varit öppna attacker med krav på försäljning eller överförande i privat ägo, ibland har det handlat om ett mera maskerat motstånd som främst har kommit till uttryck när det gällt att bevilja NJA medel till nödvändiga utbyggnader.

Att man också i det nu aktuella sammanhanget har rest motstånd ligger helt i linje med det förflutna. Det är symptomatiskt att omedelbart efter det att planerna på byggandet av Stålverk 80 hade tillkännagivits engagerade sig de tre stora borgerliga huvudstadstidningarna Dagens Nyheter, Svenska Dagbladet och Expressen i en motkampanj för att stoppa Stålverk 80. Detsamma gjorde Industriförbundet med sin motutredning, som är ett storfinansens beställningsverk.

Kommunisterna har alltid gått till motoffensiv när storfinans och borgerlighet försökt sticka käppar i hjulen för NJA, men vi har varit minst lika kritiska mot regeringens undfallenhet, den brist på politiskt kurage som under så många år har avhållit den från att lägga fram förslag som långt tidigare kunde ha förvandlat NJA till ett verk av kontinental storlek med en bred och differentierad produktion.

Det är obeslutsamhetens sjuka hy som under tidigare år har präglat politiken när det gäller NJA. Ansvaret därför är regeringens eftersom man har skyggat för att ta strid och därmed också låtit NJA gå på sparlåga. Det har länge funnits en majoritet i denna kammare för långt gående förslag när det gäller NJA liksom den statliga företagsamheten i stort. Det

är synd att regeringen inte har använt sig av de möjligheterna på ett tidigare stadium.

Vi har för länge sedan klargjort vår mening att de droppvisa satsningarna på NJA måste avlösas av mycket stora investeringar, att det måste handla om miljarder och inte miljoner.

Det är vad som nu kommer att ske. I propositionen föreslås statens medverkan i ett projekt som totalt kommer att kosta 4,6 miljarder kronor. Vi är övertygade om att detta kommer att visa sig vara väl använda pengar, och jag vill understryka att den finansiella medverkan som nu sker direkt ur statskassan är oändligt liten i jämförelse med de exportinkomster som Norrbotten levererat in till statskassan under gångna år.

Den dröm och den målsättning vi i Norrbotten har haft är att huvuddelen av våra råvaror skall förädlas på hemmaplan. Vi har vredgats när vi har bevittnat den hänsynslösa råvaruutplundringen, och det gäller inte minst våra malmtillgångar. Ökad förädling är det främsta instrumentet för att skapa större ekonomiskt utbyte, ökad sysselsättning och en förnuftigare hushållning med våra råvaror.

Mot den bakgrunden är det en självklarhet att vi med tillfredsställelse säger ja till det projekt som nu ligger på riksdagens bord.

I Norrbotten är sysselsättningen fortfarande ett stort bekymmer. Stålverk 80 är ett steg i rätt riktning. Det kommer att ge arbete i produktionen åt 2 300 man plus sysselsättningstillskott i form av byggnadsarbeten, servicejobb osv.

Det knyts nu stora förhoppningar till Stålverk 80. Det bör också i sammanhanget sägas att detta projekt inte innebär lösningen på alla problem. Tvärtom kan denna satsning skapa ännu större svårigheter för vissa länsdelar om det hela inte snabbt följs upp på ett riktigt sätt. Vi har sysslat åtskilligt med det problemet i vår motion.

Det är ju ingen hemlighet att glädjen i Norrbotten över att det blir ett stålverk i Luleå också blandas med oro över vad som kan komma att hända i Tornedalen och andra inlandsdelar, som tidigare har drabbats mycket hårt av utflyttning och ödeläggelse. Kommer satsningen i Luleå att betyda ännu fler tomma hus i Tornedalen, att ännu fler ungdomar lämnar sin hembygd, att skatteintäkterna ytterligare kommer att sjunka? Ja, jag tycker att det vittnar om sund realism att både kommunalmän och vanliga kommuninvånare ställer dessa frågor.

Norrbotten är ju ett stort län. Den stora satsningen i Luleå måste följas upp med statliga industriinvesteringar i andra länsdelar, om man inte skall göra ont värre på annat håll.

I en interpellationsdebatt med mig för några månader sedan framhöll arbetsmarknadsministern att det är bättre för norrbottningarna att flytta till Luleå än att hamna i Stockholm eller Göteborg. Det kan naturligtvis alltid sägas, men det synsättet ger ingen lösning på det totala problemet. Målsättningen måste enligt vårt sätt att se vara att skapa en regional balans i hela Norrbotten, inte en feberhet expansion i Luleå medan övriga länsdelar ytterligare utarmas.

Man har i debatten om Stålverk 80 talat om att i Luleå skapa ett norrbottniskt Ruhrområde. Jag måste säga att den tanken inte fascinerar

Tisdagen den
28 maj 1974

*Finansiering av
ett nytt stålverk
i Luleå*

mig. Ruhrområdet är en rykande masugn, en larmande smedja av jättelika dimensioner. Denna enorma hårdexploatering och koncentrerade expansion har skapat en helt omänsklig miljö. Det har var och en som haft tillfälle att besöka detta område lätt kunnat konstatera. Samhällspleneringen håller på att bryta samman, och man har väldiga miljöproblem. Man har skapat en människomyrstack som inte gör någon människa glad.

Så skall vi inte göra med Luleå. Det nu planerade stålverket skall vid full drift producera 4 miljoner ton stålämnen och ge arbete åt 2 300 personer i den direkta produktionen. Det är en nödvändig och positiv utbyggnad. Men det har också förekommit uppgifter om en produktion av 13–14 miljoner ton stål och ett arbetskraftsbehov av ca 8 000 personer.

En sådan expansion skulle för Luleås del innebära ett befolkningstillskott på mellan 20 000 och 30 000 personer. Det finns all anledning att betrakta en sådan styrd expansion till en liten del av det stora Norrbotten med tväksamhet. Målsättningen måste vara, inte att skapa ett Ruhrområde i Luleå utan att ge hela länet en chans till industriell expansion.

Det är också därför som vi i detta sammanhang kräver upprättandet av ett brett statligt industriprogram som omfattar hela Norrbotten. Vi är för ökad malmförädling i Luleå, men det betyder inte att vi anser att all Norrbottensmalm måste förädlas just där. Fru Marklund skall syssla mera med den frågan, som bl. a. har tagits upp i motionen 545 men också i vår stora huvudmotion.

Vi vill i det här sammanhanget säga att vi betraktar satsningen på Stålverk 80 som en god utgångspunkt för en statsindustriell expansion av stora mått. Produktionen av stålämnen är bara en bit på vägen från malm till färdig produkt.

Och varför skall vi stanna där? Varför skall man inte gå vidare till den högförädlade produktion som ger mycket jobb och stor spridningseffekt: statlig verkstadsindustri, tillverkning av fordon och containers, verktyg, byggnadsmaterial, elektroteknisk industri osv.? Fältet för en bred industriell expansion är stort. För den framtida planeringen måste gälla att Norrbotten skall tillåtas att bryta sig ur rollen som i huvudsak producent av råvaror och halvfabrikat. En bred statlig sysselsättningsplan som omfattar hela länet måste ha den målsättningen. Då kan man ge Norrbotten i dess helhet en chans till liv och utveckling.

Här måste man också peka på de möjligheter som finns – de nämns också både i propositionen och i betänkandet – att sprida NJA:s produktion till andra länsdelar. De möjligheterna har hittills inte tillräckligt funnits med i företagets planering, men nu måste de komma. Till problemet hör ju att Norrbottens inland inte tål någon mera utflyttning. Legotillverkning från NJA måste ses som ett av de omedelbara, realistiska alternativen när det gäller att skapa arbete där det verkligen behövs.

I det här sammanhanget berör vi också frågan om gruvbrytning i Kaunisvaara. Vi har aktualiserat den frågan av två skäl.

1. Vi ser det som helt nödvändigt att man breddar malmbrytningen i Norrbotten. Man får inte hänsynslöst tära på de malmresurser som finns i Kiruna och Gällivare kommuner. Skog kan växa upp igen, men malm

aldrig. Nu bryter man hänsynslöst i de gruvor som är i drift och uppgifterna om hur länge malmen kommer att räcka varierar. 50 år har nämnts för Kiruna och 30 år för Malmerberget. Vad händer med de samhällena när malmen är slut? Den frågan måste ställas och åtgärder vidtas redan nu. Två saker måste ske: dels måste malmfälten få industrier, dels måste nya gruvor öppnas för att man bättre skall kunna hushålla med malmtillgångarna i Kiruna och Gällivare.

2. Ett av våra motionskrav är att Kaunisvaara skall öppnas för gruvbrytning — också därför att Tornedalen är i skriande behov av sysselsättning. Vi har envist återkommit till det kravet under en följd av år, och vi gör det också nu. Gruvbrytningen skulle ge arbete åt flera hundra människor och skapa en ny och förbättrad situation i Pajala men också i andra Tornedalskommuner. Projektet har utretts länge, och pajalaborna har hållits på halster år efter år. Nu tycker vi att det är på tiden att riksdagen uttalar sig för gruvbrytning, och det med samma motivering som när man satte i gång i Stekenjokk. Den samhällsekonomiska kalkylen skall alltså vara med i bilden. Vi är övertygade om att gruvbrytning mot den bakgrunden måste betraktas som en bra affär. Stålverk 80 ger ytterligare argument för att man nu äntligen bör sätta i gång.

Vi har i vår motion också tagit upp några samordningsproblem. För Luleå innebär ju den föreslagna investeringen en mycket kraftig expansion. Det finns skräckexempel i vårt eget land och i andra delar av världen som visar hur illa det kan gå, när industriell utbyggnad och samhällsplanering inte samordnas på ett riktigt sätt. Då skapar man miljömässiga problem, bostadsslum, sociala skador och en snedvriden kommunikationsstruktur.

Staten gör nu en mycket betydande företagsmässig investering. Här har man alltså ett unikt tillfälle att i samarbete mellan stat, landsting och kommun genomföra en mönsterplanering, där man kanske kunde undvika alla de olägenheter som ofta har kommit fram i sådana här sammanhang och som ett föredöme visa hur företags- och samhällsplanering skulle kunna paras ihop.

I betänkandet citeras departementschefen, som i propositionen anför att han tror att förutsättningar finns för att samhällsplaneringen skall ske på ett smidigt sätt. Men att tro, det är ju att inte veta. Vi förutsätter att det finns ett mera materiellt underlag för departementschefens optimism. I två motioner och en reservation har vi velat fästa uppmärksamheten just på behovet av en samordnad planering.

Hittills har man inte kunnat säga att företagsutveckling och samhällsplanering har skötts så där alldeles perfekt i Luleå. När NJA kom till byggdes i allra största hast bostadsområden, som blev verkliga skräckexempel på hur en boendemiljö inte skall vara. Tillfredsställande kommunikationer har ordnats först på senare tid. Företaget skapade miljömässiga problem som under decennier irriterade människorna i omgivningen.

Vi menar att så får det inte bli den här gången, utan nu bör stat, kommuner och landsting samordna sina krafter för att verkligen visa hur man mönstergillt kan samordna industriell expansion med en god och

Tisdagen den
28 maj 1974

*Finansiering av
ett nytt stålverk
i Luleå*

människovänlig samhällsplanering. Jag hoppas att de möjligheterna tas till vara och kan lova att vi skall följa utvecklingen med uppmärksamhet och också försöka påverka den i rätt riktning.

Det finns ytterligare ett samordningsproblem som vi i vpk inte ansett oss kunna gå förbi i detta sammanhang. Det handlar nämligen om samordningen mellan de olika statsföretagen, i det här fallet framför allt NJA och LKAB men också SJ. Det kan inte vara rimligt att två statsföretag betraktar sig som helt fristående från varandra, ja t. o. m. som konkurrerande företag utan behov av samplanering. Lika orimligt är det när NJA får betala mera till SJ för malmsfrakterna än andra kunder. Tre statliga företag uppträder oberoende av varandra i stället för att samordna krafter och resurser. Det har ibland tagit sig formen av ren konfrontationspolitik – för att använda det uttrycket – som när fraktförhandlingarna mellan NJA och SJ körde fast så totalt att NJA övervägde att frakta malmen per landsväg. Då är förnuftet och de rationella synpunkterna inte längre med i bilden.

På sikt måste målsättningen vara att skapa en företagsmässig fusion mellan NJA, LKAB och malmbanan. Det är inga små komponenter det handlar om. Genom den åtgärden skulle man kunna skapa ett av världens starkaste och resursrikaste malm- och järnberedningskombinat. Jag är övertygad om att en seriös diskussion i den frågan kommer att tränga sig på, för i längden är det inte vare sig hållbart eller förnuftigt att stora statliga företag planerar vart och ett på sitt håll i stället för att samarbeta och utnyttja alla resurser för gemensamma målsättningar.

Nu är utskottet inte avvisande till tankegången utan tror att ett utbyggt samarbete skulle vara värdefullt. Men utskottet finner inte skäl i att riksdagen nu skall utfärda några särskilda anvisningar härom. Det är skada, men i en intervju i Norrskensflamman den 27 april säger industriministern att man måste försöka träffa ett vettigt arrangemang mellan de nämnda statliga företagen. Jag tolkar det välvilligt så att någonting måhända är i vardande.

Slutligen några detaljer. Vi tog i vår motion upp frågan om kalkförsörjningen. Produktionen i Stålverk 80 kräver 1,4 miljoner ton kalk per år. Enligt propositionen avser man att täcka detta behov genom exploatering av fyndigheter på Gotland.

Vi har självfallet ingenting emot att gotlänningarna får bryta kalk, men det verkade förbryllande att man i propositionen inte nämnde någon annan möjlighet. Mellan Luleå och Gotland är det väl en sträcka på närmare 200 mil. Det finns faktiskt en kalkfyndighet inpå knutarna, i närheten av NJA, och det finns även brytvärda kalkförekomster i andra delar av länet. Utskottet säger sig dock utgå från att NJA i sin fortsatta planering ägnar uppmärksamhet också åt de norrbottniska kalkfyndigheterna. Vi hoppas det; i annat fall finns det all anledning att åter aktualisera frågan.

Det beslut som kammaren snart skall fatta innebär något av det mest positiva som hänt Norrbotten under senare år. Men det är också angeläget att det fastställs att Stålverk 80 bara är en bit på vägen i produktionskedjan från malm till färdig produkt. Det gäller alltså att i stor omfattning gå vidare och betrakta produktionen vid stålverket som en

utgångspunkt för upprättandet av nya industrier. Problemen i Norrbotten kommer fortfarande att vara stora även efter tillkomsten av Stålverk 80. Det behövs mer än 30 000 nya arbetstillfällen för att man skall kunna hävda att vi har full sysselsättning i Norrbotten. Det behövs ännu fler om man dessutom skall ge alla tvångsförflyttade norrbottningar en chans att återvända till sitt hemlän — och den möjligheten tycker jag också bör betraktas som hörande till de mänskliga rättigheterna.

Huvuddelen av de nya arbetstillfällena i Norrbotten måste skapas i andra delar av länet. Luleå får nu Stålverk 80. Men samtidigt med detta projekts förverkligande måste vi, på statlig grund, starta den stora räddningsaktionen för Tornedalen och andra inlandskommuner som nu håller på att gå i kvav.

Det är mot den bakgrunden som vpk har krävt upprättandet av ett brett statligt industriprogram för hela Norrbotten. Det hastar, och därför yrkar jag bifall till reservationerna 3 och 4.

Herr SVANBERG (s):

Herr talman! Jag vill gärna poängtera vad som har sagts flera gånger i dag, att det är ett mycket viktigt och stort beslut vi går att fatta i den här frågan.

Stålverk 80 är en av de största satsningar på en enskild industri som har gjorts i det här landet. Penningmässigt är den det i dag, men det kan ju också ha att göra med penningvärdet. Jag ser denna investering som synnerligen värdefull för hela vårt land — att vi längre förädlar en sådan råvara som malm, att vi skapar sysselsättning i landet i stället för att exportera sysselsättningstillfällen — och jag ser den som mycket värdefull för Norrbotten. Äntligen görs genom Stålverk 80 en satsning som verkligen är avgörande i regionalpolitiken: 5 000 nya sysselsättningstillfällen skapas i länet. Detta län med sina stora tillgångar på malm och trä blir nu också ett industrilän — en utveckling som borde ha kunnat komma långt tidigare.

Beslutet om Stålverk 80 har föregåtts av en mycket hetsig diskussion i massmedia och på annat sätt ute i landet. Men här i riksdagen är utskottet i stort sett enigt när utskottet tillstyrker förslaget. Det är moderata samlingspartiet som har särmeningar på vissa punkter — jag skall återkomma till det — men i övrigt är vi ense om satsningen.

Detta verkar kanske i viss mån förbryllande. Vissa tidningar skriver att det beror bara på att frågan löses politiskt. Ja, självfallet är det politik vi sysslar med i detta hus. Men det har liksom aldrig fallit dessa tidningar in att orsaken kan vara att vi är övertygade om att det här är en riktig satsning och att sakskalet talar för det. Som grund för vårt beslut ligger en utredning som har befunnits fackmannamässigt gjord och tillförlitlig i allt väsentligt, och därför har vi kunnat enas.

Det verkar i den här diskussionen som om det är bara den som är tillräckligt pessimistisk som man skall ta på allvar — det är bara den som är gnällig och sur som har någonting vettigt att säga, det är bara den som har sakskalet. En optimistisk och positiv inställning måste vara felaktig, menar man.

Men när man argumenterar på detta sätt måste man väl ändå fundera

Tisdagen den
28 maj 1974

*Finansiering av
ett nytt stålverk
i Luleå*

litet grand över frågan: Var finns järnbruksfolket i den här diskussionen? Delar av Industriförbundet har bedrivit en förunderlig kampanj i sammanhanget. Man har gjort s. k. motutredningar, hopat svårigheter i vägen osv. och talat om hur orimligt förslaget är. Det är ekonomer som har utnämnt sig själva till överförståndiga i detta sammanhang. Men vid kontakter med järnbruksfolk som verkligen kan saken har jag träffat ytterligt få som är tveksamma, och jag har hört väldigt många inom denna grupp tala om förslaget.

Industriförbundets utredning har gjort vissa hypotetiska modeller och satt in andra siffror än NJA-utredningen, och då får man ett annat svar. Ja, det är väl på detta sätt sådana ekonomiska modeller fungerar.

Jag vill inte vända mig mot all kritik – självfallet skall det här förslaget kritiseras. Men att liksom framställa dessa kritiska synpunkter som mera välgrundade än de av NJA-utredningen framförda tycker jag är barockt.

Industriförbundets handlande här ter sig för en norrbottning högst märkligt. Förbundet säger: Det är klart att det behövs sysselsättning i Norrbotten, men inte får det bli på detta sätt – det lämpar sig inte för Norrbotten. Industriförbundet och de kretsar som sysslat med saken har ju haft all tid i världen på sig att försöka starta ett sådant här företag själva, att göra någonting för sysselsättningen i Norrbotten, men det har man inte gjort. Det är inte att undra över att Norrbottens invånare i gemen börjar hysa vissa tvivel på det privata näringslivet och framför allt på en del av dess politiska företrädare, när de ser frukterna av det arbete som vederbörande sysslar med. Då det framläggs ett vettigt förslag har man bara kritik att komma med. Man reser motstånd och säger: Nej, ni skall göra något annat än detta.

Herr Lövenborg höll här ett egendomligt anförande, men en sak som han sade var riktig, nämligen den att Norrbottens befolkning har väntat länge på och arbetat mycket för detta projekt och att det finns en stark opinion för ökad sysselsättning i länet. Ja, alla vill nu framställa sig som stora tillskyndare till NJA:s tillkomst. De borgerliga partierna har också försökt att göra det på senare år, efter allt motstånd som de tidigare har rest. Och av herr Lövenborgs stort upplagda anförande fick man nästan en känsla av att det är kommunisterna som har drivit detta projekt mot en oförstående regering och en oförstående socialdemokrati; att det är kommunisterna som har gjort arbetet och att det är de som nu har vunnit kampen.

Herr Lövenborg får ursäkta att jag under hans anförande kom att tänka på Jan Fridegårds novellsamling På oxens horn. Den bygger på fabeln om oxen nere i Småland, som fick för sig att han skulle besöka Stockholm. Han gav sig i väg, och en mygga som också hade fått för sig att hon skulle till Stockholm satte sig då på oxens horn. Efter att ha gått länge och väl blev oxen trött när han hunnit till en plats någonstans i Sörmland, och därför lade han sig för att vila. Då kommer myggan surrande och sade: "Här ser du, min käre vän, hur trött du blev av att bära mig." Och oxen svarade: "Min lille vän, jag visste aldrig om att du var med på färden."

Jag tycker att det är en betydligt bättre skildring av kommunisternas roll i detta sammanhang än den som herr Lövenborg här gav. Men jag är

glad för herr Lövenborgs uppläggning i övrigt och för att vi i Norrbotten nu är överens om att bygga ut denna anläggning som det här gäller samt att vi talar på hela Norrbottens befolknings vägnar.

Industriförbundet visar nu Norrbotten stor uppmärksamhet och gör den ena utredningen före och den andra efter samt ger goda råd. Det kostar ju ingenting, så länge man inte lägger fram andra förslag och säger: Bygg inte stålverket utan bygg det här och det här i stället. Nu gör man emellertid inte så från Industriförbundets sida utan säger bara att det skulle vara bättre att använda pengarna till något annat.

En tidning skriver i dag att näringsutskottet skulle ha gått in här och gjort en utredning om en alternativ användning av pengarna. Det tycker jag är ett rent stolligt resonemang. Vi skulle alltså ha ägnat oss åt samma sysselsättning som ekonomerna och gjort upp fina modeller på ett hypotetiskt fall och sagt att om man gör så och så och planerar på det och det sättet, så blir resultatet det och det. Men vi vill inte ha fler teoretiska modeller, utan vad befolkningen i Norrbotten nu begär är resultat och sysselsättningstillfällen, inte fler fina modeller.

Sedan noterade jag att utskottets vice ordförande herr Regnéll tydligen har läst vad vår partiordförande har sagt, att politik är att vilja. Herr Regnéll ville emellertid göra det till sin tes att politik är att välja – och på sätt och vis hade han rätt när det gäller moderat politik. Underligt vore det ju annars, eftersom herr Regnéll är en framträdande man inom moderata samlingspartiet. Men för herr Regnéll är politik tydligen att välja att av möjliga ting göra ingenting. Det var nämligen vad han kom fram till. Herr Regnélls val är att man inte skall göra någonting, ty det kan ju gå åt skogen. Jag tycker det är litet underligt att man kan resonera på det sättet.

Därmed är jag inne på moderaternas agerande i denna fråga. På moderat håll har man i motionen 1763 tagit upp en del av de synpunkter som framkommit i Industriförbundets utredningar och sedan följt upp motionen i reservationen 1. Man säger att det vore vettigt om privat kapital kom in i detta nya stålverk. Men NJA är i dag en integrerande del i Statsföretag, i en koncern där LKAB och andra statliga företag finns med, man har ett nära samarbete med ett annat statligt företag utanför Statsföretag, nämligen SJ – och mitt i alltihop detta skall det alltså komma in några miljoner kronor av privat kapital. Herr Regnéll har emellertid en annan lösning och säger att då skall man bilda ett särskilt bolag i stället. Det blir mycket bättre, ty då får man tillgång till expertis. Man behöver tydligen inte ha tillgång till den expertis som redan finns i NJA, till de människor som har arbetat med denna utredning, till alla dem som kan dessa förhållanden! Alla dessa experter vill moderaterna tydligen skjuta åt sidan och i stället sätta in någon sorts annan expertis. Det talas om att det vore så värdefullt med privat kapital i NJA för att man därigenom skulle få en koll på att satsningen är företagsekonomiskt riktig. Det talet är inte vettigare än det skulle vara om jag sade att man i varje större privat satsning här i landet måste ha med Statsföretag för att få en koll på att satsningen också är samhällsekonomiskt riktig. Jag förstär inte logiken i resonemanget; jag upplever det bara som ett försök att klara sig undan – man har egentligen inga bärande argument.

Tisdagen den
28 maj 1974

*Finansiering av
ett nytt stålverk
i Luleå*

Är det så att det svenska näringslivet står med 700 miljoner i näven och inte vet var man skall göra av dem – det förefaller som om man inte kunde hitta någon användning för dem om man inte får vara med i den här satsningen som staten redan har utrett och är beredd att göra – kan jag åta mig att visa på en massa projekt som i dag behöver investeringspengar. Jag var för några dagar sedan med i en diskussion där också en järnbruksman deltog. Han sade: Har de 700 miljoner för mycket, så hälsa dem att jag kan ta hand om dem i morgon dag. Vi behöver investeringskapital men får det inte.

De kretsar som nu vill satsa sina pengar i NJA kunde ju gå in och skapa ny sysselsättning i Norrbotten – ni talar ju så mycket om att det skulle vara möjligt att göra det. Ta och vidareförädla de här produkterna! Bygg ut t. ex. en verkstadsindustri i Norrbotten! Nog finns det användning för pengarna.

Att bilda ett särskilt bolag tycker jag skulle vara tokigt också från en annan synpunkt. Då avskärmar man sig från de erfarenheter och den kunnighet som NJA har på platsen. Är det inte vettigare att göra vad man kan för att befria den nuvarande chefen för NJA från rutingöromål? Det är styrelsens och Statsföretags sak att ordna det. Han är en helt nödvändig person i denna uppbyggnad – utan honom skulle jag ha svårt att tänka mig det här beslutet. Han har varit med om utredningarna, det är han som drivit dessa frågor, och hans sakkunskap som järnbruksman tror jag inte att någon vill ifrågasätta. – Detta om stålverket i stort.

Jag skall också något beröra motionerna. Det finns ett flertal motioner som talar för en regional spridning av satsningen ut i Norrbotten. Det tas upp i motionerna 1764, 1766 och 336. Man säger att Stålverk 80 är viktigt för Norrbotten men att de flesta frukterna av det naturligtvis kommer att hamna i Luleå eller i den s. k. fyrkanten. NJA har en ärlig strävan att försöka sprida resultaten av satsningen ut i länet. Vi har en verkstad i Överkalix – ett mycket bekymmersamt område – där NJA svarar för produkterna och för försäljningen och på detta sätt sysselsätter 140 man. Mycket mer av det slaget måste till.

Jag vill för herr Lövenborg påpeka att det i Norrbottenstidningarna i går stod att läsa att arbetsmarknadsministern vid ett besök i Norrbotten har talat om att man skall tillsätta en arbetsgrupp bestående av företrädare för arbetsmarknadsstyrelsen, NJA, departementet, osv., som just skall ha till uppgift att följa hela den vidare uppbyggnaden av NJA och då även se till att man försöker sprida bisysselsättningarna så mycket som möjligt. Det sägs också att man skall försöka verka för att det nya företaget inte binder all service till bolaget utan replierar på serviceföretag, som inte behöver ligga i Luleå – kanske inte alls vill göra det på grund av bristen på arbetskraft där – utan kan vara belägna i orterna runt omkring. Jag tror att detta är en medveten strävan hos företaget. Det uttalas i propositionen, och jag bara noterar det.

I en kommunistmotion föreslås också en plan för den statliga utvecklingen i hela Norrbotten. Det är väl vad våra planeringsmyndigheter och regionalpolitiska myndigheter sysslar med att göra. Jag tycker också att de statliga företagen skall verka för det – jag är inte oense med er på den punkten. Men jag tror att det är orimligt att begära att man

samtidigt med att man projekterar och bygger upp Stålverk 80 skall projektera allting annat. Mycket av detta kommer undan för undan. Det sägs i Statsföretags statuter att företaget skall utvecklas i den takt som är rimlig. Jag tror det är riktigt. Man måste ha rimlig tid för planering också.

Det finns vidare en del motioner om att man skall verka för god arbetsmiljö och att man skall betala för de sommarstugor som måste försvinna då järnverket byggs. Jag tycker inte att motioner behöver väckas om detta. Det är helt självklart att man skall göra det allra yppersta i vad gäller arbetsmiljö när man bygger det här nya verket. Och att människor som måste avstå sportstugedomter skall få betalt för dem är väl ändå så självklart att det inte behöver särskilt beslutas av riksdagen!

Motionärerna framför också ett annat krav, nämligen att man skall uppta brytning av malm i Kaunisvaara i Pajala kommun. Det är ett gammalt önskemål från Norrbotten, i synnerhet från Pajala kommun, och jag skall gärna erkänna att jag hoppas att det kravet kan tillgodoses. De geologiska undersökningarna är klara, och LKAB har länge arbetat med att göra företagsekonomiska och praktiska kalkyler över lönsamheten. Det är inte mer än några månader sedan LKAB-chefen själv sade att det nu tycks finnas praktiska möjligheter att få i gång en brytning här; man har nämligen löst det problem som förut varit det stora – att bli av med svavlet i malmen utan att åstadkomma väldig miljöförstöring. Man skall emellertid fortsätta att utreda det hela.

Jag tror att vi helt enkelt skall utgå från att LKAB kommer att göra detta utan tidsutdräkt. Frågan om järnväg skall byggas dit, som motionärerna föreslår, får prövas i det sammanhanget. LKAB har talat om en annan möjlighet – man skulle helt enkelt skicka malmen genom något slags pipe-line med vatten.

Jag utgår från att allt detta är föremål för utredning och att man kommer att beakta de samhällsekonomiska synpunkterna när det gäller Kaunisvaara; det är precis vad herr Lövenborg talar om – att man inte bara skall tänka på att det hela skall gå ihop rent företagsekonomiskt utan att man skulle kunna tänka sig att starta gruvbrytning även med mycket dålig lönsamhet.

Sedan tar motionärerna också upp frågan om kalken till järnverket. De säger att kalken nu tas från Gotland och att man bör undersöka om det i stället går att använda kalk från Norrbotten. Det anförs i utredningen att det ökade kalkbehovet för NJA skulle betyda 50 mans sysselsättning på ett kalkbrott på Gotland som företaget råar om. Vi bör komma ihåg att Gotland inte precis är något överhettat område utan att det är värdefullt med 50 mans sysselsättning där. Kalken i vissa av fyndigheterna i Norrbotten, som motionärerna här talar om, går inte att använda för att göra järn; jag kan bara konstatera det. All kalk går inte att använda i det sammanhanget, och om man inte kan använda Norrbottenskalken måste man ta den från annat håll. Jag tycker att det är bra att man då kan ta den från Gotland. Jag förutsätter emellertid, vilket också sägs i propositionen, att man skall fortsätta att undersöka de kalkfyndigheter som finns i Norrbotten. Visar det sig att man där på något ställe får tag i användbar kalk kommer man givetvis att använda den.

Sedan tar motionärerna upp en del andra saker, bl. a. kraven på

Tisdagen den
28 maj 1974

*Finansiering av
ett nytt stålverk
i Luleå*

differentiering av näringslivet i malmfälten – alltså i Malmberget och Kiruna. Motionärerna pekar på att näringslivet där är oerhört ensidigt och i stort sett består av gruvbrytning. Den dag gruvbrytningen upphör finns ingenting att syssla med i de samhällena. Det är ett viktigt påpekande. Här måste de regionalpolitiska insatserna verkligen bli betydande. Jag vill gärna poängtera att jag anser att LKAB har ett mycket stort ansvar i detta sammanhang. LKAB svarar för att ta ut enorma rikedomar ur bergen på de här två ställena och sysselsätter människor med detta. Det borde ligga i företagets eget intresse att se till att, genom satsningar, påverkan osv., få andra företag att slå sig ned på dessa orter. Jag anser att det nästan är en skyldighet för LKAB att medverka i det arbetet tillsammans med de regionala myndigheterna.

I motionen tas också upp ett alldeles bestämt företag i Kiruna, nämligen Mining Transportation. Det är ett företag som exporterar gruvtruckar över en stor del av världen: till Sydamerika, Kongo, öststaterna osv. Det företaget har vuxit upp i Kiruna och har naturligtvis haft fördel av att ha LKAB nära inpå sig. Det har betytt mycket för företaget. Men om företaget skall ligga kvar där – nu när det har utvecklats mycket – måste det också kunna sälja vissa truckar i Norrbotten; det är meningslöst att det ligger där om all dess tillverkning skall gå till öststaterna, Kongo och Sydamerika.

Jag förstår att LKAB inte vill ha några pekpinor om hur man skall bära sig åt visavi Mining Transportation, och det är riktigt att det hela skall skötas affärsmässigt. Jag hoppas emellertid att det goda samarbetet mellan Mining och LKAB skall utvecklas, att det skall bli vad det har varit förut och att det skall finnas möjligheter att ha Mining Transportation kvar i Kiruna. Vi kan inte här i riksdagen besluta att det skall vara på det sättet. Det företaget har så stor inneboende livskraft och det är tekniskt mycket väl utvecklat. Detta finns med i mina förhoppningar om att det skall komma att betyda en hel del.

Motionen 1763 innehåller förslag om vissa generella stödåtgärder som skall åstadkomma att vi får industrietablering och sysselsättning också i övriga delar av Norrbotten. Dessa åtgärder är av gammalt välkänt moderat märke – det är vissa skattefrågor som tas upp. Jag skall gärna hålla med om att vissa generella åtgärder har varit mycket betydelsefulla i regionalpolitiken i Norrbotten. Jag tänker därvid på fraktstödet, som vi här i riksdagen har beslutat införa. Jag tänker vidare på sysselsättningsstödet i det inre stödområdet. Men det är inte generella åtgärder av *den* typen som den moderata motionen talar om, utan det är andra åtgärder. Det är dock nödvändigt med vissa speciella punktåtgärder, om det skall hända någonting. Punktåtgärder av typen uppförande av Stålverk 80, men inte allmänt välvilligt tal om vissa generella åtgärder. Jag får ibland en känsla av att talet om de generella åtgärderna bara är ett sätt att dölja ett dåligt samvete bakom vackra ord.

När det gäller en del andra motioner kan jag fatta mig ganska kort. Det finns i motionen 1676 ett förslag om att inrätta ett statligt rederi, eller egentligen ett förslag om att NJA skulle skaffa sig fartyg för transporter av ämnen. Man pekar på att det kommer att bli behov av ett stort antal fartyg och att man skulle kunna råka i händerna på privata

Tisdagen den
28 maj 1974

*Finansiering av
ett nytt stålverk
i Luleå*

redare, som kan ta ut vilka fraktsatser de vill – särskilt som det härvidlag rör sig om speciella fartyg, som måste vara förstärkta för gång i is. Jag vill inte förneka att det ligger en hel del i resonemanget i motionen – och utskottet förutsätter att NJA fortsätter utredningarna och undersöker om det är vettigt eller inte vettigt att göra så. Jag tror dock inte det är klokt att just nu driva på och säga, att man nu ögonblickligen skall sätta i gång och göra detaljutredningar. Utskottet säger också att man bör grundligt gå igenom materialet och eventuellt återkomma, i första hand till departementet.

I motionen 333 talas det om ökad satsning på specialstålverken i Mellansverige. I och för sig har väl en sådan satsning inte mycket med Stålverk 80 att göra, men jag vill gärna poängtera att det ändå finns en förbindelse mellan dem. Jag tror att den tillgång på ämnen som kommer att finnas i Norrbotten kommer att betyda en hel del för valsverken i Mellansverige. Det gäller små valsverk, som egentligen inte skall ha egna hyttor – och inte har det heller – och som inte kommer att investera särskilt mycket pengar, utan som kommer att fortsätta valsningen av ämnena. Det har också talats om att NJA skulle kunna leverera vissa ämnen till specialstålverken, och då innebär det ju en fördel också för Mellansverige att man kan få de här ämnena från Luleå.

Jag vill dessutom i det här sammanhanget peka på att industriministern har meddelat att han avser att tillsätta en särskild branschutredning för stålindustrin och att specialstålverken där skulle få en särskild avdelning. Stålbranschrådet anser jag vara ett lämpligt organ för att ta hand om de uppgifterna. Från utskottets sida är vi positiva till motionen. Vi menar att detta redan är på gång och att det får en knuff framåt av Stålverk 80. Strävandena följs sedan upp i branschrådet, som industriministern kommer att tillsätta.

Slutligen vill jag bara säga att jag är medveten om att Stålverk 80 är en stor satsning. Naturligtvis innebär den risker, men så är det med alla satsningar. Ingen människa kan ta på sitt ansvar att påstå att det aldrig kan gå på tok. Utredningarna är väl gjorda. Allting talar för att det blir ett lönsamt och vettigt företag, men naturligtvis tar man stora risker – det gör man alltid vid en industrietablering. Norrbotten är ett län med enorma naturtillgångar; det rikaste länet, brukar vi säga. Men det är samtidigt det fattigaste länet, med den största arbetslösheten och de värsta svårigheterna för människor att få sysselsättning.

Det finns ett gammalt talesätt som säger att det är "käringatröst att tuga och lida; man måste det onda med goda råd bota och borttaga". Jag vill gärna ha sagt detta när vi diskuterar Stålverk 80. Här finns ett väl utrett projekt, som förefaller att bli lönsamt. Det finns vidare en kraftfull ledning, som tror på projektet och som har optimism och arbetsvilja. Självklart finns det också pessimister och olyckskorpar – det finns alltid sådana som tror att inte någonting går. Då är frågan: Vilka skall vi välja att satsa på? Självklart skall vi välja de positiva, optimisterna, de som har någonting att lägga fram och inte dem som står tomhänta och säger: "Nja, det här är inte bra, hitta på något annat."

NJA-ledningen tar på sig ett mycket stort ansvar med detta beslut. Den har optimism. Optimismen börjar återvända till Norrbotten. Man

Tisdagen den
28 maj 1974

*Finansiering av
ett nytt stålverk
i Luleå*

upplever på nytt att det kan finnas en framtid. Riksdagen bör ta sitt ansvar. Vi bör medverka till att ge arbetsverktygen till de människor som vill utträta något. Och det gör vi, herr talman, genom att bifalla utskottets hemställan.

Herr REGNÉLL (m) kort genmäle:

Herr talman! Ledsamt nog talar jag i dag med en rostig röst – det är kanske särskilt olämpligt när man skall debattera ett järnverk. Och det var måhända också förklaringen till att utskottets värderade ordförande, herr Svanberg, inte lade märke till att jag både i början och i slutet av mitt anförande var angelägen att understryka att moderata samlingspartiet ställer sig positivt till att man skall realisera projektet Stålverk 80.

Herr Svanberg knöt också an till vad jag sade om att politik är att välja. Där underströk jag, herr Svanberg, att en valsituation inte får resultera i att man blir handlingsförlamad. Jag sade att medvetandet om att denna betydande satsning kunde ha varit av intresse också på andra håll inte får hindra oss att säga ja till det nu utredda förslaget. Vi är positiva till det också om vi är medvetna om att andra projekt, som bl. a. kunde ha givit fler arbetstillfällen, får stå tillbaka en tid.

Herr Svanberg ställde sig helt avvisande till tanken att enskilda intressenter skulle ställa upp jämte staten för att realisera Stålverk 80-projektet. Själv tycker jag att tanken är riktig av två skäl.

Man säkrar så långt man kan en lycklig utveckling av företaget genom att basera det inte bara på den kunskap som finns inom NJA utan på den poolade kunskap som skulle stå till förfogande om också andra som är verksamma i branschen trädde till med sina erfarenheter och sitt kunnande. Så har man gjort i andra sammanhang här i landet och på annat håll, och resultaten har varit goda.

Den andra fördelen skulle vara att för att bemästra opåräknade finansiella svårigheter – man behöver inte låta sig betecknas som gnällig och sur för att föra in i bilden att sådana kan komma i fråga – skulle det också kunna vara en fördel med ett delat ansvar.

Herr LÖVENBORG (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Herr Svanberg berättade inledningsvis historien om oxen och myggan. Regeringen skulle väl föreställa oxen när det gäller de statliga företagen. Men insatserna i fråga om statlig industriverksamhet i detta land är inte alltför imponerande. Blandekonomin tycker jag har ungefär samma proportioner som i den kända historien om kanariefågelspastejen, som en slaktare i Neapel blev rik och berömd för. När han tillfrågades om receptet svarade han att det var en häst och en kanariefågel. Det är samma proportion som vi har mellan statsdrift och annan företagsamhet i det här landet – cirka 5 procent är statsdrift, och det är inte mycket att vara stolt över efter 40 års socialdemokratiskt regerande. I det fallet tycker jag regeringspartiet liknar myggan. Vi har hela tiden haft en konsekvent linje, och hade man följt det alternativ som vi under årens lopp anvisat, så skulle situationen i Norrbotten med all säkerhet ha varit betydligt bättre.

Det finns ingen anledning att pruta på omdömet att NJA under årens

lopp har tvingats gå på sparlåga och att det som nu händer borde ha skett långt tidigare. Företaget har i brist på medel inte kunnat utvecklas i den takt som skett med de stora privata företagen i branschen. Det har varit skadligt för NJA. Om regeringen långt tidigare hade velat lägga fram förslag om stora och rejäla satsningar av den typ som vi nu diskuterar, så hade dessa förslag kunnat gå igenom — mandatfördelningen i denna kammare hade gjort detta möjligt.

Vad som saknats är inte resurser utan det politiska modet — man har inte velat ta strid med storfinans och borgerlighet, och detta har gått ut över NJA. Detta är kalla fakta i sammanhanget.

Vi har inga illusioner om att man i ett kapitalistisk samhällssystem kan lösa alla problem som hänger samman med sysselsättning och trygghet. Det som skett hittills har varit av typen anpassning till kapitalismens utveckling. Ingenting tyder på att regeringen ämnar slå in på en helt ny linje. Vi hoppas dock att Stålverk 80 skall bli utgångspunkten för stora, rejäla och planmässiga satsningar av en helt annan typ än hittills. Och så vill vi också värdera Stålverk 80. Därför föreslår vi i detta sammanhang också upprättandet av en bred statlig industrialiseringsplan för Norrbotten med utgångspunkt i Stålverk 80.

Herr SVANBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Det skall bli ett mycket kort genmäle!

Till herr Regnéll vill jag bara säga att jag inte har påstått att moderaterna är emot allting. Jag talade om de moderater som tagit intryck av Industriförbundets kritik. Jag skall gärna säga att jag har upplevt det så att det verkar som om utskottets vice ordförande anser sig pliktskyldigast vara tvungen att ta upp detta, eftersom han företräder ett parti som skall ha dessa uppfattningar. Men i slutomgången är man ändå i huvudsak med på förslaget. Men varför då hålla på med alla de här konsterna och knepen i stället för att erkänna att man tycker att detta är vettigt?

Man skulle få erfarenheter utifrån, säger herr Regnéll, om man tog in främmande kapital. Självfallet, men man får ju hela NJA:s erfarenhet om man tar det på det här sättet. Det där kan väl gå på ett ut!

När det gäller herr Lövenborg vet jag inte om jag skall fortsätta att citera någonting. Vill han hellre tala om kanariefåglar än om myggor, så gör det mig ingenting. Kanariefåglar är ju något större. Jag skulle emellertid kunna vända på det hela och säga att jag vidhåller vad jag sade om myggan men att vpk:s påverkan på politiken i Norrbotten kan karakteriseras med hjälp av anekdoten om kanariefågelpastejen.

Herr LÖVENBORG (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag är inte riktigt övertygad om att det omdömet är riktigt. Det är säkerligen ingen tillfällighet att vi i Norrbotten har det starkaste radikala inslaget i arbetarrörelsen och också den starkaste statsindustriella sektorn i vårt land.

Jag tror att det även i fortsättningen kommer att vara nödvändigt att mobilisera människorna i olika delar av vårt land för en helt ny industripolitik. Den procentsats jag tidigare nämnde när det gäller den

Tisdagen den
28 maj 1974

*Finansiering av
ett nytt stålverk
i Luleå*

statliga industriella verksamheten är inte särskilt imponerande. Det handlar om några få procent, och det förhållandet ändras inte av att vi nu satsar på Stålverk 80. Vi kräver alltså att man går vidare och med hjälp av AP-medel bygger upp nya stora statliga basindustrier i Norrbotten och i andra delar av vårt land. Då krävs det, herr Svanberg, betydligt starkare insatser än vad socialdemokratin hittills har kunnat förmå sig till.

Herr STRIDSMAN (c):

Herr talman! Det är med tillfredsställelse jag först konstaterar att det är ett positivt och enhälligt ställningstagande i utskottet till Stålverk 80 när det gäller projektet som sådant. Jag vill i det här positiva utskottsbetänkandet se ett uttryck – och det var utskottets ordförande också inne på – för det förtroende som den nuvarande företagsledningen i NJA med berättigande har när det gäller att leda företagets fortsatta expansion.

Planerna på Stålverk 80 initierades som är känt från NJA-håll och med motivet att man borde kunna vidareförädla en större mängd malm än vad som för närvarande sker inom landet. En ökad förädling av malm i NJA ger givetvis i första hand mycket positiva sysselsättningseffekter i Norrbotten med tusentals nya arbetstillfällen, men Stålverk 80 innebär också större exportintäkter för landet i dess helhet.

Det har inte saknats vad jag vill kalla ”goda rådgivare” i debatten kring Stålverk 80. Utskottets ordförande var inne på det, och jag vill spinna vidare på det litet grand. En del har rekommenderat alternativa investeringar med motivering att investeringen är för stor, att den kan medföra minskad sysselsättning i landet i övrigt, att investeringen gör Norrbotten mer konjunkturkänsligt än tidigare. Andra självutnämnda rådgivare har hävdad att Stålverk 80 bör byggas endast om det företagsekonomiskt väntas bli avgjort mer lönsamt än någon alternativ investering.

Det märkliga i debatten om alternativen är att det inte presenterats några realistiska alternativa projekt som kan skapa motsvarande sysselsättning i Norrbotten och som samtidigt är företagsekonomiskt lockande. Jag känner igen något av den här alternativdebatten från fjolårets höstriksdag, när kammaren tog beslutet om lokalisering av ett fredsförband till Arvidsjaur. Då sade man också att investeringskostnaden per arbetstillfälle är för hög och att det är bättre med alternativa lösningar för Norrbottens södra inland. Men då lika litet som nu fanns eller finns realistiska alternativ. Skulle vi i Norrbotten börja avvakta och lita på alternativen så fort vi i riksdagen skall ta ställning till finansiering av konkreta förslag till projekt som ger länet positiva sysselsättnings- och allmänt näringspolitiska effekter, ja, då skulle vi nog få sitta och vänta utan att något hände. Jag har svårt att förstå varför en satsning på vidareförädling av norrbottnisk malm i Sverige, och då närmast i Norrbotten, skulle vara äventyrligheter som inte fick komma till stånd.

Jag sade i min inledning att det är tillfredsställande att utskottet i huvuddragen är enigt. Men det finns skillnader. Jag tänker då på moderaternas förslag till finansiering av Stålverk 80. Min uppfattning är att det inte går att basera finansieringen av Stålverk 80 på så osäkra

grunder som föreslås i reservationen 1. Utskottets vice ordförande herr Regnéll må förlåta mig, men jag vill säga att jag inte tror på att det finns något nyvaknat intresse som räcker till för att finansiera Stålverk 80. Nej, finansieringsfrågan måste lösas på det sätt som utskottsmajoriteten förordar.

Jag vill i det här sammanhanget beröra malmfraktavtalet med SJ och hur det tillämpas gentemot NJA, något som även herr Lövenborg var inne på. Om jag säger att siffran 100 är relationstalet för NJA:s frakt i dag, så har de närmast belägna konkurrenterna i Sverige och Finland ett relationstal på mellan 65 och 70. Även LKAB:s fraktavtal med SJ är betydligt förmånligare än NJA:s, trots att företagen har samma transportsträcka. Jag vill slå fast att det är en absolut nödvändighet att Norrbottens järnverk, just med tanke på den ökade malmförbrukningen genom tillkomsten av Stålverk 80, för framtiden får ett fraktavtal med SJ som något så när överensstämmer med konkurrenternas. Jag vet att Statsföretag AB gör allt vad det kan för att få en ändring till stånd på den här punkten. Det är i alla fall ganska förvånande att SJ, som är ett statligt verk, i fraktavseende behandlar två statliga företag i Norrbotten på olika sätt. En stor fråga är vilka de regionala effekterna kan bli av Stålverk 80. I motionen 1764 har vi från centern ställt förhoppningar på att Stålverk 80 skall ge spridningseffekter till olika orter i länet. Vi har i motionen pekat på att NJA redan till storarbetsplatsen i Överkalix, som också har nämnts här tidigare, har förlagt legoarbete och att det därför bör finnas goda förutsättningar att sprida verksamheten till främst länets sysselsättningssvaga delar. Jag vill med adress till industriministern, som nu är i kammaren, säga att det nu finns ett ypperligt tillfälle att mera praktiskt tillämpa offertsystemet för att få filialindustrier till NJA utplacrade i länet. Vi har i vår motion just åberopat den möjligheten.

Utskottet har i sin skrivning visat förstäelse för de synpunkter vi framfört i motionen 1764. Man hoppas i likhet med oss motionärer att Stålverk 80 skall kunna ge upphov till följdinvesteringar av olika slag inom länet. Men så långt som till ett uttalande i enlighet med motionens syfte har inte utskottet gått. Jag hoppas att industriministern tar vara på de möjligheter offertsystemet kan ge för att få sysselsättning i inlandet och i Tornedalen.

Nu var visserligen industriministern i sitt interpellationssvar till mig för tre veckor sedan mer benägen att förorda Svetab än offertsystemet när det gällde att skapa nya arbetstillfällen i regioner med sysselsättningsvärigheter. Huvudsaken nu är att det händer något konkret och positivt den närmaste tiden.

Låt mig emellertid också få säga, på tal om Svetab och dess möjligheter att påverka sysselsättningssituationen i Norrbottens län, att man i fortsättningen inte får se denna fråga på samma sätt som man beklagligtvis gjorde när det beslöts att en fälgfabrik skulle lokaliseras till Luleå. Det var en lokalisering som helt stred mot den planering som kommunerna i fråga hade önskat.

Det är ofrånkomligt att tillkomsten av Stålverk 80 kommer att innebära en kraftig befolkningstillväxt inom Luleåregionen. Det kommer att ställas stora krav på planering inom kommunen. Jag hoppas i likhet

Tisdagen den
28 maj 1974

*Finansiering av
ett nytt stålverk
i Luleå*

med utskottet att samhällsbyggandet skall kunna ske på ett smidigt sätt. Tyvärr nödgas jag konstatera att smidigheten under den senaste tiden inte varit särskilt framträdande hos vissa socialdemokratiska kommunalpolitiker i Luleå när det gäller planeringen för den expansion som bl. a. Stålverk 80 innebär.

Det finns en annan aspekt i denna fråga som också måste bemästras, nämligen hur länet skall kunna undvika att den kraftiga befolkningstillväxten i Luleå inte sker på det övriga länets bekostnad. Jag har redan tidigare talat om att filialföretag under NJA bör lokaliseras till länets inland och Tornedalen för att i dessa regioner skapa sysselsättning. Men jag vill slå fast att i botten måste ligga en helhetsbedömning som ger uttryck åt den målsättning man har för att skapa en inomregional balans. Centern i Norrbotten har uttalat som målsättning att befolkningsriktvärdet för länet måste höjas från regeringens nuvarande befolkningsram 250 000 260 000 till 275 000 invånare fram till 1980. För redan i dag har Norrbotten ett befolkningstal som överskrider regeringens högsta tillåtna, som för länet är avsett att uppnås först om ca fem år. Höjer man inte målsättningen för länet i dess helhet samtidigt som man accepterar att Luleås befolkning växer har man accepterat en fortsatt utflyttning från inlandet och Tornedalen till främst Luleåregionen.

Herr talman! Jag vill med det anförda få säga att vi i centerns riksdagsgrupp stöder tillkomsten av Stålverk 80 och den finansieringsform för verket som föreslås i propositionen. Jag vill i sammanhanget också betona vårt partis uppslutning bakom de synpunkter som vi har framfört när det gäller att skapa förutsättningar för en god regional balans i Norrbotten.

Jag ber att få yrka bifall till vad utskottet hemställt på samtliga punkter.

Herr ÅNGSTRÖM (fp):

Herr talman! Diskussionen om Stålverk 80 har värderat det planerade företaget utifrån tre utgångspunkter: nationalekonomiska, företagsekonomiska och samhällsekonomiska. Till dessa värderingar skall också läggas en fjärde, som inte används i den direkta argumentationen men som spelat och fortfarande spelar en betydelsefull roll, nämligen den politiska.

Det politiska agerandet i denna fråga är intressant att studera, för i bakgrunden ligger ju hela den problematik som finns inrymd i begreppet Norrland: undersysselsättning, utflyttning, minskat underlag för samhällservice och därav följande försämringar och i slutkolumnen minskade möjligheter att leva och bo i landsändan och en lägre standard än i övriga delar av vårt land.

Undersysselsättningen i Norrland och en lägre försörjningsstandard är ingen ny företeelse. Goda och dåliga konjunkturen har växlat och avlöst varandra, men Norrlandsproblemet har varit bestående. Det är väl den fatalistiska beskrivningen av vad som skett som har gjort att människorna där uppe också fått en fatalistisk syn på sin egen tillvaro. Tyst och accepterande fann man sig i att vara satt på undantag gentemot det övriga Sverige. Att man har haft skogen, malmen och vattenkraften och klarat en stor del av försörjningen för landet i övrigt har liksom inte inverkat,

inte skapat någon guldålder i norr. Om det i en sofistikerad församling som Sveriges riksdag är tillåtet att uttrycka sig rätt och rakt på sak kan man säga att Norrland i alla tider har blivit exploaterat och utsuget av det övriga Sverige.

Men det blåser nya vindar. Människorna i norr finner sig inte i underläget längre. De vill ha sin rättmätiga bit av kakan: rätten till arbete, likvärdig levnadsstandard och en god samhällsservice. Särskilt det sista är viktigt, och om det kostar förhållandevis mera än i övriga landet, genom stora avstånd och andra förhållanden, skall vårt svenska samhälle solidariskt betala detta.

Det är den räkningen som norrlänningarna i dag presenterar oss politiker. Betalningen är fortfarande eftersläpande, och trycket på de politiska instanserna ökar oavbrutet.

Det är inte heller lätt att vara politiker och klara dessa krav. Det förutsätter ofta en besvärlig och tidsödande omställning av resurser och inte minst nya idéer och uppslag då det gäller sysselsättningsfrämjande åtgärder.

Jag tror att det har varit nödvändigt att teckna denna atmosfär av krav och förväntan för att man skall förstå den politiska reaktionen på uppslaget Stålverk 80.

Det har kommit reaktioner, och snabba sådana. I Norrbotten har projektet länge betraktats som en räddning för länet, och de lokala politikerna har unisont slutit upp kring förverkligandet. Fackföreningsrörelsen tog tidigt ställning, och för regeringen var naturligtvis projektet "gefundenes Fressen" från näringspolitisk och allmänpolitisk synpunkt. Debatten om förverkligandet har sedan sopat fram som en stormvind. Positiva synpunkter på lönsamhet och samhällsekonomiska konsekvenser har övervägt, de få kritiska rösterna har drunknat i stormbruset, och vilken politiker rättar inte då in sig i den rådande opinionsriktningen? Med andra ord: Stålverk 80 har fått en mycket bred politisk uppslutning bakom sig, och inget parti går emot.

Vad jag har skildrat är en atmosfär som är ytterst riskabel för ett objektivt provande av ett företags realism, och jag vill påstå att Stålverk 80 i högsta grad haft detta politiska riskmoment. Men — det är ju inte alla riskmoment som slutar i bakslag, och även om jag vill påstå att den tidiga debatten om Stålverk 80 vilade på löst underlag, så finns det i dag ett faktamaterial att grunda bedömningen på, som gör att man också på s. k. nykter kaluv vill tillstyrka företaget.

Jag skall här lägga fram en del synpunkter som styrker detta.

Stålverk 80 är en gigantisk satsning sedd ur svensk industriell synpunkt, men även i ett internationellt perspektiv är en investering på omkring 3 miljarder kronor ett mycket stort projekt. Hela kalaset beräknas kosta 4,6 miljarder kronor om man tar med räntor under byggnadstiden och rörelsekapital. Dessa stora belopp har väckt farhågor för att denna stora investering skulle hämma andra viktiga industriinvesteringar i vårt land med de begränsade resurser som ett litet land som vårt har. Röster i debatten har sagt att det skulle vara ekonomiskt lönsammare att satsa detta belopp i en mellansvensk exportindustri, men jag tycker att den typen av debattinlägg är föga fruktbarande. Det dyker

för resten alltid upp sådana hypotetiska alternativ – inga konkreta förslag har dock framställts – när friska satsningar skall göras. Och i det här fallet betvivlar jag att det är rätt att ställa frågan om ett antingen- eller i detta sammanhang med de olika finansieringsalternativ som finns på kreditmarknaden, både den inhemska och den internationella. Det bör finnas plats för friska satsningar i näringslivet, även vid sidan av stålverket.

Efter att ha läst igenom det material som finns i ärendet är min bedömning att Stålverk 80 är en bra chans för AB Sverige att göra en god affär i en typisk lågtillväxtbransch, där vårt land har unika förutsättningar. Vi har råvara, infrastruktur och kunskaper, och framför allt: marknadsbedömningarna är goda.

Om man ser ut över Europa kan man konstatera att centraleuropeisk stålindustri har stora svårigheter i dag, och då främst på miljösidan. Stora områden i Västtyskland är så nedsmutsade att det snart inte är möjligt att bo där, och arbetsmiljön är lika bekymmersam. Anläggningarna är gamla, arbetet är tungt och nedbrytande och luft- och vattenföroreningarna har nått sådana värden att det helt enkelt inte kan fortsätta längre. Detta kan åtgärdas med nybyggnader och moderniseringar, men för en sådan expansion finns helt enkelt inte plats. Vattenförsörjningsproblemen kan, med verken lokaliserade på kontinenten, snart inte heller lösas. Samtidigt ökar världskonsumtionen av stål med 3–5 procent per år. Om man gör utblicken vidare, kan man konstatera att Japan har samma problem, som pockar på en lösning.

Den här situationen har fört fram till att man nu i Mellaneuropa överväger att lägga ned de primära, starkt miljöförstörande delarna av stålframställningsprocessen och överföra dem till andra lokaliseringar. För slutförädlingen – valsning och annan mekanisk bearbetning – planerar den centraleuropeiska stålindustrin en utbyggnad, och i det avseendet är det en klar fördel att ha tillverkningen nära de stora marknaderna. Miljöproblemen, sedda från mellaneuropeisk synpunkt, är mindre i de processerna. Om vi sköter korten väl, har vi möjlighet att kapa åt oss en betydande del av den marknad som öppnar sig här.

Men skapar man då inte ett miljöproblem uppe i Luleå? Nej, säger experterna, här är förutsättningarna helt andra, och här kommer NJA:s goda sats in i bilden. I Luleå kan ett modernt, miljövänligt verk byggas upp. Den viktiga förutsättningen gott om utrymme finns, och man kan skapa ett verk med mycket begränsade utsläpp av föroreningar, som fyller kraven på en god arbetsmiljö. Genom detta skall man också kunna konkurrera om försörjningen till i första hand Mellaneuropa.

En notering i marginalen, då jag talar om arbetsmiljön: Där så är möjligt bör arbetsplatserna göras tillgängliga för kvinnlig arbetskraft. Man har funnit att med administrationen i företaget inräknad skulle stålverket sysselsätta 7 à 8 procent kvinnor. Den siffran bör man göra allvarliga försök att höja; eljest uppstår det i regionen en mycket stark snedbalans i arbetstillgången för män och för kvinnor.

Den positiva bedömning som jag här har gjort mig till tolk för har dock som förutsättning att marknadsläget klarläggs ytterligare, så att de offensiva insatserna kan ges den rätta tyngden och den rätta inriktningen,

Tisdagen den
28 maj 1974*Finansiering av
ett nytt stålverk
i Luleå*

inte minst geografiskt. Detta är särskilt viktigt, då den bristsituation som för närvarande finns i världen och den goda konjunkturen för stålverken har skapat en investeringsvåg över hela världen för att bygga ut kapaciteten och modernisera. En insamling av tillgängliga uppgifter på detta område visar att det i dag föreligger investeringsplaner för ca 70 miljarder. Det är en väldig utbyggnad inom branschen i dess helhet, och det kommer att sätta den svenska stålindustrins kunskap och andra goda förutsättningar på ett hårt prov då det gäller att behålla gamla marknader och armbåga sig in på nya. Ett tillstyrkande av Stålverk 80 innebär att vi förklarar oss tro på den svenska industrins konkurrenskraft i internationell tävlan.

Till dessa synpunkter på stålverkets möjligheter att klara sig som företag vill jag lägga en del samhällsynpunkter på projektet. Vi har fortfarande en avsevärd brist på arbetstillfällen i Norrland; för Norrbotten räknar man med att det i dag föreligger en reell brist på ca 20 000. I Luleåområdet är det balans mellan arbetskraft och arbetstillfällen, medan stora områden i inlandet har att kämpa med en betydande arbetslöshet. I flera motioner i anslutning till det här ärendet har detta förhållande påpekats, och motionärerna kräver insatser för att förstärka näringslivet i området i dess helhet så att inte suget från det expansiva Luleåområdet helt skall utarma denna del av Norrland. Det är viktigt att understryka dessa åsikter, och jag vill betona att insatserna inte får ses alltför snävt regionalt. Det gäller inte bara Norrbotten utan övre Norrland i dess helhet. Med Stålverk 80 förstärker man sysselsättningen i Luleåområdet, men detta måste kombineras med ett ansvarstagande för regionen i övrigt. Sätter man inte in insatser i övriga delar av Norrland, och främst i inlandet, så flyttar man bara problemen från en ort till en annan i Norrland — ja, jag vill påstå att man förstärker effekterna.

Jag vill därför, herr talman, sluta mitt anförande med att yrka bifall till utskottets förslag. Men jag vill betona att detta yrkande innebär krav på skärpt uppmärksamhet på utvecklingen i övriga Norrlandsregioner och fortsättande av kartläggningen av andra investeringsobjekt. Vi i folkpartiet är beredda att ställa oss bakom ett sådant framåtsyftande arbete och de realistiska objekt som det kan leda till i framtiden.

Under detta anförande, i vilket herrar Andersson i Örebro (fp) och Westberg i Ljusdal (fp) instämde, övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Fru MARKLUND (vpk):

Herr talman! Det här känns på något sätt som att kasta in jästen i ugnen efter brödet, eftersom herr Svanberg redan har kommenterat en del av de motionsyrkanden som mitt anförande gäller. Men jag skall ändå under några minuter gå in på dem.

”En vidareförädling av norrbottnisk malm i Sverige är motiverad från företagsekonomiska och sysselsättningspolitiska synpunkter och ger dessutom större exportintäkter än malmförsäljningen.” Den meningen är hämtad ur näringsutskottets betänkande och står där till stöd för satsningen på Stålverk 80 vid NJA i Luleå, en satsning som jag liksom

Tisdagen den
28 maj 1974

*Finansiering av
ett nytt stålverk
i Luleå*

tidigare talare finner högst välmotiverad.

Men beräkningar som har gjorts visar att NJA, sedan Stålverk 80 tagits i bruk, totalt kommer att behöva ca 8,8 miljoner ton malm per år. Då årsproduktionen i Lapplandsgruvorna nu uppgår till ca 30 miljoner ton, betyder det alltså att fortfarande inte ens en tredjedel av malmen kommer att förädlas inom länet.

Det är mot den bakgrunden som vi från vpk-håll redan i det här skedet har velat aktualisera frågan om ytterligare ett järnförädlingsverk till länet – med placering i malmfälten. Andra tungt vägande skäl är givetvis de allttjämt aktuella sysselsättningspolitiska frågorna. Arbetslösheten är fortfarande ett problem i malmkommunerna liksom i de närliggande Tornedalskommunerna. Allttjämt saknas mer långsiktiga initiativ för att öka den industriella sysselsättningen, och det finner vi otillfredsställande med tanke på att det här är fråga om väl utbyggda samhällen, där tillgången till utbildad arbetskraft är stor.

Det har i många sammanhang verifierats att sysselsättningssituationen är speciellt besvärlig för kvinnorna i de här kommunerna. NJA:s – såvitt man hittills kan bedöma – lyckade försök med kvinnor i produktionen ger näring åt förhoppningar att liknande arbetstillfällen även i malmfälten skulle betyda en bättre situation också för de kvinnor som bor där.

Redan behovet av att säkra arbetstillfällen för de människor som nu lever och verkar i malmkommunerna talar för en inriktning på ökad förädling av ortens största tillgång – järnmalmen. Och den inriktningen blir än mer nödvändig på sikt. Malmtillgångarna är inte obegränsade. Insikten om det kräver att man i tid vidtar åtgärder, inriktade på minskat uttag och i stället ökad förädling. För en sådan utveckling talar också det faktum att LKAB:s kunder redan nu är mer intresserade av förädlade produkter, såsom ämnen och tackjärn, än av ren malm – eller, som utskottet säger i den tidigare citerade meningen: Vidareförädling ger större exportintäkter än malmförsäljning.

Som en kommentar till yrkandet i motionen 545 om uppförande av ett järnförädlingsverk i malmfälten skriver utskottet en smula vagt: ”Tanken på ett sådant projekt torde tämligen allmänt betraktas som orealistisk.” Den bedömningen har gjorts åtskilliga gånger när det gäller utbyggnaden för att inte tala om startandet av Norrbottens järnverk, så det tynger mig inte speciellt hårt. Mer påtaglig är väl då argumentationen att erforderliga investeringar knappast kan påräknas under den tid som Stålverk 80 kräver stora finansiella insatser. Men, herr talman, det skulle ju inte ha kostat riksdagen något att uttala sig för en fortsatt utbyggnad av den norrbottniska järn- och stålindustrin. Vi har dock inte från min partigrups sida funnit det meningsfullt att nu reservera oss till stöd för det här förslaget, och jag kommer inte heller att ställa något sådant yrkande nu. Men jag är säker på att riksdagen kommer att få anledning att fundera över den här frågan fler gånger.

Till de övriga yrkandena i motionen 545 – det andra om åtgärder för att säkra ett mer differentierat näringsliv i malmkommunerna och det tredje, som gäller produktionen vid Mining Transportation Co. som gör Kirunatrucken – har utskottet åstadkommit en, som man brukar säga, välvillig skrivning. Herr Svanberg har också i sitt anförande för en stund

Tisdagen den
28 maj 1974

*Finansiering av
ett nytt stålverk
i Luleå*

sedan ytterligare betonat den positiva inställningen. Sälunda anser utskottet att särskilda förväntningar måste knytas till LKAB:s möjligheter att bidra till ett rikare utvecklat näringsliv i de båda kommuner där företaget är den dominerande arbetsgivaren. Utskottet finner det också uppenbart att stor uppmärksamhet måste ägnas åt den här frågan vid den regionala planeringen. Efter detta återstår väl bara att hoppas att den inriktningen följs bättre än vad som varit fallet hittills.

Kiruna och Gällivare kommuner är som sagt baserade på gruvhanteringen. Men naturligtvis kan dessa samhällens framtid inte helt knytas enbart till den naturtillgång som malmen utgör. Industrialisering efter andra linjer är också nödvändig. Och att sådan är möjlig visar de företag som redan är etablerade här uppe – företag som helt naturligt betjänar LKAB och kommunen men som i imponerande utsträckning också lyckats tränga ut på världsmarknaden. Trots Kirunas från exportsynpunkt ogynnsamma läge säljer Mining Transportation Co. sin Kirunatruck till bortåt 20-talet länder. För att kunna vidareutveckla sin produkt skulle företaget ha nytta av ett samarbete med LKAB. Det skulle i sin tur betyda arbetstillfällen åt fler i det egna företaget och mer sysselsättning åt företag som sysslar med deltillverkning för Mining Transportation Co.

Herr Svanbergs glädjande starka betoning av LKAB:s roll i detta sammanhang hoppas jag skall innebära en knuff framåt. Den omständigheten att utskottet utgår från att LKAB allmänt skall sträva efter att bidra till positiva existensvillkor för andra företag i malmkommunerna förutsätter nog, som jag ser det, att förhållandet mellan LKAB och övriga företag utvecklas även på andra grunder än de rent affärsmässiga. Att LKAB för drygt ett år sedan förbigick det lokala företaget och placerade en beställning på 19 gruvtrucker i USA är ett exempel som visar att statliga företag inte alltid lever upp till den regel som säger att inköp i första hand skall göras inom landet och om möjligt på den plats där företaget verkar.

LKAB:s uppgift i malmkommunerna har från ansvarigt håll sagts vara att bryta malm. Att den inriktningen är alldeles för ensidig är näringsutskottet uppenbarligen helt överens med oss motionärer om. Ett sätt att komma fram till en industriell utbyggnad även i malmkommunerna är det slag av samplanering som herr Lövenborg tidigare talat för.

Herr talman! Jag vill sluta med att instämma i herr Lövenborgs yrkande om bifall till reservationerna 3 och 4.

Herr ROSQVIST (s):

Herr talman! Näringsutskottet hemställer att riksdagen godkänner förslaget i propositionen 64 att staten tecknar aktier i Statsföretag för finansiering av stålverket i Luleå med 175 miljoner kronor för det kommande budgetåret. Jag har samma inställning i denna fråga som utskottsmajoriteten.

Tillgången på råvaror på nära håll samt den relativa närheten till den stora europeiska marknaden för det framställda stålet har varit en avgörande faktor vid bedömningen av förslaget om ett stålverk i Luleå. Även om avståndet till kunderna för NJA – jämfört med andra i världen planerade nya stålverk – är relativt kort behövs en välfungerande,

Tisdagen den
28 maj 1974

*Finansiering av
ett nytt stålverk
i Luleå*

rationell transportapparat. Ett transportsystem som snabbt, säkert, regelbundet och utan avbrott kan förse kunderna med varor blir i konkurrensen med andra leverantörer av största betydelse. För företaget NJA är det också av stor betydelse att de fem miljoner ton stål som produceras och de fyra miljoner ton kol och den miljon ton kalksten som behövs för framställning härav transporteras på ett företagsekonomiskt riktigt sätt. Transportsektorn blir sålunda av stor ekonomisk betydelse för hela stålverksprojektet. Det är sjövägen som kol och kalksten skall gå till stålverket, och det är sjövägen som också de färdiga stålämnena skall gå ut från Luleå.

Tack vare onormalt milda vintrar har sjöfarten på Bottenviken under de senaste åren kunnat upprätthållas året runt. Det förutsätts nu att NJA:s transporter i fortsättningen skall gå utan avbrott även vintertid, inte bara under normala utan också under strängare vintrar. Nautiskt och tekniskt anses detta nu vara möjligt även av auktoriteter på vintersjöfart. Men det kommer att kräva speciella åtgärder och fraktmedel. Isbrytarkapaciteten måste öka, och man måste ha specialfartyg konstruerade för gång i verkligt grov och svår is, med allt vad detta innebär: mycket kraftigare och annorlunda skrovkonstruktion, dubbelt så hög maskineffekt som för vanliga fartyg osv.

Detta har nämnts mycket kortfattat i propositionen. Man har bara sagt att det nu är möjligt med vintersjöfart på Bottenviken och att fartyg på uppemot 50 000 ton skall klara av stålverkets leveranser och import året runt relativt störningsfritt. Detta är enligt mitt sätt att se en mycket optimistisk bedömning. Vintrarna 1966 och 1970 låg exempelvis iskanten för Östersjöns del i Gotska sjön i jämnhöjd med Ölands norra udde. Det är ca 500 sjömil från Luleå, och i Bottenviken var istjockleken mellan 80 och 90 centimeter. Periodvis förekom ingen sjöfart norr om Stockholm. Gävle hamn var 1966 stängd i tre månader på grund av då ogenomträngliga isvallar i Gävlebukten och i södra Bottenhavet. Nu har vi starkare isbrytare och bättre, isförstärkt tonnage, och nog skall det gå att ta sig upp till Luleå. Men inte blir det störningsfritt. Resorna kommer att avsevärt fördröjas även med de starkaste isbrytare och med högt klassat vintertonnage.

Även om vissa redare i dag bygger ett och annat fartyg i högsta isklass – I A super – kommer det att till dess stålverket kommer upp i produktion och behöver frakttjänster att krävas nybyggnation av fartyg för denna speciella hantering av lasten – stål från norr och söderut och kol den andra vägen. Och i varje fall för vinterhalvåret fordras att fartygen utgör ett högklassigt, isförstärkt tonnage.

Nu finns det ännu inte några sådana fartyg i 50 000-tonsklassen. Det kommer kanske att visa sig att man på grund av andra förhållanden – hamnar, Kielkanalen och terminalfunktioner – får gå ned en bit i storlek. Beroende på fartygsstorlek – säg att fartygen är på mellan 25 000 och 35 000 ton – och på hur terminaler och mottagningsförhållanden ordnas torde det vara realistiskt att räkna med 6–10 fartyg i stadig fart för stålverkets transportbehov till och från kontinenten. Intaget av kalksten och stålleveranser inom landet kräver annat mindre tonnage som jag inte har medräknat i det här sammanhanget.

Jag har tidigare nämnt att en välfungerande, rationell transportapparat för stålverket kommer att vara av fundamental betydelse – ekonomiskt och därmed också sysselsättningsmässigt. Transportapparaten kommer att vara en livsnerv som möjliggör stålverkets existens. Det är mot den bakgrunden som vi från socialdemokratiskt håll i en motion i anslutning till propositionen har föreslagit att frågan om sjötransporter till och från stålverket blir föremål för utredning som syftar till en samhällsägda flotta för transporter för stålverkets behov.

På den öppna marknaden finns och kommer det att finnas ett mycket begränsat antal fartyg och redare som kan åtaga sig året runt-frakter på Bottenviken. I den situation som stålverket kommer att befinna sig i blir man för merparten av produktionen och leveranserna helt och fullt utlämnad till privata, utomstående intressen. Visst kan man teckna avtal och långtidskontrakt. Men sådana får man inte utan klausuler om undantag för oväntade och i förväg oberäkningsbara omständigheter – omständigheter som kan befria från åtaganden eller ge möjlighet till ändrade och höjda frakttariffer. Och man plockar inte utan vidare fram redare med andra lämpliga båtar.

Det är här vi menar att det är av vitalt intresse för stålverksintressenterna att ha ett reellt inflytande genom delägarskap också i transportkedjan. Det bör även vara ett intresse för staten och Statsföretag, som gör stora ekonomiska åtaganden för tillkomsten av Stålverk 80.

Det kan göras jämförelser mellan vårt resonemang och vad som står i moderaternas reservation till föreliggande betänkande från näringsutskottet. Herrar Regnéll och Siegbahn säger: Principella skäl talar emot att staten ensam engagerar sig i ett företag av denna typ. Enligt min mening resonerar moderaterna och vi parallellt här. Det är bara det att uppfattningarna går åt motsatt håll. Moderaterna vill ha in privat kapital i produktionsapparaten, som förutsätts bli helt statlig. Vi vill ha ett statligt engagemang i transportkedjan, som hade tänkts bli helt privat. Ideologierna kan visa sig konkret ibland, herr Regnéll.

I sitt yttrande säger nu utskottet att fortsatta studier av transportproblemen pågår och förutsätter att den fråga vi tagit upp i motionen skall prövas. Det är bra. Det finns tid att pröva frågan ingående. Det dröjer ännu några år innan fartygen behövs. Kommer man fram till ett beslut om ett antal egna fartyg behövs det dock tid för byggnation. Det behövs också en ekonomisk insats. Men med de möjligheter som finns för finansiering av fartygsbyggen torde det inte krävas så stora direkta kontanta insatser. Kan Redareföreningens medlemmar klara det, borde väl också staten – Statsföretag – kunna göra det.

Utskottet har även nämnt att frågan skall prövas med iakttagande av om det skall ske direkttransporter till avnämare i inlandslägen på den europeiska kontinenten. Och då behövs det flodgående fartyg av måttliga dimensioner, säger utskottet. Ja, det är möjligt. Men fartyg avsedda för floder, kanaler och inlandstrafik kan man aldrig ta upp i Bottenvikens is. Det tycks vara alltför lätt att glömma is och vinter och att Bottenviken åtminstone från januari till april normalt är att jämföra med Arktis. Det krävs alltså speciella insatser för att klara en kontinuitet i transporter under sådana omständigheter. Utbudet av fartyg lämpade för ändamålet

Tisdagen den
28 maj 1974

*Finansiering av
ett nytt stålverk
i Luleå*

kommer att vara begränsat, konkurrensen redare emellan ännu mer begränsad. Därför anser vi att det behövs egna insatser och ett engagemang också inom transportsektorn.

Redareföreningens Svensk Sjöfarts Tidning behandlar i sitt senaste nummer de tankegångar vi fört fram. "En statlig svensk handelsflotta är *statligt ovälkommen*" skriver man. "Om staten bygger egen flotta för att omhänderta egna transporter för Stålverk 80 är det fråga om sjöfartsdiskriminering i klass med USA, Sovjet och Brasilien" skriver man vidare. "Att starta ett statligt rederi för dessa transporter är ett ekonomiskt äventyr som kommer att innebära förluster för Stålverk 80", säger man också.

Herr talman! Mot bakgrund av vad jag tidigare här sagt om tillgång på fartyg, redare och konkurrens stärker Redareföreningens språkrör mig ännu mer i min uppfattning: samhället bör genom engagemang i egna fartyg försöka få en värdefull inblick i sjöfartsnäringen och den transportsektor som den omfattar. Då kan man gärna vidga begreppet till att inte bara innefatta transporter till och från NJA.

I detta anförande instämde herrar Bergqvist (s) och Gösta Gustafsson i Göteborg (s).

Herr PETERSSON i Gäddvik (m):

Herr talman! Låt mig inledningsvis erinra om att i Norrbotten staten är en dominerande ägare av de stora naturtillgångarna och att staten är en stor ägare av företag i länet. I Norrbotten har vi också sedan årtionden haft landets högsta arbetslöshet och det är så även i dag.

Det statliga järnverket i Norrbotten har under en följd av år varit föremål för många debatter här i riksdagen. Det är ett helt naturligt förhållande, då Norrbottens järnverk gång efter annan varit i behov av mer pengar för den fortsatta verksamheten, och dessa medel beviljats av riksdagen. Många gånger har meningarna varit delade om hur Norrbottens och järnverkets framtid bäst skulle kunna främjas.

För oss norrbottningar i riksdagen har det varit ett fortlöpande bekymmer att det har varit mycket svårt att få Norrbottens järnverk till en självbärande industri. För berörd bygd, men också för företagets ledning och anställda, vore det av stort värde om produktionen kunde bli lönsam.

Just nu är aktiviteten hög i Luleorten. Uppbyggnaden av tekniska högskolan och pågående stora investeringar i järnverket är basen för denna aktivitet. Jag och många med mig hoppas att de investeringar man just nu gör i NJA – det rör sig under dessa år om 1,2 miljarder kronor – äntligen skall göra NJA till ett självförsörjande företag.

I dag skall vi här i riksdagen fatta ett stort beslut om fortsatt investering för järnförädling i Norrbotten. Alla är medvetna om att det är en mycket stor satsning som skall ske. Man beräknar kapitalbehovet till 4,6 miljarder kronor, och den direkta ökningen av antalet anställda i det nya stålverket har uppskattats till ca 2 300.

Trots alla hurtfriska uttalanden om denna nya investerings goda lönsamhet tror jag att de flesta är medvetna om att satsningen också är

riskfylld. Det är alltid svårt att sia om framtiden för företag som skall verka på en mångskiftande internationell marknad. Alla är dock överens om att denna satsning bör komma till stånd. Enligt min mening bör allt göras för att, så långt det är möjligt, säkra det nya stålverkets framtid, så att det blir ett livskraftigt företag. En hel bygds framtid hänger faktiskt på att Stålverk 80 blir framgångsrikt.

Det är ingen misstroendeförklaring mot NJA:s nuvarande ledning att hävda att det är till fördel för det nya stålverket om också annan sakkunskap och erfarenhet och även kapital från den svenska järn- och stålhanteringen utnyttjas för att ge det nya stålverket en säkrare framtid. Det skulle naturligtvis också underlätta avsättningen av stålverkets stora produktion, om andra järnföretag har medansvar för ekonomin vid Stålverk 80.

Alla som känner förhållandena i Norrbotten är medvetna om att denna stora satsning också innebär stora förändringar i länet, inte alla av enbart gynnsamt slag. För Lulebygden kommer det att bli en period av mycket stark inflyttning, och vi vet av erfarenhet att detta medför besvärliga problem för en berörd bygd. Tyvärr ger inte erfarenheterna vid handen att den kommunala ledningen i Luleå verkligen kan motsvara de krav som bygdens folk och utvecklingen kommer att ställa på dem som har ansvaret för denna stora inflyttning.

Risker finns också för att länet i övrigt ytterligare uttunnas på arbetskraft och företagsamhet. Detta väsentliga problem har uppmärksamats i moderaternas partimotion. I den motionen krävs ett program för att öka sysselsättningen i Norrlands inland. Vi anser att det nuvarande regionalpolitiska stödet måste förstärkas med generella medel, om den nedåtgående sysselsättningstrenden skall kunna brytas. Det gäller helt enkelt att ge företagsamma människor möjlighet att i berörda bygder bedriva självbärande produktion. Vi har därför bl. a. föreslagit att arbetsgivaravgiften – löneskatten – skall tas bort i dessa bygder, där arbetslösheten är hög. Vi har också föreslagit utökad stöd till det norrländska jord- och skogsbruket. Ett livskraftigt jord- och skogsbruk i dessa glesbefolkade bygder är en nödvändighet för att människor och företag skall kunna finnas i Norrlands inland och i Tornedalen.

Jag beklagar att utskottsmajoriteten ställt sig avvisande till dessa för berörda bygder och människor så angelägna önskemål. Det förvånar mig också att herr Svanberg tycker det finns orsak att ironisera över de här förslagen, när han i nästa andetag säger sig vara medveten om vilken stor betydelse de generella medlen har för att stimulera sysselsättningen i t. ex. Norrbotten.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till de yrkanden som har framställts av herr Regnéll.

Herr HÄLL (s):

Herr talman! Jag skall inte i onödan förlänga debatten, men jag vill gärna ge en liten bakgrund till motionen 336 som behandlas i detta betänkande.

Den allmänna bakgrunden till min oro inför malmkommunernas framtid är inte i och för sig frågan om Stålverk 80 utan det ensidiga

Tisdagen den
28 maj 1974

*Finansiering av
ett nytt stålverk
i Luleå*

näringsliv som vi har i malmkommunerna och som helt baseras på den ändliga tillgång som malmen utgör.

Det finns mycket malm i dessa gruvor, men redan i dag behövs alternativ sysselsättning. Och en dag – jag hoppas att den är långt avlägsen – behövs ett helt annat underlag för sysselsättning i malmkommunerna om de över huvud taget skall ha någon framtid. Jag har yrkat på en utredning av de här problemen, och det har jag gjort därför att jag i dag inte klart kan ange vad som konkret bör göras. Jag tror att problemen är av sådan omfattning att vi verkligen bör ta vara på den nådatid, drastiskt uttryckt, som vi har, och redan nu på allvar ta itu med frågan.

Nu anser emellertid utskottet att det inte föreligger något behov av utredning. Det gör mig litet avundsjuk. Jag får det intrycket att utskottet redan nu – utan närmare utredning – vet vad som bör göras.

Jag har tidigare berört de här frågorna, bl. a. i en interpellation till industriministern, som då lovade att återkomma till en del av frågorna. Vad jag nu skall säga blir därför i viss mån en upprepning av vad jag anförde i interpellationsdebatten och kanske också till en del en upprepning av vad som har sagts i debatten i dag.

I en av malmkommunerna, Gällivare, har det hänt en del sedan jag hade min interpellationsdebatt med industriministern. Jag tänker på den industrietablering som staten och Eiser har gjort och som glädjande nog ser ut att utvecklas enligt planerna. Detta är oerhört värdefullt för kommunen men naturligtvis på intet sätt tillräckligt.

I anslutning till stålverket har en viss oro inför framtiden kunnat skönjas i malmkommunerna och gruvsamhällena, främst då i MalMBERGET. Man ifrågasätter LKAB:s möjligheter att fortsätta med den nuvarande malmförädlingen vid företagets förvaltning i MalMBERGET. Personligen tror jag att dessa farhågor är relativt obefogade. NJA inträder ju här som köpare i andra köparens ställe, och det behöver i och för sig inte innebära något ökat malmuttag som påverkar gruvans livslängd. Vill nu emellertid LKAB behålla sin nuvarande exportandel kommer det, som jag ser det, att krävas en ökad brytning.

Det är i detta sammanhang som jag ser det som angeläget att man tar tillfället i akt att öppna nya gruvor, exempelvis den i debatten nämnda Kaunisvaaragruvan. Det förefaller mig som lekman på detta område vettigt att försöka utnyttja de förutsättningar för gemensam teknik och administration som föreligger vid en parallellbrytning, och jag tror att det i sin tur bör ge de bästa ekonomiska förutsättningarna för en lönsam gruvdrift vid exempelvis Kaunisvaara. Man måste göra stora ansträngningar för att undvika en alltför snabb utbrytning av malmen vid de stora gruvorna i Kiruna och MalMBERGET, och det gör man enligt min mening bäst genom att tillvarata andra malmfyndigheter inom länet som råvara för Stålverk 80 eller för export till utländska köpare.

Utskottet hyser förväntningar om att LKAB skall känna sitt ansvar och ambitiöst verka för en differentiering av näringslivet i sina världkom-muner. Jag hyser också förväntningar, men jag tror att man mera konkret måste ställa krav på företaget i detta avseende. Ägaren, staten, har ytterst detta ansvar, och därför hoppas jag verkligen att utskottets förväntningar

skall infrias. Under lång tid har vi i dessa samhällen hört att LKAB egentligen är där för att bryta malm. Punkt och slut. Det finns tyvärr tecken som tyder på att detta är företagets främsta och närmast enda uppgift. Några exempel på detta.

I mycket stor omfattning anlitar företaget entreprenörer för olika arbeten, både i samband med investeringsarbeten och i själva driften. De fackliga organisationerna har på senare tid kraftigt protesterat mot detta och hävdar att företaget i större omfattning skall utföra arbeten i egen regi.

En seriös inventering av olika behov av tjänster och produkter inom LKAB och andra statliga - och varför inte även privata - företag är enligt min mening på sin plats och skulle förhoppningsvis ge uppslag till ny sysselsättning. Utskottet har också noterat att det inte förekommer någon samlad plan för gemensamt resursutnyttjande inom de statliga företagen, och jag förutsätter att det i detta konstaterande närmast ligger en uppmaning att en sådan plan bör komma till stånd.

Den starka utvecklingen av den statliga industrin har säkerligen skapat behov som man i dag inte har någon samlad bild av. Jag har i motionen exempelvis nämnt ett eventuellt behov av kvalificerade verkstadsresurser på området. Behov av tunga och ofta komplicerade reoveringar av maskiner föreligger. Om företagen gemensamt inventerar sina behov i detta avseende, så tror jag att resultatet skulle ge motiv för en sådan verkstadsetablering.

I den allmänna ambitionen - och jag noterar att en sådan verkligen finns - att skapa nya arbetstillfällen får man inte glömma bort att slå vakt om den sysselsättning som redan finns. Det är i anslutning härtill som jag i likhet med andra motionärer har omnämnt Mining Transportation i Kiruna. Utskottets ordförande berörde detta i sitt anförande och förväntade sig, om jag uppfattade honom rätt, ett bättre samarbete mellan LKAB och detta företag i framtiden. Jag vill verkligen instämma i denna förväntan.

Företaget tillverkar i dag huvudsakligen bergtruckar men har ett betydligt bredare register. Ett brett upplagt konstruktivt samarbete exempelvis med de statliga industrierna i Norrbotten skulle ge en värdefull stimulans för företagets utveckling, och jag ser detta som helt nödvändigt om företaget över huvud taget skall kunna bli kvar i Kiruna. Jag vill framhålla det förhållandet att detta företag - direkt och indirekt - påverkar en lång rad av andra företag i Kiruna, som är underleverantörer i företagets produktion.

Jag har, herr talman, inget annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan, men jag vill vädja om snabba åtgärder som syftar till att skingra de mörka moln som jag tycker i dag ligger över malmkommunernas framtid.

Herr ERICSON i Örebro (s):

Herr talman! I motionen 333 begär vi en utredning av ett ökat statligt engagemang i de mellansvenska specialstålverken.

Sedan motionen skrevs har industriministern meddelat att ett stålbranschråd kommer att tillsättas. Ett sådant branschråd består av

Tisdagen den
28 maj 1974

*Finansiering av
ett nytt stålverk
i Luleå*

representanter för berörda samhällsorgan, för företagen och för de anställda. Uppgiften är att fortlöpande följa branschen i dess helhet med tonvikt på den långsiktiga utvecklingen.

Genom beslutet att skapa ett stålbranschråd har önskemålen i vår motion i huvudsak uppfyllts. Vi motionärer har därför ingenting att invända mot det formella avslag på motionen som näringsutskottet föreslår. Det är emellertid intressant och värt några kommentarer att näringsutskottet valt att behandla motionen om de mellansvenska stålverken i det betänkande som gäller satsningen på Stålverk 80 i Norrbotten.

Utskottet ansluter sig till propositionens bedömning att Stålverk 80 genom sin produktion av stålämnen ger specialstålverken i Mellansverige en god grund för ökad produktion. På grund av att de mellansvenska verken inte behöver satsa på den kapitalintensiva råstålsproduktionen ökas deras möjligheter att bygga ut såväl valsningskapacitet som manufakturering. Dessa senare led i stålproduktionen är också betydligt mer arbetskraftsintensiva än råstålsframställningen.

Det finns – som jag förstår det – ingenting att invända mot detta resonemang. Vad vi motionärer däremot ställer oss tveksamma till är om man helt kan överlåta denna utveckling till de privata marknadskrafternas spel. Vi ser ett aktivt statligt engagemang som en önskvärd garanti för framtida expansion också när det gäller den mellansvenska stålindustrin.

Det är ett faktum att lönsamhetstrenden i specialstålindustrin under de senaste 10–15 åren varit sjunkande. Under den nu pågående högkonjunkturen har en omsvängning skett, men vi vet inte i dag om detta kommer att förändra den långsiktiga trenden på något avgörande sätt.

Det privata kapitalets intresse av att göra långsiktiga satsningar i den mellansvenska specialstålindustrin påverkas naturligtvis av den långsiktiga lönsamhetsutvecklingen under det senaste årtiondet.

De tusentals löntagare som nu jobbar i Bofors, Degerfors, Hällefors, Storfors, Hagfors, Fagersta, Surahammar, Borlänge, Hofors, Avesta och i andra mellansvenska specialstålverk skulle kunna se mycket tryggare på framtiden om det skedde en målmedveten satsning på ökad forskning och utveckling, längre gående specialisering, samordning av produktionen, samlade satsningar på marknadsföring och andra åtgärder initierade och stödda av staten.

Näringsutskottet skriver att det ”delar motionärernas uppfattning att den mellansvenska specialstålindustrins problem kräver uppmärksamhet” och att ”specialstålindustrins situation bevakas av industridepartementet”. Det låter som ett löfte. Då kan inte steget vara långt till praktiska insatser för att trygga arbetsplatserna och till satsningar på framtida expansion också av stålindustrin i Mellansverige.

Herr TURESSON (m):

Herr talman! Herr Stridsman berörde i sitt anförande frågan om de fraktsatser som NJA respektive LKAB betalar för malmtransporterna. De här fraktkostnaderna är resultat av avtal mellan å ena sidan statens järnvägar och å andra sidan berörda företag. Det är två parter som har

Tisdagen den
28 maj 1974

---

*Finansiering av
ett nytt stålverk
i Luleå*

slutit dessa avtal som gäller för viss tid och naturligtvis blir föremål för nya förhandlingar när den tiden löper ut.

Det är alldeles riktigt som herr Stridsman säger att fraktavtalet med SJ ger Norrbottens järnverk högre fraktkostnader än motsvarande avtal ger LKAB per tonkilometer räknat, men det finns mycket naturliga förklaringar till detta.

För det första är kostnaderna för rangering och växling av de tågsätt som skall till NJA:s egen bangård betydligt högre än motsvarande kostnader för LKAB:s transporter ut till malmkajen i Luleå. För det andra är vagnomsättningen långsammare på NJA-sidan än på LKAB-sidan. Det beror sannolikt på att lossningskapaciteten hos NJA är för liten och att tågsätten alltså inte kan tömmas tillräckligt snabbt, varav följer en förlängd vagnomsättning med åtföljande kostnader.

För det tredje är det utan tvivel så att LKAB:s fraktkostnader är lägre på grund av att LKAB har verklig stordrift. Siffrorna på den mängd malm som transporteras säger rätt mycket: ungefär 30 miljoner ton från LKAB, under det att NJA inte befaktar mer än mellan 500 000 och 700 000 ton. LKAB:s frakter går åt båda hållen från Kiruna, både på Narviksbanan och på Luleåbanan, och den absolut övervägande delen går till Narvik. Där är lönsamheten större än på Luleådelen. Men fraktavtalet bygger på en total beräkning av hela LKAB:s malmfrakter, och det är alltså ett genomsnittspris man arbetar med, detsamma per tonkilometer på båda bandelarna. Om man i stället differentierade beräkningarna och hade ett pris för Narviksdelen och ett annat pris för Luleådelen av banan skulle det senare priset bli högre. Då skulle den skillnad som herr Stridsman åberopade mellan LKAB:s och NJA:s fraktkostnader bli betydligt mindre.

Jag har velat säga detta därför att det är litet för ofta man får höra ensidiga klagomål på dessa avtal, där inte alla de faktorer som påverkar kostnaderna redovisas.

Herr DAHLBERG (s):

Herr talman! Jag hade inte tänkt delta i den här debatten. I sin historieskrivning ville emellertid herr Lövenborg göra gällande att järnhanteringen i Norrbotten skulle vara ett kommunistiskt initiativ och att kommunisterna hade varit pådrivande i den verksamheten. Det är ju inte alls på det sättet.

Vi vet att järnhanteringen i Norrbotten har pågått ända sedan 1700-talet. Det fanns en tid då man hämtade malm från Uppland och båtledes förde den upp till Töre, Mellerstein och många andra bruk. Det var billigare än att ta malm från Malmberget med de dåvarande kommunikationerna. Den historiska sanningen är att malmhantering i Norrbotten enligt äldre metoder har funnits ända fram till 1800-talets slut.

Det är nu 35 år sedan Norrbottens järnverk anlades. Det var på hösten 1939 som Gustav Möller lade fram den första propositionen om att man skulle åstadkomma 90 000 ton tackjärn. Andra världskriget hade just utbrutit och avspärrning rådde. Det var alltså för att säkerställa Sveriges tillgång på tackjärn som man beslöt förlägga detta järnverk till Luleå.

Tisdagen den
28 maj 1974

*Finansiering av
ett nytt stålverk
i Luleå*

I riksdagens arkiv har jag studerat hur den frågan behandlades år 1939. Nio ledamöter deltog i debatten, och bland dessa var ingen kommunist, trots att det fanns två Luleåbor i riksdagen, Hilding Hagberg och J. H. Brädefors, samt i första kammaren Sven Linderot. De hade inte motionerat i frågan och inte heller deltagit i debatten om tillkomsten av det nuvarande Norrbottens järnverk. Det ger väl ett belägg för att kommunisterna inte har något förflutet att åberopa när det gäller återupptagande av järnhantering i Norrbotten.

Vid riksdagsbehandlingen år 1946, då Gunnar Myrdal lade fram ett förslag om att bygga ett valsverk i Luleå och utöka tackjärnstillverkningen, deltog Hilding Hagberg i debatten, men han instämde i statsutskottets förslag och hade inga egna motioner.

Detta är alltså fakta när det gäller tillkomsten av NJA.

I fråga om Stålverk 80 är det väl på sin plats att till protokollet få anteckna att en person som bruksdisponenten Haglund bör nämnas. Det var ju han som på en FCO-konferens – jag vill minnas det var i Kristinchamn – för ett par år sedan tog upp frågan om vidare järnförädling. Tidningen Metallarbetaren behandlade i många artiklar fördelen av att i ökad omfattning förädla malmen. Det skulle också från valutasynpunkt vara bättre än att sälja malmen i oförädlat skick. Disponent Haglunds elev, John Edström, som var forskningschef på Sandvikens jernverk när bruksdisponent Haglund var där, nappade på den idén. Det finns anledning att föra till protokollet att det är dessa två som är de verkliga initiativtagarna till Stålverk 80 tillsammans med styrelsen för NJA, som medgett att förslaget fått utredas.

När nu grunden till Stålverk 80 läggs tror jag det på sikt är till gagn för hela riket. Det är alltså inte enbart en Norrbottensfråga. Vi vet att det kommer att ställas krav på vår valuta, och därför måste vi i ökad omfattning försöka förädla våra produkter. Har man då arbetskraft – vilket man har i Norrbotten – tror jag att det på sikt är en riktig satsning. Det är väl ingen här som kan uttala sig om lönsamheten. Men det kan heller inte vara lönsamt att bara skeppa ut malm och därmed också arbetstillfällena och sedan genom arbetsmarknadsåtgärder och på många andra sätt försöka hålla folk sysselsatta. Det är väl i alla fall genom att framställa färdiga produkter som man på lång sikt skall kunna åstadkomma en bättre levnadsstandard i detta land. Detta är alltså i princip ingen ny sak, utan det är att fortsätta på den väg som Sverige hittills har följt. Att försöka förädla våra råvaror så att vi får så bra betalt för dem som möjligt måste på sikt vara lönsamt. Det ger också nya arbetstillfällen.

Jag ber att få yrka bifall till vad utskottet hemställt.

Herr LÖVENBORG (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Herr Dahlberg har rätt i en sak, och det är att bruksdisponent Haglund bör nämnas i sammanhanget. Han har spelat en stor roll i debatten kring Stålverk 80. Det är helt rättvist att hans namn kommer in i protokollet från denna debatt.

När det sedan gäller stålförädlingens traditioner i Norrbotten så faller väl det resonemanget i någon mån utanför ramen för denna debatt. Om vi går tillbaka till 1700- och 1800-talen finner vi att det har gjorts många

försök på privat väg. En hel del av dessa har ändat med att de privata intressenterna har lämnat både Norrbotten och människorna där i sticket. De försöken representerar kanske inte den ärorikaste delen av järnhanteringen i Norrbotten.

Sedan är det också ett faktum att man från kommunistiskt håll hela tiden har drivit en mycket konsekvent linje när det gäller järn- och stålförädling. Vår målsättning har alltid varit att Norrbottens rikedomar skall förädlas inom det egna länet. Det återspeglas i så många motionsframstötter, i andra former, i uttalanden, i olika slag av aktiviteter, att det står helt klart att därvidlag har vårt parti alltid varit konsekvent. Redan 1937 krävdes det i en kommunistisk riksdagsmotion anslag för försök med förädling av malm från LKAB. Vi har väckt en rad motioner som tagit upp samma frågor. Det finns sålunda ett rikt dokumentariskt material att redovisa, om man så skulle vilja.

Å andra sidan tror jag inte att många, i varje fall inte från den socialdemokratiska gruppen, i dag vill bestrida att man har satsat halvhjärtat och halvdant på NJA under årens lopp. Men det är också bra att man i dag bryter den tendensen, och det kan vi möjligen känna en gemensam tillfredsställelse över. Det är kanske det viktigaste i detta sammanhang och inte att göra en historieskrivning. Vad som klart måste fastställas är dock att vårt parti har drivit en rak och konsekvent linje och att vi hela tiden har utvecklat aktivitet när det gäller att öka järnförädlingen i Norrbotten.

Herr DAHLBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag återopade de tillfällen då frågan om NJA behandlats här i riksdagen. Stålverk 80 utgör ju en fortsättning på NJA. År 1939, när den första propositionen lades, hade kommunisterna ingen motion, och de deltog inte i debatten. Jag har protokollen här. År 1946 deltog herr Hagberg i debatten. Han hade ingen egen motion utan yrkade bara bifall till den socialdemokratiska utskottsmajoritetens förslag. Detta kan inte tillbakavisas. Jag har gått igenom protokollen för båda dessa riksdagsdebatter.

Jag vill med denna historieskrivning bara bevisa att försöken att bearbeta råvarorna i Norrbotten är av gammalt datum. Det är ingen uppfinning som är ny för detta sekel. Därmed vill jag också bevisa att även våra förfäder hade en klar insikt om att skulle man kunna utnyttja råvarorna där uppe gällde det också att förädla dem. Det är bara en fortsättning på den tankegången som nu följer.

Herr LÖVENBORG (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Herr Dahlberg hänvisade till år 1939, men han hade naturligtvis också kunnat nämna år 1937, då det förelåg en kommunistisk riksdagsmotion, där man krävde malmförädling i Norrbotten av malm från LKAB.

Herr industriministern JOHANSSON:

Herr talman! Den breda uppslutningen bakom förslaget att bygga ett nytt stålämnesverk i Luleå är tacknämlig. Ledningen för Norrbottens järnverk, som under ett par års tid varit hårt engagerad i utredningsarbe-

Tisdagen den
28 maj 1974.

---

*Finansiering av
ett nytt stålverk
i Luleå*

tet för ämnesverket, har gjort ett bra arbete. Så långt det är möjligt har marknadens förutsättningar analyserats. Det är en svår uppgift att i den framtida avsättningsbilden väga in en rad faktorer, såsom kostnader för produktion och transporter och det pris man i en marknad med mycket hård konkurrens kan få ut för tillverkade varor. Erfarenhet, bistånd av utredningsinstitut och direkta kontakter med presumtiva kunder har medverkat till att ge den beskrivning av möjligheterna som presenterats.

Ingen bestrider att det är en till kostnad och omfattning stor investering vi nu diskuterar. Det är fråga om ett långtgående åtagande från statens sida för en vidareutveckling av en del av vårt lands näringsliv, samtidigt som det är en allvarlig ansträngning för att mera påtagligt än vad som hittills varit möjligt lösa ett regionalpolitiskt problem, nämligen att medverka till att klara sysselsättningen i en landsända som under årtionden haft svårigheter.

I och för sig är det inget nytt grepp – i det har herr Dahlberg rätt – att söka med utgångspunkt i befintliga naturtillgångar bygga upp en produktion som ger arbete och utkomst. Men vi må väl erkänna att den norrländska malmens historia mera har handlat om inkomster till landet i dess helhet än om garanti för arbete och utkomst åt en behövande befolkning i norr. NJA har varit ett lovvärt försök från sin start i början av 1940-talet. Historiken om NJA kan göras mycket kort.

NJA startade sin verksamhet vid 1940-talets inledning. Då uppgick produktionen till ca 60 000 ton tackjärn per år. I mitten av 1950-talet hade produktionen stigit till ca 200 000 ton valsade produkter och till ca 30 000 ton tackjärn för avsalu. Under de följande fem à sex åren gav företaget tillfredsställande resultat. Under 1960-talet gjordes förhållandevis små investeringar vid NJA, i huvudsak reinvesteringar och – vi får erkänna det – knappast ens sådana i full utsträckning.

År 1970 genomgick NJA en finansiell rekonstruktion efter 1960-talets förlustår, och ett produktprogram baserat på ingående marknadsundersökningar och lönsamhetsbedömningar fastställdes. Det var inledningen till en ny period i NJA:s historia. Investeringsprogram 70 innebär en kraftfull upprustning och modernisering av NJA. Om moderniseringen inte kommit till stånd, skulle NJA sannolikt ha tvingats att inskränka verksamheten med en minskad sysselsättning som följd.

År 1972 beviljade riksdagen medel för statlig finansiell medverkan till ett koksverk i Luleå, ett arbete som nu pågår och beräknas vara klart 1975. Inom ramen för en normal finansiering, dvs. viss självfinansiering, egen upplåning och lokaliseringstöd, planerar NJA att fortsätta den linje man inledde med Investeringsprogram 70.

Genom rekonstruktionen 1970, koksverket och den utbyggnad av produktionskapaciteten som pågår inom ramen för investeringsprogrammet har NJA, från att ha varit ett problemföretag, fått förutsättningar för konkurrenskraft och utveckling i nivå med jämförbara företag. Viljan att tillvarata dessa förutsättningar är påfallande hos företagets personal.

Sverige är ju – det är bekant sedan gammalt – en av världens viktigaste exportörer av järnmalm. Naturligtvis skulle det kunna vara av intresse att redovisa den historiska utvecklingen, men jag skall inte göra det på annat sätt än genom att citera en man som redan tidigare har

nämnts här, nämligen f. d. bruksdisponenten Wilhelm Haglund, som i Veckans Affärer den 23 augusti 1973 intervjuades om NJA.

”Utbyggt NJA fin affär ... bara ’nytt Volvo’ kan vara lika bra”, löd artikelns rubrik.

Wilhelm Haglund säger bl. a. i denna artikel: ”Vid slutet av 1700-talet svarade Sverige för 35 procent av världskonsumtionen av järn, jämfört med mindre än en procent i dag. Självtillräcklighet är en egenskap som varit ödesdiger för företagsledare i alla tider och som minst av allt befrämjar utvecklingen -- vare sig på det tekniska eller kommersiella området.

När det nu gäller en ämnestillverkning i Luleå så ser jag ingenting som talar för att det inte skulle vara en riktig investering.”

”Och varför just NJA?” frågar Veckans Affärer, och herr Haglund svarar: ”Staten äger malmen och det är naturligt att staten också svarar för den tänkta vidareförädlingen. Dessutom är det en investering av sådan storleksordning att något enskilt företag knappast kan klara det.” Det är riktigt.

Men herr Haglund erinrar samtidigt om en utredning som Jernkontoret gjort inför sitt yttrande i samband med den fysiska riksplaneringen, där man förutsatte att ”det redan inom 15 år skulle finnas skäl att anlägga ett helt nytt stålverk med en årskapacitet på två miljoner ton ämnen. Det skulle lokaliseras till väst- eller östkusten.”

Jag skall inte fortsätta det historiska resonemanget. Herr Haglund uttalar emellertid i den här intervjun att det finns anledning till viss kritik mot företagsledare som enligt hans mening ”inte förvaltats sitt pund särskilt väl under seklernas lopp”. I det sammanhanget skulle jag vilja göra den stillsamma reflexionen, att när vi nu i den offentliga debatten omkring stålverket har mött åtskilligt av kritik från industriledarkretsar finns det väl för dem anledning till eftertanke, inte minst beträffande det förhållandet att det i dag inte finns något parti här i riksdagen som vågar sätta sina förhoppningar till det privata näringslivet när det gäller att klara sysselsättningsproblemen i Norrland.

Vi kan vara överens om att uppgiften inte är så enkel och att det enbart är genom samverkan av alla goda krafter som vi kan finna lösningar. Men då får vi heller inte gå till uppgiften med förbundna ögon och med principer kring ägarproblemen som är dogmatiska och förlegade. Det finns utrymme för såväl statliga som kooperativa och privata företag inom blandekonomin ram. En strävan att åstadkomma resultat i fråga om arbete och utkomst åt människor är det viktiga, och om det -- som i detta fall -- leder till ökat statligt engagemang, då må så ske. Politikerna får ta på sig ansvaret, men -- och jag tillägger att det är ett betydelsefullt men -- rådgivare vid förberedelserna för den proposition som vi nu avhandlar har varit företagsledare med insikter i hithörande frågor och med en annan uppfattning än den kritiska.

Det är det som har fört fram till förslaget att vi skall förädla en större del av vår malm inom landet. Den väntade framtida utvecklingen av stålbehovet och stålproduktionen skapar utrymme för en väsentligt ökad stålämnesproduktion.

Herr Regnéll tog upp den i och för sig mycket viktiga frågan om

Nr 91

Tisdagen den
28 maj 1974

---

*Finansiering av
ett nytt stålverk
i Luleå*

Tisdagen den
28 maj 1974

*Finansiering av
ett nytt stålverk
i Luleå*

marknaden och marknadsbedömningen. Det är klart att det första man måste göra är att bedöma marknadens möjligheter. Jag vill gärna erinra om att när regeringen i fjol sommar fick del av de första rapporterna från NJA-ledningen kring Stålverk 80, ställde vi oss frågan: Är marknadsanalyserna tillräckliga? Har vi ett tillräckligt grepp om möjligheterna att sälja de produkter som nu eventuellt skall framställas? I det läget skrev jag på regeringens vägnar ett brev till Statsföretag. I detta brev, som är daterat 11 september 1973, säger jag bl. a.: "De preliminära underlag som hittills har framtagits tyder på en företagsekonomisk lönsamhet i projektet. De marknadsanalyser som gjorts av NJA och även de som utarbetats på industridepartementets initiativ tyder på tillräckliga avsättningsmöjligheter. Mera detaljerade undersökningar av projektet är emellertid nödvändiga för ett slutgiltigt ställningstagande." I samband med detta säger jag att vi i kontakter med direktör Edström i NJA har gett till känna "önskan om en mera detaljerad marknadsanalys genomförd i kontakt med sådana stålverk som kan vara potentiella kunder till ämnen ifrån NJA".

Det uppdraget har fullföljts av NJA-ledningen, som i sin redovisning, vilken är presenterad för riksdagen, har kunnat notera att det finns ett betydande behov av stålämnen. De direkta kontakterna med en framtida kundkrets ger ett klart belägg för att vi bör ha alla utsikter att sälja den produktion som här är tilltänkt.

Nu säger herr Regnéll att utvecklingen av stålbehovet och stålproduktionen också kan te sig annorlunda med hänsyn till de s. k. oljeländernas – skall vi säga – mera nyvaknade intresse. Ja, jag kan i många stycken dela herr Regnélls uppfattning att det är nödvändigt att väga in utvecklingsländernas – och i sammanhanget inte minst oljeländernas – konsumtion och produktion för framtiden. Men då är det rätt intressant att iaktta att vi har haft en årlig tillväxt av världskonsumtionen av stål på ca 6 procent – år 1973 var den 10 procent. Om man samtidigt ser till var huvudparten av konsumtionen ligger, finner man att de fyra största konsumtionsländerna – Japan, Sovjetunionen, USA och Västtyskland – tillsammans svarade för inte mindre än 59 procent av världskonsumtionen år 1970. Om man sedan ser till andra områden och kontinenter, så kan man notera att Latinamerika konsumerade 3 procent, Afrika 1 procent och Asien – exklusive Japan och Kina – 3 procent. Det är alltså en mycket låg konsumtion i förhållande till industrinationernas.

Ser vi till konsumtionen per person, finner vi att i ett stort antal industriländer förbrukningen understeg 50 kg per invånare, under det att konsumtionen i de utvecklade industriländerna genomsnittligt låg över 400 kg per person. Sverige tillhör de fem länder som har den högsta percapitakonsumtionen, och här översteg denna konsumtion 600 kg. Det är alltså ett kolossalt avstånd mellan de underutvecklade ländernas konsumtion av järn- och stålvaror och de utvecklade industriländernas.

Vad kan man förvänta sig i fråga om oljeländerna? Det är säkerligen riktigt, som herr Regnéll var inne på, att man också där har intresse för en produktion av stål och stålämnen. Men vad man inte minst är intresserad av är ju en varuproduktion som kräver järn och stål. Vi har haft anledning att ta del av vissa planer för några av oljeländerna, där man

i samtliga fall för de närmaste åren har ett program som innefattar uppbyggnad av industrier för vilka järn och stål är den viktigaste råvaran: tillverkning av bilar, maskiner och utrustning av allt slag. Det är också intressant att iaktta att man från dessa länders sida vid överläggningar med representanter för Sverige förklarar sig intresserad av en samverkan med vårt land i fråga om stålproduktion och import av stälvaror, då även stålämnen för en framtida stålindustri.

Det är klart att allt det här och den växande konsumtion som man kan se framför sig har aktualiserat tankarna på en förädling av malmen i Norrbotten och en utbyggnad i större skala. Valet av Luleå för en sådan industri motiveras främst av behov av sysselsättning och basindustri men också av relativa fördelar genom närheten till malmen och en lokal tradition inom järnhanteringen.

Jag skall inte återge ytterligare data kring propositionens beskrivning av produktionsvolym och sysselsättningseffekt m. m. – det finns ju att läsa. Jag skall bara uppehålla mig vid ett par kritiska synpunkter som anförts mot projektet.

En grupp med anknytning till Industriförbundet har – som nämnts tidigare – presenterat en utredning som går ut på att Stålverk 80 inte bör komma till stånd. Projektet skulle enligt gruppen totalt sett leda till minskad sysselsättning och minskad investering samt trassla till vår utrikeshandel. Utredarna säger att sysselsättningseffekten av Stålverk 80 skulle bli ringa eller rent av negativ jämfört med vad som skulle ha åstadkommits om investeringen per anställd varit lägre och om generella medel använts för att stimulera sysselsättningen. Då har vi anledning framhålla – det har också gjorts i flera inlägg – att det finns redan nu generellt verkande statliga medel för att stimulera sysselsättningen inom stödområdena: lokaliseringsstöd, transportstöd och utbildningsbidrag, för att nu nämna några exempel. Trots dessa generellt verkande medel har etableringstakten inom stödområdena inte varit tillräcklig. Det gäller inte minst i Norrbotten, där Statsföretagsgruppen ensam svarat för 75 à 80 procent av investeringarna under senare år.

Investeringen per anställd är hög inom stålindustrin liksom inom exempelvis skogsindustrin. Men ingen kan väl komma på idén att vi skulle ge de anställda sämre och mindre effektiv utrustning för att den vägen skapa fler jobb! Jag tror att Norrbotten behöver satsningar på basindustrin som ger bättre förutsättningar för näringslivets utveckling. På sikt kan detta ge en gynnsammare befolkningsutveckling och en bättre sysselsättningsnivå.

När Industriförbundets utredningsgrupp säger att Stålverk 80 skulle innebära en minskning av industriinvesteringarna utgår man från att det finansiella utrymmet skulle minska genom stålverkets tillkomst, samtidigt som man förutsätter att denna investering skulle vara mindre angelägen än de andra som genom kapitalbrist inte skulle kunna realiseras. Det kan då, herr talman, finnas anledning erinra om att investeringskostnaderna fram t. o. m. ämnesstadiet i ett nytt elektrostålverk får uppskattas till ca 500 kronor per ton producerat material. Om de svenska verken köper 400 000 ton ämnen från Stålverk 80 uppstår en investeringsbesparing på flera hundra miljoner. Vi har aktuella siffror, genom kontakter från

Tisdagen den
28 maj 1974

*Finansiering av
ett nytt stålverk
i Luleå*

NJA:s sida med svenska järn- och stålverk, som visar att vi bör kunna få en kvantitet till avsalu inom landet på minst 1 miljon ton. Det betyder att de stålverk som här köper ämnen kan göra besparingar för andra investeringsändamål på upp till 500 miljoner kronor.

Jag tror att det är utomordentligt angeläget att framhålla detta, inte minst för dem som har nappat på de kritiska synpunkter som förts fram. Den kritik som vanligtvis framförs mot regeringen från kretsar som står utredningens uppdragsgivare nära har gått ut på att investeringsbenägenheten i landet inte har legat i nivå med de finansiella möjligheterna att investera samt att detta skulle bero på sviktande framtidstro. Av allt att döma anser utredarna nu att tilltron till landets framtid ökar och att endast bristen på pengar kan hålla tillbaka den industriella expansionen.

Stålverket, som jag hoppas att riksdagen om en stund skall fatta beslut om, skall byggas upp under perioden fram till 1978. Sammanlagt cirka 4 000 miljoner kronor kommer att lånas upp för stålverket här i Sverige och i utlandet. En del av denna upplåning sker i form av leverantörskrediter. Jag tror inte att det finns någon anledning befara att det finansiella utrymmet på grund av stålverket skall minska möjligheterna för andra projekt. Detta gäller också projekt inom stödområdena, där staten även i försättningen måste vara beredd på stora satsningar. Jag säger detta främst till alla de talare från Norrbotten och på Norrlandsbänken här i kammaren som talat om nödvändigheten av fortsatta ansträngningar för att klara problemen norröver. Regeringen kommer att vara beredd att pröva alla seriösa förslag som läggs fram.

Sedan vill jag inte nöja mig med påståendet att Stålverk 80 inte utgör ett hinder för andra investeringar för industriexpansion, utan jag vill direkt påstå att stålverket skapar bättre förutsättningar för stålindustrin i övrigt. Stålindustrin i Sverige har i större utsträckning än andra länder byggt sin stålförsörjning på smältning av skrot. På senare tid har skrotpriserna på grund av bristsituationen skjutit kraftigt i höjden och tvingat flera stålverk att på sikt lägga om sin försörjning. Genom Stålverk 80 kommer nu svenska handelsstålverk att kunna säkra sin ämnesförsörjning och koncentrera sina investeringsresurser på de områden där deras främsta styrka ligger, nämligen i valsnings- och manufakturingsledet. Jag har velat säga detta inte minst till herr Ericson i Örebro. Som jag nämnde har NJA hittills enbart från svenska företag fått förfrågningar på framtida ämnesleveranser motsvarande mer än en fjärdedel av den produktion som förutsätts.

I propositionen föreslås att Stålverk 80 efter några inledande år bör kunna räkna med konkurrens från andra stålverk med samma produktionsinriktning. När kritikerna pekar på att andra stålverk har planer i linje med NJA finner jag detta på intet sätt förvånande eller nedslående. Under några år bör Stålverk 80 få en relativt gynnsam marknadsställning. Närheten till malm och till köpare kommer att bli en konkurrensfördel när utbudet blir större. Valsverken kan i sin planering utgå från extern ämnesförsörjning, om marknaden är tillräckligt stor, och på så sätt koncentrera sina investeringar på valsning och vidareförädling. Intresset för ämnesköp från NJA har som sagt tagit sig uttryck i leveransförfrågningar som betydligt överstiger stålverkets kapacitet.

Två andra frågor som har varit uppe i debatten om Stålverk 80 är transportererna, speciellt vintersjöfarten, och malmleveransen. Låt mig beträffande vintersjöfarten säga att genom att ytterligare en isbrytare beställts kommer tillräcklig isbrytarkapacitet att kunna avsättas för Bottenvikens och därmed också för NJA:s behov. På den punkten är vi inom regeringen beredda att lägga ut de beställningar som är nödvändiga.

Beträffande sjötransporterna vill jag också säga till herr Rosqvist att vi inom departementet har gjort vissa undersökningar om en gemensam transportorganisation mellan Polen och Sverige för transport av malm och stål till mottagarlandet Polen, kanske också till andra länder, och för transport av kol i den andra riktningen. Resultatet kan ännu inte presenteras. Jag har bara velat framhålla att frågan om transportererna och starkare statligt engagemang inte har lämnats obeaktad.

Vad beträffar malmleveranserna kommer man inom Statsföretagsgruppen att välja den kombination av malm från Gällivare och Kiruna som ger den bästa ekonomin för gruppen som helhet. Samtidigt är det naturligtvis angeläget att man undersöker också andra fyndigheters möjligheter att bli en tillgång i den framtida produktionen. Men också i det sammanhanget är det de transportmässiga, tekniska och ekonomiska möjligheterna som måste bilda underlaget för en bedömning av om en brytning är möjlig, exempelvis i Kaunisvaara. Just nu kan man väl våga göra en optimistisk bedömning av dessa möjligheter, även om den i viss utsträckning ligger i framtiden. Transportkostnaderna och de priser man på annat håll kan få för aktuella malmkvaliteter kommer att vara avgörande för malmleveranserna till Stålverk 80.

I moderaternas motion med anledning av propositionen föreslås att aktier skall bjudas ut till allmänheten och att andra intressenter skall inbjudas att tillsammans med Statsföretag ingå i ett särskilt bolag. Härigenom skulle man bl. a. tillföra sakkunskap och erfarenhet från svensk järnhantering, framhålls det. Jag kan inte finna att detta skulle motivera en annan ägarstruktur. Företaget har tillverkat tackjärn sedan tillkomsten omkring 1940 och besitter också genom sin för svenska förhållanden stora ämnesproduktion den kunskap på området som är tillgänglig. Erfarenheterna inom svensk stålindustri kommer det enskilda företaget till godo utan att man fördenskull behöver bedriva verksamheten gemensamt.

I moderaternas motion pekas också på önskvärldheten av att förlägga en stor del av upplåningen till utlandet för att inte överanstränga den svenska kapitalmarknaden. Det är svårt att nu i detalj ange hur upplåningen skall ske, men att en betydande del kommer att utlandsfinansieras är alldeles klart.

Herr talman! Vi har att bedöma verkligheten sådan den är och inte sådan som vi önskar att den vore. De som i utredningar och tidningsledare talar om vad allt man skulle kunna göra för de pengar det här är fråga om har inte i något sammanhang talat om vad som skulle kunna göras, inte anvisat de objekt – företag med lönsam produktion – som skulle kunna etableras i stället, för att bereda medborgarna i Norrbottens län arbete och utkomst.

Har vi då försökt? Jag hävdar att ingen möda har sparats. Som tidigare

sagts står lån, bidrag, långtgående subventioner till förfogande, men det har inte varit tillräckligt lockande för att påverka läget i sådan omfattning att en rimlig sysselsättning kunnat upprätthållas. Tvärtom har vi måst notera en praktiskt taget oavbruten nedgång i antalet i produktionen engagerade, inte minst i Norrbottens län. Ser vi på dagens statistik beträffande arbetslöshet och sysselsättning i landet finner vi att vi totalt har en relativt god bild. Antalet lediga platser överstiger antalet anmälda arbetslösa med omkring 24 000. I vissa delar av landet har vi upp till 10 lediga jobb på varje arbetslös, men Norrbotten har ca 2 1/2 arbetslös på varje ledigt arbete – enligt majsiffrorna.

Trots allt har de regionalpolitiska ansträngningarna givit påtagliga resultat i nya företag och i en utbyggd service. Men det måste till något mera avgörande inslag. Vi kan i riksdagen besluta om högskoleutbyggnad i Luleå, vi kan likaså besluta om utflyttning av institutioner m. m. Men det måste till något ytterligare inom produktionsområdet som kan ge ett vittnesbörd om att vi är fast övertygade om möjligheterna till en lönsam verksamhet för företag i Norrbotten trots avstånd och andra omständigheter.

Samhällets engagemang i den norra landsändan är ytterst angeläget. Man kan fråga sig hur situationen skulle ha tett sig om inte staten genom sina företagsaktiviteter svarat för inemot 65 procent av industrisysselsättningen i Norrbotten. Det samhällsekonomiska ansvaret måste staten, regering och riksdag, ta på sig genom att trygga arbete och utkomst i företag som vi räknar med är samtidigt lönsamma. Det är tillfredställande att notera, att ingen känner det som en belastning att det är ett statligt företag på vilket vi lägger uppgiften att svara för en produktiv insats och att medverka till lösningen av en viktig regionalpolitisk angelägenhet. Kan man då inte utreda mer, undersöka ytterligare förutsättningar och möjligheter? Jag har också inom den statliga företagsamheten mött dem som inför ett flertal större projekt har velat skjuta detta framåt i tiden. Betänksamhet och eftertanke är goda egenskaper, men de kan leda över till en handlingsförlamning där tid och möjligheter rinner förbi och man kommer för sent. Platsen, marknaden är upptagen.

Var skulle svensk industri ha stått i dag om man inte hade vågat sig in i den hårda, ofta påfrestande konkurrensen? Ofta legat steget före? Vi kan bara ställa oss den frågan.

Enligt min bedömning är projektet Stålverk 80 grundat på en realistisk verklighetssyn. Det bör också ge förutsättningar för ett samarbete med övrig svensk järn- och stålindustri, varigenom vi kan hävda våra produkters konkurrensförmåga på den internationella marknaden.

Jag tillåter mig att uttala den förhoppningen att beslutet om stålverket blir så enhälligt som det förefaller av utskottsskrivningen och av den hittills förda debatten.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herrarnas Regnéll och Sieghahn, och förklarades den

förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Regnéll begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 40 punkten 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herrar Regnéll och Siegbahn.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Regnéll begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	–	271
Nej	–	45
Avstår	–	2

Punkterna 2–4

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 5

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herrar Regnéll och Siegbahn, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Regnéll begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 40 punkten 5 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herrar Regnéll och Siegbahn.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Regnéll begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	–	272
Nej		46

Punkten 6

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 3 av herr Pettersson i Västerås, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Lövenborg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 40 punkten 6 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 3 av herr Pettersson i Västerås.

Nr 91

Tisdagen den
28 maj 1974

*Statliga kredit-
garantier till varvs-
industrin, m. m.*

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Lövenborg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja -- 304
Nej -- 15

Punkterna 7-10

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 11

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 4 av herr Pettersson i Västerås, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Lövenborg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 40 punkten 11 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 4 av herr Pettersson i Västerås.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Lövenborg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja 302
Nej - 16

Punkten 12

Utskottets hemställan bifölls.

§ 4 Statliga kreditgarantier till varvsindustrin, m. m.

Föredrogs näringsutskottets betänkande nr 41 i anledning av propositionen 1974:110 angående vissa varvsfrågor, propositionen 1974:1 i vad avser anslag till statliga kreditgarantier till varvsindustrin, m. m. samt motioner.

Kungl. Maj:t hade i propositionen 1974:1 bilaga 15 (industridepartementet) under punkten B 12 (s. 51 91) föreslagit riksdagen att bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att ikläda staten garantier till svensk varvsindustri till ett sammanlagt belopp av högst 4 500 000 000 kronor avseende kreditgivning till produktion av fartyg under åren 1975-1979.

Kungl. Maj:t hade vidare velat inhämta riksdagens yttrande över de industripolitiska riktlinjer beträffande svensk varvsindustri som chefen för industridepartementet angivit i propositionen.

I propositionen 1974:110 hade Kungl. Maj:t, under återopande av utdrag av statsrådsprotokoll över industriärenden den 29 mars 1974, föreslagit riksdagen att på de villkor och enligt de grunder chefen för industridepartementet angivit i propositionen

1. medgiva att av ett till AB Götaverken år 1971 lämnat lån 25 000 000 kronor skulle få användas för förvärv av aktier i bolaget,
2. medgiva att återstående 50 000 000 kronor av nämnda lån skulle få löpa utan ränta till utgången av år 1979,
3. medgiva att de av staten förvärvade aktierna i AB Götaverken skulle få överlåtas till Statsföretag AB,
4. medgiva att villkoren för återbetalning av statens kapitaltillskott till Uddevallavarvet AB ändrades i enlighet med vad departementschefen förordat.

I fråga om Uddevallavarvet AB hade föreslagits att 65 miljoner kronor skulle avskrivas av de villkorliga kapitaltillskott på sammanlagt 115 miljoner kronor som staten lämnade varvet åren 1965 och 1967.

I detta sammanhang hade behandlats

dels de i anledning av propositionen 1974:110 väckta motionerna

1974:1787 av herr Magnusson i Borås m. fl. (m) vari hemställdes att riksdagen skulle avslå propositionen 1974:110 i vad avsåg ändring av villkoren för återbetalning av kapitaltillskotten till Uddevallavarvet AB,

1974:1830 av herr Hermansson m. fl. (vpk) vari hemställdes att riksdagen skulle – med bifall i övrigt till förslagen i propositionen 1974:110 – avslå förslaget i punkten 2 om att medgiva att återstående 50 000 000 kronor av återopade lån fick löpa utan ränta till utgången av år 1979,

dels den vid riksdagens början väckta motionen 1974:1499 av herr Hermansson m. fl. (vpk) vari hemställdes att riksdagen hos regeringen begärde utredning om statens övertagande av den svenska varvsindustrin med inriktning att förslag till sådant övertagande snarast möjligt skulle föreläggas riksdagen och att förslaget tillika skulle innefatta förslag till ett avgörande inflytande för de inom denna industri anställda.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen skulle
  - a) godkänna de i propositionen 1974:1 bilaga 15 punkten B 12 angivna industripolitiska riktlinjerna beträffande svensk varvsindustri,
  - b) – med bifall till propositionen 1974:1 bilaga 15 punkten B 12 i övrigt – bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att ikläda staten garantier till svensk varvsindustri till ett sammanlagt belopp av högst 4 500 000 000 kronor avseende kreditgivning till produktion av fartyg under åren 1975–1979,
  - c) avslå motionen 1974:1499 om utredning om förstatligande av varvsindustrin,
2. att riksdagen med bifall till propositionen 1974:110 punkten 1

Tisdagen den
28 maj 1974

*Statliga kredit-
garantier till varvs-
industrin, m. m.*

skulle medge att av det till AB Götaverken år 1971 lämnade lånet 25 000 000 kronor användes för förvärv av aktier i bolaget,

3. att riksdagen med bifall till propositionen 1974:110 punkten 2 och med avslag på motionen 1974:1830 skulle medge att återstående 50 000 000 kronor av nämnda lån fick löpa utan ränta till utgången av år 1979,

4. att riksdagen med bifall till propositionen 1974:110 punkten 3 skulle medge att de av staten förvärvade aktierna i AB Götaverken fick överlåtas till Statsföretag AB,

5. att riksdagen med bifall till propositionen 1974:110 punkten 4 och med avslag på motionen 1974:1787 skulle medge att villkoren för återbetalning av statens kapitaltillskott till Uddevallavarvet AB ändrades i enlighet med vad som förordats i propositionen.

Reservationer hade avgivits

1. beträffande utredning om förstатligande av varvsindustrin av herr Svensson i Malmö (vpk) som ansett att utskottet under 1 bort hemställa, att riksdagen skulle

a) godkänna de i propositionen 1974:1 bilaga 15 punkten B 12 angivna industripolitiska riktlinjerna beträffande svensk varvsindustri,

b) – med bifall till propositionen 1974:1 bilaga 15 punkten B 12 i övrigt – bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att ikläda staten garantier till svensk varvsindustri till ett sammanlagt belopp av högst 4 500 000 000 kronor avseende kreditgivning till produktion av fartyg under åren 1975--1979,

c) med bifall till motionen 1974:1499 hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning om förstатligande av varvsindustrin i enlighet med vad reservanten anförde.

2. beträffande ränteeftergift på lån till AB Götaverken av herr Svensson i Malmö (vpk) som ansett att utskottet under 3 bort hemställa, att riksdagen med bifall till motionen 1974:1830 skulle avslå propositionen 1974:110 i vad avsåg ränteeftergift på lån till AB Götaverken (punkten 3),

3. beträffande villkor för återbetalning av kapitaltillskott till Uddevallavarvet AB av herrarna Regnéll (m) och Siegbahn (m) som ansett att utskottet under 5 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1974:1787 skulle avslå propositionen 1974:110 i vad avsåg villkor för återbetalning av kapitaltillskott till Uddevallavarvet AB (punkten 5).

Herr SIEGBAHN (m):

Herr talman! Vid näringsutskottets betänkande nr 41 finns fogad reservationen 3, baserad på en motion av herr Magnusson i Borås m. fl.

Uddevallavarvet fick genom statens förmedling kapitaltillskott på sammanlagt 115 miljoner kronor i den krissituation för varvet som rådde under mitten av 1960-talet. I den överenskommelse som då träffades fastställdes att ränta på kapitaltillskottet skulle utgå med 6 procent.

Sedermera övertog Statsföretag alla aktier i Uddevallavarvet och är sålunda i dag ensam aktieägare.

Statsföretag överväger att göra investeringar på omkring 600 miljoner kronor. Samtidigt kräver man att det berörda kapitaltillskottet plus upplupen och kommande ränta helt eller delvis skall avskrivas för att den nya investeringen skall kunna ge en mer tillfredsställande utdelning.

Det är klart att man kan hävda att det här i realiteten rör sig om en bokföringsfråga. Staten kan få tillbaka pengar från Uddevallavarvet antingen genom att det berörda kapitaltillskottet och räntan efter hand återbetalas enligt den amorteringsplan som finns eller genom en högre utdelning på de investeringar som nu förestår. Vi reser vanter har emellertid svårt att inse det vettiga i att försvåra en överblick av företagets verkliga ekonomiska situation, vilket skulle bli fallet om man på detta sätt avskrev det kapitaltillskott som har lämnats. Statsföretag har på sin tid övertagit äganderätten till Uddevallavarvet med dess tillgångar och skulder, och det finns därför knappast någon anledning att i dag på sätt som föreslås i propositionen och i utskottsbetänkandet trola bort företagets verkliga finansiella ställning. Det rör sig ju enligt propositionen faktiskt om en avskrivning dels av 65 miljoner kronor av de 115 miljoner som har lämnats, dels av ränteutgifter som enligt tillgängliga uppgifter redan i dag uppgår till närmare 60 miljoner kronor.

Under hänvisning till vad jag nu har framfört ber jag därför att få yrka bifall till reservationen 3.

Herr PETERSSON i Västerås (vpk):

Herr talman! Förslagen i näringsutskottets betänkande nr 41 i anledning av propositionen 110 är en uppföljning av 1971 års riksdagsbeslut, så till vida att man vill bevilja ytterligare favörer för storföretagen – i detta fall varvsindustrin.

I 1971 års beslut, som vi från vårt partis sida var mycket kritiska mot, ingick bl. a. ett statligt lån till Götaverken på 75 miljoner kronor. Enligt överenskommelse 1971 mellan staten och Salénrederierna skulle parterna ha rätt att senast under juni månad 1974 påkalla omvandling av statens lån till Götaverken till aktier i bolaget. Departementschefen föreslår nu att 25 miljoner kronor av dessa ursprungliga 75 miljoner skall tas i anspråk för att teckna nya aktier i bolaget. Återstoden – 50 miljoner kronor – av lånet föreslås löpa utan ränta till utgången av 1979.

Häri ligger enligt vår mening en icke acceptabel uppföljning av gåvor till storföretaget och storfinansen. Det kan inte vara rimligt att staten genom sådana specialförmåner gynnar en privat finansgrupp utöver alla de oändliga bidrag och gåvor som storföretagen och storfinansen har fått och får i det här landet. Enbart under 1974 kommer de svenska företagen att få över 500 miljoner kronor i bidrag och stöd från staten och samhället – detta trots redovisningar av rekordvinster för storbolagen under senare år.

Det är inte underligt att storfinansens företrädare gnuggar händerna. De prisar t. o. m. offentligt den socialdemokratiska regeringens politik, som exempelvis direktör Sture Ödner, Salénkoncernen, gjorde i ett tal inför Börssällskapet i Göteborg den 8 maj i år. Han sade bl. a. följande:

Nr 91

Tisdagen den
28 maj 1974

---

*Statliga kredit-
garantier till varvs-
industrin, m. m.*

Tisdagen den
28 maj 1974

*Statliga kredit-
garantier till varvs-
industrin, m. m.*

”En viktig förutsättning för Saléns tillväxt har varit de konsoliderings-
möjligheter som svensk skattelagstiftning erbjuder redaren genom sina
liberala avskrivningsregler.” Han tillade att avskrivningsreglerna är spe-
ciellt generösa för redaren.

När det gäller de gåvor och bidrag som storfinansen i det här landet får
var det ganska intressant att ta del av en artikel i Aftonbladet i förra
veckan, där man i rubriken slår fast att Sverige är ett bra land att leva i
för företagen. Sedan presenterar man en del av en mycket lång lista,
upptagande 45 olika former av bidrag för att hålla företagen under
armarna. Man påpekar att man gör denna lista för att hjälpa företagen att
hålla reda på alla former av stöd och bidrag.

Herr talman! Jag tar mig friheten att läsa ett litet urval ur den långa
listan:

- Bidrag om man anställer äldre arbetskraft
- Bidrag om man anställer handikappade
- Bidrag om man anställer ungdomar
- Bidrag om man anställer kvinnor
- Bidrag om man utbildar arbetskraft
- Bidrag om man låter bli att avskeda arbetskraft
- Bidrag om man investerar
- Bidrag om man låter bli att förstöra miljön
- Bidrag om man producerar för lageruppbyggnad
- Bidrag om man investerar inom vissa områden
- Bidrag till forsknings- och utvecklingsarbete
- Skattebidrag om man avsätter medel till investeringsfonden.

Som exempel på olika former av service till mindre och medelstora
företag anför tidningen:

- Hjälp till utbildning som företagsledare och för arbetsledande personal
- Rådgivning i ekonomiska frågor
- Hjälp med produktutveckling
- Statlig garanti för att få låna pengar i bank
- Exportkrediter
- Kredithjälp för rationaliseringar
- Kortfristiga krediter av företagarföreningarna
- Fyra olika sorters krediter för kapitalanskaffning.

Om företaget finns inom stödområdet förekommer bl. a. följande
bidrag:

- Lokaliseringsstöd
- Investeringsstöd vid utflyttning till stödområde
- Utbildningsstöd och sysselsättningsstöd till ny arbetskraft
- Transportstöd
- Man får använda investeringsfonden till vissa ändamål
- Jordbruksstöd, m. m., m. m.

Man ställer sig frågan: Vilken eller vilka andra grupper av människor i
detta samhälle än storfinansen och storföretagarna har en så diger katalog
av bidragsförmåner att ösa ur?

Sedan borde man rätteligen tillägga att samhället måste ta hand om
företagens arbetare när de blir sjuka, att samhället måste ordna med
bostäder och annan social omvårdnad, att samhället ordnar med

utbildning för de arbetandes barn, så att dessa kan ta vid när företagaren inte längre kan få ut maximalinsatsen eller när arbetarna är utslitna. Det är inte underligt att kapitalägarna och deras företrädare slåss för sina privilegier. Men vad som är anmärkningsvärt är att socialdemokratins företrädare i näringsutskottet inte bara nöjer sig med de hittills förmånliga och generösa gåvorna till storföretagen utan vill ge dem ännu större favörer, såsom i detta fall ett räntefritt lån på 50 miljoner kronor fram till år 1979. Detta betyder ytterligare en gåva till Saléngruppen på i runt tal 15 miljoner kronor. Det är inte rimligt att riksdagen skall besluta i den riktningen.

Herr talman! Slutligen vill jag med några ord beröra vår motion 1499 som har behandlats i näringsutskottet i samband med det nu aktuella betänkandet. Det är vårt förslag till en utredning angående förstatligandet av varvsindustrin. Hela varvsindustrin sammantagen utgör en mycket stor del av den svenska verkstadsindustrin och sysselsätter ca 25 000 personer. Produktionen inom den svenska varvsindustrin går till övervägande del på export och väntas utgöra 6–7 procent av Sveriges totala varuexport under de närmaste åren. Utvecklingen har gått mot koncentration av tillverkningen till ett fåtal storvarv, och inom ramen för dessa har tillverkningsobjekten blivit allt större fartyg. Denna utveckling ledde till att enskilda företag inom branschen fick svårigheter att lösa finansieringsfrågor och kreditproblem. Staten blev tvingad att gå in för att klara och säkra sysselsättningen. De statliga kreditgarantierna till varvsindustrin kommer med all säkerhet att utvidgas. Samhället – skattebetalarna – får påta sig en större risk i dessa företag. I och med att staten går in i en bransch erfordras enligt vår uppfattning dels en bakomliggande analys av läget, dels en bedömning av framtidsutsikterna att grunda statsmakternas ingripande på. Vad vi föreslår är att riksdagen hos regeringen begär en utredning om statens övertagande av den svenska varvsindustrin med inriktning att förslag till sådant övertagande snarast möjligt skall föreläggas riksdagen och att förslaget skall innefatta förslag till ett avgörande inflytande för de inom denna industri anställda.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till reservationerna 1 och 2 i näringsutskottets betänkande nr 41.

Herr BENGTTSSON i Landskrona (s):

Herr talman! Den statliga varvspolitiken har varit föremål för riksdagens prövning vid flera tillfällen. Oftast har frågan diskuterats mot bakgrund av de dåliga konjunkturen varvsindustrin befunnit sig i. Under senare delen av 1960-talet har som bekant konjunkturen varit bekymmersam, inte endast för de svenska varven utan för hela den europeiska varvsindustrin.

Strävandena från riksdagens sida har som bekant syftat till att konsolidera de svenska varven och göra dem konkurrenskraftiga på den internationella marknaden. Ett viktigt led i de strävandena har varit att åstadkomma en ökad samverkan mellan staten och varven och mellan dessa inbördes. I detta sammanhang är det värt att notera det konsortialavtal som år 1971 ingicks mellan de fyra storvarven för att stärka företagens konkurrenskraft, lönsamhet och utvecklingsmöjligheter.

Tisdagen den
28 maj 1974

*Statliga kredit-
garantier till varvs-
industrin, m. m.*

I syfte att utveckla samarbetet mellan företagen och de fackliga organisationerna har inrättats en styrande kommitté och en samrådsgrupp.

I dag är situationen för våra varv en annan än när frågan diskuterades 1971. Varvens ekonomiska läge är betydligt gynnsammare. Man räknar med en kraftig expansion under den närmaste femårsperioden. Detta innebär å andra sidan inte att svårigheterna är övervunna överallt. Men framtidsbedömningen är positiv.

Departementschefen anför mot denna bakgrund i årets statsverksproposition att det finns anledning att ompröva de nu gällande varvpolitiska riktlinjerna. Han säger: "Inom de allmänna ramar för näringspolitiken bör statsmakterna vara beredda att medverka till att upprätthålla den svenska varvsindustrins konkurrens även om detta skulle innebära medverkan till kapacitetsexpansion."

Vi har som bekant tidigare varit ytterst försiktiga när det gällt ytterligare kapacitetsökning på detta område, då givetvis mot bakgrund av den överskottskapacitet som funnits på området internationellt sett och som i sin tur har inneburit att nybeställningar fått tecknas till olönsamma priser.

Situationen har, som jag nämnde, förändrats till det bättre, och det innebär att investeringslusten inom varvsnäringen är påtaglig. Jag vill dock framhålla vad departementschefen har sagt, att detta inte får innebära att någon form av subventioner skall komma i fråga. Varvsindustrin kan inte heller räkna med att prioriteras i förhållande till andra industribranscher när det gäller anspråktagandet av den svenska kapitalmarknaden. En utredning har också tillsatts för någon månad sedan för att se över varvens finansieringsfrågor.

Utskottet står enigt bakom propositionens förslag att varvsindustrin för femårsperioden 1975–1979 tilldelas en kreditgarantiram av 4 500 miljoner kronor. Utskottsmajoriteten ställer sig också bakom de riktlinjer för samhällets varvpolitik i övrigt som dras upp i propositionen. Vi är givetvis medvetna om de risker en utbyggnad kan innebära, men menar med hänsyn till varvsindustrins stora betydelse ur sysselsättningssynpunkt att konkurrenskraften på området måste förstärkas genom en produktionsutbyggnad. Vi fäster den allra största vikt vid samarbetet mellan företagen liksom mellan dem, staten och de anställda, ett samarbete som bör kunna ge goda bidrag till näringsgrenens utveckling.

Vänsterpartiet kommunisterna har, som vi hört av herr Peltersson i Västerås och sett av den till betänkandet fogade reservationen, inte kunnat ansluta sig till detta. Man kräver, som vi hört, en utredning som skall presentera ett förslag till förstatligande av hela näringsgrenen. Utskottsmajoriteten har inte kunnat ställa sig bakom detta yrkande. I vad gäller de anställdas inflytande i företagen, som också tas upp i denna reservation, så menar utskottsmajoriteten att denna fråga måste vidareutvecklas. Ett lovande arbete bedrivs redan på flera håll på detta område.

I propositionen 110, som också behandlas i detta betänkande, föreslås att 25 miljoner kronor av de statliga lån som gavs till AB Götaverken skall omvandlas till aktiekapital och att aktierna skall överlåtas till Statsföretag AB. Återstående 50 miljoner kronor skall fr. o. m. den 1

Tisdagen den
28 maj 1974

---

*Statliga kredit-
garantier till varvs-
industrin, m. m.*

januari 1975 löpa som ett amorteringslån och betalas på tio år, men utan ränta t. o. m. den 31 december 1979. Eftersom statens aktiekapital blir 9,5 procent av den totala aktiestocken kommer möjligheterna till koncernbidrag att kunna utnyttjas. Vid ett fullföljande av dessa intentioner har Salénrederierna möjligheter att lämna koncernbidrag och kommer att lämna ett sådant med 136 miljoner kronor. På så sätt kan en kompletterande och grundlig ekonomisk sanering av företaget ske. Detta medverkar till att ytterligare trygga anställningsförhållandena för företags anställda.

Inte heller detta arrangemang har man från vänsterpartiet kommunisternas sida kunnat ställa sig bakom, som vi har hört av herr Pettersson i Västerås. Han säger, vilket också framgår av reservationen 2, att detta endast innebär ytterligare favörer till storföretagen. Men, herr Pettersson, man kommer ju inte förbi att genom det koncernbidrag som Salénrederierna lämnar kommer de statliga aktierna i företaget att bli mera värda. Jag vill därför närmast beteckna ränteeftergiften från statens sida som ett bidrag i samma syfte från den andre aktieägaren. Jag är övertygad om de anställda inom detta tidigare hårt pressade företag känner tillfredställelse, om vi med så små medel kan medverka till att göra företaget stabilt och därmed garantera deras sysselsättning.

I samma proposition föreslås att återbetalningsskyldigheten för ett kapitaltillskott av 115 miljoner kronor, som staten lämnat till Uddevallavarvet, reduceras till 50 miljoner kronor och att kravet på 6 procents årlig ränta vid återbetalningen, vilken skulle ske under fem år från 1975, helt skall efterskänkas. Detta förslag har inte kunnat accepteras av moderaterna, som vi hört av herr Siegbahn och som också framgår av reservationen 3.

Men vi skall då göra klart för oss att återbetalningsskyldigheten för kapitaltillskotten tillkom med hänsyn till det ägarförhållande som rådde när tillskotten lämnades. Eriksberg var som bekant då delägare i varvet. Något anslag behöver riksdagen i dag inte bevilja för avskrivning av de aktuella 65 miljoner kronorna, eftersom avskrivningsanslag anvisades av riksdagen då tillskotten lämnades. Eftergiften är en förutsättning för att Statsföretag, som nu äger Uddevallavarvet, skall kunna medverka i det investeringsprogram som är upprättat för företaget. Från moderat håll vill man glömma att det var ett konkursfärdigt företag som staten fick gå in och rädda för ett antal år sedan. Att nu kräva att Statsföretag, som övertagit statens engagemang, helt skulle klara detta är för mycket begärt. Utskottsmajoriteten tillstyrker också propositionens förslag på den här punkten.

Herr talman! Med det anförda ber jag att på alla punkter få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr PETTERSSON i Västerås (vpk):

Herr talman! Herr Bengtsson i Landskrona var ändå tvungen att erkänna att varvsindustrin är på frammarsch. Det är ju bara glädjande att konstatera, men bortfaller då inte de tidigare argumenten för ytterligare gåvor till varven?

Jag skall nämna ännu några synpunkter. Götaverken redovisar en stor

Tisdagen den
28 maj 1974

*Statliga kredit-
garantier till varvs-
industrin, m. m.*

förlust för 1973, men man förutser en rejäl vinst för 1974. Jag vill påpeka i detta sammanhang att bokslutet för 1973 ännu inte är redovisat – förlusten framgår alltså av företagets kalkyler. Framtidsutsikterna för de närmaste åren ter sig ganska ljusa. I en ledare i Svensk Sjöfarts Tidning den 17 maj i år står det att situationen år 1972 liknar i vissa stycken situationen år 1957. Varven är fulltecknade för många år framåt med beställningar till goda priser. Man skickar emellertid med en brasklapp om att man inte för tillfället kan förutse en tillräcklig ordertillgång under de närmaste åren för att på sikt kunna hålla orderböckerna lika tjocka och lönande som just nu. Beträffande Götaverken säger man att allt pekar på att företaget för första gången på många år kan få ett reellt överskott, som inte beror på bidrag utifrån. Man avsäger sig därmed bidrag.

Med utgångspunkt i vad jag tidigare har sagt och med detta tillägg tycker jag att det inte finns någon som helst anledning att riksdagen medger ytterligare gåvor till Salénrederierna.

Herr HUGOSSON (s):

Herr talman! När Götaverken 1971 råkade in i en akut kris hyste de anställda på varvet i Göteborg stor oro för sin framtid. Genom ett aktivt ingripande från regeringen och genom att man lyckades få till stånd en samverkan med Salénrederierna kunde man rädda Götaverken.

Allt detta kämpade vänsterpartiet kommunisterna principiellt emot. De hade ingen som helst känsla för att det gällde sysselsättningen för tiotusentals varvsarbetare i Göteborg. I dag får vi en repris på samma tema, när herr Pettersson i Västerås nu motsätter sig att man fortsätter att konsolidera ekonomin för Götaverken, vilket det här förslaget i realiteten innebär. Det innebär nämligen att Götaverken får 136 miljoner kronor i tillskott, som gör det möjligt för varvet att trots en mindre gynnsam ekonomisk utveckling de senaste åren bygga ut, modernisera och över huvud taget förbättra arbetsmiljön för de anställda samt stärka konkurrenskraften för framtiden. Detta hälsar, herr Pettersson i Västerås, samtliga götaverkare med stor tillfredsställelse.

Jag skulle kunna hälsa herr Pettersson välkommen till Götaverken i Göteborg för att ta ett resonemang med de anställda, för det är ytterst de anställda det gäller. Det är fråga om att ge dem en stabil och säker sysselsättning för framtiden. Och då kanske herr Pettersson i Västerås skulle få en annan uppfattning i den här frågan.

Herr SIEGBAHN (m):

Herr talman! Till herr Bengtsson i Landskrona vill jag bara nämna att det faktum att regeringen redan har begärt anslag för att täcka tillskotten är en rent intern statlig fråga, som knappast har något att göra med frågan om man skall kräva tillbaka de 150 miljonerna från Uddevallavarvet.

Beträffande Uddevallavarvets ställning är det klart att varvet befann sig i en svår ekonomisk situation vid mitten av 1960-talet. Men att den här belastningen på 150 miljoner kronor förelåg, det visste Statsföretag när det övertog aktierna och blev ensamägare. Det måste ha ingått i de

allmänna kalkylerna. Det var inte då eller i något senare sammanhang, såvitt framgår av handlingarna, fråga om att detta belopp helt eller delvis skulle avskrivas. Därför vidhåller jag den uppfattning som moderata samlingspartiet har att det inte finns anledning att göra någon rekonstruktion. Statsföretags verkliga ställning och det verkliga värdet på aktierna skall framgå utan den bokföringsåtgärd som man enligt propositionen vill företa.

Herr BENGTTSSON i Landskrona (s):

Herr talman! Såväl herr Siegbahn som herr Pettersson i Västerås är beredd att var och en på sitt håll efterskänka något litet åt de båda varven. Från herr Siegbahns och moderaternas sida är man beredd att rätta en hjälpande hand åt Götaverken. Vänsterpartiet kommunisterna är beredd att rätta en hjälpande hand åt Uddevallavarvet. Det framgår klart att det endast är ägarförhållandena som avgör deras ställningstaganden i dessa stycken. Så snävt anser vi oss från utskottsmajoritetens sida inte kunna se på dessa saker.

Beträffande efterskänkandet till Uddevallavarvet i övrigt kommer kapitaltillskotten på litet sikt att leda till att staten via Statsföretag får tillbaka dessa pengar. Vi behöver inte gräla alltför mycket om detta.

I vad sedan gäller Götaverken vill jag göra herr Pettersson i Västerås uppmärksam på att om vi inte lyckats engagera Salénredcrierna 1971 och få detta företags medverkan, hade vi med största sannolikhet då fått uppleva en praktfull konkurs, som kanske medfört väldigt besvärliga konsekvenser, inte bara för svensk varvsindustri utan för svensk industri över huvud taget. Vi hade möjligen sluppit att i dag diskutera dessa frågor, men de anställda inom Götaverkskoncernen hade sannerligen inte varit hjälpta av detta.

Herr Pettersson framhåller att vinster är i vardande inom Götaverkskoncernen. Men ännu har man inte plockat fram några vinster på den kanten. Fortfarande dras man med en rad beställningar, som tecknades under den förra ledningens epok och som förorsakat koncernen stora förluster. Nu har emellertid nybeställningar tecknats till betydligt angenämare priser. Vi skall väl hoppas att de dåliga tiderna är förbi och att även denna koncern skall komma på fötter. Men uppenbarligen kräver företaget stora investeringar för att kunna hänga med i konkurrensen. Det är villkoret för att de anställda skall känna någon form av anställningstrygghet.

Herr PETERSSON i Västerås (vpk):

Herr talman! Jag vill till herr Hugosson säga att han bär falskt vittnesbörd. Vårt parti gick inte emot dessa frågor, då de behandlades i riksdagen 1971. Jag har vår motion från 1971 framför mig. Vad sade vi? Jo, att det alltid har varit så i det kapitalistiska samhället att när de kapitalistiska företagen inte klarar sig får staten och skattebetalarna träda in på arenan och reda upp finanserna och trygga sysselsättningen. Vi avgav i det avseendet en principiell förklaring när det gällde kreditgarantierna, nämligen att man skulle koppla den frågan med de anställdas maktförhållanden i företaget.

Vi har nu på nytt aktualiserat detta problem. Vi har krävt en utredning om ett förstatligande av varvsindustrin. Vi anser att med den blandekonomi som nu praktiseras inom varvsindustrin har detta krav en dubbel innebörd. Det finns inte dels en privatägd och dels en statsägd sektor, utan här är det privata och det statliga ägandet sammanblandat. Det har även utvecklats en speciell rollfördelning i detta sammanhang. Staten har stått för riskerna och har fått rycka in när det gällt att trygga sysselsättningen. Det privata kapitalet har tillförsäkrats vinsterna, samtidigt som det har den helt avgörande makten inom företaget. Detta förhållande kan inte accepteras från löntagarsynpunkt.

Jag tror inte heller, herr Hugosson, att arbetarna på Götaverken i längden accepterar detta sakernas tillstånd. De som tar riskerna – staten, skattebetalarna och de anställda -- borde uppenbarligen ha ett avgörande maktinflytande. Vi har den uppfattningen att varvsindustrin från en rad utgångspunkter, ekonomiska och sysselsättningspolitiska, och inte minst från äganderättssynpunkt borde vara mogen för förstatligande, vilket skulle bereda större möjligheter för de anställda att få ett rejält och avgörande inflytande över sina arbetsvillkor och tillförsäkras en fortsatt sysselsättning.

Herr HUGOSSON (s):

Herr talman! Herr Pettersson i Västerås är i dag lika fångad i den dogmatiska kommunistiska idévärlden som hans partivänner var 1971, då de -- det står jag fast vid -- kritiserade den lösning som innebar att man kunde rädda Götaverken. Utifrån samma dogmatiska utgångspunkter kritiserar herr Pettersson nu att man gör det möjligt att stärka Götaverkens ekonomi och därmed lägga en säkrare och fastare grund för en stabil sysselsättning hos Götaverken. Kommunisterna står och stampar på precis samma fläck som de gjorde 1971, trots att vi har kunnat konstatera att Götaverken -- även om den ekonomiska utvecklingen under de senaste åren inte varit gynnsam -- kunnat lägga grunden till en fortsatt utbyggnad, modernisering och expansion, som kommer att visa sig under den närmaste tiden.

För oss socialdemokrater är dogmatiken inte det väsentliga, utan det viktiga för oss är att klara sysselsättningen för de många människorna och för varvsarbetarna i Göteborg.

Herr BENGTTSSON i Landskrona (s):

Herr talman! Eftersom herr Pettersson i Västerås tar upp frågan om ett ökat inflytande för de anställda i företagen, vill jag framhålla att det på den punkten inte råder några delade meningar. Jag känner rätt väl till Götaverkskoncernen, allra helst som ett av dess företag finns inom min egen hemkommun, nämligen Öresundsvarvet. Jag vet att detta företag bedriver en personalpolitik, som många anställda i andra företag i detta land avundas det. Företaget har slagit in på en linje, som i långa stycken är föredömlig. Personalpolitiken är naturligtvis inte färdigutvecklad utan håller på att söka sina former, men samarbetet bedrivs på ett sådant sätt att de anställda känner stor tillfredsställelse över utvecklingen under dessa år. Vi har alla anledning vänta oss goda resultat av det fortsatta samarbetet på detta område.

Herr PETTERSSON i Västerås (vpk):

Herr talman! I sitt första inlägg gick herr Hugosson till angrepp mot vårt parti och ville få kammaren att tro att vi var emot en lösning av dessa frågor 1971. Men i det senaste inlägget säger han mycket riktigt att vi 1971 kritiserade förhållandena. Det var just vad vi gjorde, herr Hugosson. Jag bara noterar detta sakläge.

Jag skall inte förlänga debatten men vill fråga herr Bengtsson i Landskrona vad han menar med att det inte råder "några delade meningar". Mellan vilka råder det inte några delade meningar?

Herr BENGTTSSON i Landskrona (s):

Herr talman! Herr Pettersson i Västerås vill att de anställda i företagen skall få ett ökat inflytande. Jag delar helt herr Petterssons uppfattning på denna punkt. Det råder alltså inte några delade meningar mellan oss. Jag redovisade också att utvecklingen på detta område är gynnsam inom Götaverkskoncernen.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herr Svensson i Malmö, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 2

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herr Svensson i Malmö, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 4

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 5

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 3 av herrar Regnéll och Siegbahn, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Herr förste vice talmannen tillkännagav att anslag utfärdats om sammanträdets fortsättande kl. 19.30.

§ 5 Studiesocialt stöd

Föredrogs socialförsäkringsutskottets betänkande nr 19 i anledning av propositionen 1974:14 angående studiesocialt stöd jämte motioner.

Sedan Kungl. Maj:t i propositionen 1974:1 (bilaga 10, punkterna II 2 och IV:5) beräknat medel för nedannämnda ändamål hade Kungl. Maj:t i

propositionen 1974:14 under återopande av statsrådsprotokoll över utbildningsärenden den 1 mars 1974 föreslagit riksdagen att

A. anta i propositionen framlagt förslag till lag om ändring i studiestödslagen (1973:349),

B. för budgetåret 1974/75 anvisa

1) under åttonde huvudtiteln till Studiebidrag m. m. ett förslagsanslag av 579 000 000 kronor,

2) under Statens utlåningsfonder till Studiemedelsfonden ett investeringsanslag av 447 000 000 kronor.

I detta betänkande behandlades endast förslaget till ändring av studiestödslagen. Förslagen i övrigt behandlade utskottet i betänkandet 1974:20.

Beträffande propositionens huvudsakliga innehåll anfördes följande:

"I propositionen läggs fram flera reformförslag på det studiesociala området.

Studiebidraget inom studiemedelssystemet föreslås fr. o. m. den 1 juli 1974 höjt från nuvarande högst ca 1 750 kronor till ca 2 000 kronor per läsår. Återbetalningsreglerna inom studiemedelssystemet föreslås bli förbättrade. Bl. a. skall den avsedda återbetalningstiden hållas, varigenom den årliga avgiften blir lägre än f. n. Den totala återbetalningsskyldigheten och det årliga återbetalningsbeloppet bör förändras med ett s. k. regleringstal, vilket är det för den enskilde gynnsammaste talet av konsumentprisutvecklingen eller ett särskilt fastställt garantital på 1 032 enheter. Detta innebär att dessa båda belopp inte kan höjas mer än 3,2 procent per år. Dessutom föreslås betydande förbättringar av trygghetsreglerna i återbetalningssystemet. Den gräns där avgift påförs föreslås höjd från 2,5 basbelopp till 3,5 basbelopp och den maximala avgiften skall fastställas till en lägre andel av avgiftsunderlaget än f. n., dvs. inkomst och förmögenhet. Reglerna om hänsynstagandena till makes inkomst föreslås också bli uppmjukade. Möjlighet till avskrivning av studiemedel föreslås vid sjukdom, handikapp e. d. Studielån från allmänna studielånefonden föreslås under vissa villkor kunna bli omförda till återbetalningspliktiga studiemedel.

Det behovsprövade tillägget inom studiehjälpssystemet föreslås höjt från högst 90 till högst 110 kronor i månaden fr. o. m. den 1 juli 1974.

Resetillägget föreslås fr. o. m. den 1 juli 1974 bli höjt så att 75, 95, 125 och 145 kronor i månaden utgår till elever som bor minst 6, 15, 25 resp. 35 km från studieorten.

För att administrationen av det studiesociala stödet skall kunna underlättas på sikt föreslås centrala studiestödsnämnden få i uppdrag att utreda frågan om ADB-register för studiemedelstagare. En förändring av förmögenhetsprövningsreglerna föreslås.

Slutligen föreslås en särskild sjukförsäkring för studerande med återbetalningspliktiga studiemedel träda i kraft den 1 januari 1975."

I detta sammanhang hade behandlats

dels de med anledning av propositionen 1974:14 väckta motionerna

1974:1686 av herrar Lindström (s) och Nilsson i Kristianstad (s) vari hemställda att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde att en övergångsbestämelse motsvarande den som gällde för läsåret 1973/74 angående taxerad inkomst vid bedömning av inkomstprövat tillägg skulle gälla även för läsåret 1974/75,

1974:1699 av herr Eriksson i Ulfsbyn (c) vari hemställda att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde att resetillägg enligt studiestödslagen skulle utgå med 165 kronor per månad om resan var minst 45 km,

1974:1751 av herr Helén m. fl. (fp) vari hemställda att riksdagen beslutade

1. att 25 procent av studiemedelsbeloppet skulle utgå som bidrag,
2. att tidigare studiemedelstagare som inte erhållit studiebidrag motsvarande 25 procent av studiemedelsbeloppet beviljades en avskrivning på studieskulden så att uppburet bidrag jämte avskrivet belopp utgjorde 25 procent av uppburna studiemedel,
3. att makeprövningen vid återbetalning av studiemedel utformades i enlighet med vad som anförts i motionen,
4. att fribeloppet för egen inkomst för heltidsstuderande höjdes till 55 procent av basbeloppet per termin,

1974:1752 av herr Petersson i Gäddvik (m) och fru Sundberg (m),

1974:1753 av fröken Rogestam m. fl. (c) vari hemställda att riksdagen beslutade

1. att fribeloppsgränsen höjdes till 55 procent av basbeloppet och att reduceringsfaktorn sattes till hälften av den del av inkomsten som översteg fribeloppet,
2. att det statliga bostadstillägget till barnfamiljer inte räknades som inkomst vid beslut om tilldelning av studiemedel,
3. att förmögenhet definierades som skattepliktig förmögenhet enligt förordningen om statlig förmögenhetsskatt,
4. att barntillägg skulle utgå till bägge föräldrarna om dessa inte sammanbodde,
5. att studiestödslagen 4 kap. 13 § erhöll sådan lydelse att studiemedel kunde utgå för studier utanför ordinarie läsår,
6. att studiemedelssystemets återbetalningsfria del värdesäkrades och bibehölls på en i förhållande till propositionens förslag oförändrad nivå,
7. att åldersgränsen för reducering av avgiftsunderlaget vid återbetalning av studiemedel höjdes till 18 år,
8. ge Kungl. Maj:t till kännna vad som i motionen anförts angående en övergripande utredning av studiefinansieringssystemet liksom beträffande sjukförsäkringens utformning,

1974:1754 av herr Sörenson m. fl. (s) vari hemställda att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde

1. en total översyn av studiemedelssystemet enligt de riktlinjer som angetts i motionen,

Tisdagen den
28 maj 1974

Studiesocialt stöd

2. sådana anordningar som kunde ge snabba förbättringar under en övergångsperiod på sätt som beskrivits i motionen,

1974:1755 av herr Werner i Tyresö m. fl. (vpk) vari hemställdes att riksdagen beslutade

1. att höja studiemedlen till 150 procent av gällande basbelopp,
2. att hos regeringen hemställa om förslag om en höjning av bidragsdelen av studiemedlen till 25 procent av dessa,
3. att bidragsdelen av studiemedlen skulle vara knutna till basbeloppet,
4. att hos regeringen hemställa om en plan för ytterligare höjning av bidragsdelens andel av studiemedlen,
5. att göra barn tillägget icke återbetalningspliktigt.
6. att bidragsdelen skulle utgå till samtliga studerande inom studiemedelssystemet oavsett studieform,

1974:1756 av herr Wijkman (m) och fru Sundberg (m) vari hemställdes att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde

1. att den återbetalningsfria delen av studiemedlen fastställdes till 25 procent av utgående totalbelopp,
2. att bidragsdelen indexreglerades,
3. att rätten till studiemedel gjordes oberoende av makes förmögenhet,
4. att studerande gavs rätt till 10 procent av studiemedelsbeloppet i form av återbetalningspliktiga studiemedel utan att prövning skedde mot makes inkomst,
5. att återbetalningspliktiga studiemedel fick avräknas som skuld från förmögenhet vid beviljande av studiemedel,
6. att avgiftsunderlaget för återbetalning av studiemedel fastställdes oberoende av makes förmögenhet,
7. att en spärregel infördes innebärande att, för två makar med återbetalningspliktiga studiemedel, summan av de delar av avgiftsunderlagen som beräknats med hänsyn till makarnas inkomster inte fick överstiga deras sammanlagda inkomster,

dels de vid riksdagens början väckta motionerna

1974:205 av herr Hermansson m. fl. (vpk) vari hemställdes att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde en utredning rörande införande av studielön, varvid särskilt borde beaktas studielönens betydelse för att bryta den sociala snedrekryteringen till högre utbildning,

1974:209 av herrar Westberg i Ljusdal (fp) och Rask (s) vari hemställdes att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde att reglerna för erhållande av studielån ändrades så att föräldrarnas inkomst och förmögenhet inte fick den reducerande effekt som f. n. gällde,

1974:210 av herr Wijkman (m) vari hemställdes att riksdagen skulle

1. besluta om en höjning av studiebidraget inom studiemedelssystemet

met till 25 procent av studiemedlen och samtidigt uttala sig för en värdesäkring av bidragsdelen,

2. hos Kungl. Maj:t begära skyndsamt förslag till nya återbetalningsregler för studiemedel innebärande att indexprincipen avskaffades och ersattes med ett annuitetslånesystem till en räntesats om 6 procent,

Nr 91

Tisdagen den
28 maj 1974

Studiesocialt stöd

1974:682 av herrar Molin (fp) och Nyquist (fp) vari hemställda att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde en förutsättningslös prövning av det studiesociala stödet på eftergymnasial nivå.

1974:683 av herrar Nilsson i Norrköping (s) och Leander (s) vari hemställda att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde att kommittén för studiestöd åt vuxna fick i uppdrag att pröva frågan om studiesociala förbättringar till de grupper vuxenstuderande som angavs i motionen,

1974:1294 av herr Eriksson i Ulfsbyn m. fl. (c, fp),

1974:1302 av fröken Hörlén m. fl. (fp) vari hemställda att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde att 1975 års riksdag förelades förslag om studiestöd för vuxenstuderande,

1974:1304 av herr Jonsson i Alingsås m. fl. (fp) vari hemställda att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde förslag om stöd till brevkolestuderande i enlighet med vad som anförts i motionen samt

1974:1309 av fru Söder m. fl. (c) vari hemställda bl. a. att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde förslag till sådan ändring av gällande bestämmelser att vid inkomstprövning för inkomstprövat tillägg inom studiehjälpsystemet till den fastställda beskattningsbara inkomsten endast skulle läggas 10 procent av den behållna förmögenhet som översteg 50 000 kronor.

Utskottet hemställde
att riksdagen skulle

1. beträffande studiemedlens ersättande med ett annuitetslån avslå motionen 1974:210 i motsvarande del,

2. beträffande studiemedlens storlek avslå motionerna 1974:1754 och 1974:1755, båda i motsvarande del,

3. beträffande rätten till studiemedel under icke kurstid avslå motionen 1974:1753 i motsvarande del,

4. beträffande beräkning av studiebidragsdelen av studiemedlen avslå motionerna 1974:210, 1974:1751, 1974:1755 och 1974:1756, samtliga i motsvarande del,

5. beträffande värdesäkring av studiebidragsdelen med anledning av motionen 1974:1753 i motsvarande del och med avslag på motionerna 1974:210, 1974:1751, 1974:1755 och 1974:1756, samtliga i motsvarande del, ge Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anför,

6. beträffande inkomstbegreppet i studiemedelssystemet avslå motionen 1974:1753 i motsvarande del,

7. beträffande behovsprövning mot egen inkomst vid heltidsstudier avslå motionerna 1974:1751 och 1974:1753, båda i motsvarande del,
8. beträffande behovsprövning mot egen inkomst vid deltidstudier avslå motionen 1974:1754 i motsvarande del,
9. beträffande behovsprövning mot makes inkomst avslå motionen 1974:1756 i motsvarande del,
10. beträffande behovsprövning mot makes förmögenhet avslå motionen 1974:1756 i motsvarande del,
11. beträffande förmögenhetsbegreppet vid studiemedelstildelningen avslå motionerna 1974:1753 och 1974:1756, båda i motsvarande del,
12. beträffande rätten till barntillägg avslå motionerna 1974:1753 och 1974:1754, båda i motsvarande del,
13. beträffande rätten till studiebidrag avslå motionen 1974:1755 i motsvarande del,
14. beträffande avgiftsunderlaget vid återbetalning av studiemedel avslå motionerna 1974:1751, 1974:1753, 1974:1754 och 1974:1756, samtliga i motsvarande del,
15. beträffande återbetalningsplikt för barntillägg avslå motionen 1974:1755 i motsvarande del,
16. beträffande översyn av det studiesociala systemet med anledning av följande motioner, nämligen
  - a. 1974:205,
  - b. 1974:682,
  - c. 1974:683,
  - d. 1974:1304,
  - e. 1974:1753, i vad denna innehöll yrkande om en övergripande utredning av studiefinansieringssidan och sjukförsäkringens utformning, och
  - f. 1974:1754, i vad denna innehöll yrkande om en total översyn av studiemedelssystemet, ge Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört,
17. beträffande studiestöd till vuxenstudierande avslå motionen 1974:1302,
18. beträffande beräkning av resetillägget inom studiehjälpen med bifall till motionen 1974:1699 ge Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört,
19. beträffande resetillägg till inackorderade elever avslå motionen 1974:1752,
20. beträffande det ekonomiska underlaget för inkomstprövat tillägg avslå motionen 1974:1309,
21. beträffande taxeringsunderlag för inkomstprövat tillägg med bifall till motionen 1974:1686 ge Kungl. Maj:t till känna vad utskottet anfört,
22. beträffande förutsättningarna för erhållande av återbetalningspliktiga studiemedel inom studiehjälpen avslå motionen 1974:209,
23. beträffande studierådgivning avslå motionen 1974:1754 i motsvarande del,
24. med anledning av propositionen 1974:14 anta det i propositionen framlagda förslaget till lag om ändring i studiestödslagen (1973:349) med den ändringen att 3 kap. 14 § och 4 kap. 29 § erhöll av utskottet föreslagen lydelse.

beträffande studiemedlens storlek

1. av herrar Hyltander (fp) och Hagberg i Borlänge (vpk) vilka ansett att utskottet under 2 bort hemställa,

att riksdagen med anledning av motionen 1974:1755 och med avslag på motionen 1974:1754, båda i motsvarande del, i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde förslag till innevarande års höstriksdag om sådan ändring av studiestödslagen att studiemedel kunde utgå med 75 procent av basbeloppet per termin,

beträffande beräkning av studiebidragsdelen av studiemedlen m. m.

2. av herrar Ringaby (m), Hyltander (fp), Fridolfsson (m) och Hagberg i Borlänge (vpk) vilka ansett att utskottet bort hemställa,

a. under 4

att riksdagen med anledning av motionerna 1974:210, 1974:1751, 1974:1755 och 1974:1756, samtliga i motsvarande del, i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde förslag till årets riksdag om en uppräknig av studiebidragsdelen av studiemedlen i enlighet med vad reservanterna anført,

b. under 5

att riksdagen med anledning av motionerna 1974:210, 1974:1751, 1974:1755 och 1974:1756 samt med avslag på motionen 1974:1753, samtliga i motsvarande del, i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde förslag till årets riksdag om sådan ändring av studiestödslagen, att studiebidragsdelen värdesäkrades på en nivå motsvarande 25 procent av studiemedlen,

beträffande inkomstbegreppet i studiemedelssystemet

3. av herrar Carlsson i Vikmanshyttan och Magnusson i Nennesholm samt fröken Pehrsson och fröken Rogestam (samtliga c) vilka ansett att utskottet under 6 bort hemställa,

att riksdagen med anledning av motionen 1974:1753 i motsvarande del i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde förslag till innevarande års riksdag om sådan ändring av studiestödslagen att statligt bostadstillägg inte skulle ingå i det inkomstunderlag som låg till grund för prövning av rätten till studiemedel,

beträffande behovsprövning mot egen inkomst samt makes inkomst och förmögenhet vid heltidsstudier

4. av herrar Ringaby (m), Hyltander (fp) och Fridolfsson (m) vilka ansett att utskottet bort hemställa,

a. under 7

att riksdagen med anledning av motionerna 1974:1751 och 1974:1753, båda i motsvarande del, i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde förslag till innevarande års riksdag om en höjning av fribeloppsgränsen vid behovsprövning mot egen inkomst vid heltidsstudier till 55 procent av basbeloppet per termin,

b. under 9

att riksdagen med bifall till motionen 1974:1756 i motsvarande del i

skrivelse till Kungl. Maj:t begärde förslag till innevarande års riksdag om sådan ändring av studiestödslagen att gift studerande skulle, utan reducering mot makes inkomst, äga rätt uppbära 10 procent av studiemedelsbeloppet i återbetalningspliktiga studiemedel,

c. under 10

att riksdagen med bifall till motionen 1974:1756 i motsvarande del i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde förslag till innevarande års riksdag om sådan ändring av studiestödslagen att behovsprövning vid studiemedels-tilldelning kunde ske utan hänsynstagande till makes förmögenhet,

beträffande förmögenhetsbegreppet vid studiemedelstilldelningen

5. av herrar Carlsson i Vikmanshyttan (c), Ringaby (m) och Magnusson i Nennesholm (c), fröken Pehrsson (c), herr Fridolfsson (m) samt fröken Rogestam (c) vilka ansett att utskottet under 11 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1974:1756 och med anledning av motionen 1974:1753, båda i motsvarande del, i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde förslag till innevarande års riksdag om sådan ändring av förmögenhetsbegreppet vid studiemedelstilldelning att återbetalningspliktiga studiemedel fick avräknas som skuld,

beträffande rätten till barnstillägg

6. av herrar Carlsson i Vikmanshyttan och Magnusson i Nennesholm samt fröken Pehrsson och fröken Rogestam (samtliga c) vilka ansett att utskottet under 12 bort hemställa,

att riksdagen med anledning av motionen 1974:1753 och med avslag på motionen 1974:1754, båda i motsvarande del, i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde förslag till innevarande års riksdag om sådan ändring av studiestödslagen att två föräldrar, som inte sammanbodde, båda kunde erhålla barnstillägg för ett och samma barn,

beträffande rätten till studiebidrag

7. av herrar Hylltander (fp) och Hagberg i Borlänge (vpk) vilka ansett att utskottet under 13 bort hemställa,

att riksdagen med anledning av motionen 1974:1755 i motsvarande del i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde förslag till innevarande års höstriksdag om sådan ändring av studiestödslagen att studiebidrag kunde utgå till samtliga studerande oavsett studieform,

beträffande avgiftsunderlaget vid återbetalning av studiemedel

8. av herrar Ringaby (m) och Fridolfsson (m) vilka ansett att utskottet under 14 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1974:1756 i motsvarande del samt med avslag på motionerna 1974:1751, 1974:1753 och 1974:1754, samtliga i motsvarande del, i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde förslag till innevarande års höstriksdag om sådan ändring av studiestödslagen att

a. för två makar med återbetalningspliktiga studiemedel summan av de delar av avgiftsunderlagen som beräknats med utgångspunkt i makarnas inkomster inte fick överstiga deras sammanlagda inkomster,

b. avgiftsunderlaget för återbetalning av studiemedel fastställdes oberoende av makes förmögenhet,

9. av herr Hyltander (fp) som ansett att utskottet under 14 bort hemställa,

att riksdagen med anledning av motionerna 1974:1751 och 1974:1756, båda i motsvarande del, samt med avslag på motionerna 1974:1753 och 1974:1754, båda i motsvarande del, i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde förslag till innevarande års höstriksdag om sådan ändring av studiestödslagen, att a. vid återbetalning av studiemedel endast 65 procent av den del av makes avgiftsunderlag som översteg hans/hennes studiemedelsavgift eller, om vederbörande saknade studiemedelsavgift, av det belopp som översteg avgiftsgränsen skulle inräknas i andra makens avgiftsunderlag, b. avgiftsunderlaget för återbetalning av studiemedel fastställdes oberoende av makes förmögenhet,

10. av herr Hagberg i Borlänge (vpk) som ansett att utskottet under 15 bort hemställa,

att riksdagen med anledning av motionen 1974:1755 i motsvarande del i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde förslag till innevarande års riksdag om sådan ändring av studiestödslagen att barntillägget blev icke återbetalningspliktigt,

beträffande studielön

11. av herr Hagberg i Borlänge (vpk) som ansett att utskottet under 16 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1974:205 samt med anledning av motionerna 1974:682, 1974:683, 1974:1304, 1974:1753 och 1974:1754, sistnämnda två motioner i vad de innehöll yrkanden om översyn av studiemedelsystemet m. m., i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde utredning rörande införande av studielön, varvid särskilt borde beaktas studielönens betydelse för att bryta den sociala snedrekryteringen till högre utbildning,

beträffande studiestöd till vuxenstuderande

12. av herr Hyltander (fp) som ansett att utskottet under 17 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1974:1302 i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde förslag till 1975 års riksdag om studiestöd till vuxenstuderande,

beträffande det ekonomiska underlaget för inkomstprövat tillägg

13. av herrar Carlsson i Vikmanshyttan och Magnusson i Nennesholm samt fröken Pehrsson och fröken Rogestam (samtliga c) vilka ansett att utskottet under 20 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1974:1309 i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde förslag till sådan ändring av studiestödslagen att vid bedömning av rätten till inkomstprövat tillägg endast 10 procent av egen, makes eller föräldrars förmögenhet över 50 000 kronor skulle räknas som taxerad inkomst,

beträffande förutsättningarna för erhållande av återbetalningspliktiga studiemedel inom studiehjälpen

14. av herr Hyllander (fp) som ansett att utskottet under 22 bort hemställa,

att riksdagen med anledning av motionen 1974:209 uttalade att rätten att erhålla återbetalningspliktiga studiemedel inom studiehjälpen inte i samma omfattning som f. n. skulle vara beroende av föräldrars inkomst- och förmögenhetsförhållanden.

Till betänkandet hade fogats ett särskilt yttrande beträffande behovsprövning mot egen inkomst vid heltidsstudier av herrar Carlsson i Vikmanshyttan och Magnusson i Nennesholm samt fröken Pehrsson och fröken Rogestam (samtliga c).

Fröken ROGESTAM (c):

Herr talman! Under 1960-talet beslutades och genomfördes ett antal stora reformer på utbildningsområdet. Avsikten var att ge de många ungdomarna, oavsett föräldrarnas ekonomiska situation och bostadsort, möjlighet till utbildning. Nu befinner vi oss i det läget att mellan 80 och 90 procent av ungdomarna genomgår en elvaårig utbildning i ett sammanhang eller med något eller några års avbrott. En stor andel går också vidare till eftergymnasiala utbildningar av olika slag. Dessutom har det under senare år öppnats möjligheter för vuxna utan den formella kompetensen att studera på högskolenivå liksom att läsa in gymnasiekurser. Centern har helt stött denna satsning på att göra utbildning tillgänglig för alla.

Men för att de utbildningsmöjligheter som samhället erbjuder skall kunna utnyttjas av alla, oavsett ekonomi och bostadsort, krävs ett fullgott studiesocialt stöd. Något sådant har vi inte i dag. 1964 års studiesociala system har inte blivit vad man hoppades. Det har breddat rekryteringen till högre studier i den meningen att det nu är betydligt fler som läser vid universitet och högskolor. Men det är enligt de senaste undersökningarna åtta av tio ungdomar från socialgrupp 1 som går vidare till högskoleutbildning, en av tio från socialgrupp 3. Fortfarande existerar alltså sociala, ekonomiska och geografiska hinder.

1964 års studiesociala system utformades med tanke på den eftergymnasiala organisation som fanns i mitten av 1960-talet och med sikte på ungdomsstuderande som direkt efter gymnasieskolan fortsatte sina studier. I dag är det en helt annan bredd på den grupp som bedriver studier finansierade med studiemedel. Allt fler utbildningsvägar har under årens lopp blivit studiemedelsberättigade. Senast var det alla studerande över 20 år som genom förra årets riksdagsbeslut inordnades i studiemedelssystemet. Detta innebär bl. a. att den framtida inkomstsituationen är en helt annan för de grupper som nu finansierar sina studier med studiemedel än den var för dem som gjorde det i mitten på 1960-talet.

Det är därför glädjande att ett enigt utskott står bakom kravet på en allsidig och förutsättningslös utredning av det studiesociala systemet. Utskottet vill inte i väntan på SVUX binda upp vilka frågor som skall gå till utredningen. Man nöjer sig med att ge några exempel och i övrigt hänvisa till motionerna. Nu kommer SVUX att justera sitt betänkande

om någon månad, och det gör att jag förutsätter att den nya utredningen kan påbörja sitt arbete under hösten. Låt mig, herr talman, bara peka på en mening i utskottsbetänkandet där det sägs att man särskilt bör undersöka om och i vad mån förenklingar i nuvarande system är möjliga att åstadkomma. En snabb bläddring i propositionen visar att 50 sidor utgörs av komplicerad lagtext och mycket svårbegripliga övergångsbestämmelser. Det finns ett starkt behov av förenklingar och schabloniseringar i systemet. Från centerhåll har i motionen 1753 pekats på ett antal frågeställningar som vi vill ha behandlade i utredningen. Jag skall inte ta upp tiden här med att räkna upp dem utan förutsätter att de kommer att ingå bland de uppgifter utredningen tar sig an.

I utskottets betänkande behandlas även ett förslag till sjukförsäkring, uppbyggd enligt de principer som beslutades av riksdagens majoritet föregående år. Det innebär att försäkringen endast gäller de studerande som har återbetalningspliktiga studiemedel. Dessa utgör i dag en minoritet bland de studerande. Enligt vår uppfattning finns det därför skäl att i samband med den nyssnämnda utredningen även utreda formerna för en sjukförsäkring som omfattar alla studerande vid de läroanstalter som omfattas av det nya studiefinansieringssystemet. Dessutom finns det, som vi har påpekat i motionen, flera oklara punkter i den nu föreslagna försäkringen som behöver ses över. Ett enigt utskott har också tillstyrkt detta.

I motionen 1753 har vi accepterat den föreslagna bidragsdelen på 2 000 kronor per år men krävt att den skall bli värdebeständig. Utskottets skrivning på den punkten tolkar jag som ett klart tillgodoseende av våra synpunkter. Visserligen ingår inte indexreglering i utskottets förslag, men i utskottets skrivning krävs regelbundna omprövningar och anpassning till förändringen i penningvärdet. Med den takt i vilken basbeloppet för närvarande ändras bör detta rimligen innebära årliga höjningar av bidragsdelen.

Förhållandet mellan bidragsdel och lånedel är också en av de frågor som vi förutsätter att den nya utredningen tar upp. Men i nuläget har vi ansett det väsentligare att satsa resurser på att förbättra återbetalningsvillkoren än att höja bidragsdelen. Redan de nu föreslagna ändringarna förbättrar situationen för dem som efter några år på arbetsmarknaden endast har begränsade ekonomiska resurser. Men det är nödvändigt att gå vidare på den vägen. Genom att laborera med avgiftsgränser, avdragsrätt för vård av barn m. m. kan man få fram ett system som ger inkomsttagare med relativt låg inkomst avgiftsbefrielse eller en mycket låg årsavgift, och därigenom kan vederbörande reellt erhålla ett större studiebidrag än vad en uppräknig av bidragsdelen skulle ha inneburit. Dessutom hade en höjning av bidragsdelen inte kommit de personer till godo som nu har slutat sina studier och påbörjat återbetalningen. Personligen är jag inte heller främmande för att årsavgiften avskrivs vid inkomster under avgiftsgränsen i stället för att som nu skjutas framför den återbetalnings-skyldige.

Jag skall också, herr talman, något motjvera de reservationer som centerpartisterna i utskottet avlämnat till det betänkande vi nu behandlar.

Studiestöd enligt studiestödslagen, doktorandstipendium, statskommunalt bostadstillägg och allmänt barnbidrag räknas inte som inkomst vid ansökan om studiemedel. Det gör däremot det statliga bostadstillägget. Detta är enligt vår uppfattning inkonsekvent och därtill obegripligt för den enskilde. Det rimliga borde vara att statskommunalt och statligt bostadstillägg behandlas på samma sätt och då enligt vår uppfattning inte betraktas som inkomst. Majoriteten i utskottet säger att det finns vissa skäl som talar för att man vid beräkning av inkomstunderlaget gör en skillnad mellan de båda formerna av bostadstillägg. Men utskottet anger inte något av dessa skäl.

Studiemedelsutredningen, vars förslag ligger till grund för propositionen, har utförligt studerat hur frågan om de återbetalningspliktiga studiemedlen behandlats i olika utredningar och i lagstiftningen. Slutsatsen är "att de återbetalningspliktiga studiemedlen i överensstämmelse med skatteförordningen bör betraktas som skuld, även inom studiemedelssystemet, och således få avräknas den studiemedelssökandes förmögenhet." Departementschefen säger i propositionen utan att ange några skäl att de återbetalningspliktiga studiemedlen inte skall få avräknas från den studerandes förmögenhet vid tilldelning av studiemedel. Inte heller motiveras på något sätt varför de återbetalningspliktiga studiemedlen skall behandlas olika vid tilldelning respektive återbetalning av studiemedel. I det senare fallet får de nämligen avräknas som skuld. Utskottets skrivning är här något undanlidande. Man säger nämligen att några berättigade invändningar i sak knappast kan riktas mot att man vid denna prövning bortser från skuld som utgörs av återbetalningspliktiga studiemedel. Jag skall här nöja mig med att ge ett mycket gott sådant skäl, nämligen önskvärdheten av att anpassa studiemedelssystemet till gällande förmögenhetsskattelagstiftning.

Förra året beslutade riksdagen om sådana ändringar i studiemedelsförordningen vid behovsprövning mot inkomst och förmögenhet att jämställdhet mellan gift och sammanboende med barn skulle åstadkommas.

Studiemedelsutredningen föreslår att denna jämställdhet mellan olika samlevnadsformer även bör gälla rätten till barn tillägg. Utredningen säger: "För att uppnå jämställdhet mellan olika samlevnadsformer i detta avseende måste de nuvarande bestämmelserna om att endast ett barn tillägg utgår för ett och samma barn till gifta föräldrar, som båda är berättigade till studiemedel, ändras. I tredje stycket stadgas därför att begränsningen endast skall inträda i de fall makarna sammanbor." Detta förslag, som alltså inte finns med i propositionen, har tagits upp i motionen 1753 för att rätta till en orättvisa som kanske i och för sig endast drabbar ett fåtal. Nuvarande regler medför nämligen att en studerande kvinna med barn, vars fader är förvärvsarbete, kan erhålla såväl barn tillägg som underhållsbidrag. Är barnets fader däremot studerande får hon bara ett barn tillägg. Det finns ingen statistik på hur stor denna grupp är som drabbas på detta sätt, men det är helt klart att de nuvarande bestämmelserna drabbar en grupp hårt, som redan befinner sig i en mycket pressad ekonomisk situation. Utskottet tar i sin skrivning inte upp detta förslag utan argumenterar som om motionsförslaget skulle

innebära en rätt för föräldrar som båda studerar att uppbära dubbla barnstillägg. Det framgår klart av motionen att det inte är det som avses. Dubbla barnstillägg bör således enligt vår uppfattning kunna utgå när bägge föräldrarna studerar och det är klart dokumenterat att de inte sammanbor.

I en motion av fru Söder m. fl. begär motionärerna förslag till sådan ändring av gällande bestämmelser att endast 10 procent av förmögenhet över 50 000 kronor skall ingå i det ekonomiska underlaget vid beräkningar av det inkomstprövade tillägget inom studiehjälpsystemet.

Många ungdomar vilkas föräldrar driver rörelse av något slag – handel, trädgård, familjejordbruk eller liknande, vilket kan ge liten beskattningsbar inkomst men som fordrar ett relativt stort driftskapital – går miste om det inkomstprövade tillägget genom att driftskapitalet räknas som förmögenhet och läggs till grund för prövningen. Detta driftskapital är oftast inte omedelbart realiserbart, och det är dessutom grunden för inkomstens förvärvande. Det finns alltså, inte minst mot bakgrund av den fortlöpande penningvärdesförsämringen, skäl som talar för en ändring av den här förmögenhetsgränsen.

Till sist herr talman! Vi noterar från centerns sida med tillfredsställelse det ytterligare resetillägg om 165 kronor per månad som utskottet nu föreslår för elever som bor 45 km från studieorten. En sådan utökning med ytterligare en reseklass krävde centern även förra året, och vi konstaterar att utskottet i år delar vår uppfattning.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationerna 3, 5, 6 och 13 samt i övrigt till utskottets förslag.

Under detta anförande övertog herr andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr WIJKMAN (m):

Herr talman! Det nuvarande studiemedelssystemet infördes, som vi just hört, för nästan exakt tio år sedan. Motiven var flera. Det mest bärande var att minska skuldbördan för studenterna. Jag brukar ofta citera vad dåvarande statsrådet Edenman anförde vid det tillfället. Han talade om behovet av ett nytt system, främst för att ungdomar från icke-traditionell studiemiljö skulle stimuleras till högre studier. De tidigare krediterna ansågs oförmånliga och som man menade avskräckande för ungdomar ur lägre socialgrupper.

Men redan vid systemets införande riktades kritik mot vissa delar av utformningen. Studentrepresentanterna anförde att konstruktionen att räkna upp skulden med inflationen var ett vägstycke. Samma reservation anfördes från dåvarande högerpartiet.

Systemet fungerar ganska bra vid låg inflationstakt men blir närmast omöjligt vid hög prisstegring. Vi hade måttlig inflation åren närmast efter beslutet, men därefter har, som vi vet, utvecklingen varit mycket kraftig.

Men det är inte bara, herr talman, indexmetodens negativa verkningar vid hög inflation som man bör kritisera. Systemet är därtill så krångligt, som fröken Rogestam anför, att få studenter har begripit sig på alla egendomligheter. De saldobesked – i form av ett rejält papperslakan –

som man får när man skall börja betala av lånen kan förbrylla den mest skolade matematiker. Inte mindre än ett tjugotal kolumner med olika siffror och beräkningar att hålla reda på. Att det leder till missförstånd och misstro är aldeles uppenbart.

Studiemedelssystemet har kapsejsat. Det finns ingen anledning att hålla inne med ett sådant uttalande. Årets proposition visar också att man inom socialdemokratien äntligen har insett detta. Visserligen är det i dag bara fråga om en halv reträtt, men man får vara glad åt det lilla som är.

Främsta beviset för att systemet har gått snett utgör förvisso andelen studenter som i dag utnyttjar systemet. För fyra till fem år sedan var det 80-85 procent av studenterna som ville ha dessa lån i någon form. I dag är det inte ens 50 procent. Ett sämre betyg tror jag knappast detta system kan få. Det leder till att majoriteten av studenterna i dag finansierar sina studier genom extrajobb, och detta medför i sin tur en lägre genomströmning, dvs. långsammare studietakt och också sämre studieresultat.

Vad är det då, herr talman, som har lett till detta läge mera konkret? Det avgörande är naturligtvis att skuldbördan ökat så starkt. Tusentals låntagare har fått uppleva att deras skulder ökat år från år trots att de gjort årliga avbetalningar. Mitt eget fall kanske i korthet kan illustrera detta. Jag har under tiden 1965-1967 sammanlagt fått ut 13 500 kronor i lån. Jag har under de sista fyra åren betalat nära 3 000 kronor i avbetalningar, och ändå har min skuld - vilken metod man än väljer att räkna - ökat kraftigt. Det är självklart att ett sådant system psykologiskt och pedagogiskt leder till misstro och förvirring.

Det finns i dag en spärregel i systemet som förra statsrådet Moberg alltid hänvisade till och som skall reducera verkningarna av en mycket kraftig inflation. Den regeln innebär att man i slutet av betalningsperioden - alltså när låntagaren börjar närma sig pensionsåldern - skall göra vissa justeringar av skulden. Bestämmelsen har godtagit en uppräknig av skulden varje år som varit obegränsad. I stället avskrivs på slutet enligt dagens regler det som överskrider en genomsnittlig inflation på 4,2 procent. Utfallet av systemet har alltså de facto varit detsamma som med vanliga låneräntor på nära 11 procent per år innan någon reduktion av skuldbördan vidtagits. Det är detta, herr talman, som gjort att jag och många med mig har menat att systemet knappast har varit att föredra före ett vanligt banklån.

När dessa argument förts fram har jag ständigt fått höra från socialdemokratiska förespråkare att enda anledningen till att jag vill ändra på återbetalningsreglerna varit att jag velat gynna vissa privilegierade grupper. I dag har man insett att det inte är fråga om detta utan att konstruktionen är orimlig. Nu föreslås också i propositionen betydande förbättringar. Det här insåg man i och för sig redan före det senaste valet; jag tror att det var någon vecka före valdagen som dåvarande statsrådet Moberg enligt ett pressreferat sade, att till nästa vårriksdag skulle man äntligen få en ändring av de här bestämmelserna.

Spärregeln i systemet görs nu om, och praktiskt taget ingen student kommer i framtiden att betala mera än vad som motsvarar ca 8 procent

vid ett vanligt, reguljärt lån. I praktiken, herr talman, har man avskaffat indexlånen och infört en fast ränta för de studerande, och det är detta som hela tiden har eftersträfvats av flertalet kritiker. Jag kan inte säga annat än att det är ett bra system som man inför, och det får ses som en betydande framgång inte minst för oss moderater, som år efter år har krävt sådana förändringar. Att man sedan inte formellt erkänner att indexlånen har lett till ett fiasko och avskaffar dem får vi väl överse med. Huvudsaken är att man hyfsar till systemet så att den reella verkan blir en minskad skuldbörda.

Men, herr talman, systemet har knappast blivit mindre krångligt, och det är därför glädjande att utskottet, som fröken Rogestam sade, nu kräver en snar översyn av hela systemet för att på lång sikt söka få fram ett system som inte bara är rättvist och lättbegripligt.

Det är inte bara återbetalningsreglerna som inverkar på skuldbördan. Skuldbördan har därtill ökat successivt därför att den återbetalningsfria delen år från år urholkats i värde. Vid reformens genomförande hade man 25 procent av studiemedlen i bidrag. I dag är bidragsdelen dryga 14 procent. Den där skillnaden på 11 procent – eller i realiteten ungefär 1 100 kronor per år – är detsamma som att skuldsättningen årligen ökar med 1 100 kronor. Den student som i dag läser på lån tvingas alltså skuldsätta sig med över 1 000 kronor mera än vad studenterna i slutet av 1960-talet gjorde. Finns det någon rimlig logik eller konsekvens i detta? Och är det underligt att stora ungdomsgrupper betraktar studiemedelssystemet med tveksamhet, när det har fått en sådan effekt?

År efter år har vi från moderata samlingspartiets sida verkat för att bidragsdelen skulle höjas och dessutom värdesäkras. År efter år har våra yrkanden avslagits med allehanda motiveringar. Tidigare var argumentet ofta detsamma som när vi yrkade på ändring av återbetalningsreglerna, nämligen att vi talade för några små höginkomstgrupper. Det är med viss tillfredsställelse som jag kan notera att argumenten i årets utskottsbetänkande är mindre demagogiska.

Men, herr talman, det blir i sak inte bättre för att man väljer en annan argumentering. Problemet kvarstår i stort sett oförändrat. Visserligen föreslås en viss uppjustering av bidraget med knappa 250 kronor, men det räcker inte för att mer än marginellt göra något åt den urholkning av bidragsdelens värde som skett alltsedan starten. Vi skulle behöva en uppräknings som vore mer än fyra gånger så stor för att återställa värdet. Slutsatsen av utskottets förslag kan inte rimligen bli någon annan än att skuldbördan fortfarande kommer att upplevas som besvärande för dagens och morgondagens studenttårgångar. Också fortsättningsvis kommer de här grupperna att diskrimineras jämfört med vad som gällde under 1960-talet.

Nu skriver utskottet – och det var fröken Rogestam så stolt över – att det är angeläget att bidragsdelen mera regelbundet omprövas och anpassas till förändringar i penningvärdet. Ja, det får man verkligen hoppas. Det har tagit tio år att göra den blygsamma uppräknings som man i dag kommer med, och det får förutsättas att det inte skall ta lika lång tid till nästa tillfälle. Med dagens inflationstakt kommer nämligen bidraget i så fall att närma sig nollstrecket, och det kan väl ingen vara

med om.

Man kan naturligtvis anföra statsfinansiella skäl när man avvisar förslaget om en bidragshöjning. Det har man gjort nu under de gångna tio åren, och det tycker jag att akademikergrupperna och alla dagens studerande skall observera – det betyder nämligen att just de hela tiden sätts på undantag. På det studiesociala fältet i övrigt har man justerat upp bidrag efter bidrag betydligt mera regelbundet, även om man inte heller där har gått in för en direkt värdesäkring. Dessutom är det angeläget att lätta skuldbördan för dessa grupper, som sannerligen inte har det lätt på arbetsmarknaden i dag och knappast heller får det i framtiden.

Det är ju inte i dag, herr talman, som de här pengarna skall betalas. Totalsumman är oförändrad, vare sig man stöder utskottet eller reservationen 2 – det är först i framtiden, dvs. då lånen skall betalas, som staten kommer att märka en lägre återbetalning per år än vad som skulle bli fallet om en uppräknig av bidragsdelen inte företogs.

Nu skall i debatten om ekonomin dessutom noteras att staten i själva verket fått betydligt lägre kostnader för hela studiemedelssystemet under en följd av år än vad man räknat med. Det faktum att endast 47 procent av studenterna i dag utnyttjar systemet visar på detta. Därtill kan man lägga att de frivilliga återbetalningarna ökat kraftigt under de senaste åren. Det gör naturligtvis att studiemedelsfonden är väsentligt större i dag än vad man förutsett.

Jag vill till sist, herr talman, uttrycka min förvåning över att centerns representanter inte velat följa med på förslaget att höja bidraget och också värdesäkra det. T. o. m. värdesäkringen har man alltså släppt för den mycket luddiga formuleringen i utskottsbetänkandet. Vad har man för säkerhet för att man får den gradvisa, regelbundna uppjusteringen?

För att verkligen komma någon vart när det gäller att reducera studenternas skuldbörda – och därmed negativismen hos stora grupper mot systemet – måste man ta vissa kostnader och därmed också vissa beslut. Vi har i dag kommit en bit på väg, det skall erkännas. Socialdemokraterna är med på att vi reellt avskaffar de oförmånliga indexlånen. Därmed har också en del av skuldbördan lyfts bort.

Det som återstår är en höjning av bidraget. Varken centern eller socialdemokraterna vill i det avseendet ta konsekvensen fullt ut, utan man hamnar i en halvmesyr, som knappast av låntagarna och studenterna kan uppfattas som någonting annat. Men, herr talman, vi har kommit en bit på väg mot ett rimligt och riktigt studiesocialt system, och jag tror att de återstående skönhetsfläckarna – främst i fråga om bidragsdelens storlek och värdesäkring – kommer att avhjälpas i en snar framtid.

Den tidigare kompakta oviljan hos regeringspartiet att över huvud taget erkänna bristerna i studiemedelssystemet är borta. Man skriver i dag i själva verket under något av en dödsdom för indexlånen, och detta trots att man bara för något år sedan hårt försvarade och stödde systemet. Jag tror att utvecklingen kommer att gå i samma riktning när det gäller bidragsdelen. I den förhoppningen ber jag att få yrka bifall till reservationen 2 i utskottsbetänkandet. Övriga reservationer som företetts av moderater kommer fru Sundberg senare att argumentera för.

Herr HYL TANDER (fp):

Herr talman! När riksdagen 1964 fattade beslut om studiemedelssystemet knöts stora förhoppningar till detta.

Det skulle bidra till att skapa en jämnare social rekrytering till högre utbildning.

Det skulle vidare tillförsäkra de studerande ekonomisk trygghet under studietiden och göra det möjligt för dem att upprätthålla en rimlig ekonomisk standard.

Det skulle ge ekonomisk trygghet även efter studietiden. Reglerna för återbetalningen utformades så att den inte skulle verka alltför betungande på den enskildes ekonomi.

Det skulle vara lättöverskådligt och lättadministrerat.

På snart sagt samtliga dessa punkter har förhoppningarna kommit på skam. Under de senaste åren har det blivit alltmer uppenbart att studiemedelssystemet har påtagliga brister och inte uppfyller de krav som bör ställas på ett effektivt studiestöd:

Det erbjuder av allt att döma inte tillräckligt stora trygghetsgarantier för att de studerande skall våga ädra sig stora studieskulder i en osäker arbetsmarknadssituation, vilket återspeglas i att utnyttjandet av studiemedel minskat kraftigt under senare år genom att allt fler studerande valt att finansiera sina studier på annat sätt än genom studiemedel.

Det utgående studiemedelsbeloppet upplevs många gånger som otillräckligt för att kunna klara försörjningen och upprätthålla en rimlig standard. Ett stort antal studerande förvärsarbetar därför vid sidan av studierna.

Av undersökningar som genomförts av 1968 års utbildningsutredning framgår att den sociala snedrekryteringen till universitet och högskolor fortfarande är mycket markant och att studiemedelssystemet förmodligen inte haft någon större rekryteringsutjämnande effekt.

Med bästa vilja i världen kan man inte heller påstå att studiemedelssystemet är lättöverskådligt. Dess innersta sanning torde tvärtom vara förborgad för alla utom ett fåtal invigda. Det förefaller för de flesta vara en ogenomtränglig snårskog.

De här bristerna har vi nu under ett par års tid pekat på från folkpartiets sida. Enligt vår mening är de av så djuggående natur att en förutsättningslös översyn av det studiesociala stödet på eftergymnasial nivå framstår som helt nödvändig. En sådan översyn är så mycket mera naturlig som kommittén för studiestöd åt vuxna (SVUX) aviserat ett förslag till hösten, vilket självfallet måste få konsekvenser för nuvarande studiestödsformer. Det är därför glädjande att ett enigt utskott kunnat samla sig kring att kräva en allsidig och förutsättningslös utredning om det studiesociala stödet på eftergymnasial nivå och även vad beträffar sjukförsäkringsfrågan för studerande.

Men låt mig utfärda en varning. Att man nu tillsätter en ny utredning på det studiesociala området får inte tas till intäkt för att skjuta upp en rad angelägna förbättringar. Bristerna i studiemedelssystemet är väl kända och väl kartlagda, och mina två företrädare i talarstolen har varit inne på den saken. Inte mindre än fem utredningar har behandlat olika aspekter av det studiesociala stödet sedan 1965 och lagt fram en lång rad förslag.

En hel del av dessa måste kunna genomföras tämligen omedelbart -- och jag återkommer strax till några av de mest angelägna. Att än en gång avstå från att förbättra studiemedelssystemet med hänvisning till kommande utredning vore att svika de förhoppningar som ett redan långvarigt utredningsarbete har lett till. Folkpartiets uppfattning är därför: Korrigera de mest påtagliga bristerna i studiemedelssystemet och låt utredningsarbetet framför allt avse grundläggande principfrågor. Man måste söka finna en bred lösning och åstadkomma en smidig tillämpning.

De mest angelägna förbättringarna av studiemedelssystemet gäller bidragsdelen, totalbeloppets storlek, återbetalningsreglerna och reglerna för inkomstprövningen.

Vid studiemedelssystemets införande utgjorde bidragsdelen 25 procent och den återbetalningspliktiga delen 75 procent av totalbeloppet. Eftersom endast återbetalningsdelen är indexreglerad har emellertid relationerna mellan lån och bidrag förändrats avsevärt under årens lopp. Enligt utskottets förslag kommer bidragsdelen att utgöra endast 16–17 procent av studiemedelsbeloppet, medan lånedelen således ökar till hela 83–84 procent. Med rätta har de studerande betraktat det som ett sviket löfte när statsmakterna tillåtit en sådan urholkning av bidragsdelen.

En konsekvens har blivit att skuldsättningen för de studerande ökat i och med studiemedelsreformen. Herr Wijkman har tidigare här åskådningensmässigt med eget exempel gett en bild av detta. Skuldsättningen kommer dessutom att bli större för dem som påbörjar eftergymnasiala studier 1974 än för dem som började med sådana studier 1965. Studiemedelssystemet är således inte bara ogynnsammare i skuldsättningshänseende än tidigare stödformer -- det blir också alltmer ogynnsamt.

Enligt folkpartiets mening är det angeläget att återställa den ursprungliga relationen mellan lån och bidrag i studiemedelssystemet. Bidragsdelen bör nu höjas så att den utgör 25 procent av totalbeloppet och samtidigt indexregleras för att undvika en ny urholkning.

I samband därmed bör de studerande som inte erhållit ett studiebidrag motsvarande 25 procent av studiemedelsbeloppet -- under förutsättning att de varit berättigade till fullt studiestöd -- kompenseras genom en avskrivning på studieskulden, så att uppburet bidrag tillsammans med avskrivet belopp utgör 25 procent av uppburna medel.

En uppjustering av det totala studiemedelsbeloppet föreslogs av 1968 års studiemedelsutredning redan 1971. Tanken avisades dock i föl av utbildningsministern under protester bl. a. från oss i folkpartiet.

Skälen för en höjning av totalbeloppet är lika starka i år som i föl. Trots indexregleringen har det uppenbarligen skett en realvärdeförsämring av studiemedlen sedan 1965 genom pris- och hyresstegringar. Redan det är ett skäl för att höja totalbeloppet. Men det är också rimligt att man genom återkommande justeringar av totalbeloppet gör de studerande delaktiga av den allmänna standardstegringen. Den uppfattningen gav redan den studiesociala utredningen under nuvarande statsministerns ledning uttryck för.

Till de frågor som bör prövas av en eventuell utredning hör om nuvarande system med återbetalning i fast penningvärde skall bibehållas

eller om ett mer renodlat lån-ränte-system skall införas. Avsevärda förbättringar av återbetalningsreglerna kan emellertid -- som folkpartiet föreslagit i motion till 1972 och 1973 års riksdagar -- åstadkommas redan inom ramen för nuvarande system, bl. a. genom höjning av avgiftsgränsen och ändring av reglerna för beräkning av den s. k. jämförelseräntan. Vi noterar med tillfredsställelse att dessa två förslag, som tidigare avvisats av riksdagsmajoriteten, nu återfinns i den proposition som vi nu diskuterar.

I vad gäller den föreslagna konstruktionen av makeprövning vid återbetalning av studiemedel är emellertid propositionen mycket otillfredsställande. Den medför att gifta, sammanboende ogifta med gemensamma barn och personer som har varit gifta och sammanbor har väsentligt sämre trygghetsregler än övriga. Den kategori som drabbas speciellt hårt är familjer där båda makarna har låga inkomster. Makeprövningen vid återbetalning bör därför utformas så, att de ekonomiskt svaga skall erhålla samma trygghet oavsett civilstånd, att ingen makeprövning skall förekomma för låginkomsttagare, samt att ingen inkomst och del av inkomst skall kunna utgöra någon del av avgiftsunderlag för mer än en studiemedelsavgift.

För närvarande reduceras studiemedelsbeloppet för heltidsstuderande med två tredjedelar av den del av inkomsten som för terminen överstiger 40 procent av basbeloppet. För deltidstuderande gäller reduceringen den del av inkomsten som överstiger 125 procent av basbeloppet. Skälet till denna fribeloppsgräns är framför allt att den studerande skall kunna bereda sig försörjning under ferierna genom förvärvsarbete, utan att detta verkar reducerande på studiemedelsbeloppet.

Som 1968 års studiemedelsutredning framhållit framstår en justering av fribeloppsgränsen som motiverad av flera skäl. Det gäller inte minst hänsynen till de äldre elever som överförts från studiehjälpsystemet till studiemedelssystemet. En stor del av denna grupp är personer som redan har varit eller är ute i förvärvsarbetet och dessutom har större ekonomiska åtaganden än vanliga ungdomsstuderande. Relativt höga förvärvsinkomster under ferietid, eller t. o. m. vid sidan av studierna, är inte ovanliga för dessa studerande. Det är nödvändigt för dem att klara försörjningen. Dessutom gällde för dessa elever tidigare -- vid inkomstprövning av rätt till studielån för denna grupp -- att hänsyn togs till inkomst som den studerande hade enbart under studietiden. Inkomster av t. ex. feriearbete verkade således inte reducerande på studielånet.

Låt mig ytterligare knyta an till situationen för de vuxenstuderande. De senaste årens insatser på vuxenutbildningens område har i första hand gällt själva utbildningsutbudet. Däremot har mycket små förbättringar skett i vad gäller det studiesociala stödet till vuxenstuderande. Samtidigt är det mycket påtagligt att de flesta hinder som möter de vuxenstuderande just har sin grund i sociala och ekonomiska problem av olika slag.

Det kanske största hindret för en kraftig expansion av vuxenutbildningen är att det fortfarande inte finns något studiestöd som är direkt anpassat efter de vuxenstuderandes förutsättningar. Den som förvärvsarbetar under några år, kanske bildat familj etc., har i allmänhet hunnit skaffa sig en rad fasta utgifter som finns oavsett om man förvärvsarbetar eller ägnar sig åt studier.

Frågan om hur det ekonomiska studiestödet skall utformas har sedan sommaren 1968 utretts inom ramen för kommittén för studiestöd åt vuxna (SVUX). Under de sex år som förflutit har kommittén producerat en ambitiös och intressant debattpromemoria, som pekar på en rad möjligheter att lösa studiefinansieringen för vuxna, men kommittén har ännu inte framlagt några förslag. Enligt vår mening är detta att beklaga. De förbättringar som gjorts i vad gäller utbildningsutbudet vinner full effekt först när det finns ett ekonomiskt studiestöd som är anpassat efter de vuxenstuderandes behov och förutsättningar. Det är därför enligt vår mening nu nödvändigt att den studiefinansiella delen av SVUX:s arbete avslutas så fort som möjligt och att förslag föreläggs riksdagen. I avvaktan på detta tycker jag det är angeläget att undanröja den uppscendeväckande orättvisan mellan dem som på deltid studerar vid universitet och högskolor respektive deltar i kommunal vuxenutbildning. I det förra fallet kan det studiesociala stödet utgå både i form av bidrag och återbetalningspliktiga medel men i det senare fallet enbart i form av återbetalningspliktiga medel. I all sin enkelhet framstår den avvägningen som en symbol för den hittillsvarande njuggheten i studiesocialt avseende mot de vuxenstuderande.

Herr talman! Med detta vill jag yrka bifall till alla reservationer i socialförsäkringsutskottets betänkande nr 19 där mitt namn förekommer och i övrigt till utskottets hemställan.

Fru LANTZ (vpk):

Herr talman! Studerandeantalet inom olika skolformer har under de senaste åren ökat kraftigt. Den tekniska utvecklingen ställer allt större krav på kunnande och specialisering inom såväl industri som administration. Utan att ha utbildning utöver grundskolan är det svårt att få varaktiga och kvalificerade arbeten.

I propositionen 14 föreslås en del förbättringar på studiestödets område. Detta är positivt men inte tillräckligt. Framför allt undanröjs inte det uppenbara missförhållandet att den enskilde tvingas skuldsätta sig för att finansiera sina studier. I studiemedelssystemet finns fortfarande den tanken inbakad att utbildning skall ses som ett privilegium. De studerande tvingas leva på lån. De stora studieskulder och svårigheterna att klara uppehållet under studietiden drabbar framför allt de studerande från arbetarklassen. De måste antingen leva i mycket knappa ekonomiska omständigheter eller förvärvsarbete vid sidan av studierna. Detta påverkar valet av studieväg och kan dessutom leda till studiemisslyckanden. Det befäster och förstärker också den sociala klasskiktningen till utbildningar som är långa, sammanhållna och mera kvalificerande.

Studiemedelssystemet har vidare fått karaktären av ett utspärnings-system. Studerande som inte klarar den ökade takten och stressen i utbildningssystemet tvingas avbryta sina studier av ekonomiska skäl. Resultatet blir ofta en halvfärdig utbildning och höga studieskulder. En ökad satsning på studie- och yrkesorientering samt en ökad kurativ verksamhet är nödvändig men löser inte de grundläggande problemen. Klarar jag av mina studieskulder? Den frågan är central i den verklighet som i dag möter studerandegenerationen. Arbetslöshet, dåligt betalda

arbeten och ekonomisk otrygghet är i dag en bister realitet även för de studerande. Ovanpå detta ligger studieskulden. Det är inte ovanligt med studieskulder på 50 000 kronor och mer. Och dessa skulder måste betalas oberoende av om man hamnar som lagerarbetare eller som kirurg. Studietiden medför ekonomiska uppostringar, speciellt kännbara för ungdomar från arbetarhem och för vuxenstuderande. Studiemedelssystemet tillgodoser i sin nuvarande utformning inte rimliga rättvisekrav. De senast kända undersökningarna visar att bara en av tio ungdomar från socialgrupp 3 går till högskoleutbildning mot åtta av tio från socialgrupp 1. Trots att utbildningssektorn på senare år expanderat starkt förefaller utbildning utöver grundskola och gymnasium i realiteten inte vara tillgänglig för ekonomiskt och i studiehänseende eftersatta grupper. Givetvis har den sociala snedvridningen också andra orsaker, t. ex. brist på studietradition och studievana i föräldrahemmet. Dessutom uppvisar arbetarhemmen en helt annan yrkestradition. Men ingen kan förneka att de studiesociala frågorna spelar en mycket viktig roll.

Den studiesociala politiken måste läggas om. För att den sociala snedrekryteringen skall kunna brytas måste en helt ny grundsyn prägla de studiesociala frågorna. Att studera skall inte innebära att man hamnar i en sämre position än den som arbetar. Jämställdheten kan främjas genom att studielön införs för alla studerande. Studielönen bör vara anpassad till den allmänna lönenivån och vara lika för alla studerande. Kravet på studielön har vänsterpartiet kommunisterna rest i många år och nu senast vid årets riksdag i motionen 205, där vi kräver en utredning om införande av studielön.

Införande av studielön får stor betydelse inte bara för traditionellt högskolestuderande utan än mer för de vuxenstuderande i ett system med återkommande utbildning. Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till reservationen 11 i socialförsäkringsutskottets betänkande nr 19.

Studiemedlen utgår för närvarande med maximalt 140 procent av basbeloppet för ett läsår om nio månader. Detta maximibelopp för studiemedel har utgjort samma andel av basbeloppet alltsedan den studiesociala reformen 1964. De studerande har, trots indexregleringen, fått vidkännas standardförsämringar framför allt under senare år. Matpriserna och bostadskostnaderna har ökat i betydligt snabbare takt än studiemedlen. Detta är enligt vår mening otillfredsställande, och i motionen 1755 från vänsterpartiet kommunisterna framförs kravet på en höjning av studiemedlen till 75 procent av basbeloppet per termin eller 150 procent per år. En sådan höjning skulle bättre tillförsäkra de studerande en rimlig levnadsstandard.

Utskottet avstyrker bifall till vår motion i denna del med hänvisning till att bidragsdelen i föreliggande proposition föreslås öka från 1 755 kronor till 2 000 per år. Jag kommer senare att kommentera denna ökning. Dessutom anför utskottet att väsentliga förbättringar föreslås, i vad gäller återbetalningsreglerna i studiemedelssystemet. Utskottet pekar också på att förslaget i motionen 1755 medför utgiftsökningar för staten. Det senare torde vara obestridligt. Men i detta fall är det fråga om prioritering av samhällets resurser, och vänsterpartiet kommunisterna menar att rejäla resurser skall sättas in på det studiesociala området för

att avhjälpa de brister jag tidigare anført.

De två övriga argumenten för avslag förefaller inte vara tungt vägande, och det torde vara överflödigt att kommentera dem. Med det nu anförda yrkar jag bifall till reservationen I.

Studiemedlen består av studiebidrag och återbetalningspliktiga studiemedel. I propositionen föreslås att studiebidraget för ett läsår om nio månader höjs från 1 755 kronor till 2 000 kronor. Ursprungligen utgjorde studiemedlens bidragsdel 25 procent av totalbeloppet. Bidragsdelen har inte varit indexreglerad. Detta har medfört att bidragsdelen ständigt har minskat och nu är nere i knappt 16 procent. Lånedelen är alltså uppe i 84 procent mot 75 procent när systemet infördes. När bidragsdelen uppjusteras från 1 755 kronor till 2 000 kronor motsvarar den 18 procent av totalbeloppet, dvs. en höjning med 2 procent. Eftersom bidraget inte föreslås bli värdesäkrat kommer det – med den snabba penningvärdeförsämring vi nu har – att efter ungefär ett år åter vara nere i 16 procent. Den bidragshöjning som nu föreslås kan ses som en tillfällig uppbromsning i den fortgående urholkningen av studiebidragets värde. Lånedelen av studiemedlen kommer att fortsätta att växa – och därmed skuldsättningen.

Många motioner för fram kraven på en 25-procentig bidragsdel och på värdesäkring av bidragsdelen, däribland vpk-motionen 1755.

Många organisationer och myndigheter kräver detsamma, t. ex. SÖ, VRO, SECO, teknologerna och sjuksköterskornas elevorganisationer. SFS skriver i sitt remissvar på utbildningsdepartementets promemoria Återbetalning av studiemedel följande: "Vi anser det välmotiverat att bidragsdelen återställs till sin ursprungliga andel 25 % av de maximala studiemedlen." Vidare anför: "Ett absolut minimikrav är att bidragsdelen indexregleras på samma sätt som övriga komponenter i studiemedelsystemet. SFS vill i detta sammanhang påminna om de konsekvenser för den sociala snedrekryteringen till högre utbildning som den alltmer ökande skuldbördan kan förväntas leda till. Det har under många år från statsmakternas sida framförts önskemål om en bredare social rekrytering till högre utbildning. Denna målsättning delas helt av SFS. Som emellertid 1968 års studiemedelsutredning påtalat har den ökande skuldbördan, som till viss del beror på den gradvis avtrappade bidragsdelen, på ett allvarligt sätt motverkat denna målsättning. Ungdomar från lägre socialgrupper och studieovana hem har visat sig ha större betänkligheter mot den större skuldbördan som en högre utbildning medför. Inte minst mot denna bakgrund förefaller det SFS vara synnerligen angeläget och rimligt att kräva en indexreglering samt ett återställande av den ursprungliga bidragsandelen."

Vänsterpartiet kommunisterna delar SFS:s åsikter och anser att bidragsdelen bör höjas till i första hand 25 procent av studiemedelsbeloppet samt indexregleras. Studielön kan införas via successiva höjningar av bidragsdelen.

De argument som utskottet åberopar för avslag på motionen 1755 är nästan desamma som för avslaget när det gällde maximibeloppet, nämligen dels att fastställande av bidragets storlek är en statsfinansiell fråga, dels att de nu förslagna återbetalningsreglerna medför betydande

materiella förbättringar, dels att den av riksdagen antagna prioriteringen av vuxenutbildningen ekonomiskt skulle förhindra en uppräknig av bidragsdelen.

Utskottet medger att bidragsdelens andel av studiemedlen successivt minskat och att detta har medfört en i motsvarande mån ökad återbetalningsskyldighet för de studerande. En uppräknig till en 25-procentig bidragsdel beräknas kosta 100 miljoner kronor. Jag tror att det är väl använda pengar, och jag anser inte att satsningen på vuxenutbildningen skulle stå i motsättning till studiesociala åtgärder.

När det gäller motiv för avslagsyrkandet i fråga om värdesäkringen av bidragsdelen erinrar utskottet om att riksdagen vid flera tillfällen gett uttryck åt den uppfattningen, att höjningen av studiebidraget inom studiemedelssystemet bör vara beroende av särskilda riksdagsbeslut. Utskottet anser att riksdagen bör vidhålla denna uppfattning men vill samtidigt understryka angelägenheten av att regelbundna omprövningar görs och att bidragen anpassas till de förändringar som sker i penningvärdet. Detta låter bestickande. Vore det då inte klokare att på en gång värdebeständiga åtminstone den 25-procentiga bidragsdelen? I annat fall torde en uppjustering vara att vänta redan vid nästa års riksdag.

Härmed, herr talman, yrkar jag bifall till reservationen 2.

Barntillägget utgör 25 procent av basbeloppet och utgår i form av återbetalningspliktiga studiemedel. Enligt den principiella synen, att samhället skall svara för merparten av barnkostnaderna, bör barntillägget utgå i form av icke återbetalningspliktiga studiemedel. Det är orimligt att studerande med barn skall åsamkas en högre studieskuld än studerande utan barn. Barntillägget bör höjas så, att det motsvarar de reella kostnaderna för barnens tillsyn och uppehälle.

Utskottet säger att om kravet på icke återbetalningspliktiga barntillägg skulle tillgodoses, skulle de studerande gynnas i förhållande till andra grupper i samhället på ett sätt som inte är motiverat. Denna uppfattning måste vara felaktig, så länge studiemedel utgår med så låga belopp som för närvarande. Förhållandet hade givetvis varit ett annat, ifall studielön hade utgått. Vid utbetalande av studielön behöver hänsyn inte tas till antalet barn som de studerande har, lika litet som andra löner utbetalas efter antalet barn i familjen.

Jag ber, herr talman, att med detta få yrka bifall till reservationen 10.

När det slutligen gäller de vuxenstuderandes situation vill jag påtala en orättvisa. Vuxenstuderande som läser på deltid inom den kommunala vuxenutbildningen erhåller bara den återbetalningspliktiga delen av studiemedlen till skillnad från deltidsstuderande vid universitet och högskolor, till vilka även bidragsdelen utgår.

Detta är en orimlig skillnad enligt vårt förmenande. Centrala studiehjälpsnämnden är av samma uppfattning och har i en skrivelse 1972 föreslagit att också de deltidsstuderande vid kommunal vuxenutbildning bör erhålla studiemedel i form av såväl bidrag som återbetalningspliktiga studiemedel. Även om SVUX utreder de vuxnas studiefinansiering finns det inget skäl som talar för att denna skillnad skall bestå. Principen måste vara att samtliga studerandekategorier erhåller samma medelstilldelning, med hel- och deltidsstudier samt barninnehav som enda variabler.

Med detta yrkar jag, herr talman, bifall till reservationen 7.

Herr NILSSON i Kristianstad (s):

Herr talman! I det betänkande som vi nu behandlar föreslås flera förbättringar av det studiesociala systemet. Studiebidragsdelen inom studiemedelssystemet höjs från 1 750 kronor till ca 2 000 kronor, reglerna om behovsprövning mot förmögenhet ändras, och återbetalningsreglerna förbättras. I propositionen föreslås dessutom att det behovsprövade tillägget inom studiehjälpen räknas upp från högst 90 kronor till högst 110 kronor i månaden, och ett genomförande av det förslaget förbättrar ekonomin speciellt för studerande i familjer med låga inkomster.

Vidare föreslås att resettillägget, som för närvarande utgår för elever som bor upp till 35 kilometer från studieorten, höjs till 75, 95, 125 respektive 145 kronor. Enligt utskottets mening talar skäl för att man inför en ny avståndsklass om 45 kilometer för rätt till resettillägg. Utskottet föreslår också den förändringen av propositionen. Tillägget i den nya klassen bör då bestämmas till 165 kronor. Till nyheterna hör också en särskild sjukförsäkring för studerande med återbetalningspliktiga studiemedel att träda i kraft den 1 januari 1975.

Samtliga de nya förslag som redovisas innebär kostnadsökningar på ca 90 miljoner kronor.

Det utmärkande för flertalet reservationer som är fogade vid betänkandet är att de siktar in sig på ekonomiskt relativt välbeställda grupper i samhället. En uppmjukning eller ett slopande av inkomst- och förmögenhetsprövningen t. ex. ger effekter som är svåra att försvara från rättvisesynpunkt. Dessutom innebär en sådan åtgärd kraftigt ökade kostnader för statsverket i ett läge, när andra stora krav finns på samhället för studiesociala åtgärder. De nya förmånerna i årets studiesociala paket innebär avvägningar med hänsyn till de resurser som finns, och utskottsmajoriteten anser för sin del förslagen vara väl motiverade.

Många av reservationerna känns igen från tidigare riksdagar. I en reservation föreslås en höjning av studiemedlen till 150 procent av basbeloppet per läsår. Ett liknande krav avvisades av riksdagen så sent som förra året med bl. a. den motiveringen att man vid bedömning av frågan borde ta hänsyn till även andra förmåner som kommer de studerande till del. En höjning av studiemedlen på det sätt som föreslagits är ganska kostnadskrävande, varför utskottet inte kunnat tillstyrka förslaget.

Studiemedelssystemet bygger som bekant på en kombination av bidrag och återbetalningspliktiga studiemedel. Det som talar för ett visst inslag av bidrag är intresset av en socialt rättvis rekrytering till utbildningen. Systemet har delvis haft och har den önskade effekten.

I reservationen 2 föreslås en uppräknig av bidragsdelen till 25 procent, vilket skulle medföra en utgiftsökning för staten på cirka 100 miljoner kronor – ett icke oväsentligt belopp. En sådan uppräknig anser sig utskottet inte kunna tillstyrka just nu då riksdagen uttalat sig för en prioritering av vuxenutbildningen. Men utskottet vill ändå kraftigt understryka angelägenheten av att bidragsdelen inom studiemedelssystemet, på samma sätt som förmånerna inom studiehjälpen, i fortsättningen blir föremål för mer regelbundna omprövningar och anpassas till

förändringar av penningvärdet.

Vad sedan angår frågan om värdesäkring av studiebidragsdelen har riksdagen vid flera tillfällen gett uttryck åt den uppfattningen, att höjningar av studiebidraget inom studiemedelssystemet och de olika bidragen inom studiehjälpen, liksom det allmänna barnbidraget, bör vara beroende av särskilda beslut av riksdagen. Man måste hela tiden ha en kontroll över utgiftsökningarna, och därför avstyrker utskottet förslaget om en värdesäkring av förmånerna.

Ytterligare två frågor återkommer i år, nämligen att endast ett barntillägg som regel skall utgå per barn och att statligt bostadstillägg skall räknas som inkomst vid bedömningen av studiemedel. I en reservation föreslås att mer än ett barntillägg skall kunna utgå om föräldrarna icke sammanbor. Enligt beslut i fjol är detta också möjligt, om det är uppenbart att gifta under studietiden bor på olika orter på långt avstånd från varandra. Men huvudprincipen är att endast ett tillägg skall utgå för ett och samma barn, och det anser utskottet vara riktigt.

Bostadstilläggens syfte är ju att bidra till hyreskostnaden, vilket är avsikten även med studiemedlen. Det kan då inte vara rimligt att man så att säga lagrar förmåner på varandra.

Vpk yrkar att barntillägget inte skall vara återbetalningspliktigt. En sådan åtgärd skulle ju innebära att studerande i förhållande till andra grupper i samhället skulle gynnas på ett sätt som inte kan anses motiverat. Utskottet har därför inte kunnat tillstyrka det förslaget.

Vad beträffar behovsprövningen mot egen inkomst samt makes inkomst och förmögenhet vid heltidsstudier föreslår moderata samlingspartiet och folkpartiet en höjning av fribeloppsgränsen till 55 procent av basbeloppet per familj. Likaså upprepar man ett förslag från i fjol, som går ut på att studiemedel skall kunna utgå till alla sökande med 10 procent, oavsett makeprövningen. De som får glädje av denna förmån är endast familjer med makeinkomster över 60 000 kronor. Jag anser det därför inte rimligt att tillmötesgå ett sådant krav. Över huvud taget avstyrker utskottet bifall till samtliga yrkanden om ändringar i de bestämmelser som reglerar behovsprövningen vid tilldelning av studiemedel. Vi anser att ett slutligt ställningstagande bör anstå med hänsyn till att SVUX kommer in på dessa frågor och beräknas redovisa resultaten av sitt arbete under denna sommar. Därefter får riksdagen ta ställning.

Herrar Hyltander och Hagberg i Borlänge förenar sig i ett krav om att studiebidrag även skall utgå för deltidsstudier i kommunal vuxenutbildning i likhet med vad som gäller för studerande vid eftergymnasiala utbildningsvägar. Detta krav är också föremål för utredning inom SVUX, och utskottsmajoriteten anser därför att riksdagen också i det här fallet bör vänta med sitt ställningstagande till dess man sett vad utredningen kommer fram till när det gäller vuxenstuderande över huvud taget.

Beträffande frågan om ekonomiskt underlag för inkomstprövat tillägg, som centerpartiet tar upp, har 1972 års skatteutredning nu i mars månad publicerat ett betänkande där man då det gäller bostadstillägget till barnfamiljer och låginkomsttagare utan barn föreslår en höjning av inkomstgränsen. Med hänsyn till att inkomstgränserna för inkomstprövat tillägg för närvarande är kopplade till de gränser som gäller för

bostadstillägg har departementschefen i propositionen uttalat att han återkommer till frågan i annat sammanhang. Utskottet har funnit det handlings sättet riktigt.

I reservationen 14 föreslår herr Hyltander att riksdagen gör ett uttalande om att rätten att erhålla återbetalningspliktiga studiemedel inom studiehjälpen inte i samma omfattning som för närvarande skall vara beroende av föräldrars inkomst- och förmögenhetsförhållanden. Detta krav är heller inte nytt för riksdagen. Argument mot förslaget är bl. a. att det i fråga om yngre elever är berättigat med en viss återhållsamhet vid långivningen och att sådana elever har större möjlighet än äldre elever att få sina utgifter täckta genom de olika tillägg som kan utgå vid sidan av studiebidraget. Utskottet anser att riksdagen saknar anledning frånträda denna uppfattning.

Åtskilliga motioner i detta ämne, väckta såväl vid riksdagens början som med anledning av propositionen 14, innehåller yrkanden om utredning i olika hänseenden av studiemedelssystemet. I motionen 205, som fru Lantz har refererat, har man ett förslag om att studielön bör utredas. I några andra motioner har man också ställt utredningskrav.

Utskottet finner för sin del att de olika studiesociala stödformerna har ändrats och kompletterats så gott som årligen. Förmånerna har härigenom successivt förbättrats. Samtidigt har man i en strävan att åstadkomma så stor materiell rättvisa som möjligt inte kunnat undgå att bestämmelserna blivit något komplicerade. Studiefinansieringen inom vuxenutbildningen utreds nu av SVUX, och den utredningen väntas framlägga ett betänkande i sommar, som jag tidigare har sagt. Enligt vad utskottet erfarit kommer SVUX i sitt arbete att också behandla flera av de frågor som har aktualiserats i motioner och reservationer. Likväl anför utskottet, med hänsyn till att den studiesociala reformen nu varit i kraft snart tio år, att den bör göras till föremål för en allsidig och förutsättningslös utredning. Utskottet anser dock att det är för tidigt att ta definitiv ställning till vilka frågor som bör omfattas av det kommande utredningsuppdraget. Förslaget från SVUX kan komma att i hög grad påverka utformningen av studiemedelssystemet i stort. Utskottet vill också som sin mening uttala att man särskilt bör undersöka om och i vad mån förenklingar i själva systemet är möjliga att åstadkomma.

Till de övriga frågor som enligt utskottets mening kan bli aktuella att behandla hör studiemedlens maximibelopp samt behovsprövning av egen och makes inkomst och förmögenhet vid studiemedelstilldelning. Vi anser i utskottet att man i första hand bör invänta SVUX:s utredning. Därefter kan det bli aktuellt att göra en genomgripande översyn av hela det studiesociala systemet.

Andra företrädare för utskottet kommer att behandla återbetalningsreglerna och sjukförsäkringen.

Jag vill med detta, herr talman, yrka bifall till socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkande nr 19.

Herr WIJKMAN (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara säga i korthet till herr Nilsson i Kristianstad att det här talet, varje gång man diskuterar bidragsdelens storlek och dess

värdesäkring, om att det är ganska välbeställda grupper det rör sig om och att detta hela tiden skall stå tillbaka rent statsfinansiellt för andra prioriteringar börjar bli ett något tjatigt argument. Det är också det enda argument man numera kommer med, ett argument som har upprepats i snart tio år. Jag har inga tabeller över medelinkomster och annat, men i ett läge då nyutbildade akademiker har mycket svårt att få arbete, då arbetslösheten ligger på mellan tio och tolv tusen för dessa grupper, tycker jag det är långsökt att hela tiden komma dragande med påståendet att dessa grupper får en så otroligt bra ekonomi i framtiden. Vi skall komma ihåg att den månatliga återbetalningen för en student som har tagit lån tre till fyra år uppgår till ett par hundra kronor. För att kunna vara på samma nivå som de människor som inte har denna skuldbelastning måste denne student alltså tjäna 500–600 kronor mer än dessa i månaden. För att klara sådana ekonomiska problem måste det till betydande inkomstförstärkningar. Socialdemokraternas argumentation håller alltså inte längre.

Herr Nilsson i Kristianstad säger ingenting om det faktum att skuldbördan hela tiden ökar genom urholkningen av bidragsdelen, han säger ingenting om att denna urholkning gör 1 100 kronor per år räknat från 1965, och det är ett ganska högt belopp. Är ni nöjda med att sammanlagt 47 procent av studenterna i dag accepterar denna låneform? Är ni nöjda med att över hälften av de studerande finansierar sina studier på annat sätt? Kopplar inte herr Nilsson ihop studiemedelsreglerna, bidragsdelens storlek och dess värde med inställningen till systemet och därmed också till möjligheterna för studentgrupperna att klara sin ekonomi? Det finns ingenting av den argumentationen i vare sig herr Nilssons inlägg eller utskottsbetänkandet. På ett par korta rader går man statsfinansiellt förbi det. Jag vill deklarerat att det enligt min mening är motiverat att statsfinansiellt ta denna kostnad. Som jag påvisade i mitt första inlägg är det inte i dag som den tyngsta bördan av en uppräknad av bidraget kommer, utan det är i framtiden när lånen skall betalas tillbaka. I dag är det fråga om en överföring från kapitalbudgeten till driftbudgeten. Dessutom har staten – det upprepar jag – haft betydligt lägre utgifter för studiemedel och studiebidrag under de fyra till fem senaste åren än någon hade räknat med. Där bör det alltså redan finnas ett visst redovisat utrymme.

Herr NILSSON i Kristianstad (s) kort genmäle:

Herr talman! Det är ju ändå så att en höjning av bidragsdelen till 25 procent som bl. a. moderaterna har föreslagit skulle gynna framför allt de mer välbeställda i samhället. Det tycker vi inte är riktigt i dagens läge när man skall satsa så mycket på vuxenutbildning. Man måste ju ändå prioritera det mest angelägna.

Det går heller inte att komma ifrån den kostnad på 100 miljoner kronor som en höjning av bidragsdelen skulle innebära; det är ett faktum som man får ta hänsyn till.

Jag tycker att herr Wijkman skall notera vad utskottet skriver, att man inom utskottet också har kommit fram till att bidragsdelen inte "följt med", och att man bör ägna den större intresse i fortsättningen.

Bidragdelen bör bli föremål för omprövningar oftare än hittills. När resurserna det tillåter kommer man också att göra sådana omprövningar – det kan vi vara övertygade om.

Herr WIJKMAN (m) kort genmäle:

Herr talman! Konsekvensen av herr Nilssons i Kristianstad resonemang måste vara att man år 1964, när detta system infördes och dessa 25 procent i bidragsdel accepterades, gick in för ett system som otillbörligt gynnade de välbeställda i samhället. Så var det ju inte alls. Man skapade hela denna konstruktion – det var ett socialdemokratiskt statsråd som gjorde det – vid den tidpunkten just för att värna om dem i samhället som hade det sämre ställt. Man skulle lindra den skuldbörda som de tidigare kreditlånen hade inneburit. Vänder man på resonemanget inser herr Nilsson i Kristianstad hur orimligt det blir.

Jag hävdar fortfarande att detta med skuldbördan är en mycket aktuell problematik när dagens ungdomar frågar sig: Hur skall jag finansiera mina studier? Skall jag göra det med ett jobb vid sidan av studierna och därmed studera under längre tid och kanske lyckas sämre eller skall jag studera med hjälp av studiemedel? Det är en aktuell problematik, och dagens låga utnyttjandeandel visar klart att flertalet i dag faktiskt väljer att finansiera studierna på annat sätt. Det kan inte rimligtvis vara något som socialdemokraterna, vilka de facto backade upp systemet från början, kan vara nöjda med.

Om jag ytterligare skall hårdra herr Nilssons resonemang skulle jag fråga: Varför går ni ut med en höjning på 250 kronor i bidragdelen? Det är ju bara att gynna välbeställda grupper i förhållande till andra grupper.

Jag tycker att vi skall försöka komma ifrån den typen av argumentation.

Kostnaden är stor, säger herr Nilsson. Jag försökte påvisa att rent ekonomiskt är det en överföring i dag från kapitalbudget till driftbudget på 90–100 miljoner kronor. Det är först på lång sikt som vi kommer att märka en gradvis ökad belastning på statskassan totalt sett. Vi skall därför inte argumentera enbart med dagens utgiftssituation som grund. Vi skall se detta på lång sikt.

Faktum är, herr talman, att inga argument har kommit fram i sak. Dessutom kvarstår frågan: Är socialdemokraterna nöjda med nuvarande låga utnyttjandeandel?

Herr NILSSON i Kristianstad (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Wijkman vill ge sken av att systemet har försämrats från det att det trädde i kraft 1964. Så är ju inte fallet. Man har hela tiden under dessa tio år successivt förbättrat de ekonomiska möjligheterna för de studerande. Det är ett faktum.

Herr utbildningsministern ZACHRISSON:

Herr talman! När riksdagen förra året behandlade 1973 års studiesociala proposition fanns det mycket delade meningar efter vilka riktlinjer återbetalningarna av studiemedlen skulle ske. I statsverkspropositionen för det året aviserade man en översyn av återbetalningsreglerna som

skulle grundas på de gällande principerna för studiemedelssystemet. Moderata samlingspartiet och folkpartiet tog då avstånd från denna syn.

När nu kammaren på nytt behandlar en studiesocial proposition, ligger som en väsentlig del i denna proposition förslag om ändrade återbetalningsregler. Förslaget innebär en utveckling av de grundläggande principerna för studiemedelssystemet.

Detta leder bl. a. till att den avsedda återbetalningstiden alltid kan hållas, att de årliga förändringarna av den avgift som skall erläggas blir måttligare än nu genom att ett nytt inflationsskydd införs och att betydande förstärkningar kan göras för de återbetalningssvaga grupperna.

Utskottet har i sitt betänkande erinrat om att de årliga belopp som skall erläggas sällan uppgår till de stora tal som man i den allmänna debatten gärna vill göra gällande. Förra året utgjorde avgifterna för 85 procent av de återbetalningsskyldiga ett belopp understigande 1 500 kronor per år. Och genom den reform som riksdagen nu står i begrepp att genomföra kommer det stora flertalet av de återbetalningsskyldiga att få sina återbetalningar kraftigt reducerade. I många fall innebär också de nya trygghetsreglerna minskningar med upp till 1 000 kronor per år av nu utgående avgifter.

Man har ju framför allt från konservativt håll älskat att jämföra studiemedelssystemet med ett konventionellt lånesystem. Jag är glad att utskottet nu enhälligt tagit avstånd från tankarna på att ersätta studiemedlen med ett konventionellt lånesystem. Inte ens herr Wijkmans partivänner i utskottet har velat tillråda en sådan ståndpunkt.

Om man nu dock vill göra en jämförelse med ett lånesystem, undrar jag vilken kreditinrättning som erbjuder ett lån om ca 10 000 kronor per år med en amorteringstid på 20–25 år till en kostnad som för den normala inkomsttagaren utgör 7–7,5 procent och som därtill är förenat med en rad trygghetsregler. Herr Wijkmans propaganda är utöver att den är illvillig också direkt vilseledande. Det är ett samfällt ansvar att öppet redovisa de fördelar detta system i själva verket innebär för ungdomar som står i begrepp att börja läsa.

Det är glädjande att utskottet i stor enighet kunnat ansluta sig till propositionens förslag om de nya återbetalningsreglerna. Jag hoppas att vi därigenom kan komma fram till en mer konstruktiv debatt om de studiesociala frågorna. Jag menar att det är nödvändigt att även i fortsättningen genomföra en successiv förbättring på det sätt som skett sedan 1964 och som alldeles nyss påpekades av herr Nilsson i Kristianstad.

Men när det gäller att ha en saklig grund för de uppgifter man lämnar vill jag framhålla att herr Wijkman nyss var ute och cyklade ganska rejält när han talade om de frivilliga inbetalningarna. I själva verket är det på det sättet, herr Wijkman, att frekvensen av sådana år 1973 har ändrats betydligt. Det är riktigt, som herr Wijkman sade, att det under t. ex. åren 1971 och 1972 var 8,3 procent respektive 9,6 procent av de återbetalningsskyldiga som gjorde sådana inbetalningar. Men antalet var för 1973 nere i 6 procent. Med herr Wijkmans terminologi skulle man kunna tolka detta så att förtroendet för systemet har ökat.

Herr talman! De studiesociala frågorna kommer att fortsätta att vara

en viktig del av den utbildningspolitiska debatten. Längre trodde vi att man genom att ställa utbildningsplatser till förfogande och bidra till den enskildes uppehälle automatiskt skulle uppnå att utbildningschanserna fördelades jämnare. Erfarenheterna har emellertid visat att verkligheten är mer motspänstig. För att man skall nå en ökad jämlikhet i utbildningen behövs en rad insatser, både inom och utom utbildningssystemet.

Det är fråga om att skapa jämställdhet mellan olika grupper. I dag är det särskilt viktigt när det gäller de äldre kontra de yngre.

Till nästa års riksdag räknar jag med att det skall vara möjligt att presentera förslag som är grundade på betänkanden från två kommittéer med viktiga uppgifter på studiestödets och vuxenutbildningens område, nämligen SVUX och FÖVUX. Ett viktigt underlag för detta reformarbete utgör det förslag som LO och TCO arbetat ut. Det är en riktig grundsyn som de båda stora löntagarorganisationerna ger uttryck för när de säger att vi nu måste ge förtur åt utbildning av dem som har anknytning till arbetsmarknaden och att vi måste finna både organisatoriska och studiesociala former som är anpassade till de skiftande behoven hos de förvärvsarbetande.

Nyss har man från lärarhögskolan i Stockholm redovisat en undersökning som stöder dessa organisationers synpunkter. Man har gått ut och frågat framför allt kortutbildade bl. a. om deras attityder till utbildning. Resultaten pekar på att utbildningsintresset i hög grad är knutet till yrkesrollen.

Vi måste dock vara medvetna om att satsningar av detta slag kostar pengar. För dem som hyser tvivel rekommenderar jag en läsning av LO-TCO-skrivelsen. Både från regeringens och riksdagens sida har vi sagt att vuxenutbildningen nu måste sättas i främsta rummet. Menar vi allvar med detta att prioritera vuxenutbildningen får vi vara beredda att också ta konsekvenserna -- även om det innebär en viss återhållsamhet för ungdomsutbildningens del.

Det är viktigt att vi så snart som möjligt kan genomföra studiesociala reformer på grundval av förslag från bl. a. SVUX. Det får inte stoppas av i och för sig välmotiverade krav på att se även på andra studiesociala frågor som kanske har sin tyngdpunkt för ungdomsstuderande. Jag vill till slut bara göra den reflexionen att om vi genomför ett förbättrat studiestöd för vuxna så innebär det också en utjämning -- visserligen i tiden -- mellan personer från olika socialgrupper. Ett förbättrat vuxenstöd är alltså en jämlikhetsreform även för ungdomsutbildningens del.

Herr WIJKMAN (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag tycker att det var utmärkt att statsrådet gav de här beskeden om vad som kan väntas på vuxenutbildningsområdet nästa år. Det var ett för oss alla intressant och positivt besked om vad vi har att emotse under 1975.

Men jag vill mycket kort säga att jag inte kan hålla med statsrådet när han påstår att propositionen innebär en utveckling av de grundläggande principerna i indexlånesystemet. Jag sade från talarstolen, och jag håller fast vid det, att det är bra förändringar som genomförs på återbetalnings-

sidan. Jag är beredd att försvara dem och säga att de innebär en förmånlig ordning. Man kommer nu i praktiken att få en fast årlig uppskrivning, som ger precis samma utslag som en fast ränta. Om den blir 7, 7,5 eller 8 procent kan vara egalt. Den ligger på en ganska rimlig nivå och får ungefär samma konsekvens som ett reguljärt lån, låt vara att räntesatsen är 3,2 procent och att ingenting är avdragsgillt. Det är de enda skillnaderna i förhållande till vanliga lån.

Det är just detta som det nuvarande systemets kritiker har eftersträvat, nämligen att låntagarna skall få en rimlig ränteuppskrivning varje år och att de skall veta hur stor den blir i framtiden. Jag menar att detta egentligen innebär ett avsteg från de hittillsvarande principerna.

Låt oss alltså inte längre tala om indexlån eller inte indexlån. Vi är överens om att skuldbördan kommer att lättas och att det blir en avsevärd förbättring, och för den vill jag ge statsrådet min eloge.

Utbildningsministern menade att jag yttrade mig vilseledande om studiemedelssystemet i övrigt. Jag har aldrig sagt att ett banklån de facto är bättre utan att det varit hugget som stucket vilket man väljer när det gäller den totala skulden. Att det finns andra fördelar på trygghetsidan har jag också alltid understrukt. Jag är väl medveten om att ingen bank automatiskt skulle ge sådana favörer. Men det är själva återbetalningsreglerna vi har diskuterat här i kammaren år efter år.

Jag tror inte att jag var ute och cyklade när det gällde de inbetalade pengarna. År 1970 var det drygt 4 miljoner som rent frivilligt inbetalades av låntagarna. 1972 var det 60 miljoner och 1973 var det 43 miljoner. Det var en viss svacka 1973, men över huvud taget har under de senaste åren nivån kommit väldigt högt upp. O.K., det är möjligt att misstron mot systemet minskat något under 1973, men jag tror snarare att det är en konsekvens av att många just under 1972 blev medvetna om systemets avigsidor. Det var nämligen det året CSN gav ut en broschyr, som skapade en väldigt häftig debatt om det här systemet.

Fru LANTZ (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror att man måste ställa frågan: Vad är det som gör att det fortfarande är överklassens och den högre medelklassens ungdomar som dominerar vid våra högskolor? Som jag ser det måste det rimligtvis till stor del bero på studiefinansieringssystemet, som bygger på skuldsättning.

För mig är det väldigt viktigt att bryta den sociala snedrekryteringen. Det faktum att bara en av tio ungdomar från socialgrupp 3 går till högskolestudier mot åtta av tio från socialgrupp 1 är ett mycket allvarligt symptom på den. Jag tror att en höjning av bidragsdelen till 25 procent inte speciellt skulle gynna de välbeställda utan tvärtom värna om dem som har det sämst i det här avseendet. En 25-procentig bidragsdel är inte alls tillräcklig, men den kan ses som ett minimum. Genom att höja bidragsdelen successivt kan man sedan införa studielön. Överger man tanken på studielön, som kan motverka den sociala snedrekryteringen, då har man också övergivit en av de starkaste sociala motivationerna för en lönepolitisk utjämning i detta avseende.

Herr utbildningsministern ZACHRISSON:

Herr talman! Det är bra att herr Wijkman nu så klart erkänner fördelarna i det studiemedelssystem vi här diskuterar och inte vidhåller idén att banklån skulle vara bättre. Det är inte ens hugget som stucket, herr Wijkman, utan det här lånesystemet är verkligen förmånligare. Det tycker jag att vi har skyldighet att upplysa studenter och andra om, så att de inte vilseleds. I själva verket får de ökade kostnader om de väljer att gå den andra vägen.

I fråga om de frivilliga återbetalningarna har det ovedersägligen skett en påtaglig förändring; de siffror jag nämnde illustrerar ju det. Men det intressanta är inte i och för sig pengarna, utan det är hur många människor som det här gäller. På den punkten har det, som sagt, inträffat en avsevärd förändring mellan 1972 och 1973.

Herr WIJKMAN (m) kort genmäle:

Herr talman! Vad som gör att man i år kan sluta upp bakom ett förslag från regeringen är just det faktum att det innebär en förbättring. Tidigare har det däremot varit relevant att kritisera studiemedelssystemet.

Fru SUNDBERG (m):

Herr talman! Utbildningsministern säger att de frivilliga återbetalningarna har minskat i mycket hög grad. De kommer enligt de uppgifter jag har fått från universiteten med all sannolikhet att ytterligare minska mycket kraftigt. Oberoende av den proposition som vi här behandlar går det nämligen nu ett rykte att man i framtiden kommer att avskryva de studiemedelsavgifter som enligt det här förslaget skall skjutas upp till en senare tidpunkt. Det behövs bara att dagens studenter har en misstanke om att de avgifter som man slipper betala ett visst år kommer att avskryvas för att vi kan vara säkra på att effekten kommer mycket kvickt; de frivilliga återbetalningarna kommer säkert att minska ytterligare.

Majoriteten av dagens studerande vid högskolor och universitet står utanför studiemedelssystemet. Det borde naturligtvis vara av intresse att undersöka vad detta egentligen beror på. Det kan bero på att dessa studenter ägnar en större del av sin studietid åt förvärvsarbete, och det är med all sannolikhet så. Vi måste också sammankoppla studiestödssystemet med universitetssystemet i stort.

Enligt uppgifter som vi har fått från statistiska centralbyrån kan vi konstatera att av dem som inskrevs vid universitet och högskolor i filosofisk fakultet höstterminen 1969 hade efter sex terminer mindre än 5 procent klarat 120 poäng. Detta skall ses mot bakgrund av önskemålet – när PUKAS genomfördes – om en sådan genomströmningshastighet att 75 procent uppnådde 120 poäng på tre år. Man kan inte frikoppla detta resultat från studiemedelssystemet, och man bör alldeles särskilt koppla samman det med det faktum att de kategorier vi i dag finner vid våra universitet och högskolor är annorlunda än de vi hade på 1960-talet.

Utbildningsministern talade här om prioritering av vuxenstuderande framför ungdomsstuderande. Men vad är egentligen vuxenstuderande och vad är ungdomsstuderande? Vi kan i dag konstatera att över hälften av de

nyinskrivna vid våra universitet och högskolor är över 25 år, och de kommer med all sannolikhet att räknas till den kategori som SVUX-utredningen i sitt aviserade betänkande kommer att betrakta som vuxenstuderande. Studiemedelssystemet är det studiestödssystem som de i dag måste utnyttja, om de inte förvärvsarbetar.

Vad som har hänt är följande. Från början förutsatte vi – alla parter – att studiemedelssystemet skulle utnyttjas och att dess värde låg i att det skulle underlätta för de studerande att försörja sig så att de helhjärtat kunde ägna sig åt studier. I stället har det blivit så att de nya tankarna om varvad utbildning och förvärvsarbete och om återkommande utbildning har trängt fram och haft till resultat att man klarar en stor del av sina studier med samtidigt förvärvsarbete. Det är en tendens som vi finner i många andra länder – i utpräglat hög grad i USA. Jag tror inte att det är en lycklig utveckling – och jag är ganska övertygad om att utbildningsministern inte heller tror det – därför att den onödigt belastar våra investeringar i universiteten och högskolorna. Deras utnyttjandegrad blir ju lägre på det sättet.

Samtidigt med att kritiken mot studiemedelssystemet vuxit sig allt starkare har socialförsäkringsutskottet i och med framläggandet av betänkandet nr 19 kapitulerat och gått med på en ny, allsidig och förutsättningslös utredning om den framtida studiefinansieringens utformning. Utskottet skriver: "Samtidigt har man i en strävan att åstadkomma så stor materiell rättvisa som möjligt inte kunnat undgå att bestämmelserna blivit delvis komplicerade och svåröverskådliga."

Ja, herr talman, den första lagtexten från 1964 omfattar ca 8 sidor lättläst lagtext. Det nya förslaget, som vi här behandlar, består av ett tillägg på ca 40 sidor – låt vara enspaltiga – ytterligt svårläst text, så svårläst att den skulle kunna vara tillkommen just med avsikt att påvisa, enligt Grönköpingsmodell, hur svåradministrerat hela studiemedelssystemet blivit. Den framlagda lagtexten bäddar helt enkelt för att utskottet måste reagera och säga: Nu är det tid att börja om.

Moderata samlingspartiet har ju ända sedan tillkomsten av systemet reagerat mot dess utformning. Glädjen över att vi fått rätt störs emellertid av medvetenheten om alla de studerande som kommer att få dras med detta lappverk under ytterligare kanske sex eller sju år, innan den allsidiga utredningen kommer att resultera i praktiska förslag.

Jag vill gärna passa på att beklaga att den nu upphörande studiemedelsutredningen, som haft herr Nilsson i Kristianstad som ordförande och där jag själv ännu så länge är ledamot, aldrig fick arbeta allsidigt och förutsättningslöst. Tvärtom sade statsrådet Moberg i direktiven till utredningen: "Utredningen bör däremot inte beröra de grundläggande principerna för studiemedelssystemet." Från moderata samlingspartiets sida yrkade vi på att utredningen skulle ha större möjligheter att se över systemet och föreslå förändringar. Det var ju många saker som visade sig vara orimliga, bl. a. urholkningen av bidragsdelen respektive det illa fungerande återbetalningssystemet. Herr Wijkman har här lagt fram våra synpunkter och även kunnat uttrycka vår uppriktiga glädje över att åtminstone på återbetalningssidan påtagliga förbättringar nu kommer till stånd.

Men socialförsäkringsutskottets betänkande nr 19 innehåller flera reservationer berörande principiellt viktiga bestämmelser i studiemedels-systemet, vilka i vissa fall har en klart diskriminerande karaktär. Ända sedan studiemedelsystemets tillkomst har tilldelningens beroende av makes ekonomiska förhållanden verkat otidsenlig och stridande mot den alltmer framväxande uppfattningen att var och en självständigt skall svara för sina utbildningskostnader.

I reservationen 4 föreslår moderata samlingspartiets och folkpartiets ledamöter en förbättring som berör prövningen mot egen inkomst. Vi vill höja fribeloppet för egen inkomst från 40 till 55 procent av basbeloppet per termin innan reduceringen sker, och reduceringen bör dessutom ske med hälften av vad som överstiger fribeloppet. Detta föreslogs av en enhällig studiemedelsutredning, och det är värt att nämna att både skolöverstyrelsen och centrala studiehjälpsnämnden föreslog en uppräknings till 60 procent. Utskottet hänvisar nu till SVUX, men det hjälper på inget sätt dagens studerande. Och jag vill gärna uttrycka min förvåning över att centerpartiet, som väckt motioner i samma riktning, när det gäller utskottsbehandlingen inte har skrivit en reservation utan ett särskilt yttrande som i sak enligt mitt bedömande inte skiljer sig från reservationen.

I fråga om makes förmögenhet föreslås nu nya regler som är värre än de tidigare i det avseendet att de ökar det ekonomiska beroendet makar emellan. Förut fick vardera maken ha högst sex basbelopp i förmögenhet innan reduktion skedde – nu föreslås att makar tillsammans skall ha högst nio. Att egen förmögenhet påverkar rätt till studiemedel tycker jag är riktigt. Men skall makes göra det?

Utbildningsministern har tillsammans med mig tillbringat åtskilliga år i familjelagssakkunniga där vi gemensamt, vågar jag säga, har arbetat för en ökad ekonomisk självständighet makar emellan. Jag hade hoppats att i och med att herr Zachrisson blev utbildningsminister skulle de principiella synpunkterna när det gäller makars självständighet kunna komma till uttryck bl. a. i reglerna inom studiemedelsystemet. Så har emellertid inte blivit fallet.

Nu är ju situationen den i fråga om makes förmögenhet att denna bl. a. kan vara enskild förmögenhet genom äktenskapsförord, och den är då ur alla juridiska synpunkter helt oåtkomlig för maken då det gäller att betala studiekostnader. Vidare är en sådan förmögenhet i många fall bunden till jordbruk eller rörelse eller på annat sätt. Det är en orimlighet, tycker jag – och jag vågar faktiskt säga att jag tror att utbildningsministern har samma uppfattning – att dessa pengar på något sätt måste frigöras för att finansiera studierna för maka eller för partner med vilken man har barn. Dessutom kan jag inte se någon annan möjlighet för maka – om hon inte vill finansiera studierna genom förvärvsarbete – än att ordna med skilsmässa, om det finns förmögenhet men man inte har något äktenskapsförord. Då får hon genom utnyttjande av giftorätten tillgång till halva förmögenheten.

De här sakerna kan herr Zachrisson lika bra som jag vid det här laget. Det är, herr talman, en orimlig situation. Jag kan inte förstå att utskottets centerpartister, som anser sig representera en stor del av

landets jordbrukare, biträder en lagstiftning som omöjliggör för en kvinna, gift med en jordbrukare, att få tillgång till studiemedel även i sådana fall där jordbruket eller rörelsen inte avkastar någonting.

Sedan vill jag också något beröra vad herr Nilsson i Kristianstad sade om rätten till 10 procents återbetalning av studiemedel oberoende av makens inkomst. Här åsyftas den stora kategori människor, vanligtvis hemmavarande kvinnor, som saknar förvärvsarbete och egen inkomst. För att kunna studera måste de kvinnorna på grund av makens inkomst ta av medlen för sitt eget uppehälle, som hon ju har laglig rätt till, eller t. ex. hushållspengar eller underhåll till barnen för att finansiera de mest elementära utgifterna, dvs. böcker, avgifter och resor. Jag tycker att man kunde ha visat dessa kvinnor den generositeten att de fått utnyttja denna lånemöjlighet. Det är särskilt markant att denna möjlighet står till buds när det gäller utbildning inom arbetsmarknadssystemet. Man kan nämligen få AMS-pengar i en sådan situation. Men här diskriminerar man dessa kvinnor. De kan inte studera vid läroanstalt där man inte får AMS-stöd, och detta därför att makens inkomst är för hög för att hon skall ha rätt till studiemedel. Herr Nilsson i Kristianstad och jag har tidigare diskuterat de här sakerna, och vi kan väl nu bara konstatera att vi har i grund olika uppfattningar.

Sedan vill jag också säga några ord om centerpartiets agerande i studiemedelsfrågan över huvud taget. Fröken Rogestam hör verkligen till dem som kan hänga med i turerna i denna underliga studiemedelslabyrinth. Hon har också motionerat om en höjning av fribeloppsgränsen och om värdesäkring av bidragsdelen. Men i intetdera fallet har hon följt upp sina motioner, trots att moderater och folkpartister har reserverat sig till förmån för hennes yrkande. Vore det inte lämpligt att centerpartiet visade litet större gehör för vad en av deras på detta område sakkunniga har att säga?

När det gäller reservationen 5 ställer sig folkpartiet vid sidan om de andra borgerliga partierna. Vid behovsprövning av egen och makes förmögenhet skall man enligt propositionen i samband med studiemedeltilldelningen liksom vid beräkning av avgiftsunderlaget vid återbetalning av studiemedel utgå från den skattepliktiga förmögenheten. Enligt 2 § förmögenhetsskatteförordningen förstås med skattepliktig förmögenhet kapitalvärdet av tillgångarna minskat med kapitalvärdet av skulderna. Det är helt enkelt restposten som är den studerandes kapital. Vid fastställande av avgiftsunderlaget för återbetalningen får man alltså avräkna studieskulden som en skuld från tillgångarna – vilket är helt riktigt. Men när man *ansöker* om studiemedel och skall uppge sin förmögenhet får man plötsligt inte – trots att samma skatteregler skall gälla – använda denna subtraktion utan måste då räkna sina tillgångar som brutto oberoende av vilka studieskulder man tidigare har. Utskottet säger litet ursäktande att uttrycket skattepliktig förmögenhet kanske är olyckligt valt som beskrivning av underlaget för tilldelning av studiemedel. Men om utskottet tycker att uttrycket är olyckligt valt – man kan faktiskt säga att det är felaktigt valt – varför ändrade man då inte på bestämmelsen?

Reservationerna 8 och 9 av moderata samlingspartiet och folkpartiet har till stora delar samma innebörd. De tar upp de marginaleffekter som

följer av att också makes inkomst skall inverka på återbetalningens storlek. Jag lyssnade mycket noga på det anförande som herr Nilsson i Kristianstad höll. Det är betecknande att herr Nilsson som – låt vara i förväg – bemötte alla argumenten för våra reservationer inte bemötte vad som sägs i reservationerna 8 och 9. Och jag kan förstå honom – det måste vara svårt att finna argument för det.

Man föreslår nu alltså nya regler för beräkandet av i vad mån makes inkomst också skall ingå i avgiftsunderlaget, och dessa nya regler slår i vissa fall mycket hårt. De innebär att vid beräkning av avgiftsunderlaget för återbetalningen hänsyn skall tas dels till den egna inkomsten, dels till 40 procent av makes inkomst upp till 20 000 kronor, och denna procentsats ökar sedan med 1 procent för varje ytterligare tusental kronor.

Som exempel kan nämnas att om två makar tjänar 40 000 kronor var och bägge har återbetalningspliktiga studiemedel blir deras sammanlagda avgiftsunderlag 128 000 kronor, trots att deras inkomster tillsammans endast uppgår till 80 000 kronor. I vars och ens avgiftsunderlag ingår nämligen dels den egna inkomsten, 40 000 kronor, dels i det här fallet 60 procent av makens inkomst, 24 000 kronor, tillsammans 64 000 kronor.

Folkpartiets representant har i sin reservation varit angelägen att beröra de lägre inkomsttagarnas problem. Denna regel slår på precis samma sätt för dem. Skulle bara den ena maken ha inkomst – säg en inkomst på 40 000 kronor – blir avgiftsunderlagen 40 000 kronor plus 60 procent av makens inkomst, dvs. 64 000 kronor – detta alltså trots att familjeinkomsten bara uppgår till 40 000 kronor.

Vi anser att en spärregel borde ha införts. För att täcka in de fall där bara den ena maken förvärsarbetar men båda skall göra återbetalningar på sina studieskulder borde man vid beräkandet av avgiftsunderlaget ha utgått ifrån den inkomst familjen har och fördelat avgiftsunderlaget på makarna i relation till deras studieskulder. Nu kommer man alltså upp till ett avgiftsunderlag som är barockt mycket högre än familjens reella inkomst, vare sig bara den ena eller båda makarna förvärsarbetar.

Jag vill här erinra om ett missförstånd. Många tror att man är tvingad att betala sin makes studieskuld. Men centrala studiehjälpsnämnden skrev i sin information i augusti 1973: "Att din makes ekonomi beaktas vid beräkningen av avgiftsunderlaget och därmed kan komma att påverka din avgiftsskyldighet, innebär dock inte att din make ansvarar för betalningen av dina avgifter." Detta hindrar inte att jag tycker att makarna bör kunna hjälpa till att betala varandras studieskulder. Men den beräkning som nu görs är orimlig.

Herr talman! Jag har talat längre än jag hade angivit – det finns naturligtvis mycket att säga om det här. Jag vill sluta med att yrka bifall till reservationerna 2, 4, 5 och 8.

Vi får väl se tiden an tills vi nästa år – mot bakgrund av de nya regler som herr Zachrisson aviserade – får ytterligare en diskussion om studiemedelssystemet. Vi skall väl vid den tidpunkten också ha fått se direktiven till den nya utredningen. Låt mig sluta med att säga att jag mot bakgrund av den vilja herr Zachrisson visat att åstadkomma rättvisa på detta område hoppas att han skall utforma dem så att vi kan få större

enighet kring det framtida studiestödssystemet än vi upplevt med det hittillsvarande.

I detta anförande instämde herrar Ringaby (m) och Nyhage (m).

Fröken ROGESTAM (c) kort genmäle:

Herr talman! Det fru Sundberg säger visar hur krångligt det system vi nu har är. Det finns många detaljregler som är svårförståeliga.

Fru Sundberg anser att centern har svikit genom att vi inte stöder reservationen 4, där moderaterna och folkpartiet bl. a. tar upp storleken på fribeloppet. Men för att nå ett resultat får man ibland ge avkall på några av sina förslag. I det här fallet har bl. a. följande hänt: Vi har nu fått ett klart besked om att SVUX kommer att justeras om någon månad, något som inte var helt klart när motionen skrevs. Men vad som är viktigare är att ett enhälligt utskott ställt krav på en allsidig och förutsättningslös utredning av studiefinansieringssystemet med en koppling till en utvidgning av sjukförsäkringen. Vi har fått fram en skrivning om en regelbunden omprövning och anpassning till penningvärdet av bidragsdelen, och ett enhälligt utskott föreslår en ny resettilläggsklass inom studiehjälpens område för ungdomar som bor på 45 kilometers avstånd från studieorten. Jag anser, fru Sundberg, att det i det här fallet är viktigare med resultat än med en möjlighet att dra lott om gränsen för fribeloppet.

Jag vill hålla med fru Sundberg i ett avseende. Det är angeläget att den här frågan, liksom de övriga frågor som departementschefen skjuter upp i väntan på SVUX, så snart som möjligt föreläggs riksdagen för beslut. Det förhållandet att utskottet föreslår en allsidig och förutsättningslös översyn av det studiesociala systemet får inte innebära att justeringarna i det här avseendet skjuts alltför långt på framtiden.

Herr NILSSON i Kristianstad (s) kort genmäle:

Herr talman! Fru Sundberg argumenterar mycket kraftigt för reservationen 5 om att återbetalningspliktiga studiemedel skall få avräknas som skuld men också för reservationen 4, där det bl. a. krävs att 10 procent skall kunna utgå generellt till samtliga studerande oavsett inkomst och förmögenhet. Detta skulle gynna mycket välbeställda grupper i samhället; de 10 procenten skulle framför allt komma inkomsttagare till del som har inkomster över 60 000 kronor. Jag förstår att Ingrid Sundberg, som den goda moderat hon är, förfäktar dessa tankar, men utskottets majoritet kan inte följa med i de svängarna.

Fru SUNDBERG (m) kort genmäle:

Herr talman! Vi har fört den här diskussionen förut, herr Nilsson i Kristianstad, och den gäller: Vilken princip sätter man först? Anser man att en man eller kvinna, vars make eller maka må ha 100 000 eller 200 000 kronor i förmögenhet eller inkomst, skall tigga om pengar till böcker för de studier han eller hon vill bedriva? Om herr Nilsson anser att det när det gäller makes inkomst finns en gräns över vilken man skall behöva tigga om pengar till sina böcker – och under vilken man inte skall behöva göra det – skiljer sig herr Nilssons och min uppfattning.

Tisdagen den
28 maj 1974

Studiesocialt stöd

Herr NILSSON i Kristianstad (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag tycker att fru Sundberg spetsar till argumentationen ganska väsentligt. Jag tror inte att de normala förhållandena är sådana som hon här anger.

Herr LINDSTRÖM (s):

Herr talman! Till att börja med skall jag beröra diskussionen om den sjunkande utnyttjandegraden i fråga om studiemedel. Jag tror att den huvudsakliga orsaken ligger i ett helt annat förhållande än i det som här åberopats. Utvecklingen bland de studerande har, vilket jag tycker är bra, gått mot en ökning av antalet vuxenstuderande. Det gäller här vuxna som tidigare varit ute i förvärvslivet och vuxna som fortfarande är det – sådana som studerar på deltid och av den anledningen kanske inte behöver ta ut studiemedel, eftersom de klarar sin ekonomi på annat sätt. Jag tror att de statistiska uppgifter som här har anförts mycket beror på den utvecklingen, som i varje fall jag är glad åt.

Jag fick, fru Sundberg, i uppgift att svara för de frågor som herr Nilsson i Kristianstad nu fick utskällning för, och jag tror att vi får hålla honom räkning för det. Jag satte upp mig direkt efter herr Nilsson på talarlistan, men man tog in fru Sundberg emellan – och det är varken fru Sundbergs fel eller mitt.

Den proposition som ligger till grund för det betänkande vi nu diskuterar behandlar i första hand återbetalningsreglernas utformning i studiemedelssystemet. Trots detta är det tämligen få yrkanden och reservationer som behandlar den här huvudfrågan.

I stort är det endast detaljfrågor som man uppmärksammat i reservationerna. De grundläggande principerna ifrågasätts egentligen mycket litet, och vi har hört herr Wijkman prisa återbetalningsreglerna. Att sedan fru Sundberg i detaljer verkligen skäller ut och dramatiskt sablar ned detta får vi väl se som ett inslag i en tidigare påbörjad debatt, som jag tror att vi med tiden har anledning att tona ned.

Jag tror man har anledning konstatera att enigheten kring utskottets betänkande i allt väsentligt är klart uttalad.

Studiemedelssystemet, som jag redan nu tycker är ett mycket fördelaktigt system för låntagarna, kommer genom det nu aktuella utskottsbetänkandet att göras ännu mera fördelaktigt, särskilt på återbetalningsområdet.

Kritiken mot det nuvarande återbetalningssystemet har inriktats på det förhållandet att den garantiregel som finns inbyggd i systemet och som innebär att de studerande aldrig skall behöva betala tillbaka mer än de skulle ha gjort om de hade haft ett konventionellt lån med relativt låg ränta inte har gjort sig märkbar förrän vid slutet av avgiftsperioden. I stället för t. ex. 20 års återbetalningsperiod har den studerande kanske kunnat komma ned till en återbetalningsperiod på 15 eller 16 år. Detta har låntagaren dock inte märkt i början, utan det har visat sig först mot slutet av återbetalningsperioden. Den studerande märker alltså inte den här förmånliga återbetalningsbestämmelsen förrän efter ganska många år. Denna svaghet rättas nu till i det förslag som föreligger. Garantiregeln ger sig till känna direkt när den behöver tillämpas, och jämförelseräntan, som

för närvarande är 4,2 procent, kommer enligt förslaget att bli ett av Kungl. Maj:t särskilt fastställt regleringstal, som nu är fastställt till 1,032 enheter eller – om man räknar på samma sätt som tidigare – maximalt 3,2 procent.

Förslaget innebär också förbättringar för låntagarna när det gäller beräkningen av avgiftsunderlag, avgiftsgräns och studiemedelsavgiftens maximibelopp.

Till de här punkterna i utskottets betänkande har fogats två reservationer, nämligen en från moderaterna och en från utskottets folkpartist. I båda dessa reservationer föreslås sådana ändringar i bestämmelserna, att äkta makar som båda är återbetalningspliktiga för studiemedel ej skall i vanlig ordning behöva inräkna makens inkomst och förmögenhet i avgiftsunderlaget. Reserverna anvisar litet olika teknik för dessa ändringar, men de har i stort sett samma mål. Utskottsmajoriteten menar däremot att de förbättringar som nu föreslås kommer att medföra att den årliga avgiften för den återbetalningsskyldige inte kommer att bli alltför betungande. Höjningen av avgiftsgränsen och sänkningen av den årliga avgiftens maximibelopp ändras nu från 25 procent av skillnaden mellan avgiftsgräns och avgiftsunderlag till 20 procent av samma skillnad, vilket kommer att bli en avsevärd förbättring för den återbetalningsskyldige.

Utskottsmajoriteten tror inte heller att det skulle vara speciellt välbetänkt att slopa hänsynstagandet till makes förmögenhet vid uträknanandet av avgiftsunderlaget. Bestämmelsen har tillkommit för att avgiftsskyldig make till en relativt välbeställd person inte skall få hela studieskulden eller stora delar av den avskriven, om han eller hon avstår från förvärvsarbete efter studietidens slut. – Det är kanske svårt att förklara, men om båda makarna studerar och den ena maken får en hög lön, medan den andra avstår från att arbeta eller i varje fall tjänar mycket litet, kan dennas studieskuld avskrivas helt. Detta tycker inte utskottsmajoriteten är riktigt utan anser att man både av statsfinansiella skäl och av rättviseskäl bör försöka att även av sådana makar ta ut vad de har lånat. Samtidigt kan emellertid slopandet av detta hänsynstagande inspirera till manipulerande med familjens förmögenhet. – Fru Sundberg gav här ytterligare ett tips om hur man kunde göra: man kunde ta ut skilsmässa, så kunde man manipulera ändå mer! Jag tycker vi bör sluta upp med att ge alltför många sådana tips. Utskottsmajoriteten hävdar att det föreslagna återbetalningssystemet är väl avvägt från rättvisesynpunkt.

Från vpk-håll har till detta avsnitt i propositionen väckts en motion som följs upp i en reservation som herr Nilsson i Kristianstad har kommenterat. I motionen föreslås att barntillägget, som utgår med 25 procent av basbeloppet per barn, skall vara icke återbetalningspliktigt. Den här frågan diskuterades vid förra årets riksdag. Utskottet och riksdagen ansåg då att en sådan åtgärd alltför mycket skulle gynna de studerande i förhållande till andra som har det knalt och som har barn. Utskottet avstyrker alltså motionen.

Herr talman! Jag instämmer i herr Nilssons i Kristianstad yrkande om bifall till utskottets hemställan.

Fru SUNDBERG (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag får nästan börja med att be om ursäkt för de något krångliga termer som herr Lindström och jag använder gentemot varandra. Huvudsaken är emellertid att vi förstår varandra, och jag förstod mycket väl herr Lindström. Jag förstod också vad herr Lindström utelämnade.

Herr Lindström är glad över den höjning av avgiftsgränsen som föreslås och som kommer att innebära lättnader vid återbetalningen. Men kom ihåg att dessa medel avskrivs inte. Vad man gör är att man skjuter fram återbetalningen till en senare tidpunkt i livet, när dessa återbetalningar på grund av indexhöjningen kommer att bli betydligt större. Man underlättar i början för de återbetalningsskyldiga och man underlättar för dem som aldrig i sitt liv får en inkomst som kommer upp till avgiftsgränsen. Men ännu är vi inte framme vid en avskrivning av dessa avgifter.

Sedan sade herr Lindström att man vill hindra att människor, typ kvinnor som gifter sig med rika män, avstår från att arbeta för att få studieskulden avskriven. Men jag sade att mannen aldrig är skyldig att betala hennes studieskulder eller tvärtom. Det finns ingen laglig rätt att kräva att en make skall betala studieskulden för en maka som inte har förvärvsarbete. Vad man kan göra — jag har kontrollerat detta med kronofogdarna — är att göra utmätning i hemmet på de saker som bevisligen är hennes enskilda egendom. Vi har åtta tio sådana fall om året. De äkta män som med eller utan förmögenhet betalar sina fruars studieskulder gör det alltså faktiskt av välgörenhet. Det har också centrala studiehjälpsnämnden sagt. Vad vi begärde var bl. a. att makes förmögenhet inte skulle påverka rätten till *tilldelning* av studiemedel, och där fick jag inget motargument.

Jag vill sedan bara konstatera att herr Lindström inte heller sade någonting om det barocka i att två makar med återbetalningspliktiga studiemedel har ett avgiftsunderlag som många gånger kraftigt överstiger deras sammanlagda inkomster. Kan detta vara rätt? Ingen av representanterna för regeringspartiet har bemött den reservationen.

Fru LANTZ (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Herr Lindström säger att studiemedelssystemet redan tidigare var bra och nu har blivit ännu bättre. Jag tror -- och allt tyder på att det är riktigt — att det finns ett bestämt samband mellan det dåliga studiesociala systemet och den dåliga rekryteringen från socialgrupp 3 till den högre utbildningen. Varför utnyttjar ungdomar från socialgrupp 3 i så ringa grad möjligheten att gå till universitet och högskolor? Vad kan det bero på, herr Lindström, om inte på ett dåligt studiesocialt system eftersom ungdomar från socialgrupp 3 har uppenbara ekonomiska svårigheter att finansiera sina studier?

Det har framförts många alternativ i debatten här i kammaren i dag, och många irrgångar har också uppenbarats. Jag undrar ifall inte ett sätt att komma ifrån de här svårigheterna vore att ersätta återbetalningssystemet, barntillägget och bidragsdelens storlek m. m. med en allmängillig studielön.

Herr LINDSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Fru Sundberg började med att säga att det inte hade så stor betydelse att man fick en lägre avgiftsgräns. På slutet sade hon att gifta personer, som båda studerar, fick ett alltför högt avgiftsunderlag. Det var alltså helt divergerande åsikter.

Helt naturligt måste det vara bra med en längre återbetalningstid. Det är en fördelaktig ränta, och det är naturligtvis alltid bättre att få betala en låg ränta på en skuld än en hög ränta.

Sedan sade jag inte, fru Sundberg, att dessa personer avstod från att arbeta för att slippa betala studieskulden. Jag sade helt enkelt att en del inte arbetar och av den anledningen kunde slippa att betala någonting. Har vederbörande inte någon som helst inkomst är det inte möjligt att ta ut någonting. Men många gånger är det väl ändå så att en hemmafru arbetar litet grand och då tjänar en del, och då har man ju möjlighet att ta ut avgiften av henne.

Jag sade inte, fru Lantz, att studiemedelssystemet var bra. Jag kanske tycker att det är bra, men jag sade "fördelaktigt". Det är utan tvivel mer fördelaktigt än att låna på annat sätt. Det är naturligtvis inte det bästa man kan uppnå, men det är nog det bästa vi kan åstadkomma med nuvarande ekonomi.

Fru SUNDBERG (m) kort genmäle:

Herr talman! Vi har inhöstat de 3,2 procenten och säkerhet för att återbetalningstiden kommer att hållas. Det är vi glada för, och det har vi uttryckt vår förtjusning över.

Men när det gäller detaljerna är det som ett korthus där man flyttar på korten för att försöka åstadkomma balans trots att det är själva grunden som det är fel på.

Herr Lindström sade i sin replik att mina två yttranden talade emot varandra. Men jag sade inte att uppflyttningen av avgiftsunderlaget saknar betydelse, utan jag sade att det inte har den betydelse som det gjorts gällande. Men visst har det betydelse just när man skall betala. I det andra fallet rörde det sig inte om att skjuta upp en betalning, utan det gällde att fastställa hur mycket studiemedelstagarna skall återbetala just ett visst år. Då är det orimligt att hela den egna inkomsten plus en stor del av makens skall läggas till grund för bedömningen. Om då båda två skall betala, blir det tre inkomster på två inkomsttagare som läggs till grund för bedömningen.

Herr SÖRENSON (s):

Herr talman! I vår motion 1754 föreslår vi en rad åtgärder i syfte att förbättra läget främst för dem som saknar egna medel för att genomföra önskade eftergymnasiala studier eller i vidare mening önskar genomföra vuxenstudier.

Vi vet att det finns en mängd olika sociala bakgrundsfaktorer som hindrar framför allt ungdomar och vuxna ur arbetarklassen att genomföra sina studier på ett framgångsrikt sätt. Jag tänker emellertid nu inte räkna upp dessa faktorer utan skall ägna mig åt de ekonomiska bakgrundsfaktorerna.

Som vi upplever det är det nu inte så att studenter utan egna ekonomiska förutsättningar i första hand hindras av att bidragsdelen i den totala summan studiemedel är för liten. Däremot kan man hindras av att den totala mängden pengar är otillräcklig för att man på ett framgångsrikt sätt skall kunna genomföra sina studier. Särskilt drabbar detta ungdomar och vuxna från de lägre socialgrupperna och sådana ungdomar som driver sina studier samtidigt som de är försörjningspliktiga mot barn.

I syfte att kortsiktigt och snabbt råda bot på detta föreslår vi en rad åtgärder som, om de antas av kammaren, skulle få omedelbar effekt.

Vi föreslår sålunda att studerande med vårdnaden om barn under 16 år erhåller höjt barntillägg från nuvarande 12,5 procent av basbeloppet per termin till 25 procent. Vi föreslår vidare att deltidsarbetande får uppbära en inkomst av två gånger basbeloppet per termin innan maximalt studiemedel reduceras på grund av inkomstförhållandena. Dessutom föreslår vi att deltidsstuderande får uppbära studiemedel motsvarande 50 procent av basbeloppet per termin och att maximalt studiemedel för heltidsstuderande höjs till 100 procent av basbeloppet per termin. Vi har också begärt att detta skall kompletteras med en mer aktiv och under studiegången fortlöpande studierådgivning i syfte att förhindra avbruten studiegång.

Av olika skäl, främst ekonomiska, avstyrker utskottet dessa näraliggande förändringar, vilket jag måste beklaga.

Av särskild vikt är att vi får ett annat återbetalningssystem för dem som genomfört sina studier. Och varför det? Jo, det är min uppfattning att man hindras inte bara av psykologiska och andra studiesociala bakgrundsfaktorer och på grund av otillräckliga studiemedel. Man kan också hesitera om man kommer från arbetarklassen och saknar medel att gå in i studiegångar i vetenskapen om att man drar på sig en mängd studieskulder som kommer att kvarstå under överskådlig tid framåt, ja, kanske t. o. m. under överskådlig tid.

Det är också så, vilket jag har erfarit, att det främst är ungdomar från arbetarklassen som misslyckas med sina studier och misslyckas med att få arbete i den efterföljande akademiska karriären. Det är lättare att få arbete med de förbindelser man har inom överklassen sedan man har genomfört sina akademiska studier. Därför blir antalet av dem som misslyckas störst bland ungdomar från arbetarklassen, och det är också bland dem som återbetalningssvårigheterna blir som störst. Jag hoppas därför att utredningen kommer att ta upp dessa synpunkter till särskilt beaktande.

Även om det finns åtskilligt att erinra mot det nu allt snarigare regelsystemet för studiesocialt stöd i samband med postgymnasiala studier, är det ändå i allt väsentligt utformat för den typ av studenter som genomför sina studier i en rak studiegång i direkt anslutning till gymnasiala ungdomsstudier. För vuxenstudenter – och kvoten sådana har oavslutligt och glädjande ökat under senare år – finns däremot ingen riktigt utformad motsvarighet. Det är därför angeläget att, när nu vår motion är tillstyrkt i den del där vi begär en total översyn av hela det studiesociala komplexet, just denna del får en ordentlig genomarbetning

och att utredningen når fram till ett regelsystem, som på ett adekvat sätt motsvarar kraven också från den växande skaran vuxenstudenter.

Verklig jämlikhet får vi, herr talman, först då den studerandes levnadskostnader inräknas i en total samhällsfinansiering av hela undervisnings- och forskningsuppgiften. Därmed avses studielön för all studieaktivitet efter en för alla genomförd obligatorisk grundskola som innefattar även gymnasieskolan.

Med det anförda har jag, herr talman, inget säryrkande, då den primära framställningen i vår motion tillstyrkts av utskottet genom dess hemställan under punkten 16.

Herr WESTBERG i Ljusdal (fp):

Herr talman! Vid behandlingen av propositionen 14 jämte motioner har utskottet även haft att ta ställning till en motion, nr 209, av mig och kollegan Rask med yrkande att reglerna för erhållande av studielån ändras så att föräldrarnas inkomst och förmögenhet inte på sätt som nu är fallet påverkar ungdomarnas möjligheter att erhålla lån.

Reglerna för studielån till studerande som ej fyllt 20 år vid gymnasieskolor och andra skolor har visserligen ändrats i positiv riktning men de är fortfarande restriktiva, och lånemöjligheterna påverkas i alltför stor utsträckning av föräldrarnas ekonomi. Reduceringen med hänsyn till föräldrarnas inkomst och förmögenhet medför för många elever, inte minst inom den tvååriga gymnasieskolan, betydande svårigheter. Det får kännbara konsekvenser.

En elev i åldern 16–19 år som inte har eget hushåll kan få låna 2 400 kronor. Om eleven måste vara inackorderad höjs lånebeloppet till 3 800 kronor. Men om föräldrarna har inkomst eller förmögenhet reduceras lånebeloppet med 20 procent av den del av föräldrarnas till statlig skatt taxerade inkomst som överstiger 23 000 kronor. Om föräldrarna har en förmögenhet överstigande 50 000 kronor jämställs 20 procent av det på detta belopp överstigande förmögenhetsvärdet med inkomst. Dessa reduceringsbestämmelser drabbar särskilt elever från områden med ofullständiga gymnasieskolor, inte minst glesbygdens ungdomar. Elever från sådana områden måste ofta för fullföljande av sina gymnasiestudier söka sig till orter så långt från hemmet att inackordering blir nödvändig. Följden blir ofta att ett större behov av studielån föreligger.

Jag kan inte finna annat än att vi är i otakt med tiden, med utvecklingen, när vi behåller bestämmelser som gör att ungdomar i 18--19-årsåldern skall vara så beroende av föräldrarnas inkomst och förmögenhet för sina lånemöjligheter som här är fallet. Det är för övrigt ingalunda säkert att föräldrarna har möjligheter att ekonomiskt hjälpa en son eller dotter trots inkomst och en förmögenhet överstigande 50 000 kronor. Förmögenheten kan t. ex. vara låst i en fastighet och därför inte ge utrymme för ekonomiskt stöd.

Hur detta system kan slå förstår vi av ett enda litet exempel. Om föräldrarna har en taxerad inkomst av 23 000 kronor, som i dagens läge inte är någon hög inkomst, och dessutom äger en fastighet taxerad till 150 000 kronor, vilket inte är ovanligt – det kan vara en villa eller ett mindre jordbruk – då är deras son eller dotter helt utestängd från alla

lånemöjligheter. Det tycker jag är orimligt, och det är verkligen på tiden att det sker en ändring av bestämmelserna.

Vi har nyligen beslutat att myndighetsåldern skall sänkas till 18 år. Ungdomar som uppnått den åldern får också gifta sig. Ändå är de så hårt knutna till föräldrarnas inkomster och förmögenhet att de i vissa fall – det exempel jag skildrade var ett sådant – saknar möjligheter att erhålla studielån. Det kan inte vara rimligt att vi behåller sådana bestämmelser. Både ungdomar och föräldrar finner det nuvarande systemet i högsta grad otillfredsställande.

Med det anförda yrkar jag självfallet bifall till reservationen 14.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten 1

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herrar Hyltander och Hagberg i Borlänge, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hyltander begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 19 punkten 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herrar Hyltander och Hagberg i Borlänge.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hyltander begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	–	277
Nej	–	41
Avstår	–	1

Punkten 3

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 4 och 5

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herr Ringaby m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hyltander begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 19 punkterna 4 och 5 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herr Ringaby m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hyltander begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 227
Nej — 89
Avstår — 3

Punkten 6

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 3 av herr Carlsson i Vikmanshyttan m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fröken Rogestam begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 19 punkten 6 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 3 av herr Carlsson i Vikmanshyttan m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fröken Rogestam begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 233
Nej — 85
Avstår — 1

Punkterna 7, 9 och 10

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 4 av herr Ringaby m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hyltander begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 19 punkterna 7, 9 och 10 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 4 av herr Ringaby m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hyltander begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 242
Nej — 75
Avstår — 2

Punkten 8

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 11

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 5 av herr Carlsson i Vikmanshyttan m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Sundberg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 19 punkten 11 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 5 av herr Carlsson i Vikmanshyttan m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Sundberg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	186
Nej	—	128
Avstår	—	3

Punkten 12

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 6 av herr Carlsson i Vikmanshyttan m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fröken Rogestam begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 19 punkten 12 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 6 av herr Carlsson i Vikmanshyttan m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fröken Rogestam begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	234
Nej	—	83
Avstår	—	2

Punkten 13

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 7 av herrar Hyltander och Hagberg i Borlänge, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Sedan herr Hyltander begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Nr 91

Tisdagen den
28 maj 1974

Studiesocialt stöd

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 19 punkten 13 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 7 av herrar Hyltander och Hagberg i Borlänge.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen.

Punkten 14

Propositioner gavs på bifall till 1:o) utskottets hemställan, 2:o) reservationen nr 8 av herrar Ringaby och Fridolfsson samt 3:o) reservationen nr 9 av herr Hyltander, och förklarades den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då herr Ringaby begärde votering upptogs för bestämmande av kontrapositionen ånyo de båda återstående propositionerna, av vilka den under 2:o) angivna förklarades ha flertalets mening för sig.

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 19 punkten 14 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 8 av herrar Ringaby och Fridolfsson.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Sundberg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 243
Nej - 51
Avstår - 24

Punkten 15

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 10 av herr Hagberg i Borlänge, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Lantz begärde votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 19 punkten 15 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 10 av herr Hagberg i Borlänge.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Lantz begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 303
Nej — 14
Avstår — 1

Punkten 16

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 11 av herr Hagberg i Borlänge, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fru Lantz begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 19 punkten 16 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 11 av herr Hagberg i Borlänge.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fru Lantz begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja — 304
Nej — 13

Punkten 17

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 12 av herr Hylander, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 18 och 19

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 20

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 13 av herr Carlsson i Vikmanshyttan m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan fröken Rogestam begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 19 punkten 20 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 13 av herr Carlsson i Vikmanshyttan m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då fröken Rogestam begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 234
Nej - 84

Punkten 21

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 22

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 14 av herr Hyltander, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hyltander begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller socialförsäkringsutskottets hemställan i betänkandet nr 19 punkten 22 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 14 av herr Hyltander.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hyltander begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 285
Nej - 29

Punkterna 23 och 24

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

På förslag av herr andre vice talmannen beslöt kammaren uppskjuta behandlingen av återstående ärenden på föredragningslistan till kl. 19.30.

§ 6 Herr andre vice talmannen meddelade att på föredragningslistan för morgondagens sammanträde skulle socialutskottets betänkande nr 21 uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden.

§ 7 Anmäldes och bordlades
Finansutskottets betänkande

Nr 23 i anledning av propositionen 1974:89 angående ändringar i valutalagstiftningen, m. m., jämte motioner

Lagutskottets betänkanden

Nr 21 i anledning av motioner om en översyn av lagen om statlig lönegaranti vid konkurs

Nr 22 i anledning av motion angående liberalisering av bestämmelserna rörande dröjsmål med betalning av försäkringspremie

Nr 91

Tisdagen den
28 maj 1974

Nr 24 i anledning av motion om översyn av bestämmelserna om bouppteckningsplikten

Nr 25 i anledning av propositionen 1974:97 med förslag till lag om ersättning vid frihetsinskränkning jämte motion

Utrikesutskottets betänkande

Nr 9 angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Trafikutskottets betänkande

Nr 19 angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Inrikesutskottets betänkanden

Nr 14 i anledning av motioner om anställningstrygghet m. m.

Nr 15 i anledning av propositionen 1974:88 med förslag till lag om facklig förtroendemans ställning på arbetsplatsen m. m. jämte motioner

Nr 16 i anledning av propositionen 1974:77 med förslag till lag om rättegången i arbetstvister, m. m., jämte motioner

§ 8 Kammaren åtskildes kl. 17.54.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert